PARADIGME

FRIEDRICH NIETZSCHE, filozof al culturii, filolog, scriitor, una dintre personalităţile ilustre ale gîndirii moderne din secolul al XIX-lea, s-a născut la 15 octombrie 1844 la Röcken/Lützen în Germania, într-o familie de pastori luterani. După studiile liceale la colegiul din Pforta urmează cursurile Universităţilor din Bonn şi Leipzig, mai întîi la Facultatea de teologie, apoi la cea de filologie clasică, avîndu-l ca profesor pe cunoscutul Ritschl. Distingîndu-se, încă din timpul studiilor, ca un strălucit cercetător, Nietzsche este propus de Ritschl pentru catedra de filologie clasică la Universitatea din Basel, pe post de profesor, post pe care-l ocupă în 1869. Din acea perioadă datează prietenia lui Nietzsche — el însuşi muzician şi compozitor — cu Richard Wagner, ale cărui personalitate şi operă au avut asupra gîndirii nietzscheene o influenţă substanţială. Decisiv a fost însă pentru această gîndire contactul cu filozofia lui Schopenhauer. În 1872 apare *Naşterea tragediei din spiritul muzicii*, studiu de un deosebit ecou, între 1873–1876, *Consideraţii intempestive* — o culegere de studii şi reflecţii filozofice. Începînd din 1876, starea sănătăţii sale se tot înrăutăţeşte, astfel încît în 1879 renunţă la postul de profesor, stabilindu-se alternativ în Elveţia, la Sils-Maria pe valea Innului, în Italia şi în sudul Franţei, şi consacrîndu-se doar scrisului. Din 1878 datează *Omenesc, prea omenesc*, în 1881 apare *Aurora. Gînduri asupra prejudecăţilor morale*, în 1882 *Ştiinţa voioasă*, în 1883–1884, *Aşa grăit-a Zarathustra*, în 1886, *Dincolo de bine şi de rău*, în 1887, *Despre genealogia moralei*, precum şi noi ediţii ale lucrărilor anterioare. În 1889 apare *Amurgul idolilor*. În acelaşi an, Nietzsche, grav bolnav psihic, este internat în diferite clinici. După cîteva intervale de remisiune, în care se mai ocupă de reeditări, traduceri din operele sale şi îşi continuă corespondenţa, se stinge din viaţă în 1900 la Weimar.

Friedrich Nietzsche

AŞA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

O carte pentru toţi şi nici unul

Introducere, cronologie şi traducere de
ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

Receptarea lui Nietzsche în cultura germană,
selecţie şi traducere de texte de
HORIA STANCA

HUMANITAS
Bucureşti, 1994

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

FRIEDRICH NIETZSCHE
ALSO SPRACH ZARATHUSTRA
în *Werke in drei bänden*, vol. II
Manfred-Pawlak-Taschenbuch-Verlagsgesellschaft mbH,
Herrsching, 1966

© HUMANITAS, 1994, pentru prezenta versiune românească

ISBN 973-28-0503-X

NIETZSCHE ŞI „DISCURSUL MIXT"

1

Diferenţa între filozofie şi artă îşi are originea în distincţia lui Platon între *logos* şi *mythos*, cu discreditarea celui de al doilea. Aristotel a continuat şi dezvoltat o întreagă şi complexă teorie a speciilor şi genurilor, preluată de Scolastică; s-a născut astfel şi o teorie a facultăţilor umane, pe compartimentele căreia s-a mulat psihologia. Aristotel–Kant–Hegel reprezintă linia filozofică a separatismului celui mai categoric între artă şi filozofie, a respingerii principiale a tuturor formelor de filozofie aforistică, metaforizantă, fabulatorie, mitizantă etc. „Arta — spune Hegel în *Lecţii de istorie a filozofiei* — n-ar putea să reprezinte Spiritul, fără a-i aduce un prejudiciu", pentru că „numai gîndirea pură este forma cu adevărat demnă de gîndire": astfel, tocmai datorită faptului că utilizează un limbaj exclusiv conceptual, filozofia — îndeosebi cea raţionalistă — care elimină orice metaforism reprezintă „forma pură a gîndirii". Parcă presimţind apariţia unui nou *stil* în filozofie, el condamnă cu anticipaţie maniera de a filozofa a lui Nietzsche: „Astfel astăzi, o manieră naturală de a filozofa, care se socoteşte pe sine prea bună pentru concept şi care în baza acestei deficienţe se consideră drept o gîndire intuitivă şi poetică, aruncă pe piaţă combinaţiile arbitrare ale unei imaginaţii doar dezorganizate de către gîndire, creaţii care sînt indecise, nefiind nici poezie, nici filozofie."

Orientat încă din tinereţe spre doctrinele presocraticilor, Friedrich Nietzsche se întoarce categoric împotriva vechii separaţii platoniciene, teoretizînd şi prac-

ticînd el însuşi, în scrierile sale filozofice, un tip de text care stă nu în preajma, ci chiar în mijlocul „discursului mixt", în care demersul filozofic propriu-zis se îmbină inextricabil cu cel poetic. Mai mult: Nietzsche vede în acest tip de scriitură modalitatea plină de promisiuni a epocilor ce vor veni după el, întrucît genul de filozof pe care-l anunţă el este „filozoful-artist". *Der Philosoph der Zukunft?* se întreabă el în *Philosophenbuch. Er muss das Obertribunal einer künstlerischen Kultur werden.*" După opinia sa, Platon însuşi, sub influenţa „geniului rău" al lui Socrate, şi-ar fi trădat propriul său discurs iniţial, eminamente poetic: „Tînărul poet tragic Platon a început prin a-şi arde poemele pentru a se face discipol al lui Socrate. Totuşi, atunci cînd invincibile înclinaţii luptau cu maximele socratice, forţa celor dintîi, combinată cu vigoarea pe care le-o conferea acest caracter excepţional, era destul de mare pentru a croi poeziei căi noi rămase necunoscute pînă atunci [...] Îl vedem pe Platon avînd mare grijă să depăşească realitatea pentru a reprezenta Ideea pe care se întemeiază această pseudorealitate. Dar, făcînd aceasta, gînditorul Platon era condus pe un drum ocolit în punctul care fusese întotdeauna al său ca poet. Dacă tragedia absorbise toate genurile născute înaintea ei, se poate spune în mod paradoxal la fel despre dialogul platonician care, rezultat din amestecul tuturor formelor şi al tuturor stilurilor existente, oscilează între povestire, lirism şi dramă, constituie un termen de mijloc între poezie şi proză. [...] Platon a dat posterităţii modelul unui nou gen literar, romanul, care trebuie definit ca fabula lui Esop ridicată la cea mai înaltă putere, în care poezia ocupă în raport cu filozofia dialectică rangul care, de-a lungul secolelor, a fost acela al filozofiei faţă de teologie: rolul de slujnică. Aceasta a fost noua situaţie a poeziei, situaţie la care a redus-o Platon sub presiunea demonului lui Socrate" (cf. paragraful 14 din *Naşterea tragediei*).

Pe baza unei afirmaţii din *Antichrist*, care implică o netă respingere a purismului — „Spiritul pur e minciună pură" — Nietzsche preconizează tipul filozofului-

artist ca expresie a *impurităţii* înseşi, pe care o acceptă şi o exaltă, justificînd-o prin caracterul dionisiac al adevărului creator. Comentînd această teză nietzscheeană, Jean-Noël Vuarnet scrie: „Nici artist nici filozof, fiind şi unul şi altul sau unul prin altul, un simulacru ne face semn, mixt sau monstru, mai întîi remarcabil — natură şi discurs — prin *impuritatea* lui [...] Bicefal sau bifrons, acest simulacru poate, el, impune ca semn esenţial duplicitatea de atitudine şi de text a lui Nietzsche? Probabil ... Pentru aceasta ar trebui să-l supunem unei triple întrebări privind originea sa, funcţiunea sa, miza sa" (*Nietzsche aujourd'hui*, vol. I, Plon, 1973). Originea se află, indubitabil, în presocratici, căci imaginea focului, comparaţia pe care Nietzsche o face între filozof, artist şi copil, ca şi reluarea anticei antinomii creştere/pieire, construcţie/distrugere, pornesc clar din Heraclit şi din *polemos*-ul acestuia. Dificultatea cardinală de a explica modul cum focul pur poate să ia forme impure, el (adică filozoful-artist) o biruie printr-o imagine. „Numai jocul artistului şi jocul copilului pot aici jos să crească şi să piară, să construiască şi să dărîme cu inocenţă. În felul acesta, ca artist şi copil, se joacă focul etern activ care plăsmuieşte şi nimiceşte cu inocenţă" (*Naşterea filozofiei*). Nietzsche nu se fereşte deloc de conceptul de impuritate; dimpotrivă, îl consideră a ţine de statutul însuşi al creatorului: *Voi, creatori, multe lucruri sunt încă impure în noi. Iată de ce trebuie să naşteţi.* În aceeaşi scriere, el examinează raportul între filozofie şi artă: „În ce măsură filozofia este ea o artă, o operă de artă? Ce va rămîne din ea, cînd sistemul ei va fi, ştiinţific vorbind, mort? Tocmai acest *rest* va stăpîni instinctul de cunoaştere, această calitate a ei — de artă. [...] Frumuseţea, măreţia unei construcţii a universului (alias filozofia) decide astăzi asupra valorii ei. [...] Descrierea filozofului: el cunoaşte inventînd, el inventează cunoscînd."

Nu-i mai puţin adevărat că, la un examen atent, aici nu întîlnim de fapt o teorie a „discursului mixt", înţeles ca amestec inextricabil de conceptualism şi metafo-

rism, pus în slujba „celor mai înalte interese ale poeziei", cum zicea Hegel. Căci Nietzsche precizează, fără echivoc, chiar în rîndurile deja citate: „Mare perplexitate! Filozofia este ea o artă sau o ştiinţă? E o artă ca scopuri şi ca produse. Dar mijlocul său de expresie, expunerea prin concepte, este comun cu cel al ştiinţei. E o formă de poezie. Imposibil de clasat. Ar trebui să inventăm şi să caracterizăm o categorie nouă."

Şi totuşi, ceea ce nu se teoretizează în deplină claritate, cel puţin în sensul concepţiei noastre despre „discursul mixt", se practică mereu şi cu inocenţă, încă din tinereţea filozofului. De la *Naşterea tragediei* pînă, mai ales, la *Aşa grăit-a Zarathustra*. Deşi, aşa cum susţine, genul acesta rămîne deocamdată incalificabil: căci nu e vorba nici de versificarea unor idei (*Begriffsdichtung*), nici de utilizarea preţioasă a alegoriilor; ci pur şi simplu de reinventarea miturilor şi de practica asiduă a metaforei. Plin de pathos, neglijînd exerciţiul unei logici stringente, înţelegînd să „mişte" şi să „convingă afectiv", discursul nietzscheean „cunoaşte inventînd, inventează cunoscînd"; ambiguitatea lui funciară anulează graniţa dintre *logos* şi *mythos*, încît activitatea „filozofului-artist" ar putea fi caracterizată astfel:

— amestec de genuri, hibrid textual în care „forma e simţită ca un conţinut" şi deci, „orice conţinut apare formal, inclusiv viaţa noastră", cum pretinde însuşi Nietzsche;

— anularea conflictului artă/cunoaştere, prin exaltarea acelei dispoziţii sufleteşti numită *beţie* (*Rausch*); căci: „Pentru ca să existe artă — scrie el în *Amurgul idolilor* —, pentru ca să existe într-un fel oarecare o activitate şi o viziune estetică, o condiţie fiziologică este de neînlăturat: beţia. Trebuie mai întîi ca beţia să fi intensificat excitabilitatea întregii maşini: nu încape artă fără aceasta"; şi, mai departe, pentru a sublinia că excesul nu se dispensează niciodată de rigoarea unui *stil*: „Tu trebuie să te forţezi să imiţi virtutea co-

loanei (*stylos*): ea devine mai frumoasă şi mai delicată, dar în centrul ei mai dură şi mai aptă să susţină, pe măsură ce suie";

— invenţie de noi posibilităţi : „Continuu — spune *Cartea filozofului* — omul artist confundă rubricile şi celulele de concepte, instaurînd noi transpoziţii, metafore, metonimii; în mod continuu el manifestă dorinţa de a arăta acestei lumi prezente de om treaz [...] o formă plină de farmec, veşnic nouă, ca aceea a lumii visului"; pentru că demiurgic, filozoful-artist nu spune adevărul; veridică, vorbirea sa nu e o *aletheia*, sensul nu este pentru el cauză, ci produs: „Arzătoarea voinţă de creaţie — afirmă Nietzsche — mă aduce mereu la om; în acelaşi fel în care ciocanul este mînat spre piatră". Implicaţiile educativ-selective ale unei asemenea poziţii sunt de netăgăduit. Şi, mai departe: *Ich wandle unter Menschen als den Bruchstücken der Zukunft: jener Zukunft, die ich schaue* (*Also sprach Zarathustra*);

— în fine, acest tip de autor e fără autoritate: doctrina lui practică ateologia şi ateleologia; destructor în măsura în care e creator, el transformă, şi îşi apropriază o realitate mai veche, el parodiază mitul, el se distanţează prin bufonerie tragică.

Discursul filozofic al lui Nietzsche însuşi este în mare măsură ilustrarea acestor teze, unele manifest exprimate, altele numai implicite. Refuzînd orice idealism care ar vrea „un discurs fără corp", pe motivul că „numai forma pură de gîndire este demnă de gîndire", el respinge totodată orice divorţ între filozofie şi artă, deoarece i se pare că o asemenea poziţie ar implica refuzul de a gîndi problema stilului.

2

Geneza poemului lui Zarathustra, ca şi inspiraţia al cărei rod este, au fost descrise de autor în paginile autobiografice din *Ecce Homo*.

Prima viziune a eternei reîntoarceri a avut-o la Surlej în august 1881; în aceeaşi lună a fost elaborat planul unui poem în patru părţi, *Mittag und Ewigkeit*, care se referea la Zarathustra; în ianuarie 1883 are loc viziunea de la Rapallo, în care îi apare Zarathustra; urmează, îndată după aceea, redactarea primei părţi care va fi tipărită în luna iunie a aceluiaşi an; partea a doua va fi scrisă între 26 iunie şi 6 iulie 1883 la Sils-Maria; anul următor, între 8–20 ianuarie, la Nisa, e redactată partea a treia; tot acolo, în ianuarie 1885 va fi scrisă partea a patra. Prima ediţie a celor patru părţi reunite va apărea în 1892, prin grija surorii sale, Elisabeth Förster-Nietzsche.

Relatînd cum a scris această capodoperă, Nietzsche ne-a lăsat cîteva rînduri superbe care se constituie în unul dintre cele mai strălucite documente asupra procesului creator de artă, asupra inspiraţiei. „Dintr-o dată, cu o delicateţe, cu o puritate inefabile, un lucru se face văzut, se face auzit, te zguduie şi te cutremură din adîncuri. Asculţi, nu mai cauţi; primeşti, fără a te întreba cine este cel ce dă; o gîndire fulgeră timp de o clipă, se impune ca o necesitate, fără a-ţi lăsa nici cea mai mică ezitare asupra formei în care se cere exprimată — n-am avut niciodată posibilitatea de a alege. E un extaz a cărui tensiune formidabilă se rezolvă uneori în torente de plîns, în timp ce pasul, involuntar, se răreşte sau se accelerează. Te simţi răpit din tine însuţi, păstrezi doar conştiinţa unei infinităţi de fiori subtili şi de şiroaie care te străbat pînă-n tălpi. E o atît de profundă beatitudine, că durerea şi tristeţea nu mai au efectul unor forţe ostile, ci par o condiţie cerută, o nuanţă chemată în strictă necesitate de această risipă de lumină. Simţi instinctiv marile ritmuri care îmbrăţişează spaţiile imense în care trăiesc formele; amplitudinea legănării, nevoia unui ritm larg par a fi măsura unei atare inspiraţii, un fel de contrapondere la presiunea, la tensiunea ei. Toate acestea, involuntare în prima clipă, par purtate de o rafală de libertate,

de independenţă, de putere, de divinitate. Ceea ce este mai remarcabil e calitatea involuntară a imaginii, a metaforei. Totul ţi se oferă ca expresia cea mai apropiată, cea mai justă, cea mai simplă. Într-adevăr, pentru a relua termenii lui Zarathustra, se pare că lucrurile se apropie cu de la sine putere şi vin spre a-ţi servi ca imagini... Iată experienţa mea în privinţa inspiraţiei. Nu mă îndoiesc că va trebui să se străbată îndărăt milenii pentru a se găsi un alt om care să poată zice: este şi a mea."

În cartea pe care i-a consacrat-o (*Nietzsche. Einführung in das Verständnis seines Philosophierens*, 1936), Karl Jaspers notează: „Nietzsche rămîne mai fidel lui însuşi decît a putut chiar el să creadă şi mai ales decît a fost îndemnat să creadă. Contradicţia pe care o poartă în sine nu se rezolvă decît în momente de exaltare lirică. Zarathustra al său este cel mai plin, cel mai puternic dintre aceste momente alese, singura simfonie pe care a reuşit s-o orchestreze de la un capăt la altul — el, omul fragmentelor şi al schiţelor. E firesc să considere că acest poem va servi ca propilee filozofiei sale (*Vorhalle meiner Philosophie*), dar dincolo de acest portic nu mai sunt decît edificii schiţate dar neterminate, şantier de blocuri urnite şi tăiate cu fineţe; monumentul principal, care s-ar fi numit, poate, *Der Wille zur Macht*, n-a fost niciodată încheiat."

Jaspers se referă fără îndoială la supraevaluarea pe care Nietzsche a făcut-o propriului său poem. Mai întîi, către cîţiva prieteni. „Nu e decît o cărticică — îi scrie el lui Gast la 1 februarie 1883 —, o sută de pagini tipărite, dar e ceea ce am făcut eu mai bine. Mă simt uşurat de o povară; n-am reuşit niciodată ceva mai grav şi ceva mai uşor." Scrisoarea către un alt amic este şi mai exultantă: „E un poem, a cincea evanghelie, un lucru căruia nu i se potriveşte nici un nume." În acelaşi ton ditirambic i se adresează elenistului Rohde: „Totul e aici original, fără model, fără comparaţie, fără precursori. Oricine a trăit înlăuntrul acestei cărţi revi-

ne printre oameni cu faţa schimbată." Dar, fireşte, rîndurile cele mai entuziaste se află în *Ecce Homo*: „Dacă voi spune că un Goethe sau un Schiller n-ar fi putut niciodată să respire la aceeaşi înălţime ca mine în această atmosferă de pasiune; că Dante, pe lîngă Zarathustra, face o jalnică figură, simplu credincios cum e pe lîngă un om care şi-a creat mai întîi adevărul său, pe lîngă un spirit care guvernează lumile, pe lîngă un destin; dacă voi lămuri că poeţii *Vedei* nu sunt decît preoţi, şi nedemni să dezlege măcar sandalele lui Zarathustra — încă nu voi fi spus nimic, încă nu voi fi dat nici o idee a distanţei, a solitudinii azururilor în care trăieşte opera mea." Şi mai departe: „Niciodată nu s-a scris un astfel de poem, niciodată un om n-a simţit şi n-a suferit în felul acesta! Răspunsul la acest ditiramb al singurătăţii sorilor ar fi Ariana. Dar cine ştie, în afară de mine, ce înseamnă Ariana?"

Eugen Fink, care de asemenea a scris o carte substanţială despre autorul lui *Zarathustra* (cf. *Nietzsches Philosophie*, 1960) se arată contrariat de cuvintele cu care acesta îşi supraapreciază opera. „Nu putem fi decît uluiţi de asemenea afirmaţii, scrie el. Sunt ele expresia unei excesive lipse de măsură, sunt ele expresia unei supraestimări nebuneşti a lui însuşi? Sau poate că avem această impresie doar pentru că Nietzsche compară *Zarathustra* cu ceea ce acesta nu e de comparat? Fraza citată mai sus conţine această afirmaţie memorabilă că adevăratul poet este cel a cărui *poïesis* vizează adevărul originar, ecloziunea unei noi concepţii despre lume." În continuare, filozoful atinge exact problema „discursului mixt": „Înseamnă că poetul se apropie de gînditor. Nietzsche are înaintea ochilor strînsa lor asociere în efortul original de a obţine o nouă revelaţie a fiinţării în ansamblul ei. *Zarathustra* nu poate fi considerat nici poem, nici operă filozofică, atîta timp cît gîndim aceste concepte în sensul tradiţional al termenilor, adică dacă le gîndim prin opoziţie între compunerea poemelor şi formarea ideilor. Astfel, cu Nietz-

sche, această dicotomie a comprehensiunii esenţiale a lumii devine problematică. [...] O nouă «optică a artei» se degajează. În timp ce în prima sa perioadă Nietzsche îşi formulase gîndirile într-o metafizică a artei, într-o interpretare a artei greceşti şi a artei wagneriene, acum el nu mai reflectează *asupra* artei, ci face din ea un organon al său, un instrument al său; face el însuşi acum filozofie în manieră artistică, gîndeşte poetic. Dar nu rezolvă *problema* întîlnirii între poezie şi filozofie, natura de centaur a gîndirii poetizante şi a poeziei filozofante, în fond nici nu şi-o pune în mod serios. Totuşi cartea n-are caracterul unei simple invenţii, îndărătul ei există o mare vigoare. Cartea purcede din această vigoare."

În ce priveşte aprecierea artei lui Nietzsche, exegetul caută să fie obiectiv. „Desigur, *Zarathustra* nu posedă marea valoare poetică pe care i-o atribuie autorul. Poemul conţine prea multe efecte, prea multe jocuri de cuvinte, prea multă «conştiinţă». Numai arareori simbolurile sunt reuşite, numai arareori se produce acea coincidenţă între particular şi general în care e prezentă în toată puritatea ei o putere care agită lumea. Cel mai adesea imaginea şi gîndirea diverg. Imaginea se transformă în metaforă. Valoarea estetică a lui *Zarathustra* e indenegabilă, dar ea rezidă întîi de toate în parabolă. Totuşi uneori stilul său îl parodiază în mod insuportabil pe cel al *Bibliei*; prea adesea el alunecă în prostul gust, pentru a-şi pierde atunci brusc înălţimea. Dar această operă conţine de asemenea pasaje de o frumuseţe fără cusur. Cît despre forma ei, ea se situează în intervalul care separă poezia de gîndire. Nietzsche îşi exprimă intuiţiile într-o profunzime de imagini, în nenumărate metafore pe care adesea le interpretează el însuşi. El gîndeşte în simboluri, gîndirea sa este o gîndire vizionară. El nu avansează prin concepte speculative, care i se par abstracţii vide, ci prin metafore în care se concretizează intuiţiile sale. Cele mai înalte gînduri ale

sale capătă, ca să zicem aşa, figură şi formă; ele se încarnează în personajul Zarathustra."

Citit într-o cheie mai modernă, de către un fin analist al imageriei poetice, cum e Gaston Bachelard (cf. *L'Air et les Songes*, 1943), textul lui Nietzsche revelează cîteva date ascunse în chiar materialitatea stilului său: o imaginaţie aeriană şi dinamică, concretizată în profuziunea de metafore ale cerului fără nori, ale văzduhului fără miresme, ale tăcerii glaciare a culmilor, în idealizarea valorilor celor mai orgolioase şi solitare — ger, tăcere, sihăstrie —, toate semne ale unui „psihism ascensional". Aceasta nu înseamnă nicidecum bucurie a contemplării sau mistică. Sufletul nietzscheean nu se dizolvă în Marele Tot, decît cel mult o clipă; un moment de „beatitudine involuntară"; apoi, el îşi reia elanul în sus, el gustă voluptatea de a birui greutatea terestră, de a-şi cuceri verticalitatea, de a se asemui cu săgeata, cu fulgerul, de a trăi pe marginea abisului, asemenea vulturilor. „Un dinamism al clipei", drag lui Bachelard, se traduce într-un „manicheism" de tip nietzscheean: pendularea între înălţime şi profunzime, pasiunea piscurilor şi a prăpăstiilor — fiecare fiind reversul şi condiţia celeilalte. Alături de ele, se manifestă dezgustul faţă de ţărîna moale şi apele stagnante, prinde glas admiraţia faţă de zborul răpitor, se ţese visul nebunesc al dansului şi rîsului, aventura inocentă a omului devenit copil.

„Stilul, foarte agitat, foarte pasional, foloseşte din abundenţă invocaţia, imprecaţia, apostrofa, exclamaţia, interogaţia oratorică. Dar el se destinde uneori în tandra muzică a unei cîntări fredonate cu jumătate de voce sau a unei rugăciuni murmurate în solitudine. El îmbină severitatea ameninţătoare cu mînia, suavitatea şi tandreţea, adeseori umorul cu gluma. Capitole de meditaţie şi rugă alternează cu altele de predicaţie morală sau de satiră, cu poeme lirice, cu dialoguri, cu misterioase profeţii" (Geneviève Blanquis: *Ainsi parlait Zarathustra*, 1969).

3

Cartea se compune dintr-un prolog şi patru părţi; o a cincea, care urma să rotunjească opera, a rămas în stare de eboşă.

Prologul relatează prima descindere a lui Zarathustra între oameni, pentru a condamna virtutea, mila, justiţia, prudenţa şi fericirea, pentru a le predica depăşirea omenescului spre idealul Supraomului. Neînţeles de mulţimea care preferă imaginea hidoasă a ultimului om — sceptic, viclean, răutăcios, vulgar, ocupîndu-se cu fleacuri, distrîndu-se ieftin, suportînd cu resemnare viaţa şi murind în pace, la adăpost de orice inegalităţi morale şi sociale — profetul îşi dă seama că doctrina sa trebuie să se adreseze doar unui cerc restrîns de discipoli.

Partea întîi cuprinde „cuvîntările" lui Zarathustra: cele mai multe critice (contra moraliştilor, a celor ce visează la „lumea de dincolo", asceţilor şi pesimiştilor ce predică moartea; contra unor instituţii: justiţie, armată, presă, stat; contra celor miloşi şi paraziţi, contra femeilor. Există şi cuvîntări constructive: omul, sortit a se autodepăşi, trebuie să sufere o triplă metamorfoză (cămilă, leu, copil), să se scufunde din plin în bucurie şi durere, să cultive voinţa creatoare, castitatea, să respecte copilul şi căsătoria, să practice iubirea faţă de... „departele" său, prietenia, moartea de bunăvoie, să distingă apropierea Marii Amieze, zare în care va apărea Supraomul.

Partea a doua reia unele critici (împotriva miloşilor, virtuoşilor, savanţilor, înţelepţilor celebri, metafizicienilor, „Imaculatei Concepţii", canaliilor, resentimentarilor şi răzbunătorilor, „lipitorilor", politicienilor revoluţionari şi democraţi, preoţilor, eroilor, poeţilor, profetului pesimist care pare a fi Schopenhauer). Dar ea conţine şi cîteva pasaje lirice, precum şi indicaţia mîntuirii prin voinţă; momentul suprem este cel al sugestiei „eternei reîntoarceri" („Ora mută").

Partea a treia este dominată de „enigma şi viziunea" eternei reîntoarceri a Identicului, adevăr terifiant — aproape inefabil — în care ni se sugerează un fel de reîntoarcere mecanică a Aceluiaşi, roată implacabilă a Destinului, care ne obligă să retrăim în veci fiecare clipă, fără putinţa de a schimba absolut nimic. Singura modalitate de a birui această fatalitate este aceea de a scăpa de teama de ea, de a o chema, pentru ca astfel să ne punem amprenta asupra viitorului. Supraomul va chema şi va accepta eterna reîntoarcere în numele unei eternităţi a bucuriei: voinţa inebranlabilă de creaţie. O nouă morală e creionată acum: „relele" vechii etici sunt transformate de Zarathustra în „bunuri" — voluptatea, ambiţia de a domina, egoismul, viciile celor mari şi puternici, libertatea de a acţiona conform dorinţelor terestre. Copleşit de orizontul în care urmează să apară Supraomul, Zarathustra ajunge să nu mai poată vorbi: el cîntă, dansează, se îmbată de tandreţe şi gratitudine, intonează un cînt al vieţii feroce. „Cîntecul celor şapte sigilii", imn adresat inelului inelelor, inelului nupţial al reîntoarcerii, încheie această parte, indiscutabil cea mai reuşită, a operei.

În partea a patra Zarathustra întîlneşte pe rînd personajele care simbolizează diversele tipuri de umanitate decăzută, apărute în urma teribilului adevăr: „Dumnezeu a murit". Împreună cu ele, el va celebra, în peştera sa, o parodie blasfematorie a Cinei cea de Taină. În zori, cînd tovarăşii săi se sperie de răgetul leului, profetul simte apropierea discipolilor săi şi coboară din nou între oameni.

Sfîrşitul acestei cărţi — un Zarathustra disperat, batjocorit de mulţime şi renegat de discipolii săi, trădat chiar de animalele sale (vulturul şi şarpele), al cărui sicriu va fi coborît în Etna — n-a fost niciodată încheiat.

Pentru înţelegerea simbolurilor nietzscheene, Gilles Deleuze (cf. *Nietzsche*, 1965) a întocmit un „dicţionar al principalelor personaje" nu numai din *Zarathustra*, pe care mă mulţumesc să-l preiau.

Vulturul şi şarpele. Sunt animalele lui Zarathustra. Şarpele e încolăcit după gîtul vulturului. Amîndouă exprimă eterna reîntoarcere, ca inel în inel, ca logodnă a cuplului divin Dionysos-Ariana. Dar ele îl exprimă în mod animalic, ca o certitudine imediată sau ca o evidenţă naturală. (Le scapă esenţa eternei reîntoarceri, adică exact caracterul său selectiv, atît din punctul de vedere al gîndirii, cît şi al Fiinţei.) Iată de ce ele fac din eterna reîntoarcere o „pălăvrăgeală", un „refren". Mai mult: şarpele descolăcit exprimă ceea ce e insuportabil şi imposibil în eterna reîntoarcere, atîta timp cît e luat ca o certitudine naturală conform căreia „totul revine".

Măgarul sau cămila. Animalele deşertului (nihilism). Ele poartă, ele duc poverile pînă în adîncul deşertului. Măgarul are două defecte: *Nu*-ul (negaţia) său este un fals *nu*, un *nu* izvorît din resentiment. Şi mai mult încă, *Da*-ul (afirmaţia) său — I-A — (în germană: *Ja*, pronunţat *ia*) este un fals *da*. El crede că a afirma înseamnă *a purta, a asuma*. Măgarul e mai întîi un animal creştin: el duce în spate povara valorilor aşa-zise „superioare vieţii". După moartea lui Dumnezeu, el se împovărează singur, el duce povara valorilor „umane", el pretinde să-şi asume „realul aşa cum este acesta": astfel, el este noul zeu al „oamenilor superiori". De la un capăt la altul, măgarul este caricatura şi trădarea *Da*-ului dionisiac; el afirmă, dar nu afirmă decît produsele nihilismului. Astfel lungile sale urechi se opun micilor urechi, rotunde şi labirintice, ale lui Dionysos şi ale Arianei.

Păianjenul sau tarantula. E spiritul răzbunării sau al resentimentului. Puterea lui de contagiune stă în veninul lui. Voinţa sa este o voinţă de a pedepsi şi de a judeca. Arma lui este firul, firul moralei. Predicaţia sa constă în egalitate (toată lumea să devină egală cu sine însăşi!).

Bufonul (maimuţă, pitic sau demon). E caricatura lui Zarathustra. El îl imită, dar aşa cum greutatea imită uşurinţa. El reprezintă cel mai mare pericol pentru Za-

rathustra: trădarea doctrinei. Bufonul dispreţuieşte, dar dispreţul său vine din resentiment. El este spiritul împovărării. Ca şi Zarathustra, el are pretenţia de a depăşi, de a întrece. Dar a întrece semnifică pentru el: ori a se face dus de alţii (a se căţăra pe umerii oamenilor şi chiar ai lui Zarathustra), ori a sări peste. Sunt cele două contrasensuri posibile ale Supraomului.

Oamenii superiori. Sunt mulţi, dar au aceeaşi îndeletnicire: după moartea lui Dumnezeu, să înlocuiască valorile divine prin valori umane. Ei reprezintă aşadar devenirea culturii, sau efortul omului de a-l aşeza pe om în locul lui Dumnezeu. Cum principiul de evaluare rămîne acelaşi, cum trasmutaţia n-a fost făcută, ei aparţin întru totul nihilismului şi sunt mai aproape de bufonul lui Zarathustra decît de Zarathustra însuşi. Ei sunt „rataţi", „neisprăviţi" şi nu ştiu nici să rîdă, nici să joace, nici să danseze. În ordinea logică, procesiunea lor este următoarea:

1. *Ultimul papă.* El ştie că Dumnezeu a murit, dar crede că Dumnezeu s-a sufocat el însuşi, s-a sufocat de milă, nemaiputînd să-şi suporte propria iubire faţă de oameni. Ultimul papă a rămas fără stăpîn, totuşi nu e liber, trăieşte din amintiri.

2. *Cei doi regi.* Ei reprezintă mişcarea „moralităţii moravurilor", care-şi propune să formeze şi să domesticească pe om, să-l facă pe om liber prin mijloacele cele mai violente, cele mai constrîngătoare. Există, aşadar, doi regi: unul în stînga, pentru mijloace, altul, în dreapta, pentru scopuri. Dar, înainte ca şi după moartea lui Dumnezeu, pentru mijloace ca şi pentru scopuri, moralitatea moravurilor degenerează ea însăşi, operează şi selectează pe dos, devine profitabilă pentru „gloate" (triumful sclavilor). Cei doi regi aduc măgarul, din care adunarea „oamenilor superiori" va face un nou zeu.

3. *Omul cel mai respingător.* E cel care l-a ucis pe Dumnezeu, pentru că nu mai putea să-i suporte mila. Dar e întotdeauna un bătrîn, nespus de urît: în loc de

conştiinţa vinovată a unui Dumnezeu mort pentru el, el încearcă conştiinţa rea a unui Dumnezeu mort prin el; în loc de mila venită de la Dumnezeu, el cunoaşte mila venită de la oameni, mila gloatelor, şi mai insuportabilă. El este cel care conduce litania măgarului, care provoacă falsul „Da".

4. *Omul cu lipitoarea.* A vrut să înlocuiască valorile divine, religia şi chiar morala, prin cunoaştere. Cunoaşterea trebuie să fie ştiinţifică, exactă, incisivă: nu ştiu importă atunci dacă obiectul ei este mic sau mare; cunoaşterea exactă a celui mai mic lucru va înlocui credinţa noastră în „marile" valori vagi. Iată de ce acest om îşi oferă braţul lipitoarei şi îşi propune sarcina şi idealul de a cunoaşte un lucru foarte mărunt: creierul lipitoarei (fără a căuta cauzele prime). Dar omul cu lipitoarea nu ştie că cunoaşterea este însăşi lipitoarea şi de aceea preia schimbul moralei şi al religiei, urmărind aceleaşi scopuri ca şi ele: incizarea vieţii, mutilarea şi judecarea vieţii.

5. *Cerşetorul de bunăvoie.* Acesta a renunţat chiar şi la cunoaştere. El nu mai crede decît în fericirea umană, el caută fericirea pe pămînt. Dar fericirea umană, oricît de plată ar fi, nu se găseşte în gloată, care e animată de resentiment şi de reaua conştiinţă. Fericirea umană se găseşte numai printre vaci.

6. *Vrăjitorul.* E omul relei conştiinţe, care se urmăreşte atît sub împărăţia lui Dumnezeu, cît şi după moartea lui Dumnezeu. Reaua conştiinţă este în mod esenţial comediantă, exhibiţionistă. Ea joacă toate rolurile, chiar şi pe cel de ateu, chiar şi pe cel de poet, chiar şi pe cel al Arianei. Dar ea minte mereu şi bagă de vină. Zicînd „e vina mea", ea vrea să stîrnească mila, să inspire vinovăţia chiar celor ce sunt puternici, să facă de ruşine tot ce este viu, să-şi propage veninul. „Plîngerea ta momeşte".

7. *Umbra călătoare.* E activitatea culturii care, peste tot, a încercat să-şi realizeze ţelul (omul liber, selecţionat şi domesticit): sub domnia lui Dumnezeu, după

moartea lui Dumnezeu, în cunoaştere, în fericire etc. Peste tot ea şi-a ratat ţelul, căci acest ţel este el însuşi o umbră. Acest ţel, omul superior, este el însuşi ratat, neisprăvit. E umbra lui Zarathustra, nimic altceva decît umbra lui, care-l urmează peste tot, dar care dispare în cele două momente importante ale Transmutaţiei — la Miezul Nopţii şi la Amiază.

8. *Ghicitorul.* El zice: „totul e zadarnic". El anunţă ultimul stadiu al nihilismului: momentul în care omul, după ce a măsurat efortul său de a-l înlocui pe Dumnezeu, va prefera să nu mai vrea deloc, decît să vrea neantul. Ghicitorul anunţă aşadar *ultimul om*. Prefigurînd sfîrşitul nihilismului, el merge deja mai departe decît oamenii superiori. Dar ceea ce-i scapă este ceea ce se află dincolo de ultimul om: *omul care vrea să piară*, omul care îşi vrea propriul declin. O dată cu aceasta, nihilismul se încheie într-adevăr, este învins de sine însuşi: Transmutaţia şi Supraomul se află aproape.

Zarathustra şi leul. Zarathustra nu este Dionysos, ci doar profetul lui. Există două feluri de a exprima această subordonare. S-ar putea spune mai întîi că Zarathustra rămîne la Nu. Fără îndoială, acest Nu nu este cel al nihilismului: este „Nu-ul sacru al leului". E distrugerea tuturor valorilor stabilite, divine şi umane, care compuneau tocmai nihilismul. Este Nu-ul transnihilist, propriu Transmutaţiei. Astfel, Zarathustra pare a-şi fi îndeplinit sarcina, atunci cînd îşi scufundă mîinile în coama leului. — Dar de fapt, Zarathustra nu rămîne la Nu, oricît de sacru şi transmutant ar fi acesta. El participă din plin la afirmaţia dionisiacă, el este deja ideea acestei afirmaţii, ideea de Dionysos. Aşa cum Dionysos se logodeşte cu Ariana în eterna reîntoarcere, Zarathustra îşi găseşte logodnica în eterna reîntoarcere. Aşa cum Dionysos este tatăl Supraomului, Zarathustra îl numeşte pe Supraom copilul său. Totuşi, Zarathustra e depăşit de propriii săi copii: el nu este decît pretendentul, nu elementul constitutiv

al inelului eternei reîntoarceri. El produce mai puţin Supraomul, cît asigură această producere în om, crezînd toate condiţiile în care omul se depăşeşte pe sine şi e depăşit, şi în care leul devine copil.

4

S-ar putea crede că cea mai completă şi cea mai modernă prezentare a filozofiei lui Nietzsche se află în cele două volume compacte pe care i le-a consacrat Heidegger (*Nietzsche*, Pfullingen, 1961). Lucrurile însă nu stau aşa.

E drept că autorul lui *Sein und Zeit* se ocupă îndelung de cele şase „cuvinte fundamentale" nietzscheene: nihilism, transmutaţia tuturor valorilor primite, voinţa de putere, eterna reîntoarcere şi Supraomul (moartea lui Dumnezeu fiind implicită). Dar aceste cuvinte fundamentale din textul heideggerian nu cuprind filozofia propriu-zisă a lui Nietzsche, ci sunt mai curînd vocabularul nietzscheean prin care Heidegger vorbeşte despre „metafizica epocii noastre", despre epoca *tehnologiei*, care — socoteşte el — este anunţată de doctrina filozofului din Bâle. De ce recurge Heidegger la vocabularul lui Nietzsche? Pentru că îl consideră pe acesta drept „antiplatonicianul prin excelenţă", în aşa fel încît „metafizica" acestuia îi îngăduie să vorbească despre întreaga istorie a metafizicii.

În interpretarea lui Heidegger, voinţa de putere, care afirmă „realitatea realului", adică „fiinţa fiinţării", marchează un triumf al teleologiei, al scopurilor materiale concrete, asupra „jocului fără motivaţie" al prezenţei. Voinţa de putere este numele unei universale *teleocraţii*. Nihilismul reprezintă metafizica însăşi, ca uitare a chestiunii Fiinţei; în sensul acesta, după Heidegger, „metafizica lui Platon nu e mai puţin nihilistă ca metafizica lui Nietzsche". Tehnologia modernă este „un platonism răsturnat", doctrină care elimină „cealaltă lume", declarînd-o vană, aşa cum îi apăreau filo-

zofului antic umbrele din peşteră. Omul contemporan, „dislocat din esenţa sa, o compensează instalîndu-se în cucerirea pămîntului ca o planetă", cucerire unidimensională, axată exclusiv pe „maşinaţie" (*Machenschaft*, cuvînt în care fuzionează „maşina", „mecanicul" şi germanul *machen*, a face). Forţa care acţionează sub numele de nihilism nu este deci decît voinţa de putere, văzută în aşa fel încît autoafirmarea ei atrage după sine negarea Fiinţei, la adăpostul negării transcendenţei. Justiţia nietzscheeană (*Gerechtigkeit*) e interpretată prin grila *Rechnen* (calcul) şi *Richtigkeit* (justeţe, direcţie): „omul este un animal calculator". Conceptul de justiţie arată cum viaţa umană şi totalitatea existenţelor s-au ajustat reciproc graţie procedeelor tehnice; ea este „mişcarea contrară, extremă determinării originare a adevărului premetafizic". Mai departe: eterna reîntoarcere exprimă „umanizarea (*Vermenschung*) supremă a fiinţării şi naturalizarea extremă a omului". Aceasta înseamnă că omul — un anumit tip de om — este „osia în jurul căreia se face dispoziţia circulară a existenţelor, imobilizarea lor", este subiectivitatea evaluatoare a lumii.

Aceste două „cuvinte fundamentale", adevărate categorii, implică două întrebări. Prima: care e condiţia fiinţării în totalitatea ei, dacă sensul proiectului tehnologic este eterna reîntoarcere? Răspuns: transmutaţia tuturor valorilor. A doua întrebare: care e acest tip de om în jurul căruia totul se dispune în fixitatea cercului? Răspuns: Supraomul. Definiţia heideggeriană este limpede: „Se numeşte Supraom acel om care, în mijlocul fiinţării, se raportează la fiinţarea care, *ca atare*, este voinţa de putere, iar, *în fatalitatea ei*, este eterna reîntoarcere a Identicului" (*Nietzsche*, vol. II, p. 291).

Ca subiect care se vrea nebuneşte *pe sine însuşi*, Supraomul legiferează că el trebuie să legifereze, el îşi porunceşte să poruncească, el se vrea vroind: aceasta este propria-i „fasonare de sine" (*Selbstprägung*). Iar ca subiect care transmută fiinţarea în eterna reîntoarcere

în jurul său, el „instituţionalizează dominaţia necondiţionată asupra pămîntului, încheind nivelarea tuturor lucrurilor şi oamenilor". Supraomul apare atunci cînd sufletul nu va mai fi evaluat ca superior corpului, ci dimpotrivă.

După Heidegger, gînditorii metafizici — a căror serie începe cu Platon — nu fac altceva decît „să pregătească", „să anunţe" *încheierea* metafizicii europene prin raţionalitatea nonspeculativă, ci potenţializată, a tehnicii. Faptul acesta s-ar petrece o dată cu filozofia lui Nietzsche. Ca să dovedească faptul că „metafizica lui Nietzsche" este „penultima etapă" a procesului care conduce la voinţa de voinţă, Heidegger susţine continuitatea absolută între marea tradiţie a metafizicii şi poziţiile nietzscheene. În ce fel? Reducînd gîndirea lui Nietzsche la esenţa tradiţională a metafizicii. Aceasta caută mereu esenţa oricărei fiinţări (ceea ce înseamnă voinţă de putere); ea gîndeşte existenţa şi cuprinde totalitatea fiinţării (este, aşadar, vorba de eterna reîntoarcere); ea răspunde totodată la întrebarea privitoare la esenţa omului (aşadar, Supraomul). Ceea ce înseamnă că, după Heidegger, gîndirea lui Nietzsche este perfect conţinută în necesitatea proprie esenţei metafizicii.

Este valabilă o asemenea interpretare? Obiecţiile n-au lipsit. După Michel Haar (cf. *Le Chant de la Terre*, Herne, 1985), lectura lui Nietzsche nu intră în cadrele simple ale metafizicii. Cum să concepi eterna reîntoarcere ca un mod factual de existenţă, cînd ea e prezentată dintotdeauna ca o revelaţie secretă, ca o nouă religie? Cum să nu ţii seama de critica pe care Nietzsche o face limbajului conceptual al metafizicii, cînd rostirea lui se caracterizează — adesea, şi mai ales în *Zarathustra* — printr-o manieră ludică? Cum să interpretezi Supraomul ca „prototip al unei omeniri funciarmente conforme cu esenţa fundamentală a tehnicii", conform cu esenţa economiei maşinaliste absolute, cînd imaginea Supraomului, travestit în cuceritor brutal şi dominator, contravine textelor care-l prezintă ca blînd, auster,

izolat, lipsit de putere politică şi nepreocupat de ea, „asemeni unui zeu al lui Epicur"? Cum să admiţi că „valorile" nietzscheene — arta, adevărul — ar fi „numiri deturnate" pentru tehnică? Cum se poate ca un gînditor al ficţiunii şi al jocului, cel care divinizează caracterul labirintic şi haotic al existenţei, să fie tocmai acela care, încheind sistematicitatea hegeliană însăşi, să anticipeze cel mai bine lumea roboţilor şi a ordinatoarelor? (*op. cit.*, pp. 174–175).

Un specialist în Heidegger, cum este Jean Beaufret (cf. *Dialogue avec Heidegger*, vol. II, Ed. de Minuit, 1973), se arată mult mai înţelegător faţă de interpretarea acestuia. El recunoaşte că „dubla gîndire a fiinţării în fiinţa sa ca voinţă de putere şi a devenirii sub constrîngerea fiinţei ca eternă reîntoarcere a Identicului constituie în filozofia lui Nietzsche o dificultate inextricabilă". Dar adaugă: „Nu numai pentru noi, ci şi pentru Nietzsche însuşi. Totuşi, originea unei atare dificultăţi nu trebuie poate să fie căutată în filozofia sa, ci mai curînd dincolo de aceasta, în contextul în care ea se desfăşoară fără ştirea ei ca metafizică. Nu filozofia lui Nietzsche, ci filozofia însăşi ca metafizică este inextricabilă. «Noii filozofi», a căror venire o anunţă Nietzsche şi care vor avea ca sarcină să pregătească înţelepciunea conştientă care va fi necesară guvernării pămîntului, nu sunt mai puţin filozofi şi, ca atare, din aceeaşi *ascendenţă* ca şi cei pe care pretind să-i depăşească. A regăsi pînă şi în filozofia lui Nietzsche *le contre-chant* secret a ceea ce el spune explicit atunci cînd o gîndeşte în raportul ei esenţial cu «primul început» care a fost originea greacă a filozofiei faţă de care ea rămîne, chiar după o lungă metamorfoză, fidelă, o asemenea întreprindere nu poate decît să surprindă şi astfel să-l descurajeze pe cel care niciodată nu şi-a pus întrebarea: *ce este metafizica*? Adică pe oricine. Iată de ce oricine poate să-şi ia distanţă faţă de interpretarea lui Heidegger, considerînd-o una printre altele. [...] Astfel devin neobişnuit de grăitoare, pentru o gîndire

care se defineşte pe sine ca *die Erinnerung in die Metaphysik*, cele două cuvinte ele însele insolite (voinţa de putere şi eterna reîntoarcere, *n.n.*) a căror unitate secretă dă operei lui Nietzsche strălucirea ei de diamant negru: voinţa de putere ca esenţa cea mai intimă a fiinţei şi eterna reîntoarcere ca transfigurare a existenţei" (*op. cit.*, pp. 222–224).

În realitate, ideile fundamentale, pe care le vehiculează — mai mult sau mai puţin explicit — *Aşa grăit-a Zarathustra* sunt patru: moartea lui Dumnezeu, Supraomul, voinţa de putere, eterna reîntoarcere. Nu poate fi vorba în acest studiu de o interpretare originală a lor. Mă voi mulţumi să consemnez, rezumativ, opiniile diverse sau convergente ale cîtorva exegeţi notorii, pentru a oferi un evantai cît mai complet al ideilor nietzscheene.

5

În discursul său de Rectorat, din luna mai 1933, Heidegger îl evoca pe Nietzsche ca *der leidenschaftlich den Gott suchende letzte deutsche Philosoph*, ultimul filozof german avînd pasiunea căutării lui Dumnezeu. Se mai poate, atunci, vorbi despre ateismul lui? Nicidecum. În ochii lui Heidegger, atei sunt alţi filozofi, aceia care — adepţi ai „Dumnezeului moral" — n-au simţit niciodată prezenţa lui Dumnezeu. Gîndirea lui Nietzsche, ca anunţ al „morţii lui Dumnezeu", nu e decît o „teologie negativă", pozitivul pe care-l adăposteşte acest negativ fiind la rîndul său invenţia unui cuvînt care să nu mai fie, ca teologia de pînă acum, „sală înăbuşitoare a divinului", ci posibilitatea ca el „să renască în toată luxurianţa sa", ca „joc divin dincolo de bine şi de rău". Heidegger aminteşte astfel de Heraclit şi de a sa *die „Kindlichkeit" Gottes*, inocenţa divină, inocenţa copilărească. Iar acest „joc divin", graţie căruia existenţa e transfigurată, presupune la rîndul

său că voinţa de putere este „esenţa cea mai intimă a Fiinţei".

Aşadar, pentru unii exegeţi, *Got ist tot* este departe de a vehicula atitudinea iluminismului ateu din secolul al XVII-lea, de totală respingere a existenţei lui Dumnezeu şi de adversitate pasională împotriva oricărui concept sau oricărei reprezentări a divinului, aşa cum, de pildă, le conţine îndemnul deicid al lui Voltaire: *Ecrasez l'infâme*! După un alt filozof german, Karl Löwith, Nietzsche nu ar fi deloc lipsit de „instinct religios", adică de instinctul „creator de zei"; însă la el acest instinct „se trezeşte cînd nu trebuie"; el „nu vede nicăieri în lume" prezenţa Dumnezeului umanitar al creştinismului, respinge şi pe Iehova, şi pe Isus; în schimb îl pune pe Zarathustra să vorbească în numele singurului zeu pe care-l acceptă, Dionysos — simbol al „celei mai totale transfigurări a vieţii": „Dumnezeul de pe cruce e un blestem al vieţii [...] Dionysos dezmembrat e o promisiune de viaţă", se poate citi în *Amurgul idolilor*.

După al doilea război mondial, un alt german, Ernst Benz, l-a „reabilitat" pe cel care însuşi se numea *Antichrist*, propunînd despre el imaginea unui „nou iniţiator al unei *Imitatio Christi*". Din tabăra teologilor, Thomas J. J. Altizer, exponent al unei „Radical Theology", cutează să susţină că Nietzsche ar arăta drumul unei forme de *credinţă* exact pe măsura timpului nostru şi eschatologică. Amintindu-i pe toţi aceştia, Eugen Biser — a cărui poziţie ar fi „nici Antichrist, nici în căutarea lui Dumnezeu" — se întreabă: oare n-are dreptate Nietzsche însuşi, atunci cînd — în *Ecce Homo* — declară că de nimic nu se teme mai mult ca de faptul că într-o bună zi va fi ... canonizat!...

În tabăra adversă s-a situat, încă din timpul vieţii filozofului, gînditorul rus Vladimir Soloviev care vede în Nietzsche un semn vestitor al revoltei temporale împotriva lui Dumnezeu: divinizarea omului, aşa cum o înţelege Soloviev, constă într-o identificare cu El, şi

nicidecum în dărîmarea lui Dumnezeu şi înlocuirea lui cu Supraomul, cum ar recomanda-o filologul bâlez; lupta pentru naşterea spirituală a omului trebuie purtată nu în numele *voinţei de putere*, ci al caritătii creştine. Critica creştinismului instituţionalizat îi apropie, dar îi şi desparte, pe cei doi gînditori: Nietzsche respinge *de plano* morala şi eclezia creştină; Soloviev se ridică împotriva ortodoxiei, pledînd pentru un ecumenism sub protecţia puterii papale.

Voi menţiona, între cei care nu se îndoiesc de ateismul lui Nietzsche, pe Eugen Fink: „Nietzsche pune ateismul ca principiu", susţine el; dar această critică a creştinismului (ca viaţă maladivă, cultivînd resentimentul şi culpabilitatea, opunîndu-se instinctelor sănătoase, forjînd o morală pentru sclavi, făcînd din dezmoşteniţii lumii reprezentanţi ai revelaţiei divine, negînd valorile pămîntului etc.) nu poate să atingă totuşi *rădăcina religiei* înseşi. Pentru a ne convinge că „moartea lui Dumnezeu" e un act istoric necesar şi că omul trebuie să devină „asasinul lui Dumnezeu" pentru a se elibera de teribila negaţie — formidabilul Nu, pe care omenirea îl poartă aşa cum un măgar poartă sarcina sa — adresată vieţii puternice şi libertăţii Supraomului, Nietzsche ar trebui să ne demonstreze că *toate* religiile — nu numai creştinismul — „sunt doar tendinţe vitale mascate şi nimic altceva". Filozoful german insistă pe pagini întregi asupra rolului nefast pe care l-a avut în creştinism apostolul Pavel, cel care „semnifică domnia tuturor valorilor de degenerescenţă în numele lui Dumnezeu". De aici să fi izvorît diatribele antipauliene ale lui Emil Cioran?...

În cartea pe care i-a consacrat-o (cf. *Nietzsche*), Lou Andreas-Salomé scrie: „Dacă s-ar fi născut într-o altă epocă, niciodată acest fiu de pastor n-ar fi devenit un liber-cugetător [...] Întreaga sa evoluţie rezultă, într-o anumită măsură, din faptul că şi-a pierdut foarte de timpuriu credinţa; ea îşi are originea în *obsesia morţii lui Dumnezeu*, această emoţie nemaivăzută ale cărei ultime ecouri se repercutează în *Zarathustra* IV."

În *Voinţa de putere*, aforismul 164 zice: „Eu n-am fost creştin nici o clipă din viaţa mea; socotesc tot ceea ce am văzut că se numeşte creştinism ca un mizerabil echivoc de cuvinte, ca o veritabilă laşitate în faţa a tot ce este forţă." „Omul l-a creat pe Dumnezeu", scrie el în *Die fröhliche Wissenschaft*; unde putem citi de asemenea această teribilă apostrofă a Smintitului: „Unde este Dumnezeu? strigă el. Am să vă spun: *Noi l-am ucis*! Voi împreună cu mine... Nu auzim încă zgomotul groparilor care-l duc pe Dumnezeu în ţărînă? Nu simţim încă nimic din descompunerea divină? Căci şi zeii putrezesc. Dumnezeu a murit! Dumnezeu rămîne mort de-a binelea! Cum să ne consolăm noi, ucigaşii între ucigaşi? Ceea ce lumea a posedat pînă acum ca lucrul cel mai sfînt şi mai puternic şi-a pierdut sîngele sub cuţitul nostru. Cine ne va spăla de acest sînge? Ce ape vor izbuti să ne purifice? Măreţia acestui act nu e disproporţionată faţă de talia noastră? Nu trebuie să devenim noi înşine zei, ca să părem demni de el?"

Jacques Chevalier comentează (cf. *Histoire de la Pensée*, IV, Flammarion, 1966): „Această nevoie, mai curînd această exigenţă născută din nostalgia Dumnezeului pierdut, trebuie să se manifeste de fapt sub forma divinizării omului, adică a divinizării propriei persoane, şi să sfîrşească prin credinţa — preludiu al prăbuşirii şi nebuniei sale — că misiunea lui, a lui Nietzsche, este aceea de *a crea lumea* (p. 143). La 5 ianuarie, el îi scria lui Jacob Burckhardt: «Dragă Domnule Profesor, în fond m-aş bucura mai mult să fiu profesor la Bâle decît Dumnezeu, dar n-am îndrăznit să împing atît de departe egoismul meu personal, încît să abandonez, din cauza lui, crearea lumii.»"

În opinia lui Gilles Deleuze, „moartea lui Dumnezeu" reprezintă una din etapele triumfului nihilismului, triumf care caracterizează istoria gîndirii europene moderne. Aceste etape ţin de psihologia nietzscheeană, sunt categorii ale unei tipologii antropologice abisale. Prima etapă este „resentimentul" (culpabilizarea celui-

lalt); a doua — „reaua conştiinţă" (autoculpabilizarea); a treia e „idealul ascetic". „Moartea lui Dumnezeu" este un moment recuperator. „Mult timp — scrie exegetul francez — moartea lui Dumnezeu ne apare ca o dramă intrareligioasă, ca o afacere între Dumnezeul iudaic şi Dumnezeul creştin. Încît nu mai ştim prea bine, dacă Fiul moare, datorită resentimentului Tatălui, sau Tatăl moare, pentru ca Fiul să fie independent [...] Dar sfîntul Pavel întemeiază creştinismul pe ideea că Christos moare pentru păcatele *noastre*. Cu Reforma, Moartea lui Dumnezeu devine tot mai mult o afacere între Dumnezeu şi om. Pînă în ziua cînd omul se descoperă pe sine ca ucigaş al lui Dumnezeu, şi atunci el vrea să-şi asume ca atare şi să poarte această povară nouă. El vrea consecinţa logică a acestei morţi: să devină el însuşi Dumnezeu."

Dar cu aceasta nihilismul nu se încheie, el îşi schimbă doar forma. Pînă acum el era depreciere şi negaţie a vieţii în numele valorilor superioare, idealiste; acum el constă în negarea acestor valori superioare şi înlocuirea lor cu alte valori — umane, prea umane (morala înlocuieşte religia, utilitatea ia locul progresului, istoria ţine locul valorii divine), nimic nu s-a schimbat: aceeaşi viaţă reactivă, acelaşi sclavaj, care triumfau în umbra valorilor divine, triumfă acum prin valorile umane. Ultima etapă a nihilismului nietzscheean o formează „ultimul om" şi „omul care vrea să piară". Acesta din urmă piere, pentru a lăsa drum deschis Supraomului. În acest punct al nihilismului, punct de desăvîrşire a lui (Zarathustra îl numeşte „miezul nopţii"), totul este gata pentru transmutaţia tuturor valorilor. În ce constă aceasta? În triumful afirmaţiei în voinţa de putere. Ce se afirmă? Se afirmă Pămîntul şi viaţa; se afirmă Dionysos. Nu acel Dionysos din primele scrieri nietzscheene, care — inspirat de Schopenhauer — resorbea viaţa într-un Adînc originar (*Ur-Ein*) şi se alia cu Apollo pentru a produce tragedia; nu mai este un Dionysos opus lui Socrate, ci un Dionysos

opus Răstignitului. Dans, uşurinţă, rîs — iată proprietăţile lui Dionysos: el e în acelaşi timp un jucător, cel care face din hazard un obiect de afirmaţie.

S-a remarcat că ireligiozitatea acestui secol, pestetot-trîmbiţata *Gottlosigkeit* a omului modern, nu e acoperită atît de „moartea lui Dumnezeu", proclamată de Nietzsche, cît de „eclipsa lui Dumnezeu", formulată de Martin Buber: Dumnezeu s-a eclipsat, pentru că între noi şi El s-a interpus ego-ul nostru, considerat pentru moment ca atotputernic, dar care mîine, neîndoielnic, se va retrage, pentru a permite dialogul firesc şi necesar cu divinul, relaţia Eu-Tu. Cît despre critica instituţiilor creştine, ea este mai veche decît propria-i expresie nietzscheeană şi poate chiar inevitabilă: spiritul însuşi nu i se expune, oare, atîta timp cît cristalizează în diverse forme de putere seculară?

6

După Heidegger, Nietzsche e ultimul gînditor al metafizicii. Dar filozofia lui nu este ultima, ci doar *penultima* etapă a metafizicii occidentale. Care va fi ultima? Ea va consta în lumea modernă însăşi văzută ca împlinire a metafizicii voinţei de putere. Căci ultima întrebare a lui Nietzsche este următoarea: cine trebuie să-şi asume stăpînirea Pămîntului? „Eu scriu — notează Nietzsche în 1889 — pentru o rasă de oameni care încă nu există, pentru *stăpînii pămîntului*." Supraomul lui este — conform expresiei heideggeriene — figura istorială care trebuie să-şi asume stăpînirea Pămîntului.

Se spune, în general, că doctrina Supraomului a fost preluată ca o ideologie, pusă în slujba unui anume regim politic, iar gîndirea lui Nietzsche ar fi fost confiscată de naţional-socialismul german. Este justă o asemenea interpretare? A contribuit oare la ea Heidegger însuşi, prin scrierea sa din 1939, *Depăşirea metafizicii*,

şi prin seminarul consacrat cărţii din 1932 a lui Ernst Jünger, *Der Arbeiter*?

Georg Lukács susţine că „figura muncitorului" (care, la Jünger, ca şi la Spengler şi Hitler, cuprinde nu numai soldatul, ci şi industriaşul) determină mitul lumii moderne. Această lume este un „peisaj-atelier" şi, în măsura în care include şi lumea burghezului, este „un muzeu". Numai după ce figura „muncitorului" va fi învingătoare, acest peisaj va deveni un atelier-încheiat şi atunci el se transformă în „peisaj planificat", în spaţiu imperial. La Jünger, mitul „muncitorului" este mitul imperialismului belicos şi agresiv; ca atare, el îi precede pe Hitler şi pe Rosenberg.

Heidegger nu e de acord cu această interpretare. Să precizăm că seminarul dedicat lui Jünger a avut loc în 1939/1940, deci mult după ce nazismul îl confiscase pe Nietzsche, şi că de altfel a fost interzis de oficialităţi. Supraomul lui Nietzsche şi muncitorul lui Jünger — susţine autorul lui *Sein und Zeit* — aparţin amîndoi, în acelaşi grad, esenţei voinţei de putere, sunt desăvîrşirea ei. Esenţa figurii muncitorului se înrădăcinează şi aparţine esenţei figurii lui Zarathustra, în cadrul metafizicii voinţei de putere.

Supraomul este soluţia pe care Nietzsche o propune omenirii ca autodepăşire. „Să nu ne grăbim! Supraomul este pentru noi stadiul cel mai apropiat! [...] Pentru a-l aduce pe om la un nivel care ne depăşeşte, cum făceau grecii — la o parte cu himerele incorporale! Spiritul cel mai înalt, legat de un caracter slab şi nervos — iată ce trebuie suprimat. Scopul: perfecţionarea *corpului* întreg, nu numai a creierului" (*Voinţa de putere*, II, cartea IV, par. 402). Se face o pledoarie în favoarea *răului*, căci „omul are nevoie de ceea ce e mai rău în el, dacă vrea să parvină la ceea ce are mai bun" (*Zarathustra*, III). Pentru aceasta sunt exaltate voluptatea, nevoia de dominare, grandoarea solitară, iubirea de sine, refuzul laşităţii, dispreţul faţă de înţelepciunea plîngăreaţă. Specia se conservă numai prin spiritele

puternice şi rele, acestea asigură progresul umanităţii. Sunt elogiate pasiunile afirmative: orgoliul, bucuria, sănătatea, amorul sexual, ostilitatea, războiul, respectul, *les beaux gestes*, voinţa puternică, înalta disciplină intelectuală, voinţa de putere, recunoştinţa faţă de Pămînt şi viaţă, tot ceea ce e bogat şi vrea să dăinuiască, forţa virtuţilor ce transfigurează. Omul superior va fi acela în care se vor înfrunta cît mai multe instincte. *Selecţia* nu trebuie confundată cu *domesticirea*. Plăcerea de a-i face pe alţii să sufere sporeşte senzaţia de putere. „Oamenii de foarte înaltă cultură, cu un corp viguros, sunt deasupra tuturor *suveranilor*", putem citi în *Fragmente*. Moralitatea greacă e cea mai înaltă, deoarece a dus la apogeu expresia sa *corporală*. Cu Socrate începe declinul moralei. Supraomul este agentul unei politici aristocrate; individul e mai presus decît masa. „Scopul este de a forma o *castă dominantă*, care să reunească sufletele cele mai vaste, apte pentru sarcinile cele mai diverse ale guvernării universului" (*Voinţa de putere*, II, cartea IV, par. 305). Misiunea statului nu este aceea de a îngădui cît mai multor oameni de a trăi bine şi moral — numărul nu contează —, ci de a permite vieţii însăşi să fie destul de bună şi frumoasă pentru a furniza baza unei *culturi*, se poate citi în aceleaşi *Fragmente*.

În fond, Supraomul reprezintă un ideal dionisiac: modelul se află în Antichitate, în Renaştere, în marile individualităţi. Calităţile „naturale" şi calităţile aşa-zis „umane" sunt indisolubil legate. Omul, în forţele sale cele mai înalte şi mai nobile, e în întregime natură. Nietzsche se întreabă: Ce tip de om trebuie *crescut*, trebuie *voit*, ce tip va avea cea mai mare valoare, va fi mai demn de a trăi, mai sigur de un viitor al său? Acest tip de valoare superioară s-a văzut adesea, dar ca un produs al hazardului, ca o excepţie, nu ca un tip *voit*. Dimpotrivă, el a fost cel mai temut; pînă în prezent el a fost lucrul care a inspirat cea mai mare teamă; şi teama aceasta a născut tipul contrar, voit,

dresat, *reuşit*: animalul domestic, animalul de turmă, animalul bolnav care e omul creştin (*Antichrist*, par. 3). Un determinism absolut trebuie să devină sursă de încredere şi de bucurie, de afirmare individuală: „Eu sunt eu însumi *fatum* şi *din vecii vecilor eu am determinat existenţa*" (*Voinţa de putere*, II, cartea IV, par. 639).

După moartea lui Dumnezeu — scrie Eugen Fink — cuvîntul autentic al omului nu mai numeşte zeii, nu mai invocă sfinţenia. Acum cuvîntul omului *se adresează omului*: invocarea supremei posibilităţi a omului este *doctrina Supraomului*. Tendinţa idealistă a umanităţii, pusă în faţa morţii lui Dumnezeu, îşi dă seama de natura ei creatoare şi creează acum idealuri despre care are conştiinţa că sunt noi şi create pentru oameni. Tipul Supraomului, atmosfera existenţială a acestuia, experienţa lui intimă sunt propovăduite de Zarathustra în discuţiile ditirambice cu sine însuşi mai ales. Misiunea ce-i revine acum, după moartea lui Dumnezeu, e aceea de a menţine totuşi caracterul eroic al existenţei umane, de a readuce la viaţă tot ceea ce sub forma lui Dumnezeu apărea ca străin şi transcendent. Supraomul, aşa cum apare în prolog, este „sensul Pămîntului": omul a uzat şi abuzat de darurile Pămîntului pentru a înfrumuseţa imaginea transcendenţei, a unui iluzoriu *dincolo*; dar Supraomul nu mai recunoaşte acest *dincolo* decît ca un reflex utopic al Pămîntului; el restituie Pămîntului tot ce i-a fost împrumutat şi răpit. Infidelitatea faţă de Pămînt a făcut ca omul să fie sfîşiat în antiteza sensibilului şi spiritualului, în opoziţia corp/suflet: Supraomul trebuie să apară pentru a vindeca această fisură care-l divizează pe om, opunîndu-l lui însuşi. Omul este — şi trebuie să fie — creatorul prin excelenţă, spiritul lui creator rezidă în *joc*. După Fink, Nietzsche nu substituie omul — lui Dumnezeu: el nu divinizează şi nu idolatrizează existenţa finită. El substituie lui Dumnezeu, Dumnezeului creştin, şi regatului ideilor platoniciene — Pă-

mîntul. Prima carte din *Zarathustra* se încheie ca un testament: *Toţi zeii au murit; noi vrem acuma să trăiască Supraomul.*

7

Pornind de la definiţia „raportul forţei cu forţa se numeşte *voinţă*", Gilles Deleuze recomandă evitarea pericolului de a înţelege că principiul voinţei de putere ar însemna că voinţa *vrea* puterea sau că *doreşte* să domine. Interpretată ca *dorinţă de dominare*, voinţa de putere ar depinde de valorile stabilite, singurele în stare să determine cine trebuie „recunoscut" ca mai puternic în cutare caz ori cutare conflict. Or, voinţa de putere e întîi de toate un principiu *plastic* al tuturor evaluărilor noastre, e un principiu ascuns al creării de *noi* valori. După cum zice Nietzsche însuşi, voinţa de putere nu constă în a invidia, nici măcar în *a apuca*, ci în *a crea, a da*. „Puterea, ca voinţă de putere, nu este ceea ce voinţa vrea, ci *ceea ce vrea* în voinţă (Dionysos în persoană)." Voinţa de putere face ca forţele active *să afirme*, iar forţele reactive *să nege*. „Afirmaţie şi negaţie — scrie exegetul — sunt deci *qualia* ale voinţei de putere, aşa cum activ şi reactiv sunt calităţile forţelor." Dar iată că de-a lungul vieţii, al istoriei, forţele reactive triumfă, negaţia e mai puternică decît afirmaţia în voinţa de putere: *Nu* e mai puternic ca *Da*. „Chiar viaţa devine adaptativă şi regulatoare, se reduce la forme secundare: nu mai înţelegem ce înseamnă a acţiona. Chiar forţele Pămîntului se epuizează. Această victorie comună forţelor reactive şi voinţei de a nega Nietzsche o numeşte *nihilism* — sau triumf al sclavilor." Numai în cazul unui asemenea triumf al nihilismului voinţa de putere încetează de a mai vrea să afirme *creaţia* şi semnifică într-adevăr dorinţa de putere oarbă, dorinţa de dominare. După Nietzsche, sclavul nu încetează de a fi sclav chiar după ce a preluat puterea; cel slab rămîne slab, chiar după ce a obţinut

victoria: e vorba de o „tipologie calitativă", de josnicie şi de nobleţe. Unul din cuvintele vestite ale filozofului este acesta: „Va trebui necontenit să-i apărăm pe cei puternici împotriva celor slabi."

Eugen Fink vede în voinţa de putere o „metaforă cosmologică împrumutînd elemente din domeniul fenomenal, dar în mod aproape arbitrar lăsînd la o parte altele, transgresînd astfel fenomenalitatea, adică refuzînd să o recunoască drept tribunal în faţa căruia filozofii ar trebui să se justifice" (cf. „Noua experienţă a lumii la Nietzsche", în *Nietzsche aujourd'hui*, vol. II, p. 361 şi urm.). Tendinţă neînfrînată de a spori cuantumul de putere, de a creşte ea însăşi la maximum, voinţa de putere aleargă mereu mai sus de ea însăşi; ea e o ardentă voinţă vitală de autodepăşire. Pînă la ce înălţime poate ea să urce? se întreabă exegetul. Evident, pînă la nivelul la care un cuantum de putere le absoarbe pe toate celelalte, la care lupta încetează prin înfrîngerea tuturor combatanţilor. De ce? Pentru că sporirea în sine a puterii şi distrugerea unităţilor de viaţă sunt la fel de originare: a construi şi a distruge, a edifica şi a ruina sunt modalităţi conexe de acţiune proprie voinţei cosmice de putere. Dar atunci problema e următoarea: devenirea, în care se mişcă tot ce e finit, posedă oare un stadiu terminal, lumea are oare un sfîrşit? La această întrebare Nietzsche răspunde prin doctrina eternei reîntoarceri, susţine Fink.

Lumea voinţei de putere este aşadar devenire, pluralism, solidaritate a contrariilor, fond ultim al conflictelor: o lume „inumană" (în sensul depăşirii vechii morale). Orice act de autodepăşire este expresie a voinţei de putere care se împlineşte ca „in-formare creatoare" a unei materii; ea este o dublă polaritate (între „voinţă de viaţă", adică forţă, şi „voinţă de neant", adică slăbiciune). Ea este esenţă a Fiinţei şi model al Universului. Ca *letztes Faktum* al lumii, ea este totodată *pathos*, adică năzuinţă spre acţiune, spre rezultat. Plurală, ea poate fi privită „ca o structură monadologică" (cf. Reinhard Löw: *Nietzsche, Sophist und Erzieher*, 1984).

Heidegger interpretează voinţa de putere nietzscheeană ca un „triumf al teleologiei" în epoca noastră: subiectul tehnologic al epocii noastre (pe care Nietzsche a anunţat-o) vrea ceva: el vrea puterea, vrea din ce în ce mai multă voinţă. Filozoful vede în teoria voinţei de putere un triumf tehnologic al subiectului, al scopului: „această teleocraţie nu semnifică vreun oarecare proces ontic de acumulare nelimitată, ci structura însăşi de acumulare ce defineşte tehnologia: triumf al subiectului, dar şi triumf al reificării („căci esenţa subiectivismului e obiectivismul, în măsura în care pentru subiect totul devine obiect"). Voinţa de putere e totodată *hybris* (*Vermessenheit*), socoteşte Heidegger, întrucît îşi ia măsura nu de la Fiinţă, ci de la diversele existenţe ontice. Ea reprezintă, astfel, riscul mortal al epocii noastre: „Nu caracterul totalitar al voinţei constituie primejdia, ci voinţa însăşi în măsura în care ia figura autoimpoziţiei în interiorul lumii admise numai ca voinţă" (cf. Reiner Schürmann: *Le principe d'anarchie*, „Heidegger et la question de l'agir", Seuil, 1982, pp. 230–233).

Mutată din planul general al reflecţiei filozofice în planul special al gîndirii politice, voinţa de putere a fost a doua idee nietzscheeană pe care naţional-socialismul german a preluat-o în beneficiul celui de al III-lea Reich. Se justifică acest fapt în lumina interpretării lui Heidegger? Este evident că întîlnirea între omul modern — identificat abuziv cu Supraomul — şi tehnica planetară, temă a operei *Der Arbeiter* a lui Ernst Jünger, precum şi a eseului acestuia, *Mobilizarea totală* (*Die totale Mobilmachung*, 1931), constituie semnificaţia istorială pe care Heidegger a crezut că poate s-o recunoască în nazism. Or, această întîlnire ar fi anunţată de Nietzsche: supunerea întregii fiinţări voinţei omului prin intermediul tehnicii zilelor noastre constituie — în opinia filozofului din Todtnauberg — chiar încheierea metafizicii voinţei de putere; esenţa metafizicii îşi atinge împlinirea ultimă în esenţa tehnicii mo-

derne. O frază heideggeriană din 1935, republicată ca atare în 1952, referitoare la naţional-socialism („adevărul interior şi grandoarea acestei mişcări", adică „corespondenţa între tehnica determinată planetar şi omul modern") a fost înfierată de o mulţime de gînditori germani, cu toate că filozoful oficial al nazismului, Ernst Krieck, l-a atacat pe Heidegger, determinînd respingerea oficială a filozofiei sale.

8

Corelaţia între voinţa de putere şi eterna reîntoarcere a Identicului se vădeşte în aforismul 1 067 din *Voinţa de putere*, care merită să fie citat aici.

„Şi ştiţi voi ce este pentru mine lumea? Vreţi să vă arăt într-o oglindă? Lumea aceasta: o masă enormă de forţă, fără început şi fără sfîrşit, o masă de forţă solidă ca bronzul, care nu devine nici mai mare nici mai mică, ce nu se epuizează, ci doar se modifică [...] o mare care se metamorfozează veşnic, care în cursa ei eternă revine cu ani de uriaşă reîntoarcere, cu un flux şi reflux al structurilor sale, alungînd pe cele mai simple pentru cele mai complexe, ceea ce este mai imobil, mai rigid, mai rece pentru ceea ce este mai ardent, mai sălbatic, ceea ce în punctul cel mai înalt se contrazice pe sine însuşi, şi apoi din nou revenind de la abundent la simplu, de la jocul contradicţiilor la plăcerea acordului, zicîndu-şi Da sieşi, pînă la egalizarea căilor şi anilor săi, binecuvîntîndu-se ea însăşi drept ceea ce nu poate decît să revină veşnic, ca o devenire care nu cunoaşte nici o saţietate, nici un dezgust, nici o oboseală — această lume dionisiacă ce este a mea, aceea a eternei creaţii de sine, a eternei distrugeri de sine, această lume misterioasă de voluptăţi duble, această lume a mea ca „dincolo de bun şi rău" fără finalitate, dacă nu cumva există o finalitate în şansa cercului, fără a voi, dacă nu cumva un inel poate avea bunăvoinţă faţă de sine însuşi — vreţi un nume pentru

această lume, o soluţie pentru întreaga ei enigmă? o soluţie de asemenea pentru voi, voi cei mai sigilaţi dintre toţi, cei mai robuşti dintre toţi, cei mai întreprinzători, cei care dintre toţi aparţineţi cel mai mult miezului nopţii? — Această lume este voinţa de putere — şi nimic altceva! Iar voi de asemenea sunteţi această voinţă de putere — şi nimic altceva!"

Pe această idee-viziune — care divulgă *o nouă experienţă a lumii* şi, implicit, *o nouă ştiinţă a timpului* — se bazează explicarea eternei reîntoarceri a Identicului, căreia Eugen Fink i-a consacrat o treime din cartea sa despre Nietzsche. Explicaţie dificilă, deoarece această „învăţătură" constituie — după opinia lui — „o doctrină inexprimabilă, imposibil de reprezentat într-un limbaj al comunicării, *înţelepciune ezoterică*, pe care Zarathustra o spune animalelor sale şi lui însuşi. Încercare de a dărîma zidurile cele mai groase, pentru a anula diferenţa care împarte timpul, pentru a lua totodată trecutul ca viitor şi viitorul ca dintotdeauna trecut, pentru a afirma ca indefinit momentul unic în chiar calitatea lui de moment unic. În tentativele sale de a întemeia eterna reîntoarcere, Nietzsche uzează de argumente de slabă valoare, cărora le lipseşte o adîncă înţelegere a timpului, care rămîn la un nivel foarte jos faţă de culmile unei meditaţii asupra temporalităţii. Totuşi această viziune nu l-a fascinat numai pe Nietzsche, ci şi multe alte spirite serioase. Dacă ea trece totuşi drept inima însăşi a filozofiei nietzscheene, aceasta se explică — crede Fink — în două feluri. Mai întîi, ea poate să se refere la experienţele pe care orice om le face o dată, atunci cînd se frînge, de pildă, uniformitatea cotidiană a mersului liniar al timpului într-o clipă de mare fericire sau de adîncă durere, în momente cînd suntem aproape de natură, cînd luna silenţioasă umple din nou cu un licăr nebulos crîngurile şi văile, cînd simţim deodată *eternitatea lumii* şi cînd timpul pentru noi dispare. Pe de altă parte, această doctrină a eternităţii lumii prezente în reîntoarcerea Iden-

ticului prezintă o victorie asupra caracterului perisabil al tuturor lucrurilor şi totodată o uniune între libertate şi necesitate în *amor fati*." (cf. „Noua experienţă a lumii la Nietzsche", în *Nietzsche aujourd'hui*, vol. II, pp. 345 şi urm.)

Exegetul vede în eterna reîntoarcere o teorie de o extremă gravitate: „căci în fiecare clipă se decid din nou pentru totdeauna, ca infinite repetiţii, actele şi urmările lor. Numai indivizii cei mai robuşti şi popoarele cele mai puternice ar fi în măsură *să suporte* această doctrină, care ar fi astfel ea însăşi un principiu selectiv foarte riguros, dur şi eficace. După cum această argumentaţie ar putea fi răsturnată: dacă totul revine înseamnă că totul a fost hotărît dinainte; teoria eternei reîntoarceri ar putea deveni pentru voinţa omului o paralizantă cvietudine, pentru neliniştea omului, o împăcare fatalistă."

Două imagini, două viziuni apar în *Zarathustra*. Prima e aceea a unui portic ce desparte în două un drum; momentul actual, *acum*, desparte trecutul de viitor; continuă oare acestea două, fiecare în direcţia proprie, la infinit? Piticul lui Zarathustra zice că nu : timpul este un cerc, este şarpele care-şi muşcă coada, susţine el — circuit intramundan, inel de clipe de timp, *acum* multiplu. Aşa zic şi animalele lui Zarathustra, încercînd să-l măgulească. Dar protagonistul respinge „pălăvrăgeala" lor, această viziune „vulgară" a timpului. A doua imagine-viziune e aceea a ciobanului care, la îndemnul lui Zarathustra, muşcă şarpelui capul ce-i intrase în gură şi ameninţa să-l sufoce. Ideea timpului ciclic e aşadar respinsă: muşcînd capul şarpelui, păstorul — zice textul — *nu mai era nici om, nici păstor — el era transformat, aureolat, el rîdea*... Trebuie să înţelegem că omul depăşeşte ideea timpului ciclic şi astfel depăşeşte greutatea şi seriosul existenţei, atinge uşurinţa supraumană a risului. Fireşte, ideea nu este dezvoltată conceptual. „În măsura în care e privit ca eterna reîntoarcere, timpul prezintă un caracter pluti-

tor, dansant, uşor: ceea ce va fi a şi fost deja, iar trecutul e totdeauna viitor, clipa conţine timpul întreg, în măsura în care este un *acum* repetat la infinit" (cf. *Filozofia lui Nietzsche*, p. 123). Dar — precizează Fink — caracterul repetiţiei nu se formează în cursul timpului, de pildă prin repetarea unui eveniment prim; el este mai curînd natura „ascunsă şi voalată a derulării temporale înseşi"; altfel spus: repetiţia nu se naşte în timp, ea este timpul. Dar acest timp, care este *puterea de a lăsa să fie*, este constructor şi distrugător totodată: „este jocul dionisiac al lumii" (*ibid.*, p. 124).

Exegetul remarcă *paradoxul total* al unei gîndiri care încearcă să gîndească „eternizarea perisabilului" (*ibid.*, p. 129): „Nietzsche gîndeşte timpul ca etern, pieritorul ca durabil, unicul ca repetiţie." E vorba de un stil, intuitiv vizionar, pe care ne este greu să-l înţelegem. Dincolo de limbajul figurat, trebuie să aproximăm o gîndire care afirmă: e nevoie de un concept de destin cu totul original. Iată-l: „Ştiind eterna reîntoarcere, existenţa se angajează total în jocul lumii; ea devine parteneră a Marelui Joc. Separaţia între necesitate şi libertate fiind suprimată, aşa cum trecutul capătă caracterele viitorului, iar viitorul caracterele trecutului, necesitatea e acum inerentă libertăţii şi invers" (*ibid.*, p. 133).

După Gilles Deleuze, concepţia lui Nietzsche nu reia o mai veche idee existentă la greci şi în Orient. „Secretul lui Nietzsche este că *eterna reîntoarcere este selectivă*", subliniază el (*ibid.*, p. 37). Ea e de două ori selectivă. Mai întîi, ca gîndire: tot ceea ce *vrea*, trebuie să vrea eterna reîntoarcere; încît „chiar şi o laşitate, chiar şi o lene, care ar vrea eterna reîntoarcere, devin *altceva* decît o laşitate, decît o lene: devin active şi forţe ale afirmării." Apoi, eterna reîntoarcere este nu numai gîndire selectivă, ea e de asemenea Fiinţă selectivă: numai afirmaţia revine, numai ceea ce poate fi afirmat revine, numai bucuria se reîntoarce. Tot ce poate fi negat, tot ce este negaţie este expulzat prin

însăşi mişcarea eternei reîntoarceri. Exegetul francez recurge la o imagine: eterna reîntoarcere trebuie comparată cu o roată; dar mişcarea roţii e dotată cu o forţă centrifugă ce alungă tot ce este negativ. O dată ce Fiinţa îşi afirmă devenirea, ea expulzează din sine tot ceea ce contrazice afirmaţia, toate formele de nihilism şi reacţie: reaua conştiinţă, resentimentul — acestea nu vor fi văzute decît o singură dată. Faptul că Nietzsche vorbeşte totuşi despre un ciclu în care totul revine, în care Identicul se întoarce, este explicat de Deleuze prin două tipuri de texte nietzscheene: unul referindu-se la Zarathustra *bolnav*, altul la Zarathustra *convalescent şi aproape vindecat*: „Zarathustra bolnav n-a înţeles eterna reîntoarcere; convalescent, el pricepe că aceasta nu e un ciclu, o evidenţă imediată pentru uzul animalelor, nici o osîndă pentru uzul oamenilor. [...] Eterna reîntoarcere e repetiţia, dar repetiţia care selectează, repetiţia care salvează" (*ibid.*, p. 40). Aşadar, transmutaţia valorilor produce Supraomul; acesta reprezintă exact „concentrarea a tot ce poate fi afirmat, forma superioară a ceea ce este, timpul care reprezintă Fiinţa selectivă. Aceasta e produsă *în* om, dar nu e produsă *de* om; este rodul lui Dionysos şi al Arianei." Căci Supraomul — deşi Zarathustra îl numeşte copil al său — este de fapt fiul lui Dionysos.

Doi comentatori străini unul de altul, interpretează eterna reîntoarcere ca un element al esteticii lui Nietzsche. Jacques Sojcher (cf. *Nietzsche, La Question et le Sens*, Aubier Montaigne, 1972) scrie: „Numai cel ce poate afirma într-o manieră nebunească (în afara simţului comun, în afara metafizicii) este capabil să gîndească eterna reîntoarcere a Identicului şi să obţină bucuria cea mai înaltă din gîndirea cea mai profundă." Această gîndire este aceea „a selecţiei, probă prin excelenţă a forţei de creaţie şi de plăcere, filozofia ciocanului care-i sfarmă pe cei slabi şi-i întăreşte pe cei tari, desparte nihilism şi creaţie, dă măsură voinţei şi sensului" (pp. 98–99). Această idee — precizează Soj-

cher — poate stîrni ori dezgust (căci ceea ce se întrevede în ea este „reîntoarcerea nediferenţiată a măreţiei şi josniciei, a nobleţei şi vulgarităţii; reîntoarcerea unei istorii în care Supraomul nu are ultimul cuvînt"), ori încîntare (căci, uşoară şi veselă, ea integrează acum mediocritatea, urîţenia ultimului om, care va reveni o dată cu Supraomul, care prin reîntoarcerea sa îşi reafirmă diferenţa, îşi revendică excepţionalitatea alături de banalitate, persevereză în afirmarea de sine). Ea exaltă oricum „sentimentul forţei umane", din care va rezulta Supraomul. Comentatorul susţine că nu ne aflăm în faţa unei teorii, a unei abstracţiuni, ci în prezenţa unei ficţiuni poetice: „o gîndire încarnată într-un ditiramb", o rostire care „afirmă dincolo de ceea ce afirmă, într-un ritm, un pas de dans, în fulguranţa imaginilor" (p. 101).

Inspirat de *Spiel als Weltsymbol* (1960) al lui Eugen Fink, sîrbul Danko Grlič (cf. „Nietzsche şi eterna reîntoarcere", în *Nietzsche aujourd'hui*, vol. I) susţine că eterna reîntoarcere nu este „categorie metafizică" (precum voinţa lui Schopenhauer, de ex.), ci exprimă „structura ontologică a lumii". Într-o interpretare în care ontologie, antropologie şi estetică devin una, el afirmă: „Supraomul este un artist care, chiar după moartea lui Dumnezeu, creează *ex nihilo* propria sa fiinţă şi propriul său univers. [...] Eterna reîntoarcere, devenită posibilă prin moartea lui Dumnezeu, şi prin Supraomul ca încoronare a voinţei de putere, deci ca artă, este identică cu jocul. [...] Gratuitatea jocului e adevăratul scop al acestuia. El este *în sine* şi *pentru sine* etern impuls creator, e spiritul inventiv, e libertatea combinaţiilor, e imaginaţia creatoare. Jocul e ca arta: nu e transcendenţă, timpul şi spaţiul lui nu sînt decît pentru şi prin joc, el trăieşte în afară de ceea ce numim *istorie reală*. Jocul în inocenţa lui se creează şi se distruge constant pe sine însuşi, reîncepe fără încetare, jocul este eterna reîntoarcere" (p. 133).

Heidegger este de părere că enigma filozofiei lui Nietzsche constă în conexiunea celor „două cuvinte fundamentale" — voinţa de putere şi eterna reîntoarcere a Identicului, definitorii pentru fiinţa fiinţării, adică pentru „lumea care ne interesează". Dacă voinţa de putere — scrie Nietzsche — e reprezentată aşa cum se cuvine, ca „forţă finită", dezvoltarea ei la infinit „nu poate fi gîndită altfel decît ca eterna reîntoarcere": „Principiul conservării energiei pretinde eterna reîntoarcere" (*Der Wille zur Macht*, par. 1 063).

Aşa cum Dumnezeul lumii vechi, al metafizicii, era în sine deopotrivă esenţă şi existenţă, lumea nouă — pretinde Nietzsche — are nevoie de un alt Dumnezeu: acesta este Dionysos, zeul în care ceea ce este pe de o parte voinţă de putere este pe de altă parte eternă reîntoarcere: zeu care constituie „da-ul etern al Fiinţei", „promisiune de viaţă", renăscînd veşnic şi revenind veşnic din adîncul propriei sale distrugeri. Gîndită ca eternă reîntoarcere, voinţa de putere e mai puţin — în viziunea lui Heidegger — beţia de a trăi, atît de celebrată de Nietzsche, cît depăşirea mereu identică sieşi a tot ce s-a obţinut prin cucerirea unui plus, corespunzînd de fiecare dată din ce în ce mai mult unui plus de putere a omului care domină Pămîntul. Fiecare din cuceririle voinţei, a cărei esenţă este voinţa de putere, răstoarnă astfel în favoarea sa orice punct de sosire într-un punct de plecare din care totul porneşte din nou într-un elan identic (cf. Jean Beaufret: *Dialogue avec Heidegger*, vol. II, Ed. de Minuit, 1973, p. 213).

După opinia lui Heidegger, filozofia lui Nietzsche este încă de tip metafizic, întrucît exprimă corelaţia între Fiinţa determinată ca voinţă de putere şi fiinţarea în culmea ei ca eternă reîntoarcere. Cu alte cuvinte, voinţa de putere este esenţa cea mai intimă a Fiinţei, iar eterna reîntoarcere e transfigurarea existenţei, ordinea în care în epoca noastră se desfăşoară *prezentarea* tuturor lucrurilor. Conform acestei interpretări,

proiectul tehnologic, planificarea mondială, specifică epocii actuale, anunţate fără voia lui de către Nietzsche, avînd ca sens eterna reîntoarcere, necesită o condiţie tipică: transmutaţia tuturor valorilor şi un tip de om capabil să aglutineze în jurul său, la modul circular, lucrurile, adică Supraomul.

Într-o notă însoţind conferinţa „Cine este Zarathustra lui Nietzsche?", Heidegger precizează: dacă ideea eternei reîntoarceri ar fi doar o preluare a reprezentării ciclice a istoriei lumii existente la Antici, ea nu ne-ar servi la nimic; în schimb, dacă ea e un fel de „mistică", această „cea mai abisală gîndire nietzscheeană" ascunde în ea ceva *negîndit*, ceva ce ne obligă să gîndim *esenţa* tehnicii moderne. În acest caz, se întreabă filozoful, „ce este esenţa *motorului* modern, dacă nu *una* din noile forme ale eternei reîntoarceri?" (cf. *Vorträge und Aufsätze*, Pfullingen, 1954).

9

Am început să traduc *Also sprach Zarathustra* pornind de la o presupunere — bazată pe impresia cîtorva lecturi anterioare — care pe parcurs s-a confirmat: aceea că mă aflu în faţa unui „discurs mixt", text pe care filozoficul şi poeticul şi-l dispută în egală măsură. În sprijinul acestei presupuneri veneau unele afirmaţii ale lui Nietzsche şi, deopotrivă, opiniile cîtorva exegeţi.

Bernard Pautrat, care în *Versions du Soleil* (Seuil, 1971) se ocupă mult în final de structura acestui poem filozofic, merge atît de departe încît susţine că ideea lui de bază — doctrina eternei reîntoarceri a Identicului — este „insuportabilă şi inexprimabilă conceptual"; încît, asemeni capului retezat al Meduzei, care nu putea fi expus privirii fără a atenta la integritatea acesteia, ceea ce în *Aşa grăit-a Zarathustra* ar vrea şi ar trebui să devină concepţia despre lume şi destin a protagonistului, este mereu amînat, textul nefăcînd altceva decît să pună în scenă această *lipsă*: deşi conti-

nuată încă din *Jenseits von Gut und Böse* (1886) şi *Zur Genealogie der Moral* (1887), ideea eternei reîntoarceri nu este, în poem, decît o gaură: *un trou et une castration* (cf. „Nietzsche médusé", în *Nietzsche aujourd'hui*, vol. I, pp. 9–30). Iar aceasta înseamnă, pentru un traducător fidel, prioritatea poeticului faţă de filozofic, impunînd astfel atenţia la jocul semnificanţilor, mai mult decît la evantaiul semnificaţiilor. *Nur Narr! Nur Dichter!* — expresia cunoscută din *Ditirambii lui Dionysos* — pare a fi fost ambiţia lui Nietzsche-Zarathustra în această operă pe care autorul însuşi o socoteşte a confirma „excentricitatea" sa între filozofi.

Nietzsche însuşi s-a apreciat pe sine, în acest poem, ca un făuritor de limbă germană literară, de talia lui Luther sau Goethe, avînd conştiinţa limpede a *stilului*. În *Zarathustra*, nota originală constă, ca în orice operă de poezie autentică, în împrejurarea, devenită normă, că forma este inseparabilă de conţinut. „*Zarathustra* se smulge astfel spaţiului filozofic şi registrului său [...]: «conţinutul» mitic şi «forma» poetică nu pot fi disociate, întrucît *această* formă este indispensabilă *acestui* conţinut imposibil de semnificat sub o altă formă mai «clasică». Considerăm deci că, cel puţin în principiu, forma despre care e vorba, departe de a fi doar vestmîntul schimbător al unei gîndiri de care ar putea fi separat, face parte din «conţinutul» textului şi că orice căutare a sensului referitor la acest text trebuie să treacă mai întîi prin elucidarea sistematică a resorturilor lui formale" (Pautrat, *op. cit.*, p. 330).

Aceasta înseamnă că traducătorul trebuie să procedeze la o traducere *genetică*: să restituie textul propriei sale „maşini textuale", adică unui *automaton* al semnificanţilor săi, parcurgînd — în spaţiul cultural al limbii în care traduce — aventura lui specifică, imprevizibil-controlabilul *poïein* care i-a dat naştere în original. Întrucît e poetic, *Also sprach Zarathustra* e un text opac şi gros. Pentru a-l reface în altă limbă, el trebuie privit în „măruntaiele" sale, exact aşa cum un covor

nu-şi divulgă secretul figurilor şi simbolurilor sale de pe faţa expusă privirii noastre decît celui care, întorcîndu-l pe dos, îi descifrează amestecul inextricabil de urzeală şi beteală, cele două dimensiuni ale oricărei ţesături, adică anatomia viscerală. În îndeletnicirea mea de traducător, am considerat mereu ca „urzeală" seria de procedee care constituie *gramatica literară* a unui text; iar ca „beteală", efectele de iradiere semantică ce rezultă din prelucrarea şi intricarea materiei concrete, sonore, a cuvintelor, *gimnastica lexicală*.

„Urzeala" textului aş socoti-o vecină cu ceea ce numim astăzi intertextualitatea: aici, simplitatea povestirii, care vine din *Biblie*; vehemenţa predicaţiei, solemnitatea imprecaţiei, forţa anatemei, toate amintind de vorbirea tunătoare a vechilor profeţi iudaici; practica parabolei, datoare evangheliştilor; gruparea versetelor, repetiţia neobosită, bucuria în faţa creaţiei — acestea provenind din *Psalmi*. Pe de altă parte, mi se pare neîndoielnic că unul din modele a fost chiar dialogul platonician, în care Nietzsche descifra o sugrumare a poeticului în favoarea conceptualismului filozofic. În fine, modelul lirismului elin — se cunoaşte din *Naşterea tragediei* admiraţia autorului pentru poetul Archilochos — a jucat de asemenea un rol important în realizarea lirismului dionisiac din inegalabilele *Nachtlied/Tanzlied, Grablied*. Procedeele satirice abundă în partea a patra. Dacă există într-adevăr „un manicheism al imaginaţiei şi gîndirii" — ce minunată definiţie pentru „discursul mixt"! — aşa cum crede Bachelard, atunci e limpede că în *Also sprach Zarathustra* gîndirea nu s-a născut şi afirmat pe sine *împotriva* imaginaţiei, ci tocmai servindu-se de aripile fremătătoare ale acesteia.

În general, comentatorii n-au insistat suficient asupra caracterului *parodic* care domină textul acesta: imitaţia *Bibliei*, de pildă, este de cele mai multe ori o luare în derîdere a modului de a vorbi al lui Isus; ca şi cum — este observaţia unui comentator — Nietz-

sche, gelos pe forţa de convingere a Fiului Omului, i-ar demasca discursul, prin exagerare, ca populist.

„Beteala" texturii din *Zarathustra* confirmă structura poetică de profunzime, caracterul *artist* al personalităţii lui Nietzsche. Abia în încleştarea teribilă cu fiinţa vie a limbii se vădeşte estetica sa personală, aceea a ciocanului care sfarmă pentru a izvodi forme noi. Lexicul, de o varietate impresionantă, este utilizat cu virtuozitatea unui echilibrist, ceea ce face ca pasajele grave, de meditaţie lirică, de reculegere, de atmosferă cosmică, să alterneze cu cele de sarcasm, de satiră sprintenă sau virulentă, de ironie muşcătoare. Recomandînd omului — omului creator — copilărirea, dansul, jocul, rîsul, beţia, Nietzsche se recomanda întîi de toate pe sine însuşi. Jocurile etimologice, care pot fi întîlnite la tot pasul, pun probleme deosebit de serioase traducătorului. Fără o recreare, prin mimetism genetic, a textului, orice tentativă de traducere rămîne aici în zona pur informativă a mesajelor, neizbutind să comunice nimic din fiorul liric, din emoţia mistică, din diabolica agilitate a minţii, din tensiunile inspiraţiei. Fantezia lingvistică a traducătorului e solicitată la maximum. Cum să traduci, de pildă, în româneşte, jocul dintre *Brecher* şi *Verbrecher*, dintre *Sucher* şi *Versucher*? E ca şi cum un german ar fi provocat să restituie în limba sa „îmbucarea" dintre, de pildă, *voluminos* şi *luminos*. (Îmi permit să observ că există cuvinte *mici* care hălăduiesc, neasimilate, ireductibile semantic, în burta unor cuvinte *mari*, asemenea profetului Iona în chit. Iată de exemplu, două cuvinte româneşti, fiecare purtînd o împătrită „sarcină": *caspic*, în care coexistă *aspic, spic, pic* şi *ic*; sau *niscai*, în care trăiesc *iscai, scai, cai* şi *ai*.) Pasiunea cuvintelor compuse — atît de numeroase şi de expresive în germană — atinge rafinamente nebănuite, întrucît aglutinarea elementelor ce le compun se face după imprevizibile întîlniri: rime interioare, aliteraţii etc. Există de asemenea monştri verbali, tipic şi exclusiv nietzscheeni, cărora am încercat

să le găsesc echivalenţe româneşti cît mai potrivite, sacrificînd semnificativul în avantajul sensului. De nenumărate ori, singura soluţie a fost perifraza. Pe cît posibil, am căutat să evit conceptualizarea, tocmai pentru a sublinia concreteţele acestui limbaj. Am procedat oare just? Dacă o serie de exegeţi *au aflat-o* în textul lui Nietzsche (Löwith, Fink), alţii în schimb susţin că prezentarea explicită a eternei reîntoarceri lipseşte, cel puţin sub forma unui discurs filozofic clasic. Că această idee e, se pare, inexplicabilă la modul clar, conceptual, o dovedeşte faptul că „descoperirea" ei de către autor se face în cadrul unui fel de extaz mistic. Dar nu este oare ea introdusă în text tocmai datorită „versetelor" care, prin repetiţie, nu încetează de a o sugera? „Ritmul care revine mereu el însuşi — iată secretul!" susţine un comentator. Am acordat o mare, poate prea mare atenţie ritmului: cred că traducerea mea este mult mai scandată, mai cadenţată decît originalul, tocmai în vederea sporirii efectului poetic. Dar este necesar să se observe că scriitura aceasta cadenţată provine şi din ceea ce s-a numit „respiraţia aforismului": faptul că chiar atunci cînd nu scapă complet pathosului (afirmativ sau negativ) al pledoariei pentru om, rostirea din *Zarathustra* împrumută metoda fragmentului deopotrivă plastic şi elocvent, proprie lui Nietzsche.

De două ori „original" — prin forma sa *poetică* şi prin conţinutul său *mitic* — acest „discurs mixt" îşi confiscă de la început traducătorul, făcîndu-l prizonier activ al texturii sale verbale. Tot ceea ce, în *grosimea* acestui text, poate fi pînă la urmă dibuit ca *rest* ideatic, ca reziduu filozofic, rămîne fără importanţă în faţa luptei pe care cel care-l traduce trebuie s-o poarte cu inextricabila textură a limbii, luptă care se dovedeşte a fi, finalmente, un adevărat vertij. Personal am resimţit acest lucru ca un narcotic necesar: dacă nu m-aş fi angajat cu totul, asurzit doar de rumoarea muzicală sau imprecativă a vocabulelor şi de diplomaţia

mariajelor lor, n-aş fi reuşit să fac abstracţie, transcriindu-le în româneşte, de atîtea şi atîtea expresii blasfematorii la adresa Dumnezeului meu, riscînd să-mi paralizeze condeiul.

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

CRONOLOGIE

1844 — *15 octombrie*: se naşte Friedrich Wilhelm Nietzsche, la Röcken, lîngă Lützen — orăşel din Turingia saxonă anexată de Prusia în 1815 — într-o familie de pastori luterani; după moartea tatălui şi a unui frate de numai doi ani (1848), familia se mută în oraşul vecin Naumburg.

1858 — elev al liceului Pforta din Naumburg; la vîrsta de zece ani era socotit un „copil minune": scrisese un motet, circa cincizeci de poezii şi începe un jurnal intim în care anumite pagini anunţă pe literatul de mai tîrziu; maeştrii săi muzicali sunt Mozart, Haydn, Schubert, Mendelssohn, Beethoven, Bach şi Händel; în pofida atmosferei familiale şi a eredităţii, ateismul i-a fost natural, instinctiv, scrie el mai tîrziu.

1864 — studiază teologia şi filologia clasică la Universitatea din Bonn, împreună cu prietenul său Paul Deussen, unde ţineau prelegeri profesori vestiţi ca Friedrich Wilhelm Ritschl şi Otto Jahn. „În cercul studenţilor treceam drept o autoritate muzicală, iar pe de altă parte drept o cucuvea", notează el însuşi. Compune muzică în maniera lui Schumann pe versuri de Chamisso şi Petöfi; renunţă la teologie şi începe să manifeste primele critici la adresa creştinismului.

1865 — continuă studiile la Universitatea din Leipzig; primul contact cu filozofia lui Schopenhauer.

1866 — prima sa lucrare despre poezia lui Teognis din Megara îl încîntă pe Ritschl; urmează un text despre „Oda către Danae" de Simonide; începe prietenia sa cu Erwin Rohde; încorporat în armată,

este trimis acasă din cauza unei răni pricinuite de o cădere de pe cal.

1868 — toamna: face cunoştinţă cu Richard Wagner; acesta îi declară, entuziasmîndu-l, că Schopenhauer este „singurul filozof care a înţeles esenţa muzicii"; are impresia că a cunoscut în Wagner *ein fabelhaft lebhafter und feuriger Mann*; se reîntoarce la Leipzig pentru ultimul semestru de studii.

1869 — e chemat ca profesor extraordinar de filologie clasică la Universitatea din Basel; la 27 mai îşi inaugurează cursul „Homer şi filologia clasică"; va ţine prelegeri aici timp de zece ani; o conferinţă despre „Socrate şi tragedia" nu se bucură de aprecierea colegilor; el însuşi se îndoieşte de vocaţia sa filologică: „Ştiinţă, artă şi filozofie se amestecă acum atît de mult în mine, încît trebuie să fi fost cîndva centaur", îi scrie el lui Rohde; se împrieteneşte cu profesorul de istoria artelor Jacob Burckhardt; începe prietenia cu Richard Wagner, căsătorit cu Cosima, fiica lui Liszt: „Aici am găsit un om care ca nimeni altul mi-a revelat chipul a ceea ce Schopenhauer numeşte *geniul* şi care este cu totul pătruns de minunata filozofie a acestuia". Orbit de admiraţie, încă nu-şi dă seama de defectele maestrului: caracterul tiranic, egoismul, lipsa de scrupule şi mania risipei; la treizeci de ani, Cosima îl părăsise pe dirijorul Hans von Bülow pentru Wagner care are aproape şaizeci; prietenii o numesc uneori Ariana şi sugerează cîteva egalităţi mitologice, deja proprii lui Nietzsche: Bülow ar fi Tezeu, Wagner ar fi Dionysos; vraja durează trei ani, pînă în aprilie 1872, întreruptă doar de angajarea lui Nietzsche ca infirmier voluntar (august–octombrie 1870) în războiul franco–german, unde se îmbolnăveşte de dizenterie şi difterie; admiraţia sa pentru Prusia, de asemenea, scade.

1870 — martie: e numit profesor titular la Universitatea din Basel; în octombrie începe prietenia cu teologul Franz Overbeck, cel mai fidel amic al său.

1871 — *Die Geburt der Tragödie oder Griechentum und Pessimismus* (*Naşterea tragediei sau Elenism şi Pesimism*), publicată în 1872, care cuprinde şi eseul „Socrate şi tragedia": cartea marchează ruptura lui Nietzsche cu filologia clasică şi, deopotrivă, angajarea lui pe drumul unei filozofii proprii, ca vestitor al unei *Weltanschauung* personale; dubletul lansat în această lucrare — apolinic/dionisiac — va face carieră în reflecţia estetică europeană; primită favorabil de Wagner şi Rohde, cartea va fi criticată aspru, între alţii, de Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, viitorul celebru specialist în filologie antică. Studenţii încep să se îndepărteze de el; Nietzsche însuşi are sentimentul unui fatal eşec ca filolog; zece ani mai tîrziu, el va scrie: *Zarathustra ist kein Gelehrter mehr*.

1872 — aprilie: despărţire de Wagner la Tribsechen; 22 mai: întîlnire cu Wagner la festivalul de la Bayreuth.

1873 — *Die Philosophie im tragischen Zeitalter der Griechen* (*Naşterea filozofiei în epoca tragediei greceşti*), studiu care trebuie să completeze cartea anterioară, rămas în stare de proiect; cuprinde portrete de filozofi presocratici (Thales, Heraclit, Empedocle, Democrit etc.) prezentaţi ca eroi ai unei ştiinţe pasionale născute din acelaşi suflu ca şi mitul şi tragedia; faţă de ei, Socrate marchează începutul raţionalismului, ruinînd tradiţia religioasă şi metafizică. Călătorie în Italia, împreună cu Alfred Bienner şi Paul Rée; locuieşte la Sorrente la Malwida von Meysenburg.

1873-1876: *Unzeitgemäße Betrachtungen* (*Consideraţii intempestive*), carte formată din patru părţi: I —

atac împotriva „filistinismului cultural" („David Strauss, sectator şi scriitor") care se manifestă în Germania victorioasă asupra Franţei; II — rechizitoriu la adresa „sentimentului istoric al germanilor" care consideră istoria ca un cadavru de disecat („Despre folosul şi neajunsurile studiilor istorice"); III — consideraţii asupra genialităţii („Schopenhauer ca educator") şi IV — despre reprezentarea *Nibelungilor* lui Wagner („Wagner la Bayreuth") care reînvie prin muzică spiritul tragic. Nietzsche îşi aprecia aceste „consideraţii" ca nişte „promisiuni" pe drumul unei critici radicale a valorilor.

1875 — prima întîlnire cu muzicianul Peter Gast la Basel.

1876 — înrăutăţindu-i-se boala, îşi ia concediu medical şi pleacă în Italia. Ultima întîlnire cu Wagner la Sorrente: ceea ce l-a îndepărtat de marele muzician a fost deopotrivă atmosfera de kermesă de la festivalul din Bayreuth, corteglile oficiale, prezenţa bătrînului împărat la inaugurare, precum şi schimbările observate la Wagner, îndeosebi antisemitismul. Se spune că Wagner ar fi reprezentat pentru el o compensaţie la obligaţiile profesionale: cînd profesoratul său s-a încheiat, s-a terminat şi wagnerismul său.

1878 — *Menschliches, Allzumenschliches* (*Omenesc, prea omenesc*), partea I. Dacă e adevărat, cum însuşi Nietzsche pretinde, că cele „trei metamorfoze" (*cămila* care se transformă în *leu*, leul care se transformă în *copil*), povestite în *Aşa grăit-a Zarathustra*, necesare edificării omului adevărat, corespund unor momente ale operei sale, precum şi unor stadii ale vieţii şi sănătăţii sale, atunci cu această lucrare începe „perioada leului". „Cămila este animalul care poartă povara: ea poartă sarcina valorilor stabilite, povara moralei, a educaţiei şi a culturii. Ea le poartă în deşert şi, acolo,

se transformă în leu. Leul sfarmă statuile, calcă în picioare poverile, duce o critică acerbă împotriva tuturor valorilor consacrate" — Gilles Deleuze. Ultimele cursuri ale lui Nietzsche la Universitatea din Basel sunt „Liricii greci" şi „Introducere în studiul lui Platon". *Omenesc, prea omenesc* e subintitulată „o carte pentru spiritele libere" şi e dedicată memoriei lui Voltaire; cuprinde 638 de aforisme, pledînd pentru eliberarea filozofiei de metafizică, împotriva moralei, împotriva creştinismului (teme ce vor fi dezvoltate în *Antichrist*), pentru artă ca „iniţiere întru inocenţă" etc. Stilistic, s-a remarcat influenţa moraliştilor francezi.

3 ianuarie: Wagner îi trimite — ultimă corespondenţă — *Parsifal;*

în mai — ultima scrisoare către Wagner, împreună cu cartea apărută, primită cu destulă răceală.

1879 — din cauza bolii abandonează învăţămîntul.

1880 — *Der Wanderer und sein Schatten* (*Călătorul şi umbra lui*), două „apendice" ale lucrării anterioare: aforisme. Vizitează pentru prima dată Veneţia însoţit de Peter Gast; petrece prima iarnă la Genova.

1880–1881 — *Morgenröte, Gedanken über moralische Vorurteile* (*Aurora, Gînduri asupra prejudecăţilor morale*) cuprinde 575 de aforisme: despre „morala considerată ca prejudecată", despre „inocenţa devenirii", despre „aristocraţia culturii"; pledoarie pentru o viaţă austeră, simplă, care contrazice imaginea unui Nietzsche amoral şi insensibil.

1881 — *27 noiembrie.*: la Genova, ascultă pentru prima dată *Carmen* de Bizet, muzică pe care de acum înainte i-o va opune lui Wagner; descoperă, entuziasmat, localitatea Sils-Maria pe valea Innului, unde i se ameliorează starea sănătăţii; primele lecturi din Spinoza; are pentru prima dată ideea eternei reîntoarceri a Identicului, cheia filozofică a lucrării *Aşa grăit-a Zarathustra.*

1881–1882 — Die fröhliche Wissenschaft, „la gaya scienza" (*Ştiinţa voioasă*), lucrare în versuri şi proză, privind arta trubadurilor provensali, numită şi „gaya scienza" sau „gai saber"; celebrare a bucuriei de a trăi, depăşire a tuturor suferinţelor, acceptare senină a destinului (*amor fati*); „Vreau să învăţ mereu că necesarul din lucruri trebuie văzut ca frumos — astfel că voi fi unul dintre cei ce fac lucrurile să fie frumoase. [...] Şi toate în totalitatea lor şi în mare: vreau să fiu neapărat un om care zice Da (*ein Jasagender*). După ce la Surlej are viziunea eternei reîntoarceri, în august face planul unui poem în patru părţi, *Mittag und Ewigkeit*, avîndu-l ca personaj pe Zarathustra.

1881 şi 1884–1888: *Die ewige Wiederkunft (Eterna reîntoarcere)*, carte neterminată, publicată între 1896–1911 prin grija surorii sale Elisabeth; ideea principală, aceea a refuzului transcendenţei (*non alia, sed haec vita sempiterna*), se regăseşte în *Ştiinţa voioasă* şi în *Aşa grăit-a Zarathustra*.

1881–1882: *Der Wille zur Macht, Versuch einer Umwertung aller Werte* (*Voinţa de putere, Eseu asupra răsturnării tuturor valorilor*), note publicate postum, privind cea mai ambiţioasă din lucrările sale filozofice; în 1887 el va scrie: „Am dat omenirii cea mai profundă operă pe care o posedă, *Zarathustra* al meu. Îi voi da curînd cartea mea cea mai independentă." Lucrarea urma să aibă patru părţi: I — *Antichrist* („eseu de critică a creştinismului"); II — *Spiritul liber* („critica filozofiei ca mişcare nihilistă"); III — *Imoralistul* („cartea celei mai nefaste specii de ignoranţă, morala") şi IV — *Dionysos* („filozofia eternei reîntoarceri"); profetizare a tragediei Europei, momentul final al unei civilizaţii îmbătrînite; sub formă de fragmente aforistice: „Valoarea e cea mai mare cantitate de putere pe care o poate cuceri omul: omul, nu omenirea" (XVI, 171); „Individualismul e o formă

modestă şi încă inconştientă a voinţei de putere" (XVI, 214); „Eu scriu pentru o specie de oameni care încă nu există, pentru stăpînitorii Pămîntului" (XVI, 340); „Sentimentul turmei convine turmei, dar cei care conduc turma au nevoie de o evaluare cu totul diferită a acţiunilor lor" (XV, 354).

1882 — În urma unei călătorii în Sicilia, acceptă invitaţia lui Paul Rée şi a Malwidei von Meysenburg şi revine la Roma; aici o cunoaşte pe Lou Salomé, de care se îndrăgosteşte; în septembrie 1882 el îi scrie lui Overbeck, cel mai bun şi mai inteligent prieten al său, că Lou i se pare „mai bine pregătită ca oricine pentru o parte din filozofia mea din care nimic n-a fost revelat pînă acum"; alături de ea încearcă (cf. *Ecce Homo*) „acea emoţie afirmativă prin excelenţă care este emoţia tragică"; Lou, de asemenea, se simte atrasă de el: „Solitudine — aceasta este prima, puternică impresie, prin care te înlănţuie apariţia lui Nietzsche. [...] Neasemuit de frumoase şi nobil sculptate, încît atrag involuntar privirea, sunt mîinile lui, despre care el însuşi crede că-i trădează spiritul. [...] O semnificaţie asemănătoare acordă el urechilor sale nespus de mici şi fin modelate, despre care zicea că ar fi adevărate *Ohren für Unerhörtes*." Nietzsche îl roagă pe Paul Rée, care la rîndul său o iubea pe Lou, s-o... peţească pentru el. Idilei i se opune, cu fel de fel de intrigi, Elisabeth, sora lui Nietzsche. În noiembrie intervine ruptura dintre ei, pe care el o resimte ca un fel de infidelitate faţă de sine însuşi, ca ratare a şansei de a învăţa graţie unei femei să-şi învingă singurătatea; despre suferinţa sa, el însuşi spune că „aşa suferă numai un zeu" (Dionysos) care aşteaptă zadarnic răspunsul Arianei sale.

1883 — *începutul anului*: La Rapallo, simţindu-se mai bine, scrie în zece zile prima parte din *Also*

sprach Zarathustra (*Aşa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toţi şi nici unul*). *Ein Buch für Alle und Keinen*; a doua parte, scrisă tot repede, în iunie-iulie, la Sils-Maria; a treia, în ianuarie-februarie 1884; a patra, cu întreruperi, din cauza bolii, în iarna 1884–1885 la Zürich, Menton şi Nisa. După Heidegger, „pentru toţi" = pentru orice om în măsura în care e om adevărat; „pentru nimeni" = pentru nici unul din oamenii care sunt doar curioşi şi nu cutează a se angaja pe drumul gîndirii care-şi caută verbul ei". Moare Wagner. Încercarea lui Nietzsche de a reveni în învăţămînt la Leipzig e respinsă din cauza anticreştinismului său; Elisabeth, sora lui, se căsătoreşte cu profesorul wagnerian Barnhard Förster, un prusac antisemit.

1884–1885: *Jenseits von Gut und Böse* (*Dincolo de bine şi de rău*), publicată în 1886; subintitulată *Vorspiel zu einer Philosophie der Zukunft*, ea marchează începutul celei de a treia perioade a vieţii şi operei sale, „perioada Copilului"; e o sinteză a ideilor sale, exprimată sub formă aforistică: scepticismul cu privire la filozofie; morala ca prejudecată; lumea nu e nici bună, nici rea: este o formă primară de viaţă, imens Tot instinctiv, energie pură, liberă — voinţă de putere; creştinismul reprezintă o „morală de sclavi"; o nouă aristocraţie trebuie să salveze lumea; consimţămîntul total faţă de iraţionalitatea vieţii.

1887 — Zur Genealogie der Moral (*Despre genealogia moralei*), scrisă pentru a completa *Dincolo de bine şi rău*, cuprinde trei „disertaţii": „Bine şi Rău" (Creştinismul ca produs al spiritului resentimentar, ca reacţie faţă de superioritatea valorilor aristocratice), „Greşeala — Reaua conştiinţă" (conştiinţa nu e „vocea lui Dumnezeu", ci expresie a instinctului de cruzime) şi „Care e sensul oricărui ideal ascetic?" (influenţa nefastă a asce-

tismului). La Sils-Maria, în această perioadă, prietenul său Paul Deussen îl găseşte foarte schimbat: „Nu mai avea ţinuta mîndră, mersul elastic, vorbirea curgătoare de altădată. Doar obosit, şi umblînd puţintel într-o parte, aproape şleampăt, iar vorbirea lui devenită adeseori greoaie. [...] Cînd ne-am despărţit, avea ochii în lacrimi, cum nu-l mai văzusem pînă atunci";

11 noiembrie: ultima scrisoare către Erwin Rohde.

1888 — aprilie: prima şedere la Torino; Georg Brandes, marele critic danez, ţine la Copenhaga prelegeri despre „filozoful german Friedrich Nietzsche";

mai–august: *Der Fall Wagner* (*Cazul Wagner*), pamflet antiromantic; atac la adresa artei lui Wagner, socotită primejdioasă ca o boală, căreia îi este opusă acum muzica lui Bizet. Termină de scris *Dionysos-Dithyramben* (*Ditirambii lui Dionysos*) la Sils-Maria: nouă poezii în formă de ditiramb (trei făcînd parte din *Zarathustra*), culme a poeziei sale, considerată cîntecul său de lebădă;

august–septembrie: *Gotzendämmerung* (*Amurgul idolilor*), atac contra „idolilor" care sunt „vechile adevăruri în care crede încă omenirea": imaginea lui Socrate, transcendenţa, lucrul în sine, morala; exaltare a artei ca mare stimulent al vieţii, graţie „beţiei" care transfigurează lucrurile; pledoarie pentru întoarcerea la natură, pentru arta latinităţii, pentru spiritul dionisiac; carte publicată în ianuarie 1889;

septembrie: *Der Antichrist. Versuch einer Kritik des Christentums* (*Antichrist. Încercarea unei critici a creştinismului*); ar fi trebuit să fie prima carte din *Transmutaţia tuturor valorilor*; conţine şi o „psihologie a Mîntuitorului", cu totul opusă celei scrise de Renan;

octombrie–noiembrie: *Ecce Homo — Wie man wird, was man ist*, publicat postum în 1908; carte de autobiografie spirituală, eseu de introspec-

ţie acută, aruncînd lumini preţioase asupra caracterului şi personalităţii sale; compusă din patru părţi: I — „De ce sunt atît de înţelept"; II — „De ce ştiu atît de multe"; III — „De ce scriu atît de bine" şi IV — „De ce sunt eu o fatalitate";
decembrie: *Nietzsche contra Wagner*, publicat postum; note din 1876 conţinînd o polemică la adresa compozitorului : critică a artei wagneriene, acuzată de artificiu, teatralitate, lipsă de eleganţă a ritmului care face corp cu dansul, inspiraţia mitică de tradiţie germanică lipsită de viitor, iluzie doar a spiritului dionisiac, carenţă de vitalitate, dispreţ creştin faţă de existenţă, hipersensibilitate romantică de tip franţuzesc, morbiditate;
iarna: e încheiat planul capodoperei sale *Wille zur Macht* (*Voinţa de putere*).

1889 — *ianuarie*: ultimele cuvinte scrise lui Peter Gast înainte de pierderea raţiunii sunt următoarele: „Cîntă-mi un imn nou; lumea e transfigurată şi toate cerurile exultă. Crucificatul"; un ultim mesaj adresat Cosimei Wagner conţine: „Ariana, te iubesc. Dionysos"; în altă scrisoare către Paul Deussen vorbeşte despre *Zarathustra* ca despre „prima carte a tuturor timpurilor în care e cuprins destinul omenirii"; despre *Ecce Homo* ca despre o operă „în care mă exprim pentru prima oară în tonul celor care guvernează lumea"; pe care o încheie cu cuvintele: „Eu nu mai sunt un om, sunt dinamită".
„*La 3 ianuarie 1889*, acum cincizeci de ani, Nietzsche cădea pradă nebuniei; în piaţa Carlo-Alberto, din Torino, el s-a aruncat plîngînd de gîtul unui cal bătut, apoi s-a prăbuşit; cînd s-a trezit, se credea a fi DIONYSOS sau CRUCIFICATUL. Acest eveniment trebuie comemorat ca o tragedie" (Georges Bataille). Scriitorul francez citează un proverb al lui Blake, care zice: „Dacă alţii n-au fost nebuni, noi ar trebui să fim"; adăugînd:

„Nebunia nu poate fi azvîrlită în afara *integralităţii* umane, care nu s-ar putea împlini fără omul nebun." — Prietenii lui Nietzsche, Overbeck şi Gast, socoteau că după nenumăratele sale măşti — sănătatea, suferinţa, amiciţia — chiar şi nebunia lui ar fi o mască; el însuşi scrie: „Uneori nebunia însăşi e masca sub care se ascunde o ştiinţă fatală şi prea sigură"; alteori, nebunia i se pare „o soluţie comică", o ultimă bufonerie.
Originea, natura însăşi şi cauzele nebuniei lui Nietzsche rămîn chiar şi astăzi neelucidate pe deplin. Abuz de stupefiante, cloral şi opium, după aventura penibilă cu Lou Salomé din 1882–1883? Psihoză schizofrenică, la un om care ar fi suferit de paralizie progresivă de origine sifilitică (explicaţie împotriva căreia sora lui a protestat cu vehemenţă)? Castitate însoţită de refulare? Megalomanie exacerbată, datorită detractării şi epuizării raţiunii şi forţei vitale? Urmări ale dublului accident din timpul încorporării sale? Se ştie că încă din copilărie suferea de frecvente dureri de cap. Soluţia indicată de Lou Salomé e aceea a unui dezechilibru a unei „naturi atinse de dualitate mistică"(?).

1897 — moartea mamei sale; se izolează împreună cu sora sa la Weimar.

1900 — *25 august*: moartea lui Nietzsche la Weimar.

ŞTEFAN AUG. DOINAŞ

Partea întîi
AŞA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

PRECUVÎNTAREA LUI ZARATHUSTRA

1

Cînd Zarathustra a împlinit treizeci de ani, şi-a părăsit ţinutul său natal şi lacul lui şi s-a suit la munte. Acolo, bucurîndu-se de spiritul şi de singurătatea sa, a petrecut vreme de zece ani şi nu i s-au părut povară. Pînă la urmă însă s-a schimbat ceva în el — şi într-o dimineaţă, sculîndu-se în rînd cu zorile, a păşit în faţa soarelui, grăind aşa:

„Tu, astru mare, oare ce-ar rămîne din fericirea ta, dacă nu ne-ai avea pe noi aceştia, pe care-i luminezi!

De zece ani tot sui mereu spre grota mea: tu te-ai dezgustat de mult, şi de lumina şi de drumul tău, dacă eu însumi n-aş fi fost aici, cu vulturul meu şi cu şarpele meu.

Dar noi te-am aşteptat în fiecare dimineaţă, ţi-am luat prisosul şi-ţi aducem mulţumire pentru el.

Iată! Sătul sunt de înţelepciunea mea, ca o albină care-a adunat prea multă miere şi simt nevoia unor mîini care cerşesc.

Aş vrea să dăruiesc şi să împart, pînă ce înţelepţii lumii or să se bucure din nou de nebunia lor, iar cei săraci de bogăţia lor.

De-aceea, trebuie să cobor: aşa cum faci şi tu spre seară, cînd te scufunzi în spatele mării, ca să împrăştii lumii subterane lumina ta, tu, astru mare, nespus de bogat!

Eu, ca şi tine, trebuie *să apun*, cum zic adesea oamenii aceia, spre care simt nevoia să cobor.

De-aceea, binecuvîntează-mă, ochi liniştit, tu care poţi privi fără invidie chiar fericirea cea peste măsură!

Cupa, ce stă să se reverse, binecuvintează-mi-o, ca apa ei de aur să ţîşnească, împrăştiindu-ţi pretutindeni licărul de voluptate!

Priveşte! Această cupă vrea din nou să fie goală, iar Zarathustra jinduie din nou să fie om."

În felu-acesta a-nceput apusul lui Zarathustra.

2

Singur, fără să-i iasă nimenea în cale, s-a coborît din munte Zarathustra. Dar ajungînd la poalele pădurilor, văzu că-i iese înainte un bătrîn, care-şi lăsase sfînta lui colibă pentru-a căuta-n pădure rădăcini. Şi-acel moşneag grăitu-i-a aşa lui Zarathustra:

„Acest drumeţ nu mi-e străin: cu mulţi ani înainte a mai trecut pe-aici. Se numea Zarathustra; dar între timp s-a cam schimbat.

Pe-atunci, tu îţi purtai cenuşile la munte: acuma vrei să-ţi risipeşti văpăile prin văi? Nu-ţi este frică de pedeapsa incendiatorilor?

Da, da, îl recunosc, e Zarathustra. Privirea lui e limpede, iar buzele lui nu ştiu ce-i dezgustul. Nu umblă oare ca un dansator?

Schimbat e Zarathustra, un copil e Zarathustra, un om care s-a deşteptat e Zarathustra: ce cauţi acuma printre cei ce dorm?

Ca-ntr-o mare trăiai tu în singurătatea ta, iar marea te purta la sînul ei. Vai ţie, vrei să umbli-acuma pe uscat? Vai ţie, iarăşi vrei să-ţi porţi tu singur povara corpului?"

Răspuns-a Zarathustra: „Îi iubesc pe oameni."

„De ce", îi zise sfîntul, „de ce bat eu pădure şi pustie? Nu pentru că i-am fost iubit prea mult pe oameni?

Acuma îl iubesc pe Dumnezeu: nu-i mai iubesc pe oameni. Ce nedesăvîrşit îmi pare omul! Iubirea pentru oameni m-ar ucide."

Răspuns-a Zarathustra: „Vorbit-am oare eu despre iubire? Eu vin spre oameni să le-aduc un dar."

„Să nu le dai nimic", răspuns-a sfîntul. „Mai bine ia ceva asupra ta din ceea ce duc ei şi-ajută-i s-o poarte — aceasta le-ar prinde foarte bine: doar de ţi-ar prinde bine şi ţie tot pe-atîta!

Iar dacă vrei să dai, să nu le dai decît pomană, dar mai întîi aşteaptă să ţi-o ceară!"

„O, nu", răspunse Zarathustra, „n-am să le dau nici o pomană. Pentru aceasta nu sunt destul de sărac."

Rîzînd de Zarathustra, sfîntul zise:

„Încearcă însă dacă-ţi vor primi comorile! Ei sunt bănuitori faţă de pustnici, nu vor să creadă că venim s-aducem daruri.

Prea sună singuratici pe stradă paşii noştri. De-aceea, ca şi cînd la ceas de noapte, din paturile lor, aud trecînd un om, cu mult 'naintea zorilor, ei se întreabă: oare-ncotro se duce hoţul?

Să nu te-amesteci printre oameni, stai în pădure! Mai bine du-te printre fiare! De ce să nu fii şi tu ce sunt eu — urs printre urşi, şi pasăre-ntre păsări?"

„Şi-atunci, ce face sfîntul în pădure?" îi puse întrebarea Zarathustra.

Sfîntul răspunse: „Fac cîntece, şi-apoi le cînt; şi rîd, în timp ce le compun, şi plîng şi mormăi: e felul meu de-a-l lăuda pe Dumnezeu.

Cu cîntece şi plînsete, cu rîsete şi mormăieli, îl laud eu pe Dumnezeul care-i Domnul meu. Dar tu ce fel de dar vrei să ne-aduci?"

Cînd Zarathustra auzi aceasta, îl salută pe sfînt zicîndu-i: „O, cîte n-aş avea să le aduc! Dar lasă-mă să plec cît pot mai iute, ca nu cumva să-ţi iau ceva!" Aşa se despărţiră, moşneagul şi bărbatul, rîzînd, şi amîndoi rîdeau ca doi copii.

Dar Zarathustra, cînd rămase iarăşi singur, grăi astfel în sinea sa: „Să fie oare cu putinţă?! Acest prea sfînt moşneag încă n-a auzit, acolo în pădurea lui, că *Dumnezeu e mort!*" —

3

Cînd Zarathustra ajunse la oraşul cel mai apropiat, care se întindea lîngă păduri, găsi mulţime de popor ce se-adunase-n piaţă: căci li se anunţase că-au să vadă un dansator pe funie. Iar Zarathustra se-adresă aşa către popor:

Vin să vă-nvăţ ce este Supraomul. Omul este ceva ce trebuie depăşit. Voi ce-aţi făcut, pentru a-l depăşi?

Toate fiinţele de pînă acuma au creat ceva ce stă deasupra lor: vreţi voi să fiţi refluxul acestei uriaşe revărsări şi preferaţi să vă întoarceţi printre fiare, decît să-l depăşiţi pe om?

Ce e maimuţa pentru om? Doar o batjocură sau o ruşine dureroasă. Aşa trebuie să fie şi omul pentru Supraom: doar o batjocură sau o ruşine dureroasă.

Voi aţi parcurs distanţa de la vierme pînă la om şi multe în voi sunt încă vierme. Cîndva aţi fost maimuţe şi chiar şi azi un om păstrează din maimuţă mai mult ca o maimuţă oarecare.

Dar chiar şi cel mai înţelept dintre voi dilemă e, şi corcitură între plantă şi fantomă. Oare vă-ndemn eu să deveniţi doar plantă sau fantomă?

Iată, vă-nvăţ ce este Supraomul!

Sensul pămîntului e Supraomul. O, dacă voi v-aţi încorda voinţa: sens al pămîntului *să fie* Supraomul!

Eu vă conjur, o fraţi ai mei, *rămîneţi credincioşi pămîntului* şi nu mai daţi crezare celor ce vă vorbesc despre speranţe suprapămînteşti! Otrăvitori sunt ei, fie c-o ştiu sau nu.

Sunt hulitori ai vieţii, intoxicaţi la rîndul lor şi muribunzi, de care i-e lehamite pămîntului: pot să dispară aşadar!

Odinioară, a-l huli pe Dumnezeu era cea mai cumplită blasfemie, dar Dumnezeu e mort acum şi morţi, asemeni lui, blasfematorii. Cea mai îngrozitoare blasfemie e azi să blasfemezi pămîntul, iar măruntaielor mis-

terului să le acorzi mai multă atenţie ca sensului pămîntului!

Odinioară, sufletul privea spre corp plin de dispreţ: atunci, acest dispreţ era lucrul suprem: el, sufletul, voia un corp lihnit, famelic, slab. În felu-acesta se gîndea să scape de el şi de pămînt.

O, sufletul acesta, chiar el era lihnit, famelic, slab: cruzimea era voluptatea acestui suflet!

Dar voi, ia spuneţi, fraţi ai mei: ce zice corpul vostru despre sufletul vostru? Sufletul vostru, oare nu-i el mizerie, şi murdărie, şi jalnică suficienţă?

Ce-i drept, murdar torent e omul. Şi trebuie să fii într-adevăr o mare, să sorbi asemenea torent de murdărie, şi totuşi să rămîi curat.

Iată, vă-nvăţ ce este Supraomul: el este-această mare, dispreţul vostru uriaş se pierde-n ea.

Ce poate fi mai însemnat în viaţa voastră? E ora marelui dispreţ. Ora în care vă scîrbiţi chiar şi de fericirea voastră, de raţiunea şi virtutea voastră.

Ora în care ziceţi: „Ce-mi pasă mie de fericirea mea! Ea e mizerie, şi murdărie, şi jalnică suficienţă. O, fericirea mea, ce trebuie să-mi fie chiar temei al existenţei!"

Ora în care ziceţi: „Ce-mi pasă mie de raţiunea mea! Rîvneşte ea după ştiinţă, ca leul după hrana lui? Ea e mizerie, şi murdărie, şi jalnică suficienţă!"

Ora în care ziceţi: „Ce-mi pasă mie de virtutea mea? Încă nu m-a făcut să fiu nebun! O, sunt sătul de binele ca şi de răul meu! Toate sunt doar mizerie, şi murdărie, şi jalnică suficienţă!"

Ora în care ziceţi: „Ce-mi pasă mie de dreptatea mea? Încă nu văd că-aş fi ajuns jăratic şi cărbune. Dar omul drept este jăratic şi cărbune!"

Ora în care ziceţi: „Ce-mi pasă mie de mila mea? Oare nu mila este crucea pe care-i ţintuit în cuie cel ce iubeşte oamenii? Dar mila mea nu-i nici o răstignire."

V-aţi spus deja aceste lucruri? Strigatu-le-aţi pînă acum? Vai, dacă v-aş fi auzit strigînd!

O, nu păcatul vostru — îndestularea voastră strigă către cer, zgîrcenia voastră însăşi în păcatul vostru e-aceea care strigă către cer!

Dar unde-i fulgerul — ca să vă lingă cu văpaia lui? Unde e nebunia care v-ar trebui inoculată?

Iată, vă-nvăţ ce este Supraomul: el este fulgerul acesta, el este nebunia-aceasta! —

Cînd Zarathustra isprăvi ce-avea de spus, un om strigă din mijlocul mulţimii: „Am ascultat destule despre saltimbancu-acesta: vrem să-l vedem odată!" Şi-ntreg poporul rîse de Zarathustra. Iar dansatorul, crezînd că este vorba de el, numaidecît se apucă de treabă.

4

Dar Zarathustra privea mulţimea şi se minuna. Apoi grăi în felul acesta:

Omul e doar o funie, întinsă între bestie şi Supraom — o funie peste un abis.

O trecere primejdioasă dincolo, o primejdioasă parcurgere a drumului, primejdia de a privi-ndărăt, o primejdioasă-nfiorare şi-o oprire primejdioasă.

Ce e măreţ în om e că-i o punte, nu un capăt: ce este vrednic de iubire-n om e că-i o *trecere* şi o *pierzanie*.

Iubesc pe cei ce nu ştiu să trăiască decît ca pieritori, pentru că ei sunt cei ce trec dincolo.

Iubesc pe cei plini de-un imens dispreţ, căci ei sunt purtătorii marelui respect, săgeţile dorinţei zburînd spre ţărmul celălalt.

Iubesc pe cei care nu-şi caută dincolo de stele temeiul de-a muri şi-a se jertfi: ci se sacrifică pămîntului, din rîvna ca pămîntul să devină într-o zi al Supraomului.

Iubesc pe cel care s-a dedicat cunoaşterii, pentru-a permite mîine Supraomului să fie. Astfel îşi pregăteşte el pierzania.

Iubesc pe cel ce inventează şi munceşte ca să ridice casa Supraomului şi ca să pregătească pentru el pămînt, fiară şi plantă: astfel îşi pregăteşte el pierzania.

Iubesc pe cel ce şi-a-ndrăgit virtutea: deoarece virtutea e voinţă spre pierzanie şi o săgeată a dorinţei.

Iubesc pe cel ce nu-şi păstrează nici un strop de spirit pentru el, menindu-şi-l întreg virtuţii sale: astfel ca spirit trece peste punte.

Iubesc pe cel ce-şi face din virtutea sa pornire şi fatalitate; astfel din dragoste pentru virtutea sa el vrea să mai trăiască şi să nu trăiască.

Iubesc pe cel ce nu doreşte prea multe virtuţi. Căci o virtute este mai virtute decît două, ea e un nod mai tare de care se agaţă fatalitatea.

Iubesc pe cel ce-şi risipeşte sufletul, care nu vrea recunoştinţă şi nu dă îndărăt nimic: căci el tot timpul dăruieşte şi nu vrea să se păstreze pentru sine.

Iubesc pe cel căruia i-e ruşine cînd zarul cade în favoarea lui şi care-atunci se-ntreabă: sunt oare un trişor? — căci el îşi vrea pieirea.

Iubesc pe cel ce-aruncă înaintea faptei sale un roi de vorbe aurite şi care totuşi ţine mult mai mult decît promite: căci voia lui e spre pieire.

Iubesc pe cel care-i justifică pe cei de mîine şi care-i mîntuie pe cei ce-au fost: căci el îşi vrea pierzania în cei ce aparţin prezentului.

Iubesc pe cel ce-şi maltratează Dumnezeul, pentru că-l iubeşte: căci el chiar de mînia acelui Dumnezeu pieri-va.

Iubesc pe cel cu sufletul adînc pînă şi-n rană, cel care-şi pierde viaţa dintr-un fleac: în felu-acesta trece puntea bucuros.

Iubesc pe cel cu sufletul atît de plin, încît e-n stare-a se uita pe sine, şi toate lucrurile sunt în el: căci toate îl vor duce la pieire.

Iubesc pe cei cu inima şi spiritul eliberate: căci capetele lor sunt numai măruntaie ale inimii, iar inimile lor zoresc să-i piardă.

Iubesc pe toţi cei care sunt ca stropii grei ce pică unul după altul dintr-un nor întunecat ce stă deasupra oamenilor: ei vestesc că fulgerul este aproape şi ca heralzi ai lui merg spre pieire.

Iată, eu sunt un vestitor al fulgerului, un strop greu ce cade greu din nor: dar fulgerul acesta se numeşte *Supraom.* —

5

Rostind aceste vorbe, Zarathustra privi din nou înspre mulţime şi tăcu. „Uite-i", zicea în sinea lui, „uite-i cum rîd: ei nu mă înţeleg, eu nu am glas pentru urechea lor.

Va trebui oare să le zdrobesc timpanele şi să-i învăţ să-mi dea ascultare cu ochii? În sunetul cimbalelor şi-n urletul predicatorilor de pocăinţă? Sau dau crezare numai celui bîlbîit?

Dar e ceva, de care se simt mîndri. Ce nume-i dau ei lucrului acela ce-i face să se simtă-atît de mîndri? Cultură, da — aşa îi zic, e ceea ce-i deosebeşte de ciobani.

De-aceea nu le place să audă vorba „dispreţ"; iată de ce am să mă adresez mîndriei lor.

Le voi vorbi de ce-i mai vrednic de dispreţ, adică despre ceea ce numesc *ultimul om.*"

Şi-atunci aşa grăit-a Zarathustra către popor:

Iată, e timpul cînd omul trebuie să-şi fixeze ţelul. Iată, e timpul cînd omul trebuie să-şi sădească germenul speranţei celei mai înalte.

Pămîntul lui e încă destul de rodnic pentru-aceasta. Dar într-o zi, acest pămînt va fi sărac şi sterp şi nici un pom vînjos nu va mai răsări din el.

Vai! vine timpul cînd omul nu-şi va mai lansa săgeata dorinţei sale dincolo de om, iar coarda arcului său o să uite să mai zbîrnîie.

Vă spun, trebuie să ai în tine încă haos, spre-a da născare unei stele dansatoare. Vă spun, voi încă-aveţi în sinea voastră destul haos.

Vai! vine timpul cînd omul nu va mai putea să dea născare unei stele dansatoare. Vai! vine timpul celui mai de dispreţ dintre toţi oamenii, cel ce nu mai poate-a se dispreţui pe sine.

Iată! vă-arăt *ultimul om*.

„Ce e iubirea? Ce-i creaţia? Ce e dorinţa? Ce este-o stea?" — aşa se-ntreabă cel din urmă om, făcîndu-ne cu ochiul.

Îngust va fi atunci pămîntul, se va vedea cum ţopăie pe el ultimul om, cel care micşorează orice lucru. Prăsila lui este indestructibilă, ca puricele de pămînt; ultimul om o să trăiască cel mai mult.

„Noi", zice-va ultimul om, făcîndu-ne cu ochiul, „suntem inventatorii fericirii."

Ei îşi vor fi părăsit ţinuturile unde viaţa era grea; căci lor le trebuie căldură. Îşi vor iubi încă aproapele, frecîndu-se de el, căci lor le trebuie căldură.

Boala şi neîncrederea — lor li se vor părea păcate; deci cască bine ochii unde calci! Numai smintitul se împiedică de pietre şi de oameni!

Din cînd în cînd o leacă de otravă: te-ajută să visezi frumos. Pînă la urmă, foarte multă otravă, care să facă moartea mai plăcută.

Da, încă se va mai munci, căci munca este o distracţie. Dar avînd grijă ca distracţia să nu devină obositoare.

Şi nimeni — mai bogat sau mai sărac: acestea, amîndouă, sunt prea grele. Cine-ar mai vrea să guverneze? Şi cine-ar vrea să se supună? Acestea, amîndouă, sunt prea grele.

Nici un păstor, ci doar o turmă! Toţi vrînd la fel, ei vor fi cu toţi la fel: căci cine simte altfel, de bunăvoie se va duce la azilul de nebuni.

„Cîndva, era smintită toată lumea“ — vor murmura cei mai deştepţi, făcîndu-ne cu ochiul.

Şi toţi vor fi deştepţi, şi toţi vor şti tot ce s-a petrecut: astfel batjocura nu va mai conteni. Încă se vor mai certa, dar se vor împăca îndată — ca nu cumva să-şi tulbure digestia.

Apoi, cîte-o plăcere mică ziua, şi-apoi cîte-o plăcere mică noaptea: dar sănătatea să se bucure de mare cinste.

„Noi“, zice-vor ultimii oameni, făcîndu-ne cu ochiul, „suntem inventatorii fericirii.“

Aici s-a încheiat prima cuvîntare a lui Zarathustra, cea care se numeşte şi „Precuvîntare“; aici mulţimea l-a-ntrerupt, plină de strigăte şi veselie. „Dă-ne ultimul om, o Zarathustra — aşa strigau — hai fă din noi ultimul om! Noi îţi vom da, din partea noastră, Supraomul!“ Şi-ntreg poporul exulta şi plescăia din limbă. Dar Zarathustra s-a-ntristat, grăind aşa în sinea lui:

„Ei nu mă înţeleg, eu nu sunt gura potrivită pentru urechea lor.

Prea multă vreme am hălăduit în munte, prea multă vreme am ascultat numai izvoare şi copaci: acuma le vorbesc, cum le-aş vorbi păstorilor de capre.

Nezdruncinat mi-e sufletul şi limpede ca muntele în dimineaţa zilei. Ei însă îşi imaginează că sunt rece, mă socotesc doar un farsor sinistru.

Şi-acum privesc spre mine izbucnind în rîsete: şi-n timp ce rîd de mine, mă urăsc. Iar rîsetele lor sunt ca de gheaţă.“

6

Însă atunci se petrecu un lucru, la care toate gurile-amuţiră, iar ochii rămaseră încremeniţi. Căci saltimbancul se-apucase între timp de treaba lui: ieşise printr-o uşă-ngustă, şi-nainta pe funia întinsă între două turnuri, deasupra pieţei şi-a norodului. Şi tocmai cînd se-afla la jumătatea drumului, uşa îngustă se deschise

iar şi un tip pestriţ, asemenea unei paiaţe, ieşi cu-o săritură, pornind cu paşi grăbiţi după întîiul. „Înaintează, şchiopule, striga cu vocea lui oribilă, înaintează, leneşule, fătarnicule, faţă-de-făină! Vrei să te gîdil cu călciiul meu? Ce faci aici între aceste două turnuri? În turn e locul tău, acolo trebuie să stai închis, tu stai în calea unuia mai bun ca tine!" — Şi cu aceste vorbe se apropia mai mult de el; dar cînd era doar la un pas de primul, atunci se petrecu un lucru îngrozitor, la care toate gurile-amuţiră, iar ochii rămaseră încremeniţi: el scoase un strigăt ca de diavol, sărind deodată peste cel ce se afla-naintea lui. Acesta însă, văzînd rivalul său învingător, îşi pierdu cumpătul şi echilibrul: zvîrli prăjina şi căzu mai repede ca ea, într-un vîrtej de braţe şi picioare-n gol. Mulţimea din piaţă mugi atunci ca marea cînd se-nalţă uraganul: toţi, unii peste alţii, o zbughiră, dar cei mai mulţi tocmai din locul unde urma să cadă corpul.

Dar Zarathustra nu se clinti, iar corpu-acela căzu chiar lîngă el, rănit de moarte şi zdrobit, dar încă viu. După o vreme, rănitul îşi veni iar în simţiri şi-l desluşi pe Zarathustra ce-ngenunchease lîngă el. „Ce faci aici? îl întrebă într-un sfîrşit; ştiam de mult că dracul o să-mi pună piedică. Acum o să mă ducă-n iad; vrei să-l opreşti?"

„Pe cinstea mea, prietene", răspunse Zarathustra, „acestea toate nu există: nici diavol şi nici iad. Doar sufletul tău va muri mai repede ca trupul tău: de-acuma, nu-ţi mai fie frică!"

Dar omul îl privi bănuitor. „Dacă spui adevărul", grăi apoi, „atunci nu pierd nimic pierzîndu-mi viaţa. Sunt doar un animal dresat ca să danseze, cu lovituri de vargă şi tain puţin."

„Ba nicidecum", răspunse Zarathustra; „tu ţi-ai făcut o meserie din pericol, aceasta nu e de dispreţuit. Acuma vei muri de meseria ta: de-aceea, eu cu mîna mea am să te-ngrop."

La vorbele acestea, cel care sta să moară nu răspunse; mişcă doar mîna, ca şi cînd ar fi căutat mîna lui Zarathustra, ca să-i mulţumească. —

7

În vremea aceasta seara coborîse, iar piaţa se învăluise-n întuneric: norodul începea să se împrăştie, căci chiar şi teama şi curiozitatea obosesc. Dar Zarathustra, aşezat lîngă cel mort, era pierdut în gînduri încît uită de timp cu totul. Acuma, se făcuse noapte bine, şi-un vînt de gheaţă adia asupra celui singuratic. Iar Zarathustra, sculîndu-se, îşi zise-n sinea lui:

„Zău, straşnic pescuit a mai avut azi Zarathustra! N-a prins un om, ci un cadavru.

Sinistră-i existenţa omenească, şi pururi fără sens: fatalităţii îi ajunge o paiaţă.

Am să-i învăţ pe oameni care e sensul existenţei lor: adică Supraomul, fulgeru-acestui nor întunecat care e omul.

Dar prea departe sunt încă de ei, iar noima mea nu le vorbeşte noimei lor. Sunt încă doar un mijloc pentru oameni, un mijloc între un nebun şi un cadavru.

Noaptea-i întunecoasă, întunecoase sunt cărările lui Zarathustra. Vino, tovarăş ţeapăn şi-ngheţat! Am să te duc în locul unde am să te-ngrop cu mîna mea."

8

Zicînd acestea-n sine, Zarathustra luă cadavru-n spate şi porni la drum. Dar n-apucă să facă nici o sută de paşi, că cineva i se ivi aproape, şoptindu-i la ureche — şi iată! Cel care îi vorbea era chiar paiaţa din turn. „Pleacă, şi cît mai iute, din oraşul acesta, Zarathustra", îi zise el. „Aici prea multă lume te urăşte. Cei buni, ca şi cei drepţi, cu toţii te urăsc şi te consideră duşmanul lor, zicînd că i-ai dispreţuit; iar cei fideli dreptei credinţe te urăsc, zicînd că tu eşti o primejdie pentru mulţime. Azi ai avut noroc că-au rîs de tine: de fapt, le-ai şi vorbit ca un bufon. Azi ai avut noroc că te-nsoţeşti cu cîinele acesta mort; căci umilindu-te, de data aceasta ai scăpat. Dar depărtează-te de acest

oraş — căci altminteri mîine voi sări eu peste tine, ca unul viu peste-un cadavru." Zicînd acestea, omul dispăru; iar Zarathustra îşi văzu de drum pe străzile întunecate.

La poarta oraşului s-a întîlnit cu groparii: luminîndu-i faţa cu făcliile, ei l-au recunoscut pe Zarathustra şi-au început să-l batjocorească. „Uite-l pe Zarathustra, îşi duce cîinele cel mort în circă. E minunat că Zarathustra s-a făcut gropar! Noi nu ne-am fi mînjit pe mîini cu-aşa o pleaşcă. Vrea oare Zarathustra să-i fure diavolului hrana? Ei bine, curaj şi poftă bună! Numai de n-ar fi diavolul un hoţ mai mare decît Zarathustra! el e în stare să-i şterpelească pe-amîndoi şi să-i înfulece pe amîndoi!" Şi hohoteau, apropiindu-şi capetele.

Dar Zarathustra nu grăi nici un cuvînt, continuîndu-şi drumul. Mergînd aşa, mai mult de două ceasuri, dincolo de pădure şi de mlaştină, distinse urletul înfometat al lupilor şi i se făcu lui însuşi foame. Aşa că se opri în faţa unei case retrase, unde văzu că arde o lumină.

„Foamea mă atacă, îşi zise Zarathustra ca un hoţ. La mijloc de pădure şi de mlaştină mă atacă foamea, şi-n miez de noapte.

Ciudate toane are foamea mea. Adeseori mă-ncearcă după ce-am mîncat. Dar astăzi nu m-a încercat deloc: pe unde-o fi întîrziat?"

Vorbind aşa, bătu la uşa casei Zarathustra. Şi se ivi un om bătrîn purtînd o luminare, care-ntrebă: „Hei, cine vine să mă tulbure din somnul rău?"

„Un viu şi un mort", răspunse Zarathustra. „Dă-mi ceva de băut şi de mîncare, căci am uitat s-o fac cît a fost ziuă. Cel care dă celor flămînzi să-mbuce îşi primeneşte sufletul: aşa grăieşte înţelepciunea."

Bătrînul dispăru o clipă, dar se întoarse iute, îmbiindu-l pe Zarathustra cu pîine şi cu vin. „E un ţinut cam păcătos pentru flămînzi", îi zise el; „de-aceea m-am şi stabilit aici. Oameni şi fiare vin la mine-nsinguratul. Dar zi-i tovarăşului tău să-mbuce şi să bea,

pare mai obosit ca tine." Iar Zarathustra îi răspunse: „Tovarăşul acesta al meu e mort, va fi cam greu să-l conving." „Puţin îmi pasă", ripostă bătrînul pe-un ton morocănos, „cel care bate-n uşa mea să fie mulţumit cu ce-i dau eu. Mîncaţi şi să umblaţi cu sănătate!" —

După acestea, Zarathustra merse încă două ceasuri, lăsîndu-se condus de drum şi de lumina stelelor; căci îi plăcea nespus de mult să umble noaptea şi să privească în faţă cele ce dorm. Dar cînd se revărsa de ziuă, el se afla în mijlocul unui codru des, prin care nu se desluşea nici o cărare. Atunci el puse mortul într-o scorbură, la căpătîiul său — fiindcă voia să-l ştie la adăpost de lupi — şi se culcă şi el pe jos, în muşchiul verde. Şi adormi numaidecît, cu corpul frînt de oboseală, dar sufletul nezdruncinat.

9

Lung somn dormi Zarathustra, nu numai zorile trecînd peste obrazul lui, ci şi amiaza. Dar în sfîrşit se deşteptă: uimit privi pădurea şi liniştea din jur, uimit privi în sine Zarathustra. Şi se sculă la repezeală, ca un corăbier care zăreşte brusc uscatul şi chiuie de bucurie: căci i se desluşise încă un adevăr. Şi aşa grăi în inima sa:

„În mine s-a făcut lumină: eu am nevoie de însoţitori, care să fie vii, nu de tovarăşi morţi sau de cadavre, pe care să le duc unde vreau eu.

De-nsoţitori în viaţă am nevoie, să mă urmeze pentru că le place să-mi urmeze — acolo unde vreau eu să-i conduc.

În mine s-a făcut lumină: nu gloatei trebuie să-i vorbească Zarathustra, ci-nsoţitorilor. El nu trebuie să fie nici unei turme păstor şi ciine.

Să-i scot pe mulţi din turmă — de-aceea am venit. Norod şi turmă trebuie să se-nfurie-mpotriva mea; un hoţ să vadă-n el păstorii, vrea Zarathustra.

Păstori, zic eu, dar ei îşi zic cei buni şi drepţi: păstori, zic eu, dar ei îşi zic fideli dreptei credinţe.

Priviţi-i pe cei buni şi drepţi! Pe cine urăsc ei mai mult? Pe cel care le sparge tablele valorilor, pe spărgător, pe criminal: acesta însă este creatorul.

Priviţi-i pe fidelii tuturor credinţelor! Pe cine urăsc ei mai mult? Pe cel care le sparge tablele valorilor, pe spărgător, pe criminal: acesta însă este creatorul.

Însoţitori vrea cel ce-nfăptuieşte, nu cadavre, nici fideli, nici turmă. Cel ce creează caută creatori ca el, care să scrie noi valori pe table noi.

Însoţitori vrea cel ce-nfăptuieşte, să-i stea alături la cules: căci toate ale lui stau coapte, gata de cules. Însă-i lipsesc o sută de seceri: de-aceea smulge spicele cu mîna, şi este supărat.

Însoţitori vrea cel ce-nfăptuieşte, din cei ce ştiu cum să-şi ascută secerile. Vor fi numiţi distrugători şi dispreţuitori ai binelui şi răului. Ei însă sunt culegători, care sărbătoresc culesul.

Iar Zarathustra caută-nfăptuitori asemeni lui, culegători care sărbătoresc cu el culesul: ce-i pasă lui de turme şi păstori şi de cadavre!

Iar tu, tu prim însoţitor al meu, te odihneşte-n pace! Te-am îngropat cu grijă-n arborele tău scobit, te-am pus la adăpost de lupi.

Însă e timpul să te părăsesc. Între amurg şi auroră, descoperit-am un nou adevăr.

Nici păstor, nici gropar nu trebuie să fiu. Şi niciodată n-am să mai vorbesc mulţimii: ultima oară iată — am stat de vorbă cu un mort.

Cu înfăptuitorii şi culegătorii, cu cei care sărbătoresc culesul vreau să mă însoţesc: căci vreau să-i fac să vadă curcubeul şi toate treptele spre Supraom.

Ermiţilor am să le cînt de-acuma cîntul meu sau celor ce se-nsingurează cîte doi: iar celui care are încă urechi pentru ce nu s-a auzit vreau inima să i-o împovărez cu fericirea mea.

Eu tind spre ţel, eu îmi urmez cărarea; voi trece-n salt peste zăbovitori şi întîrziaţi. Parcursul meu le va grăbi pieirea!"

10

Aşa grăia în sine Zarathustra, cînd soarele ajunse la amiază: atunci el se uită în sus — căci auzise-un strigăt ascuţit de pasăre deasupra lui. Şi iată! Un vultur se rotea în cercuri ample în văzduh, şi un şarpe atîrna de el, dar nu ca o pradă, ci asemenea unui prieten: înfăşurat în jurul gîtului.

„Iată animalele mele!" îşi zise Zarathustra, bucurîndu-se din toată inima.

„Cel mai mîndru animal de sub soare şi cel mai înţelept animal de sub soare — iată-i plecaţi în recunoaştere.

Ei vor să vadă dacă Zarathustra mai trăieşte. De fapt, mai sunt eu încă în viaţă?

Mai plină de primejdie e viaţa între oameni ca între animale, primejdioasă cale umblă Zarathustra. De m-ar conduce-aceste animale ale mele!"

Şi după ce grăi acestea, Zarathustra îşi aminti cuvintele bătrînului din codru, oftă şi zise-n sinea sa:

„De-aş fi mai înţelept! De-aş fi din fire mai înţelept, asemenea şarpelui meu!

Dar iată — cer ceea ce nu e cu putinţă: am să mă rog mai bine ca mîndria mea să meargă-n pas cu-nţelepciunea mea!

Iar cînd înţelepciunea într-o zi mă va lăsa — căci tare mult îi place să-şi ia zborul! — atunci mîndria mea urmează-n zborul ei sminteala mea!"

În felu-acesta şi-a-nceput apusul Zarathustra.

DESPRE CELE TREI METAMORFOZE

Vă voi vorbi deci despre cele trei metamorfoze ale spiritului: cum spiritul se schimbă în cămilă, cămila-n leu şi-n fine, leul în copil.

Cu multe greutăţi se întîlneşte spiritul, puternicul şi răbdătorul spirit, cel plin în sine de veneraţie; din ce e greu spre şi mai greu rîvneşte forţa lui.

Ce este greu? aşa întreabă spiritul ce poartă greul, şi-ngenunchează, asemenea unei cămile, dorindu-se bine-împovărat.

Ce este cel mai greu, eroilor? aşa întreabă spiritul ce poartă greul, să-l iau asupra mea, ca să mă bucur de puterea mea.

Oare nu este aceasta: să te umileşti, ca să-ţi răneşti orgoliul? Să străluceşti în nebunia ta, ca să-ţi batjocoreşti înţelepciunea?

Sau nu-i aceasta: să te desparţi de lucrurile tale, cînd îşi sărbătoresc triumful? Să urci pe munţii cei mai-nalţi, spre-a-l ispiti chiar pe ispititor?

Sau nu-i aceasta: să te hrăneşti cu jirul şi cu ierbile cunoaşterii, iar sufletul să-ţi sufere, flămînd de adevăr?

Sau nu-i aceasta: să fii bolnav şi să-i respingi pe cei care te consolează, făcîndu-te prieten cu cei surzi, care nu pot s-audă niciodată ce doreşti?

Sau nu-i aceasta: să te scufunzi în apa mocirloasă, dacă e apa adevărului, şi să nu te fereşti de broaşte reci, nici de broscoi fierbinţi?

Sau nu-i aceasta: să iubim pe toţi cei care ne dispreţuiesc şi să întindem mîna stafiei care vrea să ne-nspăimînte?

Pe toate aceste greutăţi le ia asupră-şi spiritul cel răbdător; asemenea cămilei, care-ncărcată se grăbeşte spre pustiu, el se grăbeşte spre pustiul său.

Însă acolo, în pustiul cel mai depărtat, se-ntîmplă cea de-a doua transformare: spiritul se preface-n leu, vrea să-şi înşface libertatea, să fie stăpîn în propriul său pustiu.

Acolo-şi caută el ultimul stăpîn: duşman vrea să-i devină lui şi-acestui ultim Dumnezeu, luptînd să-nvingă marele balaur.

Dar care-i marele balaur, pe care spiritul nu şi-l mai vrea stăpîn şi Dumnezeu? „Tu-trebuie" e numele acestui crunt balaur. Spiritul leului însă-i răspunse scurt: „Eu vreau".

„Tu-trebuie" îi sta în cale, strălucind în aur, o fiară-n solzi, şi pe fiecare solz îi străluceşte-n aur „Tu trebuie".

Valori de mii de ani îi strălucesc pe solzi, şi-astfel vorbeşte cel mai crunt dintre balauri: „Toate valorile din lucruri — iată ce scînteiază-aici pe mine."

„Toate valorile au fost de mult create; valoarea a tot ce s-a creat sunt eu. Iată de ce nici un «Eu vreau» n-ar trebui să mai existe!" Aşa grăieşte balaurul.

Voi, fraţi ai mei, spuneţi-mi: la ce bun să ai un leu în spirit? De ce nu ţi-ar ajunge o vită de povară, plină de resemnare şi respect?

Nici leul încă nu-i în stare să creeze noi valori: dar să-şi obţină libertatea, pentru-a crea — aceasta stă-n puterea leului.

Să-şi cucerească libertatea şi să întîmpine cu un sacru *Nu* chiar datoria: iată, o fraţi ai mei, de ce-i nevoie de un leu.

Să-ţi cucereşti dreptul la noi valori — iată cea mai cumplită sarcină pentru un spirit răbdător, plin de respect. Într-adevăr, aceasta-i o prădare şi-un lucru propriu unui animal de pradă.

Tot ce iubea el mai mult, drept cel mai sacru lucrul său era acest „Tu-trebuie": acum el e chemat să-i

afle deşertăciunea şi-arbitrarul, ca să-şi cîştige libertatea de-a se smulge din iubirea sa: da, e nevoie să fii leu pentru-o asemenea prădare.

Dar spuneţi-mi, o fraţi ai mei, ce lucru stă-n puterile unui copil, de care însuşi leul nu-i în stare? De ce n-ar fi nevoie oare ca leul prădător să se preschimbe în copil?

Uitare este un copil, şi nevinovăţie, nou început şi joc, o roată ce se-nvîrte prin ea însăşi, mişcare primă şi preasfîntă afirmare.

Da, fraţi ai mei, pentru-a intra în jocul creatorilor, este nevoie de-o preasfîntă afirmare: acuma spiritul îşi vrea doar vrerea sa, îşi cucereşte lumea sa, pierzîndu-şi lumea.

Despre trei preschimbări v-am povestit: cum spiritul devine-ntîi cămilă, cămila leu, iar leul la sfîrşit copil. —

Aşa grăit-a Zarathustra. Şi-n timpu-acesta el sălăşluia într-un oraş, ce se numea Vaca Bălţată.

DESPRE CATEDRELE VIRTUŢII

Lui Zarathustra i-a fost lăudat un înţelept, care ştia să spună multe despre somn şi despre virtute; preaonorat era şi răsplătit peste măsură şi tinerii stăteau adesea-n faţa catedrei sale. La el se duse Zarathustra şi cu cei tineri se-aşeză în faţa catedrei sale. Iar înţeleptul le grăi aşa:

Daţi cinste şi sfiliţi-vă în faţa somnului! E prima mea poruncă! Feriţi-vă din calea celor ce dorm rău şi noaptea-ntreagă stau de veghe!

Chiar şi tîlharul se sfieşte-n faţa somnului: tot timpul nopţii se strecoară pe furiş. Însă neruşinat e paznicul de noapte, fără ruşine-şi poartă goarna sa.

Nu-i lucru ne-nsemnat să ştii să dormi: spre-a reuşi, este nevoie să stai treaz o zi întreagă.

De zece ori să ieşi biruitor asupra ta; aceasta-ţi dă o bună oboseală, şi e ca macul pentru suflet.

De zece ori să te împaci pe zi cu tine însuţi; căci să te-nfrunţi mereu este amarnic şi doarme rău cel ne-mpăcat cu sine.

Zece-adevăruri să descoperi peste zi; astfel chiar noaptea vei umbla după-adevăr, iar sufletul flămînd îţi va rămîne.

De zece ori să rîzi pe zi şi să te veseleşti: altfel stomacul — acest părinte al melancoliei — o să te chinuie întreaga noapte.

Căci prea puţin se ştie; ca să dormi bine, trebuie să ai toate virtuţile. Să fac o mărturie mincinoasă? Să săvîrşesc un adulter?

Sau să poftesc la slujnica aproapelui? Toate acestea nu se potrivesc cu somnul bun.

Dar chiar de ai toate virtuţile, mai trebuie încă una să le-adaugi: la timpul potrivit, să le trimiţi pe toate la culcare.

Să nu se certe ca femeile-ntre ele! Pe seama ta, nefericitule!

Pace cu Domnul şi cu-aproapele: atîta-ţi cere numai somnul bun. Şi pace şi cu diavolul aproapelui! Altfel îţi dă tîrcoale-n timpul nopţii.

Respect autorităţii şi supunere! Chiar dacă-autoritatea este strîmbă. Aceasta-ţi cere somnul bun. E vina mea dacă puterii-i place să umble pe picioare strîmbe?

Păstorul cel mai bun e întotdeauna cel care îşi conduce turma la păşunea cea mai verde: aşa se dobîndeşte somnul bun.

Nu vreau onoruri multe, nici bogăţii alese: fac rău la bilă. Dar nu dormi bine, nici cînd duci lipsă de un nume bun şi-un pic de-avere.

De-o societate mică sunt mai bucuros, decît de una rea: să ştie însă cînd să vină şi să plece. Aşa se dobîndeşte somnul bun.

Îmi plac şi cei săraci cu duhul: îţi stimulează somnul. Ce fericiţi sunt, mai ales, cînd li se dă dreptate.

Aşa-şi petrece ziua omul virtuos. Cînd vine noaptea, mă feresc să chem somnul! Nu-i place lui să-l chemi, stăpînului virtuţilor!

Ci mă gîndesc la ce-am făcut şi cugetat în timpul zilei. Mă-ntreb mereu, în timp ce rumeg ca o vită răbdătoare: aşadar, care-au fost cele zece izbînzi asupra mea?

Şi care cele zece împăcări, şi cele zece adevăruri, şi cele zece hohote de rîs, cu care desfătatu-s-a inima mea?

În felu-acesta chibzuind şi legănat de patruzeci de gînduri, m-apucă dintr-o dată somnul, cel nechemat, cel care-i domn peste virtuţi.

Somnu-mi cuprinde pleoapele: mi le simt grele. Somnul mi-atinge buzele: rămîn deschise.

Într-adevăr, cu pas uşor se-apropie cel mai iubit dintre tîlhari şi-mi fură gîndurile: şi amuţesc, ca scaunul acesta.

Dar nu mult timp rămîn aşa: căci mă scufund. —

Cînd Zarathustra-l auzi vorbind astfel pe înţelept, surîse-n sinea lui; şi limpezindu-şi gîndurile, îşi zise sieşi:

Nebun îmi pare înţeleptu-acesta cu liota de gînduri ale sale: dar cred că se pricepe foarte bine să doarmă.

Ferice sunt cei care-i stau în preajmă! De un atare somn te molipseşti, chiar dincolo de-un zid despărţitor, oricît de gros.

O vrajă-mprăştie catedra însăşi. Şi nu-n zadar se aşază tinerii în faţa propovăduitorului virtuţii.

Înţelepciunea lui îţi spune: să veghezi, ca să dormi bine.

Într-adevăr, dacă viaţa n-ar avea chiar nici un sens şi-ar trebui să-aleg absurdul, aş prefera şi eu asemenea absurditate.

Acum văd clar de ce erau atît de căutaţi odinioară propovăduitorii de virtuţi: oamenii căutau să aibă un somn bun, tînjeau după virtuţi din flori de mac.

Aceşti iluştri înţelepţi de la catedră găseau că toată-nţelepciunea stă în somn adînc şi fără vise! nu cunoşteau un sens mai 'nalt al vieţii.

Şi astăzi sunt destui, asemenea acestui propovăduitor al marilor virtuţi; dar nu-s atîta de oneşti ca el: căci timpul lor s-a dus. De altfel, ei nu stau prea multă vreme-aşa: curînd or să se culce.

Cei fericiţi sunt somnoroşii-aceştia: nu peste mult vor aţipi. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE VIZIONARII ALTEI LUMI

Odinioară însuşi Zarathustra cu iluzia sa, ca toţi vizionarii altei lumi, ţintise dincolo de oameni. Creaţie a unui Dumnezeu îndurerat şi chinuit îmi apărea atunci această lume.

Această lume mi se părea vis, poem al Domnului, fum în culori în faţa ochilor unei nemulţumiri dumnezeieşti.

Bine şi rău, şi plăceri şi chin, şi eu şi tu — fum în culori mi se păreau în faţa ochilor lui creatori. Cînd Dumnezeu şi-a-ntors privirea de la sine — atunci a creat lumea.

Ameţitoare bucurie-i pentru cel ce suferă să-ntoarcă ochii de la suferinţa sa şi să se dea uitării! Odinioară lumea îmi părea uitare-de-sine şi îmbătătoare bucurie.

Această lume, veşnic nedesăvîrşită, imagine-a unei eterne contradicţii şi-atît de imperfectă copie, o bucurie-ameţitoare a imperfectului ei creator: aşa-mi părea odinioară lumea.

Aşadar, şi eu odinioară, cu iluzia mea, ca toţi vizionarii altei lumi, ţintisem dincolo de om. Chiar dincolo de om?

Vai, fraţi ai mei! şi Dumnezeu-acesta, pe care l-am creat, lucrare omenească şi iluzie a fost, întocmai ca toţi zeii!

El era om, şi doar o biată aşchie de om, a mea: din propria-mi cenuşă şi văpaie-a apărut stafia-aceasta şi într-adevăr: nu mi-a venit de dincolo!

Ce s-a-ntîmplat, o, fraţi ai mei? M-am stăpînit pe mine — cel în suferinţă, mi-am dus cenuşile în munţi şi-am plăsmuit o flacără mai pură. Şi iată! stafia aceasta *a dispărut*!

Durere-ar fi acum, şi grea tortură pentru mine, vindecatul, să cred în astfel de stafii: Durere mi-ar fi acum şi umilinţă. Aşa le grăiesc celor ce văd dincolo de această lume.

Durere-a fost, şi neputinţă, — ele creară toate lumile de dincolo; şi-această scurtă nebunie-a fericirii pe care-o simte numai cel care a suferit mai mult ca toţi.

Şi oboseala, care dintr-un *singur* salt vrea să ajungă la limanul ultim, un salt mortal — o biată şi neştiutoare oboseală, ce nu mai ştie nici măcar ce e voinţa: ea l-a creat pe Dumnezeu şi lumile de dincolo.

O, credeţi-mă, fraţi ai mei! Corpul, el — disperat de-a fi doar corp — şi-a plimbat degetele spiritului rătăcit pe ultimele sale ziduri.

O, credeţi-mă, fraţi ai mei! Corpul, el — disperat de-a fi numai ţărînă — a surprins vorbirea măruntaielor fiinţei.

Şi-atunci a vrut cu capul să dărîme ultimul zid, şi nu numai cu capul — a vrut să treacă-n întregime-n „altă lume".

Această „altă lume" însă îi scapă omului, această inuman de dezumanizată lume ce este doar neant ceresc; iar măruntaiele fiinţei nu-i vorbesc omului decît atunci cînd se-ntrupează-n om.

Da, este greu să-adevereşti fiinţa, făcînd-o să vorbească. Spuneţi-mi, fraţi ai mei, lucrul cel mai ciudat din toate nu este el şi cel mai bine dovedit?

Da, acest Eu, cu rătăcirile şi contradicţiile sale, doar el vorbeşte cel mai onest despre fiinţa sa, Eul care creează, vrea şi judecă şi dă măsura şi valoarea lucrurilor.

Fiinţa cea mai onestă, Eul, vorbeşte despre corp şi îşi doreşte corpul, chiar dacă visează, chiar dacă delirează sau flutură din aripile-i frînte.

Tot mai onest învaţă să vorbească Eul: cu cît învaţă el mai bine, cu-atît găseşte laude şi vorbe să celebreze corpul şi pămîntul.

Un nou orgoliu Eul meu m-a învăţat, cu care vreau la rîndu-mi să-i învăţ pe oameni: să nu-şi mai vîre capul în nisipul lucrurilor cereşti, ci să-şi înalţe liberi capul lor terestru, cel care dă un sens pămîntului!

O nouă vrere îi învăţ pe oameni: să-şi ştie drumul şi să-l vrea cu dinadinsul, cel străbătut de ei orbeşte, să simtă că e drumul bun, să nu-l mai părăsească pe furiş, asemenea bolnavilor şi muribunzilor!

Căci cei bolnavi şi muribunzi au arătat dispreţ pămîntului şi corpului şi-au inventat lucruri cereşti şi picături de sînge care mîntuie: dar chiar aceste dulci şi-ntunecate-otrăvuri tot din pămînt şi corp şi le-au extras!

Voiau să scape de mizeria lor şi stelele li se păreau prea depărtate. De-aceea, suspinau: „O, dacă-ar fi un drum ceresc, care să ducă-n altă existenţă şi altă fericire!“ Şi-atunci au inventat tertipuri şi băuturi cu sînge amestecate.

De corpul lor şi de pămîntu-acesta credeau că s-au eliberat, ingraţii! Dar cui îi datorau ei oare spasmul şi voluptăţile eliberării? Corpului lor, pămîntului acestuia.

Blajin e Zarathustra cu bolnavii. De fapt, el nu se supără pe felul lor de-a înţelege consolarea şi ingratitudinea. O, de-ar ajunge să se vindece şi să se biruie, şi să-şi creeze-un trup superior!

Nici pe convalescent nu-l mustră Zarathustra, cînd îşi priveşte-nduioşat iluzia, şi-n miez de noapte se furişează la mormîntul zeului său: dar boală sunt, o preatrupească boală, chiar lacrimile lui.

Întotdeauna mulţi bolnavi au fost printre poeţi şi printre cei ce-l caută pe Dumnezeu; aceştia plini de furie urăsc pe toţi discipolii cunoaşterii şi-această cea mai tînără dintre virtuţi, ce poartă numele de-onestitate.

Întotdeauna ei privesc în urmă spre epocile-ntunecate: pe-atunci, desigur, iluzii şi credinţe erau altceva; smintirea raţiunii părea asemănare întru Domnul, iar îndoiala — un păcat.

Prea bine-i ştiu pe cei care se-aseamănă cu Dumnezeu: ei vor să crezi în ei, iar îndoiala-n faţa lor o socotesc păcat. Prea bine ştiu eu de-asemenea în ce cred ei în sinea lor.

Fără-ndoială nu în alte lumi şi nici în stropi de sînge care mîntuie: ei cred îndeosebi în corpul lor, iar corpul lor rămîne pentru ei un lucru-n sine.

Dar el e pentru ei ceva bolnav şi-ar vrea să poată evada din pielea lor. De-aceea, ei ascultă pe toţi predicatorii morţii şi predică ei înşişi despre-o „altă lume".

Mai bine, fraţi ai mei, să ascultăm vocea din corpul sănătos: e-o voce mai onestă şi mai pură.

Vorbeşte mai onest şi mai curat un corp în plină sănătate, el — cel desăvîrşit şi parcă desenat: iar el vorbeşte despre sensul pămîntului.

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE DISPREŢUITORII CORPULUI

Vreau să le spun o vorbă dispreţuitorilor corpului. N-aş vrea să-şi schimbe nici părerea, nici doctrina, ci numai să se lepede de propriul corp — un lucru care o să-i amuţească.

„Sunt corp şi suflet" — aşa vorbeşte un copil. De ce să nu vorbim şi noi asemenea copiilor?

Însă cel conştient, cel care ştie, zice: Sunt corp în totul, şi nimic mai mult, iar sufletul e doar o vorbă pentru o parte-a corpului.

Corpul e-o raţiune uriaşă, o multitudine cu un *singur* sens, o pace şi-un război, o turmă şi-un păstor.

Tot o unealtă a corpului e şi raţiunea ta cea mică, o, frate al meu, căreia îi spui „spirit"; o mică unealtă şi jucărie a marii tale raţiuni.

Zici „Eu" şi te făleşti cu-acest cuvînt. Însă există ceva şi mai mare — în care tu nu vrei să crezi: e corpul tău şi raţiunea lui cea mare: iar ea nu spune Eu, însă se poartă ca un Eu.

Tot ce simţirea simte şi tot ce spiritul cunoaşte — nu au nicicînd sfîrşit în sine. Însă simţirea ta şi spiritul ar vrea să te convingă că ele sunt sfîrşitul-a tot şi toate: aceasta-i îngîmfarea lor.

Unealtă şi jucărie sunt simţirea ta şi spiritul: dar îndărătul lor stă Sinele. El iscodeşte tot cu ochii simţurilor, el trage cu urechea spiritului.

Sinele-ascultă fără încetare, el iscodeşte: asemuie, supune, cucereşte şi distruge. El stăpîneşte şi e chiar stăpîn al Eului.

O, frate, îndărătul cugetării şi simţirii stă un stăpîn puternic, un înţelept necunoscut — ce se numeşte Sinele. El locuieşte-n corpul tău, îţi este corp.

Există mult mai multă raţiune în corpul tău decît în cea mai 'naltă-nţelepciune-a ta. Şi cine poate şti de ce are nevoie corpul tău de-această 'naltă-nţelepciune-a ta?

Sinele-şi bate joc de Eul tău, de salturile lui atît de mîndre. „Ce-mi trebuie mie-aceste salturi şi-aceste zboruri ale minţii?" îşi zice el. „Ele sunt drum ce nu-şi atinge ţinta. Eu ţin în hăţuri Eul meu şi îi şoptesc ce trebuie să gîndească."

Sinele-i zice Eului: „În partea aceasta să suferi!" Iar Eul suferă şi se gîndeşte cum ar putea să nu mai sufere — iată de ce *trebuie* să gîndească el.

Sinele-i zice Eului: „acuma bucură-te!" Iar el se bucură şi se gîndeşte cum să se bucure mai des — iată de ce *trebuie* să se gîndească el.

Vreau să le spun o vorbă dispreţuitorilor corpului. Dispreţuind învaţă ei respectul. Dar cine-i cel care creează respect, dispreţ, valoare şi voinţă?

Sinele creator — el este cel care-a făcut dispreţul şi respectul, el a făcut durerile şi bucuriile. Iar corpul

creator e cel care-şi creează spiritul, ca pe un braţ al vrerii sale.

Chiar şi-n sminteala şi dispreţul vostru, o, dispreţuitori ai corpului, voi sunteţi slujitori ai Sinelui. Ba chiar vă spun: Sinele însuşi vrea să moară şi-ntoarce spatele vieţii.

El nu mai e în stare de ceea ce-ndrăgeşte cel mai mult: crearea a ceva ce-l depăşeşte. Aceasta îşi doreşte el cel mai mult, este suprema sa ardoare.

Însă acum e prea tîrziu pentru aceasta — Sinele vostru vrea să moară, o dispreţuitori ai corpului!

Să moară vrea Sinele vostru; de-aceea sunteţi dispreţuitori ai corpului! Pentru că nu puteţi crea ceva ce să vă depăşească.

De-aceea sunteţi supăraţi acum pe viaţă şi pe pămînt. O tainică invidie se ascunde în privirea cea piezişă-a dispreţului pe care-l arătaţi.

Eu n-am să merg pe calea voastră, o, dispreţuitori ai corpului! Voi nu puteţi să fiţi o punte spre Supraom! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE PATIMILE BUCURIEI ŞI DURERII

Dacă tu, frate al meu, ai o virtute şi ea este virtutea ta, atunci ea îţi aparţine numai ţie.

Desigur, ai vrea s-o chemi pe nume, s-o alinţi; ai vrea s-o tragi chiar de urechi, să te distrezi cu ea.

Şi iată, numele ce i l-ai dat este acelaşi cu-al mulţimii, ai devenit norod şi turmă prin virtutea ta!

Mai bine-ar fi să zici: „Inexprimabil e şi fără nume tot ce-mi stîrneşte-n suflet suferinţă şi plăcere şi tot ce îmi înfometează măruntaiele."

Virtutea ta să fie dincolo de oricare intimitate a vreunui nume: iar dacă trebuie să vorbeşti de ea, să nu-ţi fie ruşine să te bîlbîi.

Vorbeşte deci şi bîlbîie-te: „acesta e binele *meu*, pe care îl iubesc, îmi place-aşa cum e şi doar aşa gîndesc *eu* binele.

Nu-l vreau ca lege-a vreunui Dumnezeu şi nici ca normă omenească ori ca trebuinţă: nu vreau să-mi fie călăuză spre transcendenţă sau spre paradis.

Virtute pămîntească este tot ce iubesc: puţină perspicacitate este-n ea, şi ah! mult mai puţin raţiune-a tuturora.

Dar e o pasăre ce şi-a făcut în mine cuibul: de-aceea o iubesc şi o alint — ea îşi cloceşte-n mine ouăle-i de aur."

În felu-acesta să te bîlbîi şi să lauzi virtutea ta.

Odinioară aveai patimi pe care le ţineai atunci drept rele. Acum nu mai ai decît virtuţi: ele-au crescut din patimile tale.

Scopuri înalte hărăzit-ai patimilor care-ţi clocoteau în piept: iată — acum ţi-au devenit virtuţi şi bucurii.

Şi acum, fie că ai fost din neamul celor arţăgoşi sau al celor voluptuoşi, al celor fanatici sau al celor vindicativi:

Pînă la urmă toate patimile tale au devenit virtuţi, iar diavolii tăi îngeri.

Odinioară aveai cîini sălbatici în ocol: dar pîn-la urmă s-au schimbat în păsări şi cîntăreţe delicate.

Din toate-otrăvurile tale ţi-ai extras balsamul; mulgi vaca întristării, şi iată — lapte dulce-i bei din uger.

De-acuma în tine nu mai creşte nici un rău, decît acela al conflictului dintre virtuţi.

O, frate, dacă-ntr-adevăr eşti norocos, tu ai o *singură* virtute, nu mai multe: în felu-acesta mai uşor treci puntea.

Să ai multe virtuţi e remarcabil, dar este-o soartă grea; şi nu puţini s-au dus să moară în pustiu, căci erau obosiţi să fie cîmp de bătălie-ntre virtuţi.

O, frate-al meu, sunt oare rele războiul şi-ncleştarea? Dar răul acesta este necesar, e necesară gelozia,

neîncrederea şi calomnia între virtuţile pe care le posezi.

Iată, cum fiecare este dornică să fie deasupra celorlalte: îţi cere-ntregul spirit, să-i fie vestitor doar ei şi vrea puterea ta s-o folosească în furie, în ură şi-n iubire.

Invidioasă e orice virtute pe toate celelalte şi lucru îngrozitor este invidia. Pot chiar virtuţile să moară, din pricina unei asemenea invidii.

Cine-i învăluit de flacăra invidiei — acela îşi întoarce pînă la urmă, ca scorpionul, acul înveninat spre sine însuşi.

Vai, frate! oare n-ai văzut tu însuţi cîte o virtute defăimîndu-se şi-njunghiindu-se ea singură?

Omul este ceva ce trebuie depăşit: de aceea trebuie să-ţi iubeşti virtuţile — căci ele te vor duce la pierzare. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE UCIGAŞUL CEL PALID

Voi nu vreţi să ucideţi, o juzi şi sacrificatori, pînă ce animalul nu-şi apleacă fruntea? Vedeţi cum acest palid ucigaş şi-a aplecat-o: privirea lui exprimă marele dispreţ.

„Eul meu trebuie să fie depăşit: în Eul meu mocneşte un profund dispreţ faţă de om": iată ce se citeşte în privirea-aceea.

Cînd însuşi el s-a condamnat, a fost momentul lui cel mai înalt: să nu îngăduiţi grandorii să se coboare iar în josnicie!

Nu-i nici o altă mîntuire, pentru cel care suferă-n de sine-atît de mult, decît o moarte grabnică.

Iar uciderea, o juzi, din milă trebuie s-o faceţi, nu din răzbunare. Şi ucigînd, să fiţi atenţi să-ndreptăţiţi viaţa.

Nu e de-ajuns să vă-mpăcaţi cu cel pe care îl ucideţi. Amărăciunea voastră trebuie să fie dragoste faţă de Supraom: numai aşa îndreptăţiţi împrejurarea că voi încă trăiţi.

„Duşman" numiţi-l însă nu „răufăcător"; „bolnav" numiţi-l, însă nu „mişel"; „smintit" să-i spuneţi, dar nu „păcătos".

Iar ţie, jude roşu, dacă-ai mărturisi cu voce tare tot ce-ai păcătuit cu gîndul, întreaga lume ţi-ar striga: „Îndepărtaţi acest gunoi, această rîmă veninoasă!"

Dar una-i gîndul, altceva e fapta şi altceva înfăţişarea faptei. Înlănţuirea cauzelor nu le leagă.

Înfăţişarea faptei l-a făcut pe omul palid să pălească. În timp ce-a săvîrşit-o, el s-a găsit la înălţimea faptei sale: dar după ce-a făcut-o, n-a mai putut să-ndure-nfăţişarea ei.

El s-a crezut mereu făptaş al unei fapte *singure*. Aceasta este — zic — sminteala lui: excepţia el a luat-o drept esenţă.

O linie trasă cu creta hipnotizează orice găină; isprava săvîrşită obsedează sărmana lui raţiune — sminteala cea de *după* fapte numesc eu lucru-acesta.

Juzi, ascultaţi! căci mai există încă-o altă nebunie: şi-aceea e cea *dinaintea* faptei. Ah, nu v-aţi furişat destul de-adînc în sufletul acesta!

Aşa vorbeşte judele cel roşu: „De ce-a ucis nelegiuitu-acesta? El voia să fure." Dar eu vă zic: sînge voia sufletul lui, nu pradă: era flămînd de patima pumnalului!

Sărmana lui raţiune însă n-a înţeles această nebunie şi l-a convins de altceva. „Ce importanţă are sîngele!" îi zice ea. „Nu vrei măcar acuma să profiţi furînd? Să te răzbuni?"

Iar el şi-a ascultat sărmana raţiune: ca plumbu-i cădea vorba ei în suflet — şi după ce-a ucis, a şi furat. El n-a vrut să se ruşineze de sminteala sa.

Şi-acuma plumbul vinei sale îl apasă iarăşi, iar biata lui raţiune e atît de ţeapănă, de slăbănoagă şi de grea.

Dacă-ar putea doar capul să şi-l scuture, s-ar libera de greutate: dar cine-ar fi în stare să i-l scuture?

Ce este omu-acesta? Doar un morman de boli ce-ncearcă prin spirit să se-arunce-asupra lumii: să-şi facă prada lor în ea.

Ce este omu-acesta? Un nod de şerpi cumpliţi, ce rareori se-mpacă între ei — şi fiecare-apucă pe-un alt drum în lume să-şi afle prada.

Uitaţi-vă la acest corp sărman! Tot ce-a rîvnit şi-a suferit sărmanu-i suflet a-ncercat să înţeleagă — toate le-a tîlcuit ca sete ucigaşă, ca foame după patima pumnalului.

Cel care astăzi e bolnav e-nvins de rău, de răul zilei de-astăzi; el vrea să chinuie şi pe ceilalţi cu chinul său. Însă au fost şi alte timpuri şi alte multe feluri de rău şi bine.

Odinioară îndoiala era răul, precum şi vrerea de a fi un Sine. Bolnavul era ereticul sau vrăjitoarea: ca vrăjitoare sau eretic suferea şi năzuia să-i chinuie şi pe ceilalţi.

Dar voi nu vreţi să auziţi de-atare lucruri: nu folosesc nici unui om de bine, îmi spuneţi. Dar mie, ce-mi pasă mie de ceea ce numiţi voi „om de bine"!

Mult din ceea ce există în oamenii voştri de bine îmi face greaţă, însă nu răul care e în ei, fără-ndoială. Totuşi aş fi dorit să aibă o sminteală, care să-i ducă la pieire, asemenea acestui palid ucigaş!

De fapt, aş fi dorit ca sminteala lor să se numească adevăr, loialitate sau dreptate; însă virtutea lor le-asigură o viaţă lungă şi-o jalnică îndestulare.

Eu sunt un parapet pe marginea unui torent: la îndemîna celui ce se poate agăţa de mine! Dar nu sunt cîrja voastră. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE CITIT ŞI SCRIS

Din toate cîte pînă-acum s-au scris, iubesc doar *ceea ce* s-a scris cu sînge. Scrie cu propriul tău sînge: şi vei descoperi, că sîngele e spirit.

Nu e deloc uşor să înţelegi sîngele altuia: urăsc pe cei care citesc din trîndăvie.

Dacă-l cunoşti pe cititor, nu mai faci absolut nimica pentru el. Încă un veac de cititori — şi însuşi spiritul va-ncepe să se-mpută.

Că toată lumea are drept să-nveţe cititul — iată ce ştiu că pîn-la urmă scîrbeşte nu numai scrisul, ci chiar şi gîndirea.

Odinioară spiritu-a fost Dumnezeu, apoi s-a făcut om, iar azi a devenit chiar mitocan.

Cel care-şi scrie cu propriul sînge maximele — acela nu se vrea citit, ci învăţat pe dinafară.

În munţi, cel mai scurt drum este din pisc în pisc; dar pentru-aceasta-ţi trebuie picioare lungi. Piscuri să-ţi fie maximele, iar cei cărora le-adresezi să fie sprinteni şi înalţi.

Văzduh senin şi clar, primejdie apropiată, iar spiritul cuprins de-o răutate veselă: sunt lucruri ce merg straşnic împreună.

În preajma mea îmi place să roiască spiriduşii, căci am curaj. Curajul, cel care-alungă tot ce e stafie, îşi naşte sie însuşi spiriduşi — curajului îi place mult să rîdă.

Eu nu mai simt acum nimic la fel cu voi: norul acesta, pe care-l văd sub mine, greoi şi negru, care-mi stîrneşte rîsul — e pentru voi un nor de furtună.

Voi vă uitaţi în sus, căci aspiraţi spre înălţare. Dar eu privesc în jos, fiindcă sunt în pisc.

Cine din voi e-n stare să rîdă chiar după ce-a ajuns pe pisc?

Cel ce-a urcat pe piscul cel mai-nalt — acela rîde de farsele şi tragediile de jos.

Bravi, batjocoritori, brutali, indiferenţi — aşa ne vrea *pe noi* înţelepciunea: ea e femeie şi iubeşte numai un războinic.

Voi ziceţi: „Viaţa-i greu de suportat." Însă la ce v-ar folosi mîndria-n zorii zilei şi resemnarea seara?

Viaţa-i greu de suportat: dar nu mai fiţi atît de delicaţi! Suntem cu toţii doar măgari şi măgăriţe uşor de-ncălecat.

Ah, oare noi avem ceva comun cu un boboc de trandafir ce se-nfioară sub povara unui strop de rouă?

E-adevărat: iubim viaţa, pentru că ne-am obişnuit nu să trăim, ci să iubim.

Întotdeauna e un pic de nebunie în iubire. Şi-ntotdeauna e un drum de raţiune-n nebunie.

Şi chiar şi mie, care iubesc atît de mult viaţa, îmi pare că se pricep cu mult mai bine la fericire fluturii, baloanele de săpun şi tot ce li se-aseamănă-ntre oameni.

Văzînd aceste sprintene şi nebuneşti, gingaşe şi uşoare suflete — de lacrimi şi de cîntece se simte Zarathustra ispitit.

Pot crede numai într-un Dumnezeu ce s-ar pricepe să danseze.

Cînd mi-am văzut diavolul meu, mi s-a părut sever, meticulos, adînc, solemn: era un spirit al împovărării — făcea să cadă lucrurile toate.

Nu furia, ci hohotul de rîs ucide. Haideţi să ucidem spiritul împovărării!

Da, eu am învăţat să umblu: de-atunci alerg fără să simt vreo oboseală. Am învăţat să zbor: de-atunci nu mai aştept să fiu împins, pentru-a o lua din loc.

Acum eu sunt uşor, acum eu zbor, acum mă văd de sus pe mine însumi, acum în mine dănţuieşte-un Dumnezeu.

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE COPACUL DE PE MUNTE

Zarathustra observase bine că un tînăr om îl ocolea. Şi într-o seară, cînd umbla de unul singur pe-nălţimile ce-nconjurau oraşul ce se numea „Vaca Bălţată", iată

că desluşi pe drum pe tînărul acela, cum sta cu spatele lipit de un copac, privind cu ochii obosiţi în vale. Iar Zarathustra atinse trunchiul de care tînărul se rezema şi-i zise-aşa:

„De-aş vrea să clatin cu puterea mea copacu-acesta, nu aş putea s-o fac.

Dar vîntul, pe care nu-l vedem, îl clatină şi-l încovoaie cum îi place. Noi suntem chinuiţi şi-nconvoiaţi cum e mai rău de nevăzute mîini."

Tînărul om se ridică atunci ca uluit şi zise: „Da, îl aud pe Zarathustra, la care tocmai mă gîndeam."

Iar Zarathustra îi răspunse: „Şi pentru ce ţi-e frică? — Cu omul se întîmplă ca şi cu-acest copac.

Cu cît se-nalţă spre înălţime şi lumină, cu-atît şi rădăcinile doresc să se înfigă mai puternic în pămînt, în jos, în întuneric şi-n adînc — în rău."

„Da", strigă tînărul, „în rău! Cum este cu putinţă să-mi descoperi în felu-acesta sufletul?"

Dar Zarathustra rîse şi grăi: „Există suflete ce nu pot fi niciînd descoperite, doar dacă mai întîi le inventezi."

„Da", strigă înc-o dată tînărul, „în rău!

Adevărat grăit-ai, Zarathustra. De cînd tot vreau să mă înalţ spre culmi, eu nu mai am încredere în mine şi nimeni nu mai are — oare de ce se-ntîmplă-acestea?

Mă schimb prea repede: eu, cel de azi, mă simt scîrbit de mine, cel de ieri. Adeseori suind sar treptele — dar faptu-acesta nici o treaptă nu mi-l iartă.

Acolo sus, mă aflu-ntotdeauna singur. Nu e ţipenie de om ca să-mi vorbească, gerul singurătăţii mă face să dîrdîi. Ce caut oare-acolo sus pe culme?

Dispreţul meu sporeşte-o dată cu dorinţa mea; cu cît mă-nalţ mai sus, cu-atît dispreţuiesc mai mult pe cel ce se înalţă. Ce caută el acolo sus pe culme?

Ce tare mi-e ruşine de urcuşul meu împiedicat! Şi cît de tare rîd de gîfîiala mea nestăpînită! Cît îl urăsc pe cel ce are aripi! Ce obosit mă simt acolo, pe-nălţimi!"

Zicînd acestea, tînărul tăcu. Iar Zarathustra, observînd copacul, de trunchiul căruia se rezemau, grăi aşa:

„Acest copac stă-nsingurat aici pe munte; el a-ntrecut, crescînd, şi om şi fiare.

Iar dacă ar începe să vorbească, el n-ar găsi pe nimenea să-l înţeleagă: atîta a crescut de-nalt.

Acuma el aşteaptă şi aşteaptă-ntruna — dar oare ce aşteaptă? El locuieşte prea aproape de reşedinţa norilor; aşteaptă oare primul trăsnet?"

După ce Zarathustra zise-acestea, tînărul, agitîndu-şi mîinile, strigă: „Da, Zarathustra, ce-ai grăit e-adevărat. Eu însumi mi-am dorit teribil prăbuşirea, în timp ce aspiram către-nălţimi, iar tu eşti trăsnetul pe care-l aşteptam mereu! Uite, ce mai sunt eu, de cînd mi-ai apărut în faţă tu? *Invidia* faţă de tine m-a distrus!" — Aşa grăi tînărul om, plîngînd amarnic. Dar Zarathustra, cuprinzîndu-l cu un braţ, îl luă cu sine.

Iar după un răstimp, mergînd alături, Zarathustra începu să zică:

Mi-e inima ca sfîşiată. Privirea ta îmi spune, mai bine decît vorba ta, primejdia ce te pîndeşte.

Tu încă nu eşti liber, tu *cauţi* încă libertatea. Această căutare te-a făcut să nu mai dormi şi toată noaptea să veghezi.

Tu năzuieşti spre piscurile libere, spiritul tău e însetat de stele. Dar chiar şi instinctele cele mai rele din tine năzuiesc spre libertate.

Cîinii sălbatici din fiinţa ta vor libertatea; ei zăpăie de bucurie-n închisoarea lor, cînd spiritul tău se munceşte să se libereze.

Tu pentru mine încă eşti un prizonier care visează după libertate: ah! sufletul unor asemenea captivi devine foarte întreprinzător, dar şi perfid şi rău.

Chiar spiritul eliberat are nevoie de purificare. El încă mai poartă-n sine gratii şi mucegai: chiar ochii lui trebuie să se purifice.

Da, cunosc primejdia ce te pîndeşte. Dar te conjur, pe dragostea şi pe speranţa mea, nu-ţi părăsi nici dragostea şi nici speranţa!

Tu te simţi încă nobil, la fel de nobil te simt încă cei care-ţi poartă pică, zvîrlindu-ţi doar priviri răutăcioase. Să ştii că tuturor acestora le stai în drum.

Chiar celor buni, un om plin de nobleţe le stă-n drum; şi chiar dacă vor zice că e bun, tot vor căuta în felu-acesta să-l înlăture.

Omul cel nobil vrea să creeze noi valori şi o virtute nouă. Omul cel bun iubeşte lucrurile vechi, păstrează tot ce este vechi.

Primejdia, pentru cel nobil, nu-i să devină bun, ci să devină insolent, ironic şi distrugător.

Am cunoscut, vai! oameni nobili, care-şi pierduseră speranţa cea mai 'naltă. Şi după-aceea ponegreau orice speranţă mai înaltă.

De-aceea îşi trăiau cu insolenţă viaţa în trecătoare bucurii şi n-aveau dincolo de clipă nici un ţel.

„Spiritul este şi plăcere" — aşa ziceau. Şi astfel spiritul lor avea aripi frînte: acum se tîrîie pe jos şi întinează totul ca o rozătoare.

Visaseră, odată, că vor deveni eroi: acuma sunt doar nişte desfrînaţi. Amar şi spaimă-i pentru ei orice erou.

Dar te conjur, pe dragostea şi pe speranţa mea: nu izgoni eroul care e în tine! Păstrează cu sfinţenie speranţa ta cea mai înaltă! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE PREDICATORII MORŢII

Există-n lume şi predicatori ai morţii; căci lumea-i plină de cei cărora trebuie să li se predice renunţarea la viaţă.

Pămîntu-i plin de oameni de prisos, iar viaţa este pervertită de cei ce n-au în lume nici un rost. Făgăduindu-li-se „viaţa veşnică", ar trebui să fie ispitiţi să părăsească viaţa-aceasta.

„Gălbejiţii", aşa-s numiţi predicatorii morţii, iar uneori li se mai spune „Negrii". Eu însă am să vi-i arăt nu numai sub culorile acestea.

Cei mai periculoşi sunt cei ce-ascund o bestie în ei şi care nu mai au de-ales decît între plăcere şi mortificare. Dar chiar şi voluptatea lor e tot mortificare.

Periculoşii-aceştia n-au ajuns măcar să fie oameni: ei pot să predice deci renunţarea la viaţă şi-apoi ei înşişi să dispară!

Există şi tuberculoşi ai sufletului: abia născuţi, ei şi încep să moară, avizi de-nvăţătura oboselii şi a renunţării.

Ei ar dori mai bucuroşi să fie morţi, iar noi ar trebui să-ncurajăm dorinţa lor! Să ne păzim a-i deştepta pe morţii-aceştia sau a răni aceste vii coşciuge!

Le e de-ajuns să întîlnească vreun bolnav sau vreun moşneag, sau vreun cadavru, că-ndată se pornesc să ţipe: „viaţa este dezminţită!"

Dar numai ei sunt dezminţiţi, şi ochii lor care nu văd decît un singur chip al existenţei.

Învăluiţi în grea melancolie şi ahtiaţi după mici accidente care-aduc moartea, ei stau întruna şi aşteaptă, scrîşnind mereu din dinţi.

Sau umblă-ntruna după dulciuri, batjocorindu-şi propriul infantilism: se-agaţă dîrji de paiul existenţei lor şi rîd de forţa care-i ţine agăţaţi.

Aşa grăieşte-nţelepciunea lor: „Smintit e cel ce ţine la viaţă, dar noi suntem smintiţi de felu-acesta! Iar asta e sminteala cea mai mare-a vieţii"! —

„Viaţa-i numai suferinţă" — zic alţii, care nici măcar nu mint: siliţi-vă să renunţaţi voi la viaţă! Siliţi-vă să puneţi capăt unei vieţi ce nu e decît suferinţă!

Învăţătura ce v-o dă virtutea sună astfel: „Omoară-te tu însuţi! Scapă chiar tu de tine însuţi!" —

„Plăcerea este un păcat — aşa zic unii dintre predicatorii morţii —, să stăm cu toţii la o parte, fără-a mai zămisli copii!"

„Să faci copii e greu — zic alţii — şi-apoi, de ce să faci copii? Nu zămislim decît nefericiţi!" Şi-aceştia sunt predicatori ai morţii.

„Este nevoie de compătimire — insistă alţii. Hai, luaţi-mi tot ce am! Luaţi-mi tot ce sunt! Astfel voi fi tot mai puţin legat de viaţă!"

De-ar fi cu-adevărat miloşi, ar face de nesuferit viaţa celor de lîngă ei. Prin răutate — ar fi într-adevăr mai buni.

Dar ei doresc să scape de viaţă şi nu se sinchisesc că-i leagă şi mai mult de ea pe ceilalţi, cu lanţuri şi cu felurite daruri! —

Şi chiar şi voi, a căror viaţă e neliniştită şi muncă grea, nu sunteţi voi sătui de viaţă? Nu sunteţi gata voi să deveniţi predicatori ai morţii?

Şi voi toţi, cărora munca grea vă place şi tot ce-i repede, nou şi străin — voi doar cu greu vă suportaţi pe voi, iar zelul vostru-i evadare din voi înşivă, efort încrîncenat de-a vă uita.

De-aţi fi avut mai multă-ncredere în viaţă, voi n-aţi fi fost prizonierii momentului prezent. Dar nu aveţi destulă forţă-n voi ca să-aşteptaţi — nici chiar cît trebuie pentru trîndăvie.

Din toate părţile răsună vocea celor ce predică moartea: şi-ntreg pămîntul este plin de cei cărora trebuie să li se predice moartea.

Sau „viaţa veşnică": îmi e totuna, totul e să dispară cît mai repede.

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE RĂZBOI ŞI RĂZBOINICI

Nu vrem să fim cruţaţi de cei mai buni duşmani ai noştri, nici măcar de-aceia pe care-i îndrăgim din toată inima. Aşa că-ngăduiţi-mi să vă spun tot adevărul.

Voi, fraţi războinici! eu vă iubesc din toată inima, asemeni vouă sunt şi-am fost. Vă sunt de-asemeni cel mai bun duşman. Aşa că-ngăduiţi-mi să vă spun tot adevărul!

Eu vă cunosc invidia şi urile din suflet. Voi n-aveţi inima destul de mare, ca să nu ştiţi ce-s ura şi invidia. Atunci, aveţi măcar tăria de-a nu vă ruşina.

Iar dacă nu puteţi să fiţi sfinţi ai cunoaşterii, rămîneţi cel puţin ostaşi ce luptă pentru ea. Ei sunt tovarăşii de drum şi precursorii unei asemenea sfinţenii.

Văd mulţi soldaţi: aş vrea să văd şi mulţi războinici! Ceea ce poartă ei are un nume: „uni-formă": măcar de n-ar fi uni-form tot ce se ascunde dedesubtul ei!

Aş vrea să fiţi dintre aceia ce caută mereu cu ochii un duşman — duşmanul *vostru*. Iar unii dintre voi cunosc chiar ura de la cea dintîi privire.

Căutaţi-vă mereu duşmanul, purtaţi neîncetat război pentru gîndirea voastră! Dacă gîndirea voastră cade-n luptă, să sune totuşi cîntul de triumf al cinstei voastre!

Iubiţi deci pacea, ca mijloc pentru noi războaie: o pace scurtă-ntotdeauna e mai bună decît una lungă.

Nu vă îndemn la muncă, ci la luptă. Şi nu vă sfătuiesc să faceţi pace, ci să ieşiţi învingători. O luptă să vă fie munca, iar pacea o izbîndă.

Da, poţi să stai în linişte, şi poţi să taci, dar numai dacă ai săgeţi şi arc: altfel te pierzi în flecăreli şi certuri. Izbînda fie pacea voastră!

Voi ziceţi că o cauză cinstită sfinţeşte chiar un război? Eu vă răspund că un război cinstit sfinţeşte orice cauză.

Războiul şi curajul au săvîrşit mai multe fapte mari decît iubirea pentru-aproapele. Nu mila voastră, ci bravura voastră a adus salvarea celor din nenorocire.

Voi întrebaţi: „Ce este bine?" E bine să fii curajos. Lăsaţi deci fetişcanele să zică: „E bine să fii drăgălaş şi mişcător."

Unii din jurul vostru vă acuză că n-aveţi inimă: dar voi aveţi o inimă adevărată, iar eu respect sfiala cordialităţii voastre. Vouă vă e ruşine de preaplinul vostru, iar altora de preagolul lor.

Sunteţi urîţi? Ei bine, fraţi ai mei, aveţi curaj! Înfăşuraţi-vă-n sublim: aceasta-i mantia celor urîţi!

Cînd sufletul vi se măreşte, el devine arogant: iar în sublimul vostru se cuibăreşte răutatea. Vă ştiu prea bine.

În răutate se-ntîlneşte cel arogant cu cel slab. Dar nu fac casă bună împreună. Vă ştiu prea bine.

Ceea ce vă lipseşte sunt duşmanii pe care să-i urîţi, dar nu duşmani pe care să-i dispreţuiţi. Trebuie să fiţi mîndri de duşmanii voştri: atunci triumfurile lor sunt şi triumfurile voastre.

Revolta — aceasta e nobleţea sclavilor. Însă nobleţea voastră fie supunerea! Chiar şi porunca voastră să fie o supunere!

Pentru un bun războinic „trebuie" sună mai plăcut decît „eu vreau". Chiar ceea ce iubiţi mai mult faceţi să pară că vi se comandă.

Iubirea voastră pentru viaţă fie iubire a celei mai de preţ speranţe-a voastre: speranţa voastră mai de preţ să fie suprema cugetare a vieţii!

Însă suprema voastră cugetare, lăsaţi-mă să v-o prescriu chiar eu; ea sună astfel: omul e ceva ce trebuie să fie depăşit.

Trăiţi deci o viaţă de supunere şi de război! Ce importanţă are cît de mult! Nici un războinic nu se vrea cruţat!

Eu nu vă cruţ, eu vă iubesc chiar din adîncul inimii, o, fraţi ai mei întru război! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE NOUL IDOL

Aiurea, undeva, există încă turme şi popoare, dar nu la noi, o, fraţi ai mei: la noi există state.

Stat? Ce e statul? Ei bine, ciuliţi acum urechile, căci am să vă vorbesc acuma despre moartea popoarelor.

Statul e cel mai rece dintre toţi monştrii reci. E rece chiar cînd minte; şi iată ce minciună poartă el pe buze: „Eu, statul, sunt poporul."

E o minciună! Cei ce-au format popoarele sunt creatorii: ei sunt cei care-au fluturat deasupra lor un crez şi o iubire; în felu-acesta au slujit ei viaţa.

Însă distrugătorii au întins capcane mulţimilor şi le-au dat numele de state; ei au atîrnat deasupra lor o sabie şi-o sută de pofte.

Iar dacă mai există vreun popor, acesta nu-nţelege ce e statul şi îl urăşte ca pe-o piază rea, ca pe-un păcat jignind moravurile şi dreptatea.

Vă dau un singur semn: orice popor vorbeşte-o limbă-a sa, în ce priveşte binele şi răul, neînţeleasă de vecinul său. El şi-o creează numai pentru sine, privind moravurile şi dreptatea.

Doar statul minte-n orice limbă a binelui şi răului; şi limba lui este minciună — şi tot ce are este obţinut prin furt.

Fals este totu-n el: el muşcă cu dinţi furaţi, apucătorul! Chiar măruntaiele din el sunt false.

Limbă confuză-a binelui şi răului: acesta-i semnul ce vi-l dau, ca semn al statului. De fapt, el este semnul vrerii de-a muri! De fapt, e semn pentru predicatorii morţii!

În lume se nasc prea mulţi oameni: statu-a fost născocit să fie pus în slujba celor de prisos.

Uitaţi-vă cum îi atrage pe toţi aceştia! Cum îi înghite, cum îi mestecă şi cum îi rumegă!

„Nimeni pe lume nu-i mai mare decît mine: sunt degetul poruncitor al Domnului" — în felu-acesta rage monstrul. Şi nu numai cei clăpăugi şi cei miopi îngenunchează-n faţa lui!

Vai, chiar şi-n voi, suflete mari, îşi murmură el negrele-i minciuni! Vai, cum îi ghiceşte el pe cei preadarnici, ce-atît de bucuros se risipesc!

Chiar şi pe voi, dai vă ghiceşte el, învingători ai Dumnezeului de altădată! Voi sunteţi obosiţi de-atîta luptă şi-acum vă puneţi osteneala în slujba idolului nou!

Acesta vrea să se-nconjoare cu eroi şi oameni de onoare, noul idol! Ah, cum îi place să se-ncălzească la soarele bunei credinţe — acestui monstru rece!

El vă va da de toate, dacă-l veţi adora, idolul nou: cu preţu-acesta cumpără el strălucirea virtuţii voastre şi privirea din ochii voştri mîndri.

Momeală vă doreşte el, pentru cei mulţi! Da, el a inventat o maşină infernală, un cal al morţii, ce sună din harnaşamentul unor cereşti onoruri!

Da, el a inventat o moarte pentru mulţi, care se laudă că-ar fi viaţă; într-adevăr, e un serviciu minunat pentru predicatorii morţii!

Statul e locul unde toţi sunt otrăviţi, şi buni şi răi; statul e locul unde toţi se pierd, şi buni şi răi; statul e locul unde lenta sinucidere a tuturor se numeşte „viaţă".

Uitaţi-vă la oamenii aceştia de prisos! Ei fură opera inventatorilor, comoara celor înţelepţi: „cultură" îi zic ei acestui furt — şi totul se transformă-n mîna lor în maladie şi plictis!

Uitaţi-vă la oamenii aceştia de prisos! Tot timpul sunt bolnavi, îşi varsă fierea-n ceea ce numesc jurnale. Se devorează între ei, dar nu apucă să se mistuie.

Uitaţi-vă la oamenii aceştia de prisos! Adună bogăţii şi-ajung prin ele mai săraci. Rîvnesc puterea, şi-ntîi de toate pîrghiile ei, bani cu duiumul — aceşti neputincioşi!

Priviţi-i cum se caţără aceste sprintene maimuţe! Se-agaţă toţi, unii de alţii, şi cad cu toţii în noroi şi în abis.

Rîvnesc cu toţii tronul: aceasta este nebunia lor — de parcă fericirea-ar sta pe tron! Adeseori pe tron şade noroiul şi-adesea chiar şi tronul e-n noroi.

Nebuni îmi par cu toţii, maimuţe agăţîndu-se una de alta în delir. Urît îmi pare că miroase idolul lor, monstrul cel rece: ei, idolatrii-aceştia, toţi miros urît.

O, fraţi ai mei, vreţi voi să vă sufoce duhoarea poftelor şi gîtlejurilor lor? Mai bine spargeţi geamurile şi săriţi afară!

Feriţi-vă de răsuflarea lor cumplită! Şi ocoliţi idolatria acestor oameni de prisos!

Feriţi-vă de răsuflarea lor cumplită! Fugiţi de fumu acestor jertfe omeneşti.

Mai sunt suflete mari ce încă trăiesc libere pe lume. Mai sunt destule locuri libere unde cei singuri sau pereche pot să respire suflarea mării liniştite.

Mai sunt suflete mari ce duc o viaţă liberă. Da, cu cît posezi mai puţin, cu-atîta mai puţin eşti posedat: mărită fie mica sărăcie!

Acolo, unde statul se sfîrşeşte, abia acolo-ncepe omul care nu e de prisos: acolo-ncepe cîntecul necesităţii, arie unică şi de ne-nlocuit.

Acolo, unde statul *se sfîrşeşte* — uitaţi-vă acolo, fraţi ai mei! Nu desluşiţi voi curcubeul şi punţile care conduc spre Supraom? —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE MUŞTELE DIN PIAŢĂ

Prietene, refugiază-te-n singurătate! Văd că eşti asurzit de larma oamenilor mari şi-mpuns de àcele celor mărunţi.

Grave păduri şi stînci ştiu să te-ncònjure cu linişte. Fii iar asemenea copacului ce-ţi este drag, cu ramurile-ntinse: tăcut şi parcă ascultînd se-nalţă el deasupra mării.

Unde singurătatea încetează, începe piaţa; iar unde-ncepe piaţa, acolo-ncep şi larma marilor comedianţi şi bîzîitul muştelor otrăvitoare.

Cele mai bune lucruri de pe lume nu-s încă preţuite, cît timp nu-s bine prezentate: pe-asemenea prezentatori poporul îi numeşte oameni mari.

Puţin pricep mulţimile din ceea ce e mare: din omul creator adică. În schimb au ochi pentru prezentatori şi pentru-actorii cauzelor mari.

Lumea se-nvîrte-n jurul creatorilor de noi valori: rotire invizibilă. Dar împrejuru-actorilor se-nvîrt mulţimile şi faima: aşa e „mersul lucrurilor".

Actorul are spirit, dar spirit cu prea puţină conştiinţă. El crede-ntotdeauna în ceea ce sporeşte cel mai mult credinţa — credinţa-*n sine*!

Mîine el va avea altă credinţă, poimîine alta. El prinde totul repede şi are stări de suflet schimbătoare.

A răsturna — înseamnă pentru el a demonstra. A-nnebuni pe cineva — el socoteşte-aceasta a convinge. Iar sîngele e pentru el temeiul cel mai bun din toate.

Un adevăr, prins doar de urechea cea mai delicată, el îl numeşte minciună şi neant. De fapt, el crede doar în Dumnezeii care stîrnesc o mare larmă-n lume!

E plină piaţa de bufoni solemni, iar gloata-şi laudă oamenii mari: aceştia sunt în ochii ei stăpînii ceasului de faţă.

Dar ceasul îi grăbeşte; de-aceea şi ei te grăbesc la rîndul lor. Chiar şi din partea ta, ei vor un Da sau un Nu. E vai de tine, dacă vrei să fii nici Pentru şi nici Contra.

Să nu-i invidiezi tu, iubitor al adevărului, pe-aceşti fanatici şi nerăbdători! Căci încă niciodată adevărul n-a stat în mîinile celor fanatici.

Din cauza acestor impulsivi, întoarce-te în adăpostul tău: doar în piaţă ţi se cere un Da? sau un Nu?

Încet e traiul tuturor fîntînilor adînci: trebuie să-aştepte timp îndelungat, pînă să ştie *ce* a căzut în adîncimea lor.

Tot ce e mare se fereşte de piaţă şi de faimă; departe de piaţă şi de faimă au locuit întotdeauna inventatorii noilor valori.

Prietene, refugiază-te-n singurătatea ta: te văd împuns de muşte-otrăvitoare! Refugiază-te acolo unde bate vîntul cel aspru şi puternic.

Refugiază-te-n singurătatea ta! Prea ai trăit aproape de cei mărunţi şi mizerabili. Să fugi de invizibila lor răzbunare! Căci ei te-aşteaptă numai ca să se răzbune.

Să nu mai ridici braţul împotriva lor! Ei sunt nenumăraţi, destinul tău nu este să devii apărător de muşte.

Nenumăraţi sunt aceşti mizerabili şi mărunţi; şi s-au văzut atîtea mîndre edificii căzînd, sub buruieni şi stropi de ploaie, în ruină.

Tu nu eşti piatră, însă eşti deja străpuns de numeroase picături. Sfărmat şi făcut ţăndări ai să fii încă de multe picături.

Te văd: eşti iritat de muşte-otrăvitoare; te văd: în mii de locuri sîngerezi; însă mîndria ta nu vrea nici să se-nfurie măcar.

Ei îţi vor sîngele-n deplină inocenţă, cer sînge sufletele lor livide — şi te înţeapă în deplină inocenţă.

Dar tu, Adîncă Inimă, tu chiar din răni uşoare suferi prea puternic; acestea nu apucă să se-nchidă, că-aceiaşi viermi otrăvitori te năpădesc.

Eşti mult prea mîndru să stîrpeşti atare pofticioşi. Însă fereşte-te să nu fi osîndit să duci în spate nedreptatea lor cea veninoasă.

Ei zumzăie-mprejurul tău cu laudele lor: obrăznicie sunt aceste laude. Ei se doresc cît mai aproape de sîngele şi pielea ta.

Te măgulesc ca pe un zeu sau diavol; scheaună-n faţa ta ca-n faţa unui zeu sau diavol. Ei şi?! Linguşitori şi schelălăitori, atîta sunt; nimic mai mult.

Adeseori se prefac binevoitori cu tine. Însă aceasta-a fost întotdeauna deşteptăciunea celor laşi. Da, laşii sunt deştepţi!

Sufletul lor cel mărginit se preocupă mult de tine — îl pui neîncetat pe gînduri! Iar cel care te pune mult pe gînduri devine îngrijorător.

Ei te condamnă pentru tot ce e virtute-n tine. Îţi iartă, sinceri, din adîncul inimii, numai greşeala.

Tu, pentru că eşti blînd şi ai simţul dreptăţii, îţi zici: „Nevinovaţi sunt ei, pentru meschinăria lor." Însă sufletul lor cel mărginit gîndeşte: „Tot ce e mare e vinovăţie."

Cînd tu eşti îngăduitor cu ei, ei cred că tu-i dispreţuieşti; şi toate binefacerile ţi le răsplătesc cu răutăţi ascunse.

Orgoliul tău cel taciturn nu e niciciînd pe placul lor; şi tare se mai bucură, cînd cîteodată ai destulă modestie ca să te-arăţi şi vanitos.

Ceea ce recunoaştem într-un om, sporim în el. Încît păzeşte-te de mărunţeii-aceştia!

Ei toţi se simt mărunţi în faţa ta şi ca un jar micimea lor mocneşte-ntr-o răzbunare-ascunsă.

N-ai observat adeseori cum amuţesc, cînd te apropii, cum toată forţa lor îi părăseşte, ca fumul unui foc care se stinge?

Amice, tu eşti conştiinţa rea a semenului tău, care se-arată-a fi nedemn de tine. De-aceea te urăşte şi bucuros ţi-ar suge sîngele.

Semenii tăi vor fi mereu doar muşte-otrăvitoare; şi tot ce-n tine este mare, tot mai otrăvitori are să-i facă şi mai asemenea cu muştele.

Refugiază-te, prietene, în singurătatea ta, acolo unde suflă-un aspru şi puternic vînt! Destinul tău nu este acela de-a deveni apărător de muşte. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE CASTITATE

Iubesc pădurea. În oraşe se trăieşte rău: prea mişună fiinţe în călduri.

Nu e oare mai bine să nimereşti în drumul unui ucigaş decît în visul unei femeiuşte în călduri?

Uitaţi-vă doar la bărbaţii-aceştia: privirea lor declară că tot ce-i mai plăcut pe lume e să se culce cu-o femeie.

Mocirlă-i prundul sufletului lor; şi vai de ei, dacă mocirla-aceasta are spirit!

Măcar de-aţi fi-animale desăvîrşite! Dar animalul e nevinovat.

Să vă dau oare sfatul de-a vă ucide simţurile? Vă-ndemn la nevinovăţia simţurilor.

Să vă dau oare sfatul castităţii? La unii castitatea e virtute, la cei mai mulţi e însă viciu.

Aceştia poate că se stăpînesc; însă căţeaua senzualităţii lor trage cu ochiul, pofticioasă, din fiecare faptă a lor.

Pînă pe culmile virtuţii lor şi pînă-n gerul spiritului lor îi urmăreşte-această fiară şi neastîmpărul din ea.

Cu cîtă cuviinţă ştie căţeaua senzualităţii să cerşească un dram de spirit, cînd i se refuză bucata ei de carne.

Nu vă plac vouă tragediile şi tot ceea ce frînge inima? Eu însă n-am încredere-n căţeaua voastră.

Voi aveţi ochii mult prea cruzi şi vă uitaţi prea pofticios la cei ce suferă. Senzualitatea voastră oare nu s-a deghizat şi se numeşte-acuma milă?

Şi v-aş propune şi această comparaţie: nu sunt puţini cei care, vrînd să-alunge diavolii din ei, s-au preschimbat în porci ei înşişi.

Celui împovărat de castitate nu i se recomandă castitatea: anume ca să nu-i devină drum spre iad — adică spre mocirlă şi văpaia sufletului.

Găsiţi că vă vorbesc de lucruri cam murdare? Aceasta nu e răul cel mai mare.

Nu cînd un adevăr este murdar, ci cînd e searbăd, atunci celui care-l cunoaşte i se face scîrbă de el.

Fără-ndoială, există oameni caşti din fire: inima lor e blîndă, ei rîd mai bucuros şi mai cu poftă decît voi.

Ei rîd, chiar şi pe seama castităţii şi-ntreabă: „Ce e castitatea?

Nu-i oare castitatea-o nebunie? Dar nebunia-aceasta a venit ea către noi, şi nu noi către ea.

I-am oferit acestui oaspete-adăpost în inimă: acum el locuieşte-n noi — poate să rămînă, cît îi este voia!"

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE PRIETEN

„Întotdeauna lîngă mine e cineva în plus" — aşa gîndeşte singuraticul. „Mereu unu ori unu — aceasta, la nesfîrşit, face doi!"

Eu şi cu Mine purtăm o discuţie aprinsă-ntotdeauna: cum ar fi lucru-acesta suportabil, dacă n-ar exista un prieten?

Pentru cel singuratic, prietenul este întotdeauna cel de-al treilea; al treilea este dopul cel de plută, ce-mpiedică discuţia celor doi să se scufunde în adînc.

Ah, există prea multe adîncuri pentru cei singuratici. De-aceea duc ei doru-atît de mult după-un prieten şi după înălţimea lui.

Credinţa noastră-n altul trădează ceea ce ne-ar plăcea să credem despre noi înşine. Iar dorul nostru de-a avea un prieten ne trădează.

Adeseori prin dragoste dorim să depăşim invidia şi atîta tot. Şi-adeseori ataci şi-ţi faci duşmani, doar din dorinţa de-a ascunde că eşti vulnerabil.

„Fii cel puţin duşmanul meu!" aşa grăieşte respectu-adevărat, ce nu-ndrăzneşte să solicite prietenia.

Un bun prieten trebuie să lupţi ca să-l obţii; iar ca să lupţi, trebuie *să poţi* să fii duşman.

În orice prieten, trebuie să onorezi şi un duşman. Poţi tu să-i stai foarte aproape prietenului tău, fără a-i ţine partea?

Într-un prieten trebuie să ai pe cel mai bun duşman al tău. Şi-atunci vei fi inimii lui cel mai aproape, cînd i te vei împotrivi.

Nu vrei să-apari mascat în faţa prietenului tău? Vrei să-ţi cinsteşti prietenul, înfăţişîndu-i-te-aşa cum eşti? El o să te dea dracului, drept mulţumire!

Cel care nu are nimic de-ascuns jigneşte: de-aceea aveţi dreptate să vă temeţi de goliciune! Da, dacă aţi fi zei, aţi avea dreptul să vă ruşinaţi de haina voastră!

Pentru prieten niciodată n-o să fii destul de-mpodobit; căci trebuie să-i fii săgeată şi rîvnă către Supraom.

Văzutu-ţi-ai prietenul dormind — ca să-l cunoşti, aşa precum arată? Care e faţa prietenului tău de obicei? E propria ta faţă, într-o oglindă imperfectă, grosolană.

Văzutu-ţi-ai prietenul dormind? Şi nu te-ai speriat, văzîndu-l cum arată? Prietene, omul este ceva ce trebuie depăşit.

Prietenul trebuie să fie un maestru în arta de-a ghici şi de-a tăcea: fereşte-te să vrei să vezi chiar totul. Visul tău trebuie să-ţi dezvăluie ce face prietenul tău cînd veghează.

Să-ţi fie mila pricepută la ghicit, ca mai întîi să ştii dacă prietenul îţi cere milă. Poate iubeşte-n tine ochiul indiferent, privirea în eternitate.

Să fie mila ta pentru prieten ascunsă sub o coajă aspră, încît să-ţi crape dinţii-n ea. Abia în felu-acesta o să aibă fineţe şi dulceaţă.

Prietenului tău îi eşti tu aer pur şi-nsingurare, pîine şi leac? Unii nu-şi pot sfărîma cătuşa proprie, totuşi şi-au eliberat prietenul.

Eşti tu un sclav? Nu poţi să fii prieten. Eşti un tiran? Nu poţi să ai prieteni.

Mult prea mult timp într-o femeie erau ascunşi un sclav şi un tiran. Iată de ce femeia nu-i în stare să fie prietenă: ea nu cunoaşte decît dragostea.

În dragostea femeii se ascunde nedreptate şi-orbire-mpotriva a tot ce nu iubeşte ea. Şi chiar şi-n dragostea cea ştiutoare a femeii se află-ntotdeauna, alături de lumină, surpriză, fulger şi-ntuneric.

Femeia nu-i încă în stare să fie prietenă: pisici şi păsări sunt întotdeauna femeile. Sau, cel mult, vaci.

Femeia nu-i încă în stare să fie prietenă. Dar spuneţi-mi, bărbaţilor, care din voi e-n stare de prietenie?

O, mare-i sărăcia voastră, bărbaţilor! Dar şi zgîrcenia de suflet. Tot ce daţi voi prietenului vostru eu sunt dispus să dau oricărui inamic al meu şi n-am să fiu în felu-acesta cu nimica mai sărac.

Există camaraderie; de-ar exista prietenia!

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE O MIE ŞI UNA DE SCOPURI

Da, multe ţări văzut-a Zarathustra, şi multe neamuri: aşa descoperi el binele şi răul multor popoare. Mai mare forţă decît binele şi răul niciunde n-a găsit el pe pămînt.

Nici un popor nu poate să trăiască, fără să-nveţe preţul lucrurilor; iar dacă vrea să dăinuie, el n-are voie să dea preţ nici unui lucru, urmînd măsurile vecinului.

Există multe lucruri pe care un popor le socoteşte bune, dar care altuia îi sunt de rîs şi de ruşine: iată ce am aflat. Am aflat multe lucruri, apreciate-aici ca rele, iar dincolo ţinute-n purpura onorurilor.

Niciciînd nu se-nţelege un vecin cu altul; adeseori se minunează de răutatea şi sminteala celuilalt.

O tablă a bunurilor spînzură deasupra fiecărui neam. Iat-o, e tabla depăşirilor de sine însuşi; iat-o, e vocea voinţei sale de putere.

E demn de laudă ceea ce i se pare greu; numeşte bun tot ceea ce e dificil şi necesar; iar ceea ce-l ridică din mizerie, tot ce-i mai rar, tot ce-i mai greu — e preţuit ca sacru.

Ceea ce-aduce dominaţie, victorie şi strălucire, stîrnind vecinului teroare şi invidie: iată ce i se pare apogeul, miezul, măsura, sensul tuturor lucrurilor.

Într-adevăr, o frate-al meu, îndată ce ai să cunoşti nevoile şi ţara, şi cerul, şi vecinii unui neam, ai să ghiceşti prea bine şi legea depăşirilor de sine şi pentru ce-a ales cutare cale spre-a-şi împlini speranţele.

„Mereu în toate trebuie să fii întîiul şi să-i întreci pe ceilalţi; sufletul tău gelos să nu iubească pe nimeni, în afara prietenului tău" — iată ce-nflora simţirea unui grec: acesta era drumul său spre măreţie.

„A spune adevărul şi-a mînui cu-ndemînare arcul şi săgeţile" — iată ce socotea şi însemnat şi anevoios poporul ce mi-a dat numele, — un nume ce-mi este totodată însemnat şi-anevoios.

„Cinsteşte-i pe tatăl şi pe mama ta, făcîndu-le pe voie din adîncul fiinţei tale": această tablă a depăşirilor de sine atîrna deasupra unui alt popor, ce l-a făcut puternic şi etern.

„Să ai credinţă, şi din credinţă să vrei să-ţi dărui cinstea ta şi sîngele chiar unei cauze rele şi primejdioase": aşa a învăţat să se domine-un alt popor, şi dominîndu-se s-a simţit greu de-nfăptuirea unor mari speranţe.

Într-adevăr, chiar oamenii şi-au dat măsura a ceea ce e bine şi ceea ce e rău. Într-adevăr, aceasta n-au luat-o, nici n-au găsit-o şi nici nu le-a venit asemeni unei voci din cer.

Doar omul a dat valoare lucrurilor, spre-a se susţine — el a dat lucrurilor noima lor, o noimă omenească! De-aceea i se spune „om", adică cel ce preţuieşte.

A preţui înseamnă a crea: luaţi aminte, creatorilor! Căci preţuirea însăşi este tezaur şi bijuterie.

Din preţuire doar se naşte o valoare: iar fără preţuire, nuca existenţei ar fi seacă. Luaţi aminte, creatorilor!

Schimbarea valorilor înseamnă schimbarea creatorilor. Căci cel ce trebuie să fie creator mereu distruge.

Întîi popoarele şi-au creat valori şi-abia pe urmă individii; da, individul însuşi e cea mai nouă creaţiune.

Popoarele şi-au atîrnat cîndva deasupra lor o tablă a valorilor. Iubirea care vrea să stăpînească şi iubirea

care vrea să se supună au conceput acele table împreună.

Mai vechi e gustul turmei, ca gustul de-a fi Eu: şi cîtă vreme buna conştiinţă aparţine turmei, doar reaua conştiinţă zice: Eu.

Într-adevăr, Eul cel viclean, cel fără de iubire, care-n folosul celor mulţi îşi caută folosul său, acesta nu stă la-nceputul turmei, ci la sfîrşitul ei.

Întotdeauna cei care au iubit şi cei care au creat au fost izvorul binelui şi răului. Văpaie a iubirii arde-n numele tuturor virtuţilor şi pară a mîniei.

Da, multe ţări văzut-a Zarathustra şi multe neamuri; dar nicăieri în lume Zarathustra n-a găsit forţă mai uriaşă decît lucrarea celor ce iubesc: „bine" şi „rău" e numele ce-l poartă.

Într-adevăr, e monstruoasă forţa acestei laude şi mustrări. Spuneţi-mi, fraţi ai mei, cine-ar putea s-o-nfrîngă? Spuneţi-mi, cine să pună-n lanţ această fiară cu o mie de capete?

Au existat pînă acum o mie de scopuri, căci au existat o mie de popoare. Doar lanţul pe cele-o mie de capete lipseşte, lipseşte încă *un singur scop*. Umanitatea n-are încă scop.

Dar spuneţi-mi, voi, fraţi ai mei: dacă umanităţii îi lipseşte scopul, nu-nseamnă oare că ea însăşi nu există încă? —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE IUBIREA DE APROAPELE

Voi vă-arătaţi prevenitori cu-aproapele şi-o spuneţi în cuvinte minunate. Dar eu vă zic: iubirea voastră de aproapele este iubirea rea pentru voi înşivă.

Fugind spre-aproapele, fugiţi din faţa voastră înşivă şi-aţi vrea să faceţi din aceasta o virtute; dar eu văd limpede ce se ascunde în altruismul vostru.

Tu este mult mai vechi ca Eu; Tu e ţinut drept lucru sacru, Eu încă nu. De-aceea oamenii se îmbulzesc spre-aproapele.

Vă predic eu iubirea pentru-aproapele? Nu, mai curînd v-aş îndemna la fuga de-aproapele şi la dragostea de cel mai-de-departe!

O, mai presus decît iubirea de aproapele este iubirea pentru cel mai-de-departe şi pentru cel din viitor; iar mai presus decît iubirea pentru oameni socot iubirea pentru lucruri şi fantome.

Frate al meu, fantoma aceasta, care te precede, e mai frumoasă decît tine; de ce nu-i dărui oasele şi carnea ta? Dar tu te temi de ea şi-o iei la goană spre aproapele tău.

Nici pe voi înşivă voi nu vă suportaţi şi nici nu vă iubiţi de-ajuns; de-aceea vreţi prin dragoste să-l ispitiţi pe-aproapele şi să vă făliţi cu greşeala lui.

Aproapele şi toţi vecinii lui aş vrea să vă devină toţi nesuferiţi; atunci într-adevăr aţi fi siliţi să scoateţi din voi înşivă pe-adevăratul vostru prieten cu inimă nemăsurată.

Voi vă chemaţi un martor, cînd vreţi să ziceţi bine despre voi; iar după ce l-aţi ispitit cum să gîndească bine despre voi, voi înşivă gîndiţi bine despre voi.

Nu minte doar acela care vorbeşte împotriva ştiinţei sale, ci mai ales acela care vorbeşte împotriva neştiinţei sale. Iar voi vorbiţi despre voi înşivă în felul-acesta zilnic, minţindu-vă pe voi şi-aproapele.

Aşa grăieşte bufonul: „Relaţia cu oamenii corupe caracterul şi mai cu seamă cînd acesta îţi lipseşte."

Unul se duce spre aproapele, căutîndu-se pe sine însuşi, iar altul, pentru că doreşte să se piardă pe sine însuşi. Reaua iubire de voi înşivă face-o-nchisoare din singurătatea voastră.

Cei ce plătesc pentru iubirea voastră de-aproapele sunt cei mai-de-departe; şi-ndată ce voi v-adunaţi cinci la un loc, întotdeauna trebuie un al şaselea să moară.

Nici sărbătorile eu nu vi le iubesc: în ele am aflat prea mulţi comedianţi, iar spectatorii înşişi se comportă adesea asemenea comedianţilor.

Eu nu vă recomand pe-aproapele, ci pe prieten. Prietenul vă fie sărbătoare a pămîntului şi sentiment al Supraomului.

Vă recomand prietenul şi inima lui supraabundentă. Dar să-nţelegeţi că trebuie să fiţi burete, spre-a fi iubiţi de inimi supraabundente.

Vă recomand prietenul ce poartă-n sine-o lume-ntreagă, potir de binefaceri — prietenul care creează, cel care-n orice clipă poate dărui o lume împlinită.

Şi-aşa cum lumea se desfăşură-naintea lui, ea i se-nfăşură-n inele iarăşi, ca devenire-a binelui prin rău, ca devenire-a scopurilor din hazard.

Cauză-a tot ce te frămîntă azi să-ţi fie viitorul şi ceea ce e cel mai depărtat: în cel ce ţi-e prieten pe Supraom, ca propria ta cauză, să iubeşti.

O, fraţi ai mei, nu la dragostea de-aproapele vă sfătuiesc, ci la dragostea de cel mai-de-departe.

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE CALEA CELUI CE CREEAZĂ

Vrei tu, o, frate-al meu, s-alegi singurătatea? Sau vrei să-ţi afli calea spre tine însuţi? Mai zăboveşte-o clipă şi mă-ascultă.

„Cel care caută uşor se pierde. Orice singurătate e o vină", aşa grăieşte turma. Iar tu de multă vreme ţii de turmă.

Şi încă multă vreme vocea turmei va răsuna în tine. Iar cînd vei vrea să zici: „Eu nu mai am *aceeaşi* conştiinţă ca a voastră" va fi un plîns şi o durere.

Uite, durerea-aceasta însăşi se naşte încă din *aceeaşi* conştiinţă: şi cel din urmă licăr al acestei conştiinţe luceşte încă în mîhnirea ta.

Vrei însă tu să mergi pe calea mîhnirii tale, care e calea înspre tine însuţi? Atunci arată-mi cu ce drept şi cu ce forţă?

Eşti tu o nouă forţă şi-un nou drept? O primă punere-n mişcare? O roată ce se-nvîrte prin ea însăşi? Poţi tu supune chiar şi stelele, spre-a se roti-mprejurul tău?

Ah, există-atît de multă lăcomie de-nălţimi! Există-atîtea spasme-ale ambiţioşilor! Arată-mi că nu eşti lacom, nici ambiţios!

Ah, există-atît de multe gînduri mari, care nu fac nimic mai mult ca nişte foale: se umflă, sporindu-şi golul dinlăuntru.

Zici că eşti liber? Vreau să-ascult gîndirea ta stăpînitoare şi nicidecum să aflu din ce jug te-ai liberat.

Eşti dintre cei care *au dreptul* să scape de-orice jug? Există mulţi ce şi-au pierdut ultima vrednicie, cînd au scăpat de servitute.

Liber, *faţă de ce?* Aceasta pe Zarathustra nu-l interesează! Dar ochiul tău să mă anunţe răspicat: liber, *pentru ce scop?*

Eşti tu în stare singur să-ţi prescrii şi binele şi răul, iar vrerea ta să-ţi spînzure deasupra ca o lege? Eşti tu în stare să fii jude şi răzbunător al legii tale proprii?

Îngrozitoare e înfăţişarea de unul singur cu judele şi cu răzbunătorul legii proprii. Aşa se vede-un astru aruncat în golul spaţiului şi-n răsuflarea îngheţată a singurătăţii.

Tu, unul, tot mai suferi pentru cei mulţi: azi tot mai ai curaju-ntreg, toate speranţele.

Dar într-o zi singurătatea te va obosi, orgoliul tău o să se frîngă într-o zi şi va scrîşni din dinţi curajul tău. În ziua-aceea, vei striga: „Sunt singur!"

Da, într-o zi grandoarea ta va fi departe, pe cînd nimicnicia ta mult prea aproape; chiar ce-i sublim în tine te va înspăimînta ca o fantomă. În ziua-aceea vei striga: „Totul e fals!"

Există sentimente care vor să-l ucidă pe cel singuratic; dacă nu reuşesc sunt sortite ele însele să moară! Eşti însă tu în stare să ucizi?

Frate al meu, ai cunoscut oare cuvîntul „dispreţ"? Sau suferinţa dreptăţii tale: aceea de-a fi drept cu cei ce te dispreţuiesc?

Tu i-ai silit pe mulţi să-şi schimbe părerea despre tine; iar ei îţi reproşează cu asprime-aceasta. Tu te-ai apropiat de ei, dar ţi-ai continuat cărarea: ei n-or să-ţi ierte aceasta niciodată.

Tu-i depăşeşti; însă cu cît te-nalţi, cu-atît mai mic apari în ochii invidiei. Cel mai urît e însă cel ce zboară.

„Cum aţi putea să fiţi voi drepţi faţă de mine! — s-ar cuveni să îi întrebi — eu mi-am ales ca parte pe măsură chiar nedreptatea voastră."

Doar nedreptăţi şi murdării aruncă ei asupra celui singuratic. Dar, frate, dacă vrei să fii o stea, tu trebuie să-i luminezi nu mai puţin pentru aceasta!

Însă fereşte-te de cei buni şi drepţi! Ei ţintuiesc pe cruce bucuroşi pe cei ce-şi inventează propriile lor virtuţi — ei îl urăsc pe omul singuratic.

Fereşte-te şi de preasfînta simplitate! Ei totu-i pare necurat ce nu e simplu; şi tare mult îi place să se joace cu focul — cu focul regnurilor.

Şi te fereşte şi de-accesele iubirii tale! Prea repede-i întinde mîna singuraticul celui pe care-l întîlneşte.

Există mulţi cărora nu o mînă-ar trebui să le întinzi, ci-o labă. Şi-aş vrea ca laba ta să aibă gheare.

Dar cel mai rău duşman, pe care poţi să-l întîlneşti, întotdeauna o să fii tu însuţi; tu te pîndeşti mereu în peşteri şi-n păduri.

Însinguratule, urmează-ţi calea înspre tine însuţi! Ea trece pe lîngă tine însuţi şi cei şapte demoni ai tăi!

Eretic o să-ţi pari şi vrăjitor, nebun şi ghicitor, necredincios, răufăcător şi necurat.

Va trebui să arzi în propria ta flacără: cum să fii altul, dacă nu te vei preface în cenuşă mai întîi!

Însinguratule, urmează-ţi calea ta de om care creează: din toţi cei şapte demoni ai tăi, tu vrei doar să-ţi creezi un Dumnezeu!

Însinguratule, urmează-ţi calea de om care iubeşte: tu te iubeşti pe tine, de-aceea te dispreţuieşti, cum numai cei îndrăgostiţi dispreţuiesc.

Cel iubitor vrea să creeze, deoarece dispreţuieşte! Cine cunoaşte ce este iubirea, dacă n-ajunge să dispreţuiască ce a iubit?

Mergi cu întreaga ta iubire, în singurătate, cu-ntreaga ta putere de-a crea, frate al meu; şi-abia tîrziu, dreptatea o să te urmeze şchiopătînd.

Cu lacrimile mele împreună, du-te-n singurătate, frate al meu.

Iubesc pe cel ce năzuieşte să creeze ceva ce-l depăşeşte şi care astfel merge la pieire. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE FEMEILE BĂTRÎNE ŞI TINERE

„De ce te furişezi atîta de sfios, o, Zarathustra, în amurg? Şi ce ascunzi cu-atîta grijă sub manta?

E vreo comoară, care ţi s-a dăruit? Ori vreo odraslă ce ţi s-a născut? Ori umbli-acum tu însuţi pe cărarea hoţilor, tu, prieten al celor răi?" —

Aşa-i, prietene al meu! răspunse Zarathustra, e vreo comoară, care mi s-a dăruit: e un mic adevăr pe care-l port cu mine.

Dar este neastîmpărat ca un copil, şi dacă nu-i astup gura, ţipă prea tare.

Azi, cînd umblam de unul singur, la ceasul cînd apune soarele, am întîlnit o femeie-n vîrstă ce-i zise-acestea sufletului meu:

„Multe ne-a spus şi nouă Zarathustra, femeilor; dar niciodată nu ne-a grăit despre femeie."

Iar eu i-am replicat: „Despre femeie se cade să le spui numai bărbaţilor."

„Şi mie", zise ea, „poţi să-mi vorbeşti despre femeie; sunt într-atîta de bătrînă, că am să uit îndată ce mi-ai spus."

Iar eu, dorind să-i fac pe plac femeii bătrîne, i-am grăit aşa:

Într-o femeie totul este o enigmă şi totul are în femeie-*o singură* soluţie: maternitatea.

Pentru femeie, bărbatul nu-i decît un mijloc: Scopul întotdeauna e copilul. Dar ce este femeia pentru bărbat?

Bărbatu-adevărat vrea numai două lucruri: primejdia şi jocul. De-aceea el îşi vrea femeia ca jucăria cea mai primejdioasă.

Bărbatul trebuie crescut pentru război, femeia pentru întremarea războinicului: orice-altceva e numai o sminteală.

Fructele mult prea dulci nu-i plac deloc războinicului. Iată de ce iubeşte el femeia; amară e chiar şi femeia cea mai dulce.

Femeia înţelege mult mai bine copiii ca bărbatul, însă bărbatul este mai copilăros decît femeia.

Orice bărbat adevărat ascunde-ntr-însul un copil care iubeşte jocul. Haideţi, femeilor, descoperiţi copilul din bărbat!

Femeia trebuie să fie o jucărie gingaşă şi pură, asemeni unei pietre preţioase luminate de virtutea unei lumi ce încă nu există.

Lumina unei stele să strălucească în iubirea voastră! Speranţa voastră să fie: „dacă-aş putea să nasc eu Supraomul!"

Iubirea voastră fie plină de curaj! Iar cu iubirea voastră să vă năpustiţi pe-acela de care vă e teamă.

În dragoste să-şi afle loc onoarea voastră! Femeia, de altminteri, puţin pricepe din onoare. Însă onoarea voastră fie-aceasta: voi să iubiţi mai mult decît sunteţi iubite şi ne-ntrecute să rămîneţi.

Dacă bărbatul se va teme de femeia care iubeşte, atunci ea nu va şovăi în faţa unui nou sacrificiu şi-orice alt lucru i se va părea fără valoare.

Bărbatul să se teamă de femeia care urăşte: fiindcă bărbatul în adîncul său e doar răutăcios, femeia însă este rea.

Pe cine urăşte oare femeia cel mai mult? — Aşa grăit-a fierul către magnet: „Pe tine te urăsc cel mai mult, căci tu mă-atragi, însă nu eşti destul de tare să mă ţii."

Bărbatu-i fericit zicînd: aşa vreau eu. Femeia-i fericită zicînd: aşa vrea el.

„Iată, acuma lumea este chiar desăvîrşită!" — aşa gîndeşte oricare femeie, în clipa-n care se supune cu-ntreaga sa iubire.

Femeia trebuie să se supună, dînd astfel adîncime suprafeţei sale. Simţirea ei este de suprafaţă, un strat mişcat mereu şi tulburat deasupra unor ape prea puţin adînci.

Însă simţirea bărbatului este adîncă, talazul ei vuieşte în peşteri subterane: femeia îi presimte forţa, dar nu o înţelege.

Femeia cea bătrînă-mi zise-atunci: „Plăcute lucruri are Zarathustra de spus, şi mai ales femeilor destul de tinere spre-a le urma.

Ciudat este că Zarathustra cunoaşte prea puţin femeile, însă le judecă destul de bine! Se-ntîmplă oare-aşa, pentru că atunci cînd este vorba de femeie nimic nu e cu neputinţă?

Primeşte-acum drept mulţumire acest mic adevăr al meu! Am totuşi destui ani ca să-l rostesc.

Ia şi înfofoleşte-l bine şi astupă-i gura, altfel o să răcnească, mărunţelul."

„Haide, femeie, dă-mi odată acest mic adevăr al tău!" i-am zis. Şi-atunci femeia mi-a răspuns aşa:

„Te duci acuma la femei? Vezi, să nu uiţi biciuşca!" —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE MUŞCĂTURA VIPEREI

Odată Zarathustra a adormit sub un smochin, căci era cald, şi şi-a acoperit cu un braţ obrazul. Atunci veni o viperă care-l muşcă de gît, iar Zarathustra de durere scoase-un ţipăt. Îndepărtîndu-şi braţul de pe obraz, privi la şarpe: acesta i-a recunoscut privirea şi răsucindu-se stîngaci a vrut să fugă. „Nu, încă nu", îi zise Zarathustra, „căci încă nu ţi-am mulţumit! Tocmai la timp m-ai deşteptat, căci mai am lungă cale de făcut." „Nu, drumul tău e totuşi scurt", îi zise cu tristeţe vipera; „veninul meu ucide." Dar Zarathustra zîmbi. „De cînd i-e dat să moară unui balaur de veninul unui şarpe? — zise el. Dar ia-ţi veninul înapoi! Nu eşti atîta de bogat, încît să-mi dăruieşti şi mie." Iar vipera, atunci, i se încolăci din nou pe gît şi-i supse rana.

Cînd Zarathustra într-o zi a povestit discipolilor săi acestea, ei întrebară: „Şi care e, o, Zarathustra, morala acestei povestiri?" Iar Zarathustra le-a răspuns aşa:

Distrugător al oricărei morale îmi spun cei buni şi drepţi: povestea mea e imorală.

Dacă-aveţi însă un duşman, să nu-i plătiţi cu bine niciodată răul ce v-a făcut: l-aţi face să se ruşineze. Ci dovediţi-i că v-a făcut bine.

Mai bine mîniaţi-vă-mpotriva lui, decît să-l faceţi să se ruşineze! Iar dacă cineva v-a blestemat, nu mi-ar plăcea să aflu că-l binecuvîntaţi. Ci, mai curînd, că-l blestemaţi şi voi!

Răspundeţi, pentru orice mare nedreptate, cu alte cinci mărunte-n schimb! Este îngrozitor să vezi un om, singur, împovărat de nedreptate.

Ştiaţi doar: nedreptatea-mpărtăşită este jumătate de dreptate. Numai *acela* să comită nedreptatea care-i în stare s-o şi poarte.

O mică răzbunare e mai omenească, oricum, decît nici una. Iar cînd pedeapsa nu este un drept şi o onoare, chiar pentru delincvent, atunci pedeapsa voastră nu-mi place nicidecum.

Mai nobil este să te nedreptăţeşti, decît să ţi se recunoască dreptatea şi mai ales atunci cînd ai dreptate. Dar pentru-aceasta trebuie să fii destul de-avut.

Nu-mi place justiţia voastră rece; iar prin ochii judecătorilor voştri întotdeauna mă priveşte un călău cu fieru-i rece.

Spuneţi-mi unde să găsesc justiţia, care e dragoste cu ochi clarvăzători?

O, inventaţi-mi deci iubirea aceea ce ia asupră-şi nu numai întreaga pedeapsă, ci întreaga vinovăţie-a lumii!

O, inventaţi-mi deci justiţia aceea care pe toţi i-ar achita, nu însă şi pe cei ce judecă!

Vreţi să mai ascultaţi ce am de spus? La cel ce vrea să fie drept pînă-n adîncul sufletului chiar şi mînciuna devine filantropie.

Dar cum să fiu, pînă-n adîncul sufletului, drept! Cum aş putea să dau fiecăruia ce-i al său! Mi-ar fi de-ajuns atîta: să dau fiecăruia ce-i al meu.

În fine, fraţi ai mei, nu faceţi nedreptate celor singuratici! Cum ar putea să uite-un singuratic? Cum ar putea să răsplătească!

Ca o fîntînă-adîncă e un singuratic. Uşor e să arunci o piatră-n ea; însă odată-ajunsă în străfund, spuneţi-mi, cine-ar aduce-o îndărăt?

Feriţi-vă deci să-l jigniţi pe singuratic! Dacă-aţi făcut-o însă, atunci ucideţi-l pe loc!

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE COPIL ŞI CĂSNICIE

Frate al meu, am o-ntrebare numai pentru tine: ca pe un fir cu plumb ţi-arunc această întrebare-n suflet, să aflu cît e de adînc.

Eşti tînăr, vrei să te căsătoreşti, să ai copii. Dar eu te-ntreb: eşti tu bărbatul *îndreptăţit* să vrea să aibă un copil?

Eşti tu învingătorul, stăpîn pe tine însuţi, îmblînzitor al simţurilor, rege-al virtuţilor tale? Iată-ntrebarea mea.

Sau în dorinţa ta vorbeşte doar animalul şi instinctul? Sau solitudinea? Sau ne-mpăcarea cu tine însuţi?

Aş vrea ca victoria şi libertatea ta să jinduiască după un copil. Căci din victoria ta şi din eliberarea ta, tu trebuie să ridici monumente vii.

Ceva care te depăşeşte trebuie să-nalţi. Dar mai întîi ar trebui să te zideşti pe tine însuţi, bine-aşezat ca trup şi suflet.

Nu trebuie numai să-ţi sporeşti răsadul, ci să ţi-l faci superior! Iată la ce să-ţi vie-ntr-ajutor grădina căsniciei!

Un corp superior ar trebui să-ţi plăsmuieşti, un prim mobil, o roată ce se-nvîrte de la sine — ar trebui deci să creezi un creator.

Căsnicie: numesc astfel voinţa de-a crea în doi o singură fiinţă, superioară celor ce-au creat-o. Respect al unuia faţă de altul, al celor prinşi într-o asemenea voinţă. Acesta fie sensul şi-adevărul căsniciei tale. Dar ceea ce mulţimea oamenilor de prisos numeşte căsnicie, eu vai! cum aş putea să o numesc?

Vai, această mizerie în doi a sufletelor! Vai, această murdărie-n doi a sufletelor! Vai, această satisfacţie în doi atît de jalnică!

Acestea toate ei le numesc căsnicie şi mai pretind că toate-ar sălăşlui în cer.

Ei bine, mie cerul oamenilor de prisos nu-mi place! Nu, nu-mi plac deloc aceste animale care se zbat în mreji celeste!

Străin mi-e chiar şi Dumnezeul care, tîrîş-grăpiş, vine să binecuvînteze ceea ce el n-a-mpreunat!

Nu rîdeţi de atare căsnicii. Care copil nu ar avea motiv să-şi compătimească părinţii?

Vrednic mi s-a părut bărbatu-acesta şi matur pentru sensul pămîntului; însă cînd i-am văzut femeia, pămîntul mi s-a părut o casă de nebuni.

Mărturisesc, aş vrea ca-ntreg pămîntul să se scuture-n convulsii, cînd se împerechează-un sfînt cu-o gîscă.

Cutare s-a pornit să cucerească adevărul şi s-a ales pînă la urmă doar cu-o măruntă minciună împopoţonată. Şi zice că e căsnicia sa.

Un altul era rezervat cu cei din jur şi greu de mulţumit, dar dintr-o dată şi-a stricat tot anturajul; şi zice că e căsnicia sa.

Al treilea căuta o servitoare cu virtuţi de înger. Dar dintr-o dată a devenit el slugă femeii şi-acum nu m-aş mira s-ajungă înger pe deasupra.

Pretenţioşi îmi par acuma toţi cumpărătorii şi toţi cu ochii plini de viclenie. Dar chiar cel mai viclean îşi cumpără femeia la noroc.

Un şir de nebunii de-o clipă — iată ce-nseamnă pentru voi iubirea. Şi-acestui şir de nebunii de-o clipă căsătoria-i pune capăt, printr-o prostie care ţine mult.

Iubirea voastră pentru o femeie, ca şi-a femeii pentru un bărbat, o! dacă-ar fi ajuns să fie milă faţă de zeii-ascunşi şi suferinzi! Dar nu-i adesea decît întîlnirea a două fiare.

Dar chiar iubirea voastră cea mai nobilă este doar o extatică parabolă şi-o mistuire dureroasă. O torţă e, ce-ar trebui să lumineze drumul vostru spre-nălţimi.

Va trebui să vă iubiţi odată mai presus ca voi înşivă! O, *învăţaţi* întîi de toate să vă iubiţi! Căci pentru-aceasta-a trebuit să beţi din cupa-amară a iubirii voastre.

Amară e chiar cupa celei mai nobile iubiri: aşa se naşte năzuinţa către Supraom, în felu-acesta se naşte-n tine setea, creatorule!

Sete a creatorului, săgeată şi năzuinţă către Supraom: spune, tu, frate, aceasta este voinţa ta de căsnicie?

Sfinte-mi rămîn asemenea voinţă şi asemenea căsnicie. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE MOARTEA DE BUNĂVOIE

Mulţi mor prea tîrziu şi unii prea devreme. Străină însă ne e-nvăţătura: „să mori la timp!"

Să mori la timp — aceasta te învaţă Zarathustra.

Fireşte, cel care niciodată n-a trăit la timp cum ar putea să moară el la timp? Mai bine nu s-ar fi născut niciciînd! — Acesta-i sfatul pe care-l dau eu oamenilor de prisos.

Dar chiar şi aceşti oameni de prisos ţin mult la moartea lor, căci chiar şi nuca cea mai seacă aşteaptă ca s-o spargi.

Toţi ţin la moartea lor, deşi încă n-o iau drept sărbătoare. Oamenii încă nu au învăţat să celebreze cele mai mîndre dintre sărbători.

Am să v-arăt ce-nseamnă moartea care-mplineşte, aceea care pentru orice fiinţă vie e ghimpe şi promisiune.

Omul ce s-a-mplinit pe sine îşi moare moartea sa, victorios, înconjurat de cei ce speră şi promit.

În felu-acesta trebuie să-nveţi să mori; şi nici o sărbătoare n-ar trebui să treacă, fără ca unul care moare-n felu-acesta să consfinţească jurămîntul celor vii!

Să mori în felu-acesta e sublim; dar în al doilea rînd, să mori în luptă şi cedînd risipei marele tău suflet.

Dar luptătorului nesuferită i se pare, ca şi învingătorului, rînjita voastră moarte, care se furişează ca un hoţ — şi totuşi se prezintă ca stăpînă.

În faţa voastră laud moartea mea, moartea de bunăvoie, cea care vine, pentru că vreau eu.

Cînd vreau să vie? — Oricine are un scop şi un moştenitor şi-alege moartea sa la timp pentru-acel scop şi pentru-acel moştenitor.

Şi din respect pentru-acel scop şi pentru-acel moştenitor, el nu mai vrea să-mpodobească altarul vieţii cu nici o veştedă ghirlandă.

Într-adevăr, nu vreau să fiu la fel cu-mpletitorii de frînghii: ei îşi întind odgonul în lungime şi pentru aceasta merg tot timpul de-a-ndăratelea.

Unii devin chiar prea bătrîni pentru izbînzile şi adevărurile lor; o gură ştirbă nu mai are drept la orice adevăr.

Şi-acela ce rîvneşte gloria trebuie să ştie să renunţe la onoruri pînă nu e prea tîrziu şi să cultive arta dificilă de-a se îndepărta la timp.

Atunci cînd eşti mai savuros, să ştii să nu te laşi mîncat: o ştiu aceasta cei care vor să fie multă vreme îndrăgiţi.

Fără-ndoială, există mere acre, a căror soartă e să-aştepte pînă în cea din urmă zi a toamnei: atunci devin deodată şi coapte, şi-aurite, şi zbîrcite.

La unii inima îmbătrîneşte mai întîi, la alţii spiritul. Iar unii sunt bătrîni încă de tineri: dar cine-ntinereşte mai tîrziu rămîne multă vreme tînăr.

Unii-şi greşesc viaţa: un vierme otrăvit le muşcă inima. S-ar cuveni să aibă în vedere ca măcar moartea să le reuşească.

E cîte unul care nu se mai coace, începe-a putrezi din miezul verii. Şi numai laşitatea îl face să mai spînzure pe creangă.

Prea mulţi sunt cei care trăiesc prea mult şi-atîrnă mult prea mult de creanga lor. Dacă-ar veni odată uraganul, să scuture din pom tot ce e putrezit şi viermănos!

Dacă-ar veni predicatorii morţii *repezi*! Ei, uraganele adevărate, să-mi scuture odată pomii vieţii! Dar tot

ce-aud sunt predicile unei morţi încete şi-ale răbdării pentru tot ce-i „pămîntesc".

A, predicaţi răbdarea pentru cele pămînteşti? Dar iată: cele pămînteşti au prea multă răbdare pentru voi, defăimătorilor!

Da, prea devreme a murit acel Evreu, pe care-l venerează predicatorii morţii încete; şi pentru mulţi, faptul că el murit-a prea devreme le-a devenit fatal.

El cunoştea doar lacrimile şi tristeţile evreului, laolaltă cu ura celor buni şi drepţi — Evreul Isus: şi dintr-o dată îl cuprinse dorul morţii.

De-ar fi rămas acolo în pustiu, departe de cei buni şi drepţi! Ar fi-nvăţat atunci cum să trăiască, poate, şi să iubească pămîntul — şi pe deasupra cum să rîdă!

O, credeţi-mă, fraţi ai mei, el a murit prea devreme: el însuşi şi-ar fi renegat învăţătura, de-ar fi ajuns la vîrsta mea! Era destul de nobil ca să şi-o renege!

Şi totuşi el era încă necopt. Iubirea tînărului e necoaptă şi tot necoaptă ura lui faţă de om şi faţă de pămînt. Legate şi greoaie încă-i sunt simţirea şi-aripile spiritului.

Există însă în bărbat mai mult copil decît în tînăr, însă melancolie mai puţină: el se pricepe mai bine la moarte şi la viaţă.

Liber pentru moarte şi liber în moarte, un sacru negator, cînd nu mai este timpul pentru *da*: în felu-acesta se pricepe el la moarte şi la viaţă.

Pentru ca moartea voastră să nu fie hulire a pămîntului şi-a omului, o, fraţi ai mei, mă rog de mierea sufletului vostru.

În moartea voastră strălucească spiritul vostru şi virtutea voastră, ca o roşeaţă a amurgului umplînd pămîntul: altfel, înseamnă că v-aţi greşit moartea.

Aşa aş vrea să mor şi eu, pentru ca voi, prieteni, de dragul meu să iubiţi şi mai vîrtos pămîntul; şi în mormîntul din care m-am născut vreau ca să mă-ntorc, ca să-mi găsesc odihna.

E-adevărat că Zarathustra a avut o ţintă şi-a aruncat cu bila; acum, prieteni, voi sunteţi moştenitorii ţintei mele, spre voi arunc azi bila mea de aur.

Mai mult decît orice îmi place să vă văd, prieteni, cum aruncaţi şi voi bila de aur! Iată de ce întîrzii încă o clipă pe pămînt: iertaţi-mi-o!

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE VIRTUTEA CARE DĂRUIEŞTE

1

Cînd Zarathustra-a părăsit oraşul drag inimii sale, al cărui nume era „Vaca Bălţată", mulţi dintre cei ce i se socoteau discipoli l-au urmat, ca o escortă. Şi astfel au ajuns la o răscruce: acolo Zarathustra le-a zis că-ar vrea să meargă mai departe singur; fiind amic al mersului de unul singur. Atunci discipolii i-au dat la despărţire un toiag, pe-a cărui măciulie aurie un şarpe sta încolăcit în jurul unui soare. Iar Zarathustra, bucurîndu-se de-acest toiag, s-a rezemat în el; apoi le-a zis discipolilor:

Spuneţi-mi dar: cum s-a ajuns ca aurul să aibă valoarea cea mai mare? Pentru aceea că este rar şi nefolositor, şi străluceşte, şi-are un licăr blînd; pentru că ne-ncetat se dăruieşte.

Doar ca imagine-a virtuţii celei mai înalte ajuns-a aurul să aibă valoarea cea mai-naltă. Asemeni aurului străluceşte privirea celui care dăruieşte. Un licăr auriu împacă luna cu soarele.

Virtutea cea mai-naltă este rară şi nefolositoare, ea străluceşte şi are-un licăr blînd: virtutea care dăruieşte este virtutea cea mai-naltă.

Într-adevăr, văd limpede în voi, discipoli; voi, ca şi mine, năzuiţi către virtutea care dăruieşte. Voi n-aţi

putea să-aveţi nimic comun nici cu pisicile şi nici cu lupii!

Aceasta-i năzuinţa voastră: să-ajungeţi victime şi-ofrande; şi pentru-aceasta năzuiţi a-ngrămădi în sufletele voastre comorile.

Ne-ndestulat vă este sufletul de bogăţii şi pietre scumpe, pentru că şi virtutea voastră e neîndestulată în voinţa ei de-a dărui.

Voi toate lucrurile le siliţi să vină spre voi şi-n voi, ca să le faceţi după-aceea să ţişnească din fîntîna voastră precum ofrande-ale iubirii voastre.

Într-adevăr, tîlhar a tot ce e valoare este silită să devină asemenea iubire; dar sfînt şi sănătos e pentru mine atare egoism. —

Mai este însă-un egoism, cel întru toate nevoiaş şi hămesit, care întruna vrea să fure, acela al bolnavilor, adică egoismul cel bolnav.

Cu ochiul hoţului se uită-acesta la tot ce străluceşte; cu lăcomia hămesitului măsoară el pe cel ce are din belşug; şi ne-ncetat se furişează în jurul mesei celor care dăruiesc.

Boală arată asemenea aviditate şi invizibilă degenerare; corp suferind arată o atare lăcomie tîlhărească a egoismului.

Spuneţi-mi, fraţi ai mei, există pentru noi ceva mai rău sau foarte rău? Oare nu e *degenerarea*? — Îndată ce lipseşte un suflet care dăruie, noi presimţim degenerarea.

Cărarea noastră merge-n sus, din specie în sus spre supraspecie. Dar ne-nfioară spiritul degenerării, care zice: „Totul doar pentru mine."

Simţirea noastră merge-n sus, ea este un simbol al corpului, un simbol al înălţării. Asemenea simboluri ale înălţării sunt numele virtuţilor.

În felu-acesta merge corpul prin istorie, agent al devenirii şi al luptei. Dar spiritul — ce este-acesta pentru el? Herald al luptei sale şi-al victoriei, ecou şi-nsoţitor.

Simboluri sunt numele Binelui şi Răului: căci ele nu exprimă, ci doar fac semn. Nebun e cel ce-ar rîvni ştiinţa lor.

Să respectaţi deci, fraţi ai mei, momentul cînd spiritul din voi vrea să vorbească în simboluri: atunci se naşte-n voi virtutea.

Atunci şi corpul vostru se înalţă şi învie; cu voluptatea lui el îşi încîntă spiritul, ca să devină creator, prin preţuire, prin dragoste şi binefacere.

Cînd inima vi se dilată şi revarsă asemeni unui fluviu, ca binefacere şi ca primejdie a riveranilor: atunci se naşte-n voi virtutea.

Cînd vă veţi fi-nălţat deasupra laudei şi hulei şi cînd voinţa voastră vrea să comande lucrurilor toate, ca o voinţă de iubire: atunci se naşte-n voi virtutea.

Cînd veţi dispreţui confortul şi culcuşul moale şi nu vă veţi simţi nicicînd destul de-ndepărtaţi de moleşeli: atunci se naşte-n voi virtutea.

Cînd o să fiţi o *singură* voinţă care vrea şi această-ntoarcere dinspre tot ceea ce e necesar o să vă fie chiar necesitate: atunci se naşte-n voi virtutea.

De fapt, ea este un nou Bine şi-un nou Rău! De fapt, un murmur nou şi-adînc şi vocea unui nou izvor!

Virtutea-aceasta nouă este forţă; este gîndire-atotstăpînitoare, menită unui suflet înţelept: un soare aurit, avînd în juru-i şarpele cunoaşterii.

2

Zicînd acestea, Zarathustra păstră o clipă de tăcere privindu-şi cu iubire ucenicii. Apoi porni din nou să spună — iar vocea lui era acum schimbată.

Rămîneţi credincioşi pămîntului, voi, fraţi ai mei, cu-ntreaga forţă a virtuţii voastre! Iubirea voastră care dăruieşte, ca şi cunoaşterea, slujească noimele pămîntului! Aceasta vă implor şi vă conjur.

Nu le lăsaţi să se desprindă de ceea ce e pămîntesc şi să-şi izbească aripile de toţi pereţii veşniciei! Cîtă virtute vai! nu s-a pierdut!

Aduceţi, ca şi mine, înapoi virtutea care s-a pierdut de pe pămînt — da, înapoi în slujba corpului şi-a vieţii: ca să redea pămîntului sensul său propriu, sensul omenesc!

În fel şi chip s-au rătăcit şi s-au pierdut pînă acum şi spiritul, ca şi virtutea. În corpul nostru încă locuiesc atîta nebunie şi eroare; ele au devenit corp şi voinţă.

În fel şi chip s-au încercat şi s-au greşit pînă acum şi spiritul, ca şi virtutea. Omul a fost, într-adevăr, o încercare. Vai, cîtă neştiinţă şi greşeală s-au încarnat în corpul nostru!

Nu numai raţiunea secolelor ci şi sminteala lor plesneşte-n noi. Primejdios este să fii moştenitor.

Noi pas cu pas luptăm încă-mpotriva gigantului hazard şi pe deasupra-ntregii omeniri domneşte încă pînă astăzi nebunia, lipsa de sens.

Slujească spiritul, ca şi virtutea voastră, fraţi ai mei, noima pămîntului: legiferaţi din nou valoarea fiecărui lucru! Pentru-aceasta — luptători să deveniţi! Pentru-aceasta — creatori să fiţi!

Cunoaşterea purifică oricare corp; prin încercarea de-a cunoaşte se înalţă; celui care cunoaşte i se sanctifică orice instinct; sufletul celui care s-a-nălţat pe culmi e bucuros.

Ca doctor să te vindeci tu pe tine însuţi: aşa-l vei vindeca şi pe bolnavul tău. Acesta-i va fi leacul cel mai bun, să vadă cu ochii lui pe cel care s-a vindecat el însuşi.

Există mii de drumuri ce încă nu sunt străbătute, mii de mijloace pentru sănătate şi tainice ostroave ale vieţii. Încă mereu necercetat şi nedescoperit e omul, ca şi pămîntul omenesc.

Vegheaţi şi staţi în ascultare, voi, singuraticilor! Adie dinspre viitor suflări cu tainică bătaie de aripă; auzului ales i se meneşte veste bună.

Voi, solitari de astăzi, voi ce trăiţi departe de ceilalţi, veţi fi odată un popor: din voi, cei care singuri v-aţi ales, o să se nască un popor ales — din care se va naşte Supraomul.

Într-adevăr, lăcaş al vindecării va deveni întreg pămîntul! Se simte-un proaspăt iz în jurul lui, aducător de vindecare — şi o speranţă nouă!

3

După ce-a pronunţat aceste vorbe, Zarathustra a tăcut, ca unul ce încă nu şi-a spus cuvîntul ultim; mult timp şi-a cumpănit în mîna sa toiagul. Pînă la urmă a grăit aşa — şi vocea lui era schimbată.

Acum plec singur, ucenici ai mei! Plecaţi şi voi acum de-aici tot singuri! Aceasta e dorinţa mea.

Într-adevăr, aşa vă sfătuiesc: îndepărtaţi-vă de mine, şi vă feriţi de Zarathustra! Ba chiar mai mult: vă ruşinaţi de el! Poate că v-a-nşelat.

Omul cunoaşterii trebuie nu numai să-şi iubească duşmanii, ci şi să-şi urască prietenii.

Rău răsplătit e un învăţător, dacă rămîi mereu şcolarul lui. De ce nu vreţi să-mi jumuliţi un pic coroana?

Mă onoraţi; dar ce se va-ntîmpla dacă-ntr-o bună zi respectul vostru se va destrăma? Feriţi-vă, ca să nu fiţi striviţi de o statuie!

Voi ziceţi că aveţi încredere în Zarathustra? Dar ce contează Zarathustra? Îmi sunteţi credincioşi? Dar ce contează credincioşii toţi?

Voi, înainte de-a vă fi căutat pe voi, m-aţi găsit pe mine. Aşa fac credincioşii toţi; iată de ce contează-atîta de puţin orice credinţă.

Acum vă poruncesc: pe mine pierdeţi-mă, dar pe voi găsiţi-vă; şi-abia atunci, cînd voi cu toţii vă veţi fi lepădat de mine, am să mă-ntorc din nou la voi.

Da, cu alţi ochi îi voi căuta atunci, o, fraţi ai mei, pe cei pe care-odată i-am pierdut; şi cu-altă dragoste atunci vă voi iubi.

Şi încă-o dată-o să-mi deveniţi prieteni şi fii ai *unei singure* speranţe: căci pentru-a treia oară am să fiu cu voi, spre-a celebra cu voi Marea-Amiază.

Şi-această Mare-Amiază este atunci cînd omul la mijlocul cărării sale va sta-ntre animal şi Supraom, sărbătorindu-şi drumul spre amurg drept cea mai nobilă speranţă-a sa: căci este drumul înspre-o nouă dimineaţă.

Şi-n clipa aceea chiar cel ce-apune se va binecuvînta, pentru că trece-o vamă mai înaltă; iar soarele cunoaşterii sale-i va fi atunci în crucea zării nemişcat.

Morţi sunt toţi zeii: acum noi vrem ca Supraomul să trăiască — aceasta ne va fi cîndva, în crucea-amiezii celei mari, voinţa ultimă! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

Partea a doua
AŞA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

„[...] şi-abia atunci, cînd voi cu toţii vă veţi fi lepădat de mine, am să mă-ntorc din nou la voi.

Da, cu alţi ochi îi voi căuta atunci, o, fraţi ai mei, pe cei pe care-odată i-am pierdut; şi cu-altă dragoste atunci vă voi iubi."

Zarathustra,
Despre virtutea care dăruieşte
(p. 131)

COPILUL CU OGLINDA

După aceasta Zarathustra se întoarse-n munţi, acolo, în singurătatea grotei sale, şi se lipsi de oameni; ca un semănător care aşteaptă, o dată ce şi-a aruncat sămînţa. Dar sufletul său se umplu de nerăbdare şi de dor pentru aceia pe care îi iubea: căci multe avea încă să le dea. Aceasta-ntr-adevăr e lucrul cel mai greu: să-ţi strîngi iarăşi palma din iubire şi să-ţi păstrezi sfiala dăruind.

Astfel trecură luni şi ani pentru cel singur; însă înţelepciunea lui sporea, iar de preaplinul ei el suferea.

Dar într-o dimineaţă se trezi 'naintea zorilor, stînd încă-n aşternut şi meditînd şi-ntr-un tîrziu îşi zise sieşi:

„Ce m-a înspăimîntat atît de tare-n vis, că m-am trezit? Nu se-ndrepta spre mine un copil cu o oglindă-n mînă?

«O Zarathustra — mi-a grăit copilul — priveşte-te-n oglindă!»

Însă privind în ea, am scos un strigăt, iar inima mi s-a cutremurat: căci nu pe mine m-am văzut în ea, ci mutra batjocoritoare-a unui diavol.

Desigur, înţeleg prea bine semnul şi prevestirea-acestui vis: *învăţătura mea* e în primejdie, neghina vrea să fie grîu!

Duşmanii mei au devenit puternici, desfigurînd imaginea învăţăturii mele, încît prietenii iubiţi se ruşinează-acum de orice dar venit din partea mea.

Da, mi-am pierdut prietenii; e timpul să pornesc în căutarea celor pierduţi!" —

Cu-aceste vorbe, Zarathustra se sculă grăbit, dar nu ca omul cel neliniştit ce vrea să-şi recîştige răsuflarea, ci mai degrabă ca un rapsod clarvăzător cuprins de inspiraţie. Plini de uimire se uitau la el vulturul său şi şarpele: căci ca o aurora licărea pe faţa lui o viitoare fericire.

Ce s-a-ntîmplat cu mine, animale scumpe? — le zise Zarathustra. Oare nu m-am schimbat? Nu se abate asupră-mi fericirea, asemenea unei furtuni?

Nebună este fericirea mea şi nebunii o să grăiască; e încă mult prea tînără: să nu fiţi prea zoriţi cu ea!

Sunt ca rănit de fericirea mea: o! leculască-mă toţi cei ce suferă!

Pot să cobor din nou acuma la prietenii şi la duşmanii mei! Da, Zarathustra va vorbi din nou, va face daruri şi celor dragi le va-mpărţi iubirea sa!

Nerăbdătoarea mea iubire ţîşneşte-asemeni unui fluviu în jos la vale, către apus şi răsărit. Din munţii taciturni şi din furtuna suferinţei îmi clocoteşte sufletul în văi.

Prea mult m-am mistuit de dor şi am privit în depărtare. Prea mult m-am dat singurătăţii; şi astfel am uitat tăcerea.

Doar gură sunt, şi-atîta tot, un muget de izvor din stînci înalte: vreau să-mi rostogolesc deci vorbele în jos spre văi.

Izbească-se torentul meu de dragoste de orice-obstacol! Cum să nu-şi afle pînă la sfîrşit un fluviu făgaşul către mare!

Fără-ndoială port un lac în mine, unul ascuns de lume, care-şi ajunge sieşi; dar fluviul meu de dragoste îl va tîrî cu sine-n jos — spre mare!

Străbat căi noi, un nou cuvînt mi se îmbie; sunt obosit de vechi limbaje, aşa cum sunt toţi creatorii. Spiritul meu nu mai vrea să umble pe tălpi tocite.

Orice vorbire-i prea înceată pentru mine: eu sar în carul tău, furtună! Şi te voi biciui chiar şi pe tine cu răutatea mea!

Asemeni unui strigăt şi unui chiot vreau să cutreier pe deasupra vastei mări, pînă ce voi ajunge în Insulele Fericite, unde mă-aşteaptă prietenii mei:

Iar printre ei se află şi duşmanii mei! Ce dragi îmi sunt cu toţii, doar pentru că mi-e îngăduit să le vorbesc! Chiar şi duşmanii mei fac parte din fericirea mea.

Cînd vreau să-ncalec roibul meu sălbatic, m-ajută cel mai bine suliţa: e sluga-ntotdeauna pregătită pentru piciorul meu:

Suliţa, pe care o arunc înspre duşmani! O, cum le mulţumesc duşmanilor, că-mi dau prilejul s-o arunc din nou!

Prea greu mi-e norul: printre hohote de fulgere vreau să-mi descarc în vale grindina.

Atunci se va umfla puternic pieptul meu, puternic o să-şi sufle uraganul peste munţi — în felu-acesta o să-i vină uşurarea.

Într-adevăr ca o furtună dau năvală fericirea mea şi libertatea mea! Însă duşmanii mei vor crede că se dezlănţuie *Cel Rău* deasupra lor.

Da, chiar şi voi vă veţi înspăimînta, prieteni, de-nţelepciunea mea sălbatică: şi poate veţi fugi din calea ei asemenea duşmanilor.

O, de-aş putea să vă atrag din nou spre mine cîntînd din nai! O, dacă-nţelepciunea mea ca o leoaică ar fi-nvăţat să mugească delicat! Atît de multe-am învăţat noi împreună.

Sălbatica mea-nţelepciune a rămas grea în singurătatea munţilor; pe pietre aspre şi-a fătat ea cel din urmă nou născut al ei.

Acum aleargă ca nebuna prin pustiul nemilos în căutarea unor ierburi fragede — bătrîna mea sălbatică înţelepciune!

Pe iarba fragedă a inimilor voastre, iubiţi prieteni, pe iubirea voastră, ar vrea să-şi culce ea ceea ce are mai de preţ. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

ÎN INSULELE FERICITE

Smochine cad din pomi, sunt dulci şi moi; şi-n timp ce cad, coaja lor roşie plesneşte. Eu sunt un vînt din nord, le fac să cadă, cînd sunt coapte.

La fel, ca şi smochinele, vă cad 'nainte-aceste-nvăţături, iubiţi prieteni: sorbiţi-le acuma sucul şi pulpa dulce! E toamnă-n jur şi cer curat de după-amiază.

Priviţi, i-atît belşug în jurul nostru! Din sînu-acestei abundenţe, cît de frumos e să te uiţi spre mările îndepărtate.

Demult, cînd se uitau spre mările îndepărtate, oamenii-l invocau pe Dumnezeu; dar eu v-am învăţat să-l invocaţi pe Supraom.

Dumnezeu este o presupunere; însă eu vreau ca presupunerile voastre să nu întreacă voinţa voastră creatoare.

Oare-aţi putea voi să *creaţi* un Dumnezeu? — Atunci să nu-mi vorbiţi de nici un Dumnezeu! Dar Supraomul îl puteţi crea.

Poate că nu voi înşivă, o, fraţi ai mei! Dar aţi putea să deveniţi strămoşi ai Supraomului: şi-ar fi cea mai înaltă creaţie a voastră! —

Dumnezeu este o presupunere: însă eu vreau ca presupunerile voastre să nu întreacă graniţa a ceea ce e cu putinţă de gîndit.

Oare-aţi putea voi să *gîndiţi* un Dumnezeu? — V-ar trebui asemenea voinţă de-adevăr, încît să schimbe totul în gîndire omenească, vedere omenească, simţire omenească! Chiar simţurile voastre trebuie să le gîndiţi pînă la capăt!

Iar ceea ce-aţi numit voi lume va trebui voi înşivă să o creaţi: voi înşivă să-i fiţi raţiune, chip, voinţă şi iubire! Şi-ntr-adevăr, spre fericirea voastră, discipoli ai cunoaşterii!

Cum aţi putea să suportaţi voi lumea, discipoli ai cunoaşterii, fără speranţa-aceasta? Nu trebuie să-aveţi neşansa de-a vă naşte nici într-un univers de negîndit şi nici în unul care n-are sens.

Dar spre-a-mi deschide întru totul inima spre voi, prieteni, am să vă spun: *dacă* ar exista aievea zei, cum aş putea eu suporta să nu fiu zeu? *Aşadar*, nu există zei.

Am tras concluzia aceasta; dar ea la rîndul ei mă trage. —

Dumnezeu este o presupunere: dar cine ar putea să soarbă toate durerile unei atare presupuneri, fără să moară? Răpi-vom oare creatorului credinţa sa şi vulturului plutirea sa în depărtări vultureşti?

Dumnezeu este un gînd care îndoaie tot ce este drept şi care clatină tot ce-i statornicit. Adică cum? Putea-va oare timpul să dispară şi tot ce-i trecător să fie doar minciună?

Gîndul acesta zdruncină şi ameţeşte fiinţa omenească, făcînd stomacul ei să vomiteze; într-adevăr, a presupune-aşa ceva înseamnă o boală-ameţitoare.

Rele şi duşmănoase omului găsesc că sunt toate aceste-nvăţături despre Unic şi Absolut şi Imuabil şi Mulţumit-în-sine şi Nepieritor.

Tot ce este Nepieritor — e numai un simbol! Şi prea sunt mincinoşi poeţii.

Însă simbolurile cele-adevărate să vorbească de timp şi devenire: căci ele trebuie să fie o laudă şi o justificare a tot-ceea-ce-este-pieritor!

Creaţia — iată în ce constau eliberarea cea deplină de suferinţă şi marea uşurare-a vieţii. Dar pentru a fi creator, este nevoie să-nduri multe suferinţe şi multe metamorfoze.

Da, creatori, de multe morţi amare va trebui să aveţi parte în cursul vieţii! În felu-acesta veţi susţine şi justifica tot-ceea-ce-este-pieritor.

Pentru ca creatorul să fie chiar copilul care se va naşte, va trebui el însuşi să-i fie născătoare şi să ia asupra sa toată durerea naşterii.

Într-adevăr, cutreierat-am sute de suflete, sute de leagăne şi suferinţe ale naşterii. De multe despărţiri avut-am parte, ştiu sfîşierea ceasurilor ultime.

Însă aceasta mi-e voinţa creatoare, acesta e destinul meu. Sau, ca să vorbesc mai sincer: acesta este chiar destinul — aşa cum şi l-a vrut voinţa mea.

Întreaga mea simţire suferă în mine şi stă ca-ntr-o-nchisoare: însă voinţa mea întotdeauna vine să mă elibereze şi să-mi aducă bucurie.

Vrerea eliberează: aceasta este-adevărata-nvăţătură despre voinţă şi libertate — aceasta vă învaţă Zarathustra.

A nu-mai-vrea, a nu-mai-preţui şi a nu-mai-crea! de mi-ar rămîne ne-ncetat departe această mare oboseală!

Chiar în cunoaştere, eu simt doar zămislirea şi plăcerea voinţei mele; şi dacă e nevinovată cunoaşterea mea, e pentru că în ea se manifesta voinţa de a zămisli.

Voinţa-aceasta m-a atras departe de Dumnezeu şi zei; ce ne-ar rămîne oare de creat, dacă-acei zei ar exista cu-adevărat?

Pasionata mea voinţă de-a crea mă-mpinge însă iar şi iar spre oameni, aşa cum dalta e-mboldită către piatră.

Vai! oameni, imaginea mea doarme încă-n piatră, imaginea imaginilor mele! Vai, de ce i s-a menit să doarmă în piatra cea mai aspră şi mai hidă?

Acum ciocanul meu se-nverşună năprasnic împotriva închisorii ei. Din piatră zboară ţăndări, dar ce-mi pasă?

Vreau să-mplinesc ce-am început: căci a venit spre mine-o umbră — ce-i mai tăcut şi mai uşor în lucruri, iată, veni deodată înspre mine!

Da, frumuseţea Supraomului veni spre mine, luînd un chip de umbră. O, fraţi ai mei! De-acuma ce-mi pasă mie — de zei! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE CEI MILOŞI

Prieteni, cuvinte batjocoritoare mi s-au aruncat: „Uitaţi-vă la Zarathustra! Nu umblă printre noi ca printre animale?"

Mai bine s-ar fi zis: „Fiul cunoaşterii se plimbă printre oameni *precum* nişte animale."

Dar omul însuşi, pentru cel care cunoaşte, e animalul cu obrajii rumeni.

Cum i s-a întîmplat aceasta? Nu pentru că a trebuit, mult prea adesea, să se ruşineze?

O, voi prieteni! Aşa vorbeşte cel care cunoaşte: ruşine, şi ruşine, şi ruşine — iată ce e istoria omului!

De-aceea omul nobil îşi propune pe nimeni să nu umilească: ruşinea şi-o impune el în faţa celor care suferă.

Mie într-adevăr nu-mi plac miloşii care se simt atît de fericiţi în mila lor: prea tare le lipseşte lor ruşinea.

Chiar dacă trebuie să fiu milos, nu vreau să mi se spună-aşa; iar dacă sunt, îmi place să păstrez distanţa.

Mai bucuros sunt să-mi acopăr chipul şi să mă-ndepărtez, 'nainte de a fi recunoscut: vă sfătuiesc să procedaţi la fel, dragi prieteni!

Plăcută mi-ar fi soarta să-ntîlnesc întotdeauna numai oameni care nu suferă, aşa ca voi, cu-atare inşi *să mi se-ngăduie* să-mpart şi miere, şi speranţă, şi mîncare!

De fapt, făcut-am pentru cei ce suferă şi una şi-alta; dar ceea ce mi s-a părut că ar fi mai bine să fac mi-a fost învăţătura spre mai bine.

De cînd există oameni, omul s-a bucurat mult prea puţin; acesta-i, fraţi ai mei, păcatul nostru-originar!

Cu cît vom învăţa mai bine să ne bucurăm, cu-atît o să ne dezvăţăm mai bine de-a face pe alţii să sufere şi să mai născocească alte dureri.

De-aceea îmi spăl mîna care l-a ajutat pe cel ce suferă şi de aceea îmi şterg chiar şi sufletul.

Căci dacă l-am văzut pe suferind cum suferă, mi-a fost ruşine de ruşinea lui; iar cînd într-adevăr l-am ajutat, păcătuit-am faţă de mîndria lui amarnic.

Marile obligaţii nu stîrnesc recunoştinţa, ci pofta de revanşă; iar dacă-o mică binefacere nu e uitată, ea se transformă-n vierme care roade.

„Să fiţi distanţi în acceptare! Să arătaţi că-i o onoare că voi binevoiţi să acceptaţi!" — aşa îi sfătuiesc pe cei care nu au nimic de dăruit.

Dar eu sunt dintre cei ce dăruiesc: prea bucuros fac daruri prietenilor din prietenie. Însă străinii şi săracii să-şi culeagă ei înşişi fructele din pomul meu: astfel or să se ruşineze mai puţin.

Iar cerşetorii trebuie să fie-nlăturaţi! De fapt, te enervezi şi cînd le dai, dar şi cînd nu le dai.

La fel cei păcătoşi şi cei cu conştiinţa încărcată! O, credeţi-mă, fraţi ai mei: tot ce e remuşcare te-ndeamnă doar să muşti.

Însă mai rău ca toate e cugetul mărunt. De fapt, mai bine să faci rău decît să cugeţi cu meschinărie!

Fără-ndoială vă gîndiţi: „Plăcerile acestor răutăţi mărunte ne cruţă de multe fapte rele foarte mari." Aici însă nu-i vorba de cruţare.

Fapta cea rea este ca un buboi: irită, te mănîncă şi plesneşte — vorbirea ei e sinceră.

„Uite, eu sunt o boală" — aşa vorbeşte fapta rea; aceasta e sinceritatea ei.

Dar cugetul mărunt este ca o ciupercă: se furişează şi se ghemuieşte şi vrea să nu mai fie nicăieri — pînă

ce-ntregul corp este mîncat şi supt de-o sumedenie de cluperci mărunte.

Cui însă este posedat de diavol îi strecor această vorbă în ureche: „Mai bine-i totuşi să laşi să crească diavolul din tine! Există chiar şi pentru tine un drum al măreţiei!" —

Ah, fraţi ai mei! Prea multe ar putea să fie spuse despre fiecare!

Şi mulţi ajung să fie pentru noi ca transparenţi, aceasta însă nu înseamnă c-am fi în stare să-i pătrundem.

Viaţa-ntre oameni este grea, pentru că-i foarte greu să taci.

Şi nu cu cel antipatic suntem adesea mai nedrepţi, ci cu omul cu care nu avem de fapt nimic.

Dacă prietenul tău este suferind, oferă un azil durerii sale, însă cu un pat aspru, ca de lazaret: în felu-acesta îi vei fi folositor.

Dacă prietenul îţi face rău, să-i spui: „Îţi iert tot răul ce mi l-ai făcut; dar răul ce ţi l-ai făcut chiar *ţie* — cum aş putea pe-acesta să ţi-l iert!"

Aşa vorbeşte-orice iubire mare: ea depăşeşte chiar şi milă şi iertare.

Oricine trebuie să-şi stăpînească inima; căci dacă îi dă drumul, cu ea o dată i s-a dus şi capul!

Vai, unde-n lume se înfăptuiesc mai multe nerozii decît la cei miloşi? Şi ce stîrneşte-n lume mai mult amar, ca nerozîile celor miloşi?

Vai tuturora celor ce iubesc, care nu izbutesc să se ridice deasupra milei lor!

Aşa-mi grăia odată diavolul: „Şi Dumnezeu îşi are infernul său: este iubirea lui faţă de oameni."

Şi nu demult l-am auzit spunînd această vorbă: „Dumnezeu a murit; din mila lui faţă de oameni murit-a Dumnezeu."

Fiţi cu băgare de seamă-n faţa milei: din partea-aceea un negru nor se-nalţă peste om! Şi credeţi-mă: ştiu să citesc semnele vremii!

Reţineţi însă şi această vorbă: orice iubire mare trece dincolo de propria sa milă, fiindcă ea vrea să-şi creeze chiar ceea ce iubeşte!

„Pe mine însumi mă jertfesc iubirii mele *şi pe aproapele meu ca pe mine*" — aşa vorbesc toţi cei care creează.

Toţi creatorii însă sunt lipsiţi de milă. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE PREOŢI

Iar într-o zi, făcînd un semn discipolilor, Zarathustra le grăi aceste vorbe:

„Uitaţi-vă la preoţi: deşi îmi sunt duşmani, să treceţi liniştiţi pe lîngă ei cu săbiile-n teacă!

Există chiar şi printre ei eroi; mulţi dintre ei au suferit prea mult — de-aceea vor să-i facă şi pe alţii să sufere.

Sunt foarte răi duşmani: nimic nu este mai răzbunător ca umilinţa lor. Uşor se întinează cel ce le caută pricină.

Dar sîngele meu este rudă cu al lor: şi vreau să ştiu că sîngele îmi este onorat chiar şi-n al lor." —

Şi după ce aceştia trecură, Zarathustra începu să sufere; dar nu luptă cu-această durere, ci porni să spună-aşa:

Pe preoţii aceştia îi deplîng. Ba chiar mă şi dezgustă; însă de faptu-acesta-mi pasă cel mai puţin, de cînd sunt printre oameni.

Dar sufăr şi mă chinui alături de ei: mi-apar ca deţinuţi şi osîndiţi. Acela, pe care ei îl socotesc mîntuitorul lor, i-a pus în lanţuri:

În lanţurile falselor valori şi ale vorbelor deşarte! Vai, dacă cineva i-ar mîntui de mîntuitorul lor!

Cum rătăceau pe mare într-o zi, li s-a părut că acostaseră pe-o insulă; dar au văzut că nu era decît un monstru adormit!

Falsele valori şi vorbe în deşert — aceştia-s monştrii cei mai răi ai muritorilor; vreme-ndelungă doarme şi aşteaptă-n ele fatalitatea.

Dar într-o zi ea se trezeşte şi devoră şi înghite tot ce şi-a-ntemeiat pe ea un adăpost.

O, uitaţi-vă la adăposturile pe care şi le-au ridicat preoţii-aceştia! Peşterile lor dulce-mbălsămate ei le numesc biserici!

Vai, ce lumină falsă, ce aer îmbîcsit! Aici unde nu i se-ngăduie sufletului să zboare spre propriile-i înălţimi!

Ci dimpotrivă credinţa lor le porunceşte: „Urcaţi aceste trepte în genunchi, voi, păcătoşilor!"

Într-adevăr, cu mult mai mult îmi plac cei insolenţi, decît ochii lor daţi peste cap de pietate şi pudoare!

Cine şi-a construit atare peşteri şi trepte pentru ispăşire? Nu chiar aceia ce voiau să se ascundă, care se ruşinau de puritatea cerului?

Şi-abia cînd cerul pur va străluci din nou prin bolţile-i crăpate şi jos în iarbă, şi prin macii zidurilor în ruină — abia atunci îmi voi întoarce inima înspre altaru-acestui Dumnezeu.

Ei au dat numele de Dumnezeu la tot ce li se-mpotrivea şi îi făcea să sufere: şi-ntr-adevăr, mult eroism era şi felurit, în toată pietatea lor!

Şi n-au ştiut să-arate dragoste lui Dumnezeu altfèl decît punînd pe cruce omul!

Asemenea unor cadavre au vrut să-şi ducă viaţa, cadavrul lor şi l-au drapat în negru; simt chiar şi-n predicile lor mirosul camerelor mortuare.

Cine trăieşte lîngă ei trăieşte în vecinătatea unor lacuri negre, din care broaştele-şi orăcăie cîntecul dulce melancolic.

Cîntare mult mai nobilă-ar fi trebuit să-mi cînte, spre a mă face să cred în mîntuitorul lor: iar ucenicii-acestuia-ar fi trebuit să-arate mult mai mîntuiţi!

Goi mi-ar plăcea să-i văd: căci numai frumuseţea este predică de mîntuire. Pe cine însă ar putea să mai convingă-această mîhnire-mbrobodită?

De fapt, mîntuitorii lor nu sunt eroi ai libertăţii, nici nu coboară din al şaptelea ei cer! De fapt, aceştia n-au călcat niciodată covoarele cunoaşterii!

Spiritu-acestor salvatori stă în lacune; şi-n fiecare din aceste lacune ei şi-au aşezat *iluzia*, adică-o umplutură, pe care au numit-o Dumnezeu.

Spiritul lor s-a înecat în mila lor, iar cînd se dilatau şi se umflau de milă, întotdeauna pe deasupra ei plutea o mare nerozie.

Plini de ardoare şi cu strigăte îşi împingeau pe punte turma lor; de parcă-o punte *singură* ar exista spre viitor! De fapt, aceşti păstori erau ei înşişi nişte oi!

Spirite mici, dar suflete cuprinzătoare aveau aceşti păstori; dar, fraţi ai mei, ce neîncăpătoare-au fost pînă acum chiar sufletele cele mai cuprinzătoare!

Cu urme-nsîngerate şi-au scris ei drumul, pe care-l străbăteau, iar nerozia lor îi învăţa că adevărul se mărturiseşte cu sînge.

Dar sîngele este cel mai nepotrivit martor al adevărului; sîngele înveninează cea mai pură-nvăţătură, făcînd din ea doar ură şi iluzie a inimilor.

Şi dacă unul pentru-nvăţătura sa trece prin foc — ce dovedeşte-aceasta! Mai bine-ar fi, într-adevăr, ca-nvăţătura noastră să se nască doar din jarul nostru!

Inimă-nfierbîntată şi cap rece: acolo unde-acestea două se-ntîlnesc, se iscă-un vînt vijelios, „Mîntuitorul".

Au existat într-adevăr oameni mai mari şi mai de rang, decît cei cărora poporul le-a zis mîntuitori, aceste vijelii tulburătoare!

Dar chiar de cei ce-au fost cu mult mai mari ca toţi mîntuitorii, ar trebui să fiţi voi mîntuiţi, o, fraţi ai mei, voi care vreţi să vă găsiţi cărarea libertăţii!

Încă niciodată n-a existat vreun Supraom. Goi, i-am văzut eu şi pe unul, şi pe altul, pe cel mai mic şi cel mai mare dintre oameni:

Prea asemănători sunt amîndoi. De fapt, chiar cel mai mare mi-a părut — prea omenesc! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE VIRTUOŞI

Cu tunete şi celeste focuri de-artificii ar trebui să se vorbească simţurilor care-aţipesc şi care dorm.

Dar vocea frumuseţii vorbeşte-ncet: ea intră doar în sufletele cele mai treze.

Încet mi s-a cutremurat şi mi-a surîs azi scutul meu; este surîsul şi cutremurul cel sfînt al frumuseţii.

Pe seama voastră, virtuoşilor, rîdea azi frumuseţea mea. Iar vocea ei mi-a înginat acestea: „Ei vor să fie pe deasupra — plătiţi!"

Voi, virtuoşii, pe deasupra vreţi şi plată! Răsplată vreţi, pentru virtute şi cer pentru pămînt, şi veşnicie pentru clipa voastră de acum?

Şi-acum vă mîniaţi pe mine, pentru că susţin că nu există nici un distribuitor de plată şi răsplată? Şi-ntr-adevăr, eu nu susţin măcar aceasta: că virtutea şi-ar fi ei înseşi o răsplată.

Vai, asta e tristeţea mea: pînă-n străfundul lucrurilor s-a înfipt minciuna răsplăţii şi pedepsei — şi-acum chiar pînă în străfundul sufletelor voastre, virtuoşilor!

Însă asemeni colţului unui mistreţ cuvîntul meu va trebui să răscolească străfundul sufletelor voastre; brăzdar de plug voi fi eu pentru voi.

Tot ce e taină a străfundurilor voastre va trebui adusă în lumină; iar cînd veţi sta zăcînd în soare scormoniţi şi sfărîmaţi, atunci chiar şi minciuna voastră se va despărţi de adevărul vostru.

Fiindcă-acesta-i adevărul vostru: voi sunteţi prea *curaţi* pentru gunoiul unor cuvinte ca pedeapsă, răzbunare, plată şi răsplată.

Voi vă iubiţi virtutea, precum mama copilul; dar auzit-a cineva vreodată ca o mamă să vrea să fie răsplătită pentru iubirea ei?

Sine al vostru, cel mai scump, vă e virtutea. O sete-a ciclurilor e în voi: pentru-a se-nchide ne-ncetat pe sine însuşi, de-aceea luptă şi se-nfăşoară oricare ciclu.

Şi-asemeni stelei ce s-a stins e fiecare faptă a virtuţii voastre: lumina ei e încă-n mers, călătoreşte — şi oare cînd nu va mai fi în mers?

La fel, lumina virtuţii voastre este încă-n mers, chiar după ce acţiunea ei s-a săvîrşit. Chiar dacă-ar fi uitată, chiar şi moartă, raza luminii este încă vie şi călătoare.

Virtutea voastră fie-vă deci Sine, şi nicidecum un corp străin, o simplă piele sau manta: acesta-i adevărul din străfundul sufletelor voastre, virtuoşilor! —

Însă într-adevăr există alţii cărora li-e virtute zvîrcolirea sub biciuşcă: iar voi prea v-aţi plecat urechea la strigătele lor!

În timp ce alţii spun că-ar fi virtute amorţirea viciilor lor; şi-ndată ce invidia şi ura lor stau s-amorţească, simţul „dreptăţii" lor se-nviorează, frecîndu-şi ochii adormiţi.

Şi mai există unii care sunt traşi în jos: diavolul lor îi trage. Dar pe măsură ce se prăbuşesc, li se aprinde ochiul strălucind şi pofta după Dumnezeul lor.

Vai, auzul vostru-a prins şi strigătele lor, o! virtuoşilor: „Tot ceea ce eu *nu sunt*-iată ce-i Domnul şi virtutea mea!"

Şi mai există alţii ce-naintează scîrţiind, greoi, asemenea unor căruţe care transportă pietre: aceştia vorbesc foarte mult de demnitate şi virtute — zic că-i virtute ceea ce îi ţine-n frîu!

Există alţii, ca nişte orologii bine trase, şi care-şi scot tictacul lor şi au pretenţia că-acest tictac este virtute.

De fapt, aceştia-mi fac plăcere: oriunde dau peste asemenea maşinării, le trag batjocorindu-le, făcîndu-le să zbîrnîie-n continuare!

Sunt însă alţii mîndri de bucăţica lor măruntă de dreptate şi săvîrşesc de dragul ei nelegiuirea peste tot: încît întreaga lume-i înecată în nedreptatea lor.

Vai, ce groaznic picură din gura lor vorba „virtute"! Iar cînd declară: „am fost drept", se-aude parcă: „a fost dreptul meu!"[1]

Ei, cu virtutea lor, ar vrea să crape ochii duşmanilor; şi nu se-nalţă pe ei înşişi, decît spre-a-i coborî pe ceilalţi.

Există iarăşi alţii ce stau în smîrcurile lor şi-a căror voce se aude dintre trestii: „Virtute-nseamnă să stai calm în smîrc.

Noi nu muşcăm pe nimeni, noi ne ferim din calea celui care vrea să muşte; noi suntem totdeauna de părerea ce ni se dă."

Şi mai există alţii care gesticulează cu-ncîntare şi se gîndesc: Virtutea este tot un fel de gest.

Genunchii lor imploră-ne-ncetat, iar mîinile lor sunt doar laude ale virtuţii, dar inima lor nu ştie nimica despre ea.

Şi mai există alţii care găsesc că-i o virtute dacă zici: „Virtutea este necesară"; dar în adîncul lor ei cred că doar poliţia e necesară.

Şi cîte unul, care nu-i în stare să zărească grandoarea oamenilor, susţine că-i virtute dacă observi cît mai de-aproape nimicnicia lor: această-uităturăa lui chiorîşă el socoteşte că-i virtute.

Iar alţii vor să fie educaţi şi îndreptaţi şi socotesc că-aceasta e virtutea; iar alţii vor să fie răsturnaţi — şi-aceasta zic ei că-i virtute.

În felu-acesta cred cu toţii că fiecare are parte de virtute; sau fiecare cel puţin se vrea cunoscător în ce e „rău" şi „bine".

Dar Zarathustra n-a venit ca să le spună tuturor acestor nebuni şi mincinoşi: „Ce ştiţi *voi*, ce *puteţi* să ştiţi despre virtute!" —

---

1. Am tradus în felul acesta jocul de cuvinte: *„ich bin gerecht/ich bin gerächt"* („am fost drept"/„am fost răzbunat") – n.t.

Ci ca să vă scîrbiţi, prieteni dragi, de vechile cuvinte, pe care voi le-aţi învăţat de la nebuni şi mincinoşi:

Să vi se facă scîrbă de cuvinte cum sunt „plată", „răsplată", „răzbunare dreaptă" şi „pedeapsă". —

Să vi se facă scîrbă să mai spuneţi: „că orice faptă este bună, cînd este dezinteresată".

Vai, dragi prieteni! Cînd eul *vostru* însuşi o să fie în fapta voastră, cum este mama în copil: acesta fie numele pe care *voi* să-l daţi virtuţii!

Iată că v-am deposedat de sute de cuvinte, de jucăriile-ndrăgite ale virtuţii voastre; şi-acum vă supăraţi pe mine, întocmai cum se supără copiii.

Ei se jucau pe malul mării — şi iată că veni un val şi le răpi deodată jucăriile-n adînc: şi-acum ei plîng.

Însă acelaşi val le va aduce alte jucării, şi alte scoici pestriţe va-mprăştia în faţa lor!

În felu-acesta se vor consola; şi-asemeni lor şi voi, prieteni dragi, şi voi avea-veţi consolarea voastră — şi alte scoici pestriţe! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE MIŞEI

Viaţa este un izvor al bucuriei; însă acolo unde vin să bea mişeii, toate izvoarele sunt otrăvite.

Plăcut îmi este tot ce e curat; dar nu-mi place să văd mutrele rînjitoare şi setea celor care nu-s curaţi.

Ei şi-au azvîrlit privirile-n fîntînă: acum surîsul lor dezgustător îmi licăreşte din adîncul apei.

Ei apa sfîntă-au otrăvit-o cu senzualitatea lor; iar cînd dau numele de bucurie murdarelor lor visuri, ei otrăvesc chiar şi cuvintele.

Se indignează flacăra, cînd ei şi-aşază lîngă foc jilavele lor inimi; spiritul însuşi fierbe şi fumegă, cînd se apropie de foc mişeii.

Fructul se fleşcăie dulceag în mîna lor: privirea lor răstoarnă şi veştejeşte pomul roditor.

Nu numai unul care şi-a pierdut chiar gustul vieţii, din cauza mişeilor şi l-a pierdut: el nu mai vrea să-mpartă nici izvorul, nici focul şi nici poamele cu cei mişei.

Nu numai unul, retrăgîndu-se-n pustiu, a preferat să-ndure setea cu animalele de pradă, decît să stea în preajma jgheaburilor alături de cămilarii nespălaţi.

Nu numai unul, din cei care se năpustiră ca distrugători şi ca o grindină peste livezile cu fructe, a vrut doar să strivească sub picior mutra mişeilor şi să le-nchidă astfel botul.

Şi-mbucătura ce mi-a stat mai mult în gît n-a fost să ştiu că viaţa însăşi pretinde duşmănie, şi moarte, şi tortură:

Ci întrebarea ce mi-am pus-o într-o bună zi, cu care era cît pe-aci să mă înec: cum? oare vieţii îi sunt *necesari* mişeii?

Sunt oare necesare fîntînile-otrăvite, şi focurile rău mirositoare, şi visurile murdărite, şi larvele în pîinea vieţii?

Nu ura mea, ci scîrba mea-mi înfulecă cu poftă viaţa! Vai, de multe ori făcutu-mi-s-a silă de spirit, văzînd că şi mişeii sunt spirituali!

Şi celor care stăpînesc le-am întors spatele, cînd am văzut ce-nseamnă azi a stăpîni: afaceri mici şi tîrguieli pentru putere — cu cei mişei!

Printre popoare ce vorbesc străine limbi am locuit, şi cu urechile-astupate: ca să-mi rămînă neştiute afacerile lor mărunte şi tîrguielile pentru putere.

Şi astupîndu-mi nările-am trecut scîrbit prin tot ce încă ţine de ieri şi azi: pentru că-ntr-adevăr miroase groaznic tot ce mai ţine de ieri şi azi din cauza mişeilor ce scriu!

Ca un infirm, care ar fi şi surd, şi orb, şi mut, mi-am dus viaţa multă vreme, anume ca să nu fiu împreună cu mişeii puterii, scrisului şi desfătărilor.

Sleit urcat-a spiritul meu treptele, şi cu prudenţă; pomana bucuriilor îl consola; orbul îşi sprijină viaţa în baston.

Dar ce mi s-a-ntîmplat? Cum am scăpat de scîrbă? Cum a întinerit privirea mea? Cum am ajuns pe înălţimi, acolo unde nu se mai găsesc mişei ce stau pe marginea fîntînilor?

Oare dezgustul mi-a dat aripi şi forţa de-a descoperi izvoare? Într-adevăr, a trebuit să mă înalţ mai sus ca tot, ca să găsesc din nou izvorul bucuriei!

Da, l-am găsit, o, fraţi ai mei! Aici mai sus ca tot îmi susură izvorul bucuriei! Aici există-ntr-adevăr o viaţă din care n-a sorbit nici un mişel!

Chiar prea bogat ţîşneşti spre mine, izvor al bucuriei! Şi-adesea faci să se reverse paharul, vrînd să-l umpli!

Încă mai trebuie să mă deprind a mă apropia de tine cu mai multă modestie: inima mea ţîşneşte prea bogat spre tine:

Inima mea, în care arde vara mea, scurtă, fierbinte, melancolică, preafericită: o! cum tînjeşte vara inimii mele după răcoarea ta!

S-a dus tristeţea cea şovăitoare a primăverii mele! Topită-i răutatea fulgilor de nea din iunie! Vară am devenit, şi-amiază-a verii.

O vară sus pe culmi cu reci izvoare şi linişte preafericită: veniţi, prieteni, ca liniştea să fie şi mai fericită!

Căci iată-aici e culmea *noastră* — şi patria; aici noi ne aflăm prea sus, iar panta este prea abruptă pentru mişei şi pentru setea lor.

Prieteni, aruncaţi-vă privirea pură-n izvorul bucuriei mele! Cum ar putea ea să mai fie tulburată? Ea dimpotrivă o să vă surîdă cu toată puritatea *ei*.

În arborele viitorului o să ne facem cuibul; şi vulturii ne vor aduce nouă, celor singuri, hrană în pliscurile lor!

Într-adevăr, nu-i nici o hrană pentru cei impuri! Să creadă că mănîncă foc şi că-şi ard boturile!

Într-adevăr, noi nu vom da aici nici un azil celor impuri! Căci fericirea noastră lor li s-ar părea, şi pentru spirite şi pentru corpuri, o peşteră de gheaţă!

Ca vînturile aspre, noi vrem ca să hălăduim deasupra lor, vecini cu vulturii şi cu zăpezile, vecini cu soarele: întocmai cum îşi duc viaţa vînturile aspre.

Şi-asemeni unui vînt, aş vrea să-mi suflu asupra lor spiritul meu, să taie răsuflarea spiritului lor: acesta fi-va viitorul meu.

Într-adevăr, vînt aspru este Zarathustra pentru cele dedesubtul lui; iar sfatul lui, pe care l-ar împărtăşi duşmanilor şi tuturor acelora care tuşesc şi scuipă, e acesta: „Feriţi-vă de a scuipa-*mpotriva* vîntului!" —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE TARANTULE

Uite, aceasta e caverna tarantulei! Vrei s-o vezi poate chiar pe ea? Aici e pînza ei; atinge-o: tremură.

Uite-o că vine-n grabă: fii binevenită, tarantulă! Pe spate porţi triunghiul negru, semnul tău; şi ştiu la fel de bine ce porţi în suflet.

În sufletul tău locuieşte răzbunarea; iar unde muşti, acolo creşte-o zgaibă neagră; veninul răzbunării tale ameţeşte sufletele!

De-aceea-n pilde am să vă vorbesc, vouă, celor ce ameţiţi sufletele, vouă — predicatorilor *egalităţii*! Voi sunteţi pentru mine tarantule, fiinţe-ascunse ale răzbunării!

Eu însă vreau să luminez ascunzătoarea voastră: de-aceea vă voi azvîrli-n obraz hohotul meu de pe-nălţimi.

Iată de ce vă sfîşii pînza: pentru ca furia să vă silească să ieşiţi din peştera minciunii voastre, iar răzbunarea voastră să iasă la iveală din ceea ce numiţi „dreptatea" voastră.

Deoarece *a-l libera pe om de răzbunare*, aceasta este pentru mine puntea către speranţa cea mai-naltă şi-un curcubeu care urmează furtunilor ce par fără sfîrşit.

Cu totul altceva vor însă tarantulele. „Tocmai aceasta socotim noi că-i dreptate: ca-ntreaga lume să fie plină de furtuna răzbunării noastre" — aşa îşi zic acestea între ele.

„Vrem răzbunare, vrem să-i umplem de noroi pe toţi cei care nu ne sunt asemenea" — aşa se jură tarantulele-n adîncul inimilor lor.

„Voinţa de egalitate" — aceasta fi-va de acum 'nainte numele însuşi al virtuţii; iar noi cu strigătele noastre-i vom urmări pe toţi care deţin puterea!"

Predicatori pentru egalitate, în lăcomia voastră de „egalitate" răcneşte nebunia tiranică a neputinţei: cele mai tainice dorinţe de tiranie ale voastre se-ascund astfel sub numele virtuţii.

Înfumurare mohorîtă, invidie ţinută-n frîu, poate înfumurare şi invidie de la părinţi irump din voi ca o flacără şi nebunie-a răzbunării.

Ceea ce tatăl n-a-ndrăznit să spună răbufneşte în vorbirea fiului; şi-adesea am descoperit în fiu secretul dat pe faţă-al tatălui.

Se-aseamănă cu cei entuziaşti; însă în ei, nu inima se entuziasmează — ci răzbunarea. Iar cînd ajung să fie reci şi rafinaţi, nu spiritul lor, ci invidia îi face reci şi rafinaţi.

Invidia îi duce chiar pe cărarea filozofilor; e semnul distinctiv al geloziei lor — să meargă-ntotdeauna prea departe: încît, de oboseală, pînă la urmă sunt siliţi să aţipească în zăpadă.

În fiecare tînguire-a lor răsună răzbunarea şi fiecare laudă a lor este-o voinţă de a face rău; şi-a face pe judecătorii li se pare-o fericire.

De-aceea eu vă sfătuiesc, prieteni, feriţi-vă de toţi aceia-n care instinctul de a pedepsi este puternic!

Aceştia sunt un neam de proastă calitate şi obîrşie; pe faţa lor se vede că sunt o rasă de copoi şi de călăi.

Să nu vă-ncredeţi în aceia care vorbesc prea mult de propria lor justiţie. De fapt, nu numai mierea le lipseşte sufletelor lor.

Iar cînd ei înşişi se numesc „cei buni şi drepţi", să nu uitaţi că pentru ca să fie farisei nu le lipseşte — decît puterea!

Prieteni dragi, nu vreau să fiu amestecat nici confundat cu alţii.

Există unii care predică învăţătura mea despre viaţă, dar care totodată sunt predicatori pentru egalitate şi tarantule.

Deşi tot cîntă-n struna vieţii, ei stau ascunşi în peşterile lor, aceşti păianjeni veninoşi, îndepărtaţi de orice viaţă: ei prin aceasta vor să facă rău.

Ei vor astfel să facă rău celor care deţin acum puterea: căci în aceştia predica lor pentru moarte îşi află cel mai bun ecou.

Dacă n-ar fi astfel, aceste tarantule şi-ar schimba învăţătura: căci tocmai ele-au fost acelea care, odinioară, erau cele mai vajnice defăimătoare ale lumii şi trimiteau pe rug pe cei eretici.

Cu-aceşti predicatori pentru egalitate nu vreau să fiu amestecat nici confundat. *Mie* simţul justiţiei îmi spune: „oamenii nu sunt toţi egali."

Şi nici nu trebuie să devină! Ce-ar fi imensa mea iubire pentru Supraom, dacă-aş vorbi altfel?

Pe mii de punţi şi de poteci or să răzbată oamenii spre viitor şi-ntotdeauna o să fie între ei din ce în ce mai mult război şi inegalitate: aşa mă-ndeamnă marea mea iubire să vorbesc!

În duşmănia lor vor trebui să inventeze imagini şi fantome, şi-n frunte cu aceste imagini şi fantome or să se năpustească unii împotriva altora în bătălii hotărîtoare!

Bun şi rău, bogat şi sărac, luxos şi prăpădit şi toate numele valorilor: sunt arme şi embleme sunătoare, ce-ar trebui să-ajute viaţa să se depăşească fără-ncetare!

Mereu în sus vrea să se-nalţe, pe stîlpi şi trepte, viaţa însăşi: vrea să privească-n depărtare, după încîntătoare frumuseţi — *iată de ce* are nevoie de-nălţime!

Şi pentru că îi trebuie-nălţime, îi trebuie şi trepte, şi rezistenţa treptelor, şi paşi ce suie! Viaţa vrea să suie şi-n felu-acesta să se depăşească.

Uitaţi-vă în jur, prieteni dragi! Aici unde e grota tarantulei, se-nalţă-alături ea ruinele unui străvechi altar — uitaţi-vă la ele cu ochi iluminaţi!

Într-adevăr, cel care-odinioară şi-a adunat aici gîndurile-i în piatră, în ce priveşte taina vieţii ştia cît omul cel mai înţelept!

Că luptele şi inegalitatea stăpînesc chiar şi-n împărăţia frumuseţii, şi bătăliile pentru putere şi preponderenţă: aceasta ne învaţă el aici prin cea mai limpede parabolă.

Cum bolţi şi arcuri se sfărîmă-aici dumnezeieşte în luptă liberă: cum se înfruntă cu lumini şi umbre unele pe altele, dumnezeiesc străduitoarele. —

Aşa şi noi să ne-fruntăm, prieteni dragi, ca inamici neşovăielnici şi frumoşi! Dumnezeieşte să luptăm unii-*mpotriva* altora! —

Vai! şi pe mine m-a-nţepat străvechea mea duşmancă, tarantula! Dumnezeieşte de neşovăielnic şi frumos m-a înţepat în deget!

„Da, e nevoie să existe pedeapsă şi dreptate — aşa gîndeşte ea: să nu răsune aici degeaba cîntecele-n onoarea duşmanilor!"

Da, ea s-a răzbunat! şi vai! acum din răzbunare o să-mi ameţească şi sufletul!

Dar ca să *nu* mă-nvîrt de ameţeală, prieteni dragi, legaţi-mă vîrtos aici de stîlpu-acesta! Mai bine să fiu stîlpnic, decît să ameţesc de pofta răzbunării!

Aşa să ştiţi: că Zarathustra nu e nici vîrtej de vînt, şi nici ciclon; iar dacă e sortit să fie dansator, niciciînd nu va fi dansator al tarantulei![1] —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE ÎNŢELEPŢII ILUŞTRI

Poporului i-aţi fost slujbaşi şi superstiţiilor populare, voi toţi iluştri înţelepţi! *nu* însă adevărului! Şi tocmai de aceea vi s-a acordat onoare.

Şi tot de-aceea vi s-a permis şi necredinţa, fiindcă ea părea să fie doar o glumă şi un ocol pentru-a ajunge la popor. Aşa îşi lasă un stăpîn în voie sclavii, distrîndu-se pe seama zburdălniciei lor.

Dar cel pe care poporul îl urăşte e ca un lup în haita cîinilor: el este spiritul cel liber, duşman al lanţurilor, necredinciosul care locuieşte în păduri.

A-l hăitui pe-acesta pînă în bîrlogul său — iată ce gloatele dintotdeauna au numit „simţ al dreptăţii"; şi încă îşi asmut şi-acuma împotriva lui cîinii cu colţii cei mai ascuţiţi.

„Căci dacă adevărul există, e pentru că există poporul! Vai celor care-l caută aiurea!" — în felu-acesta s-a strigat mereu.

Voi vreţi să-i daţi dreptate poporului în ceea ce adoră: şi-acestui lucru voi îi spuneţi „voinţă de-adevăr", voi înţelepţi iluştri!

Iar inima în pieptul vostru-şi zice-ntotdeauna: „Eu sunt născută din popor: de-acolo îmi răsună şi vocea lui Dumnezeu."

Voi, îndărătnici şi prudenţi, asemenea măgarului, întotdeauna aţi pledat pentru popor.

---

1. Ca şi în româneşte, în limba germană numele păianjenului (*Tarantel*) trimite la numele unui dans (*Tarantelle*). (n.t.)

Şi foarte mulţi din cei puternici, dorind să se înstăpînească asupra poporului, şi-au înhămat în faţa cailor — un măgăruş, adică-un înţelept ilustru.

Şi-acum aş vrea, iluştri înţelepţi, să aruncaţi odată de pe voi cu totul blana de leu!

Blana de animal de pradă, tărcată, şi coama de cercetători, căutători, cuceritori!

Vai, pentru ca eu să-ajung să cred în „veridicitatea" voastră, ar fi nevoie mai întîi să vă sfărmaţi în faţa mea voinţa voastră de-a cinsti mereu ceva.

Veridic — îl numesc numai pe-acela care-n pustiuri fără Dumnezeu se duce, cu inima care-adora făcută ţăndări. Peste nisipu-ncins de soare şi gălbui, el caută cu ochii rătăciţi, murind de sete, oaze bogate în izvoare, unde fiinţe se-odihnesc la umbra arborilor.

Dar setea lui nu-l face să devină asemenea celor tihniţi: în toate oazele se găsesc imagini ale idolilor.

Înfometată, singură, brutală şi fără Dumnezeu: aşa se vrea pe sine însăşi voinţa unui leu.

Străină-oricărei fericiri de sclav şi liberă de zei şi adoraţii, fără de frică însă înfricoşătoare, mare şi singuratică: aşa-i voinţa omului veridic.

Asemeni oameni au trăit dintotdeauna în pustiu, spirite libere, domni ai deşertului; în timp ce în oraşe locuiesc cei îmbuibaţi, iluştri înţelepţi — ca animale de povară.

Căci ne-ncetat ei trag, precum măgarul — droşca *poporului*!

Nu că m-aş supăra pe ei: dar ei rămîn în ochii mei doar slugi şi animale pentru ham, chiar dacă li-e harnaşamentul aurit.

Adeseori sunt slugi cinstite şi vrednice de laudă. Fiindcă astfel predică virtutea: „Dacă destinul tău e să fii slugă, vezi cui i-e mai folositor serviciul tău!

Spiritul şi virtutea stăpînului pe care-l ai să crească, prin faptul că eşti slujitorul lui: şi-astfel tu însuţi ai să creşti odată în spiritul şi în virtutea lui!"

Şi-ntr-adevăr, iluştri înţelepţi, voi, slugi ale poporului! Voi înşivă-aţi crescut o dată cu spiritul şi cu virtutea poporului — precum şi-acesta a crescut prin voi! Spre cinstea voastră spun aceasta!

Voi însă aţi rămas popor în ciuda tuturor virtuţilor, popor cu ochi miopi — popor care nu ştie ce este *spiritul*!

Spiritul este viaţa care, ea însăşi, taie în viaţă fără milă; al cărei propriu chin sporeşte propria-i cunoaştere — ştiaţi aceasta?

Iar fericirea spiritului este-aceea de-a fi uns cu mir şi consacrat prin lacrimi ca animal de sacrificiu — ştiaţi aceasta?

Orbirea orbului, şi căutarea lui, şi bîjbîiala dovedesc şi ele puterea soarelui, pe care l-a privit în faţă — ştiaţi aceasta?

Iar care cunoaşte trebuie să-nveţe să *construiască* punînd munte peste munte! Să care munţii, pentru spirit e puţin — ştiaţi aceasta?

Voi ştiţi numai scînteile pe care le aruncă spiritul: voi nu vedeţi ce nicovală este el, şi nici cruzimea ciocanului cu care-o izbeşte.

Într-adevăr, voi nu cunoaşteţi mîndria spiritului! Iar modestia lui aţi îndura-o vai! şi mai puţin, dacă vreodată ar începe să vorbească!

Şi niciodată încă voi n-aţi îndrăznit să vă-aruncaţi spiritul într-o groapă cu zăpadă: nu sunteţi destul de-nfierbîntaţi pentru aceasta! De-aceea nu cunoaşteţi nici extazul răcelii lui de gheaţă.

Voi sunteţi prea familiari în toate cu spiritul; iar din înţelepciune aţi făcut adeseori spital şi-azil întru folosul poeţilor fără talent.

Nu sunteţi vulturi: de-aceea n-aţi gustat nici fericirea iscată de teroarea spiritului. Iar cine nu e pasăre — acela să nu-şi facă cuib deasupra abisurilor.

Voi sunteţi doar călîi: orice cunoaştere adîncă însă ţîşneşte ca un sloi de gheaţă. Rece ca gheaţa sunt iz-

voarele intime ale spiritului: răcoare mîinilor fierbinţi şi-n acţiune.

Oneşti şi ţepeni, cu spinarea dreaptă, îmi apăreţi, iluştri înţelepţi! — şi nu vă-agită nici un vînt, nici o voinţă.

N-aţi desluşit voi lunecînd pe mare niciodată o pînză rotunjită, şi umflată, şi fremătînd în violenţa vîntului?

Asemeni pînzei, fremătînd de violenţa spiritului, umblă pe mare-nţelepciunea mea — sălbatica mea-nţelepciune!

Voi însă, slugile poporului, iluştri înţelepţi — cum *aţi putea* să mă-nsoţiţi pe mine! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

CÎNTECUL DE NOAPTE

E noapte: sporeşte vocea tuturor fîntînilor care ţîşnesc. Şi sufletul meu este o fîntînă ţîşnitoare.

E noapte: abia acuma se trezesc toate cîntările îndrăgostiţilor. Şi sufletul meu este cîntecul unui îndrăgostit.

O, ceva tulbure şi de nepotolit e-n mine; ceva ce vrea să aibă glas. Un dor de dragoste e-n mine, care vorbeşte chiar în limba dragostei.

Lumină sunt: ah! dacă-aş fi-ntuneric! Însă aceasta-mi e singurătatea, să fiu încins doar cu lumină.

Ah, dacă-aş fi noptos şi-ntunecat! Cum aş sorbi din sînii de lumină!

O, şi pe voi v-aş binecuvînta, mărunte stele licărinde, voi licurici acolo sus! — şi fericit m-ar face ofranda voastră de lumină.

Dar eu trăiesc în propria mea lumină, eu îmi resorb văpăile care ţîşnesc din mine.

Eu bucuria de-a primi nu o cunosc; şi de-aceea am visat adeseori că a fura e-o fericire şi mai mare decît a primi.

Aceasta este sărăcia mea că mîna mea nu încetează niciodată să dăruiască; aceasta este pizma mea că văd doar ochi care aşteaptă şi nopţi străluminate de dorinţe.

O, nefericire-a tuturor celor ce dau! O, întunecare-a soarelui meu!

O, dorinţă de-a dori! O, foame-n deplină-ndestulare! Ei iau tot ce le dau: dar le ating eu sufletul? E o prăpastie între a da şi a primi; şi cea mai mică se astupă ultima.

O foame creşte din frumuseţea mea: celor de mine luminaţi să le fac rău, pe cei de mine dăruiţi să-i fur: — în felu-acesta sunt flămînd de răutate.

Trăgîndu-mi mîna îndărăt, cînd voi pe-a voastră mi-aţi întins-o; şi şovăind ca o cascadă, ce şovăie chiar în cădere: — în felu-acesta sunt flămînd de răutate.

Aceasta-i răzbunarea pe care şi-o închipuie preaplinul meu; aceasta-i perfidia care ţişneşte din singurătatea mea.

O, fericirea mea de-a dărui s-a stins în dar, virtutea mea a lîncezit în risipa ei!

Pe cel ce dăruie mereu îl paşte primejdia de-a-şi pierde-orice ruşine; cel care-mparte-ntotdeauna face bătături la mînă şi la inimă de prea multă-mpărţeală.

Privirea mea nu se mai umezeşte văzînd ruşinea celor ce cerşesc; mîna-mi devine aspră: nu mai simte tremurul mîinii ce primeşte.

Ah, unde-s lacrima din ochiul meu şi puful de pe inimă? O, solitudine a celor care dăruiesc! Muţenie a celor care strălucesc!

Mulţi sori se-ncrucişează-n spaţiul gol: lumina lor vorbeşte tuturor celor ce se găsesc în umbră — dar mie nu.

O, aceasta e inimiciţia luminii faţă de tot ce străluceşte: ne-ndurătoare îşi urmează drumul.

Nedrept faţă de tot ce străluceşte în adîncul inimii şi rece-n faţa sorilor — aşa călătoreşte orice soare.

Asemeni uraganelor, sorii aleargă sus pe drumul lor: acesta li-e cutreierul. Ei îşi urmează voinţa neîndurătoare: aceasta e răceala lor.

O, doar voi, fiinţe-ntunecate şi noptoase, vă procuraţi căldura din darul celor care strălucesc! O, doar voi vă soarbeţi laptele şi consolarea din ugerul luminii!

Vai, gheaţă e în jurul meu, îmi arde mîna de atîta gheaţă! Vai, sete mi-e să beau din setea voastră!

E noapte: vai! de ce a trebuit să fiu lumină! Şi sete de-ntuneric! Şi singurătate!

E noapte: acum irumpe dorul meu ca un izvor — dorinţa de-a vorbi.

E noapte: acum vorbesc mai tare toate fîntînile care ţîşnesc. Şi sufletul meu este o fîntînă ţîşnitoare.

E noapte: acuma se trezesc toate cîntările îndrăgostiţilor. Şi sufletul meu este cîntecul unui îndrăgostit. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

CÎNTECUL DE DANS

Într-o seară, Zarathustra trecea cu ucenicii săi printr-o pădure; şi cum era în căutarea unui izvor, iată că ajunse într-o poiană verde înconjurată de arbori şi de tufişuri unde dansau nişte fete. Îndată ce-l recunoscură pe Zarathustra, ele îşi încetară dansul; dar Zarathustra, apropiindu-se de ele prieteneşte, le spuse aceste cuvinte:

„Nu vă opriţi din dans, frumoase fete! Nu vin spre voi cu ochii răi ca să vă tulbur jocul, nu sunt duşman al fetelor.

Sunt avocatul Domnului în faţa diavolului: acesta este spiritul ce-ngreunează. Cum aş putea, aerienelor, să fiu duşman al dansului divin? Sau al picioarelor adolescente cu glezne-atît de graţioase?

Ce-i drept, sunt o pădure şi o noapte cu copaci întunecoşi: dar cei care nu se sfiesc de-ntunecimea mea aceia pot descoperi şi trandafiri sub chiparoşii mei.

Şi chiar pe micul zeu îl pot găsi, pe care fetele-l adoră: el stă culcat lîngă fîntînă, liniştit, cu ochii închişi.

De fapt, ca orice pierde-vară, a adormit în plină zi! A ţopăit prea mult la prins de fluturi?

Să nu vă supăraţi pe mine, frumoase dansatoare, dacă-l voi pedepsi puţin pe micul zeu! O să se vaiete şi o să ţipe — dar chiar cînd plînge, îţi stîrneşte rîsul!

Şi-o să vă ceară chiar un dans, cu ochii-n lacrimi; eu însumi vreau să-i cînt ca să danseze:

O arie de dans şi o satiră pentru spiritul împovărării, diavolul meu prea-nalt şi prea-puternic, cel despre care unii spun că-ar fi însuşi «stăpînul lumii».“ —

Şi-acesta este cîntecul, pe care Zarathustra l-a cîntat, în timp ce Cupidon dansa cu fetele-mpreună:

În ochii tăi privii odinioară, o, viaţă! Şi ca într-o prăpastie fără fund mi s-a părut că mă scufund.

Dar tu m-ai tras cu undiţa de aur îndărăt; şi, batjocoritor, ai rîs, cînd eu ţi-am spus că eşti impenetrabilă.

„Aşa susţin toţi peştii“, mi-ai zis tu: „tot ce nu pot pătrunde *ei* susţin că e impenetrabil.

Dar eu sunt numai schimbătoare, sălbatică şi femeiască-n toate, şi nicidecum prea virtuoasă:

Deşi voi toţi, bărbaţii, mă numiţi «adîncă» sau «fidelă», «eternă» şi «misterioasă».

Dar voi, bărbaţii, ne dăruiţi întotdeauna virtuţile ce le aveţi — vai! virtuoşilor!“

Aşa rîdea ea, Cea-de-necrezut; dar eu n-o cred niciodată, cum nu cred nici în rîsul ei, cînd se bîrfeşte-aşa pe sine însăşi.

Dar într-o zi, cînd între patru ochi stăteam de vorbă, cu-nţelepciunea mea sălbatică, aceasta-mi zise mînioasă: „Tu vrei, doreşti, iubeşti, iată de ce tot *lauzi* viaţa!“

Stam gata să-i răspund cu răutate, să-i spun în faţă mînioasei adevărul; şi nu există vreun răspuns mai răutăcios, decît „să-i spui înţelepciunii adevărul".

Aşa stau lucrurile-ntre noi trei. Eu, din adîncul inimii, iubesc doar viaţa — dar, recunosc, îndeosebi, cînd o urăsc!

Iubesc însă binevoitor înţelepciunea şi adesea chiar prea mult! Aceasta, pentru că ea-mi aminteşte foarte mult de viaţă!

Ea are ochii ei, şi rîsul ei, şi chiar şi undiţa de aur: ce pot să fac, dacă acestea două se-aseamănă atît de mult?

Iar într-o zi, cînd viaţa m-a-ntrebat: Înţelepciunea? Cine e? — i-am zis grăbit: „A, da: înţelepciunea!

De ea ţi-e sete, şi nu te mai saturi, o iscodeşti sub vălul ei, şi-ai vrea s-o prinzi în plasă.

Dacă-i frumoasă? Cum pot eu să ştiu! Dar chiar şi crapii cei bătrîni tot muşcă din momeala ei.

E schimbătoare şi cu toane; am observat-o prea adesea cum îşi muşcă buzele şi cum se plaptănă-n răspăr.

Poate că este rea şi falsă şi-n general ca o servitorică; cînd însă se bîrfeşte pe sine însăşi, atunci într-adevăr este seducătoare."

Iar după ce i-am spus acestea, viaţa a rîs răutăcios şi şi-a-nchis ochii. „Dar despre cine tot vorbeşti?" mi-a zis, „desigur, despre mine?

Şi chiar dacă-ai avea dreptate — să-mi spui *acestea toate* mie-n faţă?! Dar hai: acuma spune-mi ceva şi despre-nţelepciunea ta!"

Vai, şi-atunci tu ţi-ai deschis pleoapele, iubită viaţă!

Şi iar mi s-a părut că mă scufund în insondabil. —

Acesta a fost cîntecul lui Zarathustra. Dar după ce petrecerea s-a încheiat şi fetele plecară, el s-a simţit deodată trist.

„De mult apuse soarele", grăi el în sfîrşit; „poiana este umedă, iar din pădure vine-ncet răcoarea.

Ceva necunoscut mă împresoară şi mă priveşte gînditor. Cum! Eşti în viaţă încă, Zarathustra?

De ce? Prin ce? Şi pentru ce? Şi încotro? Şi cum? Să mai trăieşti — nu-i oare-o nebunie? —

Vai, dragi prieteni, seara e aceea ce-mi pune-aceste întrebări. Iertaţi-mă pentru tristeţea mea!

S-a înserat: iertaţi-mă că s-a-nserat!"

Aşa grăit-a Zarathustra.

CÎNTECUL FUNERAR

„Acolo este insula mormintelor, tăcută; acolo sunt şi lespezile tinereţii mele. Vreau să depun acolo coroana vieţii veşnic verzi."

Cu-această hotărîre-n inimă, trecut-am marea. —

O, chipuri şi vedenii ale tinereţii mele! O, voi, priviri ale iubirii toate, dumnezeieşti momente! Ce repede mi-aţi dispărut! La voi, acuma mă duce gîndul ca la nişte morţi.

Voi, morţi iubiţi, un dulce miros îmi trimiteţi, care-mi înduioşează inima şi-mi smulge lacrimi. Într-adevăr, cutremură şi-nduioşează inima corăbierului însingurat.

Cel mai bogat şi cel mai demn de pizmuit sunt încă eu — însinguratul! Căci eu, eu totuşi v-am *avut*, iar voi încă mă posedaţi: spuneţi-mi, cui i-au căzut, ca mie, asemeni mere rumene din pom?

Tot eu sunt încă moştenirea şi domeniul iubirii voastre, cel înflorit întru memoria voastră cu felurite şi sălbatice virtuţi, iubiţii mei!

Vai, noi am fost făcuţi ca laolaltă să rămînem, minuni atît de tainice şi dulci; voi aţi venit spre mine şi dorinţa mea, dar nu ca nişte păsări temătoare, nu! — ci-ncrezătoare-n cel ce are-ncredere!

Da, ca şi mine, zămisliţi pentru credinţă şi pentru delicate veşnicii: Oi trebuie să vă numesc acuma după

necredinţa voastră, voi, clipe şi priviri dumnezeieşti: căci alte nume încă nu ştiu să vă dau.

Într-adevăr, prea repede mi-aţi dispărut, fugarelor. Şi totuşi n-aţi fugit de mine şi nici eu n-am fugit de voi: nevinovaţi suntem şi unii şi alţii de infidelitatea noastră.

Spre a mă omorî pe *mine*, v-au sugrumat pe voi, o! ciocîrlii ale speranţei mele! Da, ţintind în voi, iubiţii mei, şi-a azvîrlit invidia săgeţile — spre-a mă răni în inimă pe mine!

Şi-a reuşit! Nu eraţi voi ce mi-a fost cel mai drag întotdeauna, bun şi avut al meu: *de-aceea* trebuia să muriţi tineri şi prea devreme!

Spre ceea ce aveam mai vulnerabil a ţintuit: spre voi, care-aveţi pielea ca un puf, ca un surîs ce piere chiar la cea dintîi privire!

Însă cuvîntu-acesta vreau să-l spun duşmanilor: ce-nseamnă orice crimă omenească, pe lîngă tot ce mi-aţi făcut!

Ce mi-aţi făcut este mai rău ca orice crimă omenească; voi mi-aţi luat ceea ce nimeni nu putea să-mi dea 'napoi: — iată ce vă spun eu acum, duşmanilor!

Voi aţi ucis cele mai dragi miracole şi viziunile juneţii mele! Voi mi-aţi luat tovarăşii de joc, acele fericite spirite! Întru-amintirea lor depun coroana-aceasta-aici, şi-acest blestem.

Acest blestem asupra voastră, duşmani ai mei! O, voi mi-aţi retezat eternitatea, aşa cum se destramă-un zvon în noaptea rece! Abia un licăr într-un ochi dumnezeiesc mi-a fost — abia o clipă!

Aşa vorbea odinioară, în ore faste, puritatea mea: „Divine fi-vor pentru mine toate fiinţele."

Atunci cu soioase stafii aţi dat năvală asupra mea; vai! unde a dispărut această oră fastă?

„O, sfinte fi-vor pentru mine toate zilele" — aşa vorbea odinioară înţelepciunea tinereţii mele: şi-ntr-adevăr, vorbea ca o voioasă-nţelepciune!

Voi însă mi-aţi furat pe urmă nopţile, duşmani ai mei, şi le-aţi vîndut pe insomnie şi pe chin: vai! unde-a dispărut această voioasă înţelepciune?

Cîndva tînjeam să aflu din zborul păsărilor vestea bună; dar voi mi-aţi scos în cale-un monstru-cucuvea, prevestitor de rele. Vai! unde-a dispărut atunci gingaşa mea dorinţă?

Odinioară am jurat să nu mai simt nici un dezgust: atunci voi i-aţi schimbat pe cei care-mi erau aproape în buboaie cu puroi. Vai! unde-a dispărut deodată cel mai nobil jurămînt al meu?

Ca orbul am umblat odinioară pe drumuri fericite: atunci voi aţi zvîrlit gunoaie pe drumul orbului: şi-acuma iată-l dezgustat de calea ce-o urma orbeşte.

Iar cînd în ceea ce era mai greu am izbîndit şi-mi celebram triumful autodepăşirii, atunci voi i-aţi împins pe cei ce mă iubeau, să-mi reproşeze cît rău le-am făcut.

De fapt, e ceea ce-aţi făcut întotdeauna: cu fiere mi-aţi amestecat cea mai curată miere şi rîvna celor mai harnice albine ale mele.

Încredinţat-aţi milei mele cerşetorii cei mai insolenţi; peste neruşinaţii incurabili silit-aţi grija mea să se aplece. În felu-acesta mi-aţi rănit virtuţile-n credinţa lor.

Iar cînd sacrificam ce-aveam mai sfînt, „cucernicia" voastră se grăbea să-adauge ofrandele ei mult mai grase: şi astfel trîmbele osînzei voastre înăbuşeau preasfîntul meu altar.

Şi într-o zi cînd hotărîsem să dansez, cum încă niciodată nu dansasem, sus, pe deasupra cerurilor toate să dansez: voi mi l-aţi înşelat pe cîntăreţul ce mi-l alesesem.

Iar el porni să cînte-o melodie îngrozitoare şi lugubră; vai! ca un corn posomorît pătruns-a în urechea mea!

O, cîntăreţ ucigător, unealtă-a răutăţii şi mai-presus-ca-toţi-nevinovat! Tocmai îmi pregăteam un mîn-

dru dans, cînd tu cu ale tale zvonuri mi-ai ucis orice extaz!

Eu nu ştiu să-mi rostesc decît prin dans parabolele ultimelor lucruri: — şi iată, cea mai nobilă parabolă a mea mi-atîrnă-acum în membre nerostită!

Încătuşată încă, nerostită, rămîne-acum speranţa mea cea mai înaltă! Şi toate chipurile şi consolările juneţii mele-au dispărut!

Cum am putut să-ndur? Şi cum m-am vindecat de-atare răni şi le-am învins? Şi cum a înviat din morţi sufletul meu?

Aşa-i, ceva invulnerabil şi de neînvins se-agită-n mine, o forţă ce sfărîmă stînci: este *voinţa* mea. Ea îşi croieşte drumul în tăcere, rămîne neschimbată ani de-a rîndul.

Ea vrea să-şi umble drumul său cu paşii mei, bătrîna mea voinţă; i-e caracterul dur, invulnerabil.

Mie, invulnerabil mi-e numai călcîiul. Tu încă tot trăieşti, şi eşti aceeaşi, atoaterăbdătoare! Şi ieşi întotdeauna din morminte!

În tine trăieşte încă tot ce nu mi-a înflorit în tinereţe, şi-n numele vieţii şi al tinereţii stai plină de speranţă-aici pe palide ruine de morminte.

Da, tu pentru mine încă eşti sfărîmătoarea tuturor mormintelor: Slavă ţie, voinţa mea! Numai acolo unde sunt morminte, există învieri.

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE DEPĂŞIREA DE SINE

„Voinţă de-adevăr" — aşa numiţi voi, înţelepţilor, tot ce vă mişcă şi vă-nflăcărează?

Voinţa de-a-nţelege tot ce există — e numele pe care *eu* îl dau voinţei voastre!

Voi vreţi întîi *să faceţi* de-nţeles tot ce există: căci voi vă îndoiţi, pe drept cuvînt, că-ar fi ceva deja de înţeles.

Dar trebuie ca totul să se plece şi să vi se supună vouă! Aceasta vrea voinţa voastră.

Ca totul să devină şi să fie supus al spiritului, întocmai ca oglindă şi răsfrîngere.

Aceasta e voinţa voastră-ntreagă, o! înţelepţilor, ca o voinţă de putere; chiar cînd rostiţi cuvinte despre bine, despre rău şi faceţi judecăţi de-apreciere.

Voi vreţi încă să creaţi lumea, în faţa căreia să-ngenuncheaţi: aceasta-i ultima beţie-a voastră, şi speranţă.

Cei simpli însă, gloatele — ei sunt asemeni unui fluviu, pe care o barcă lunecă la vale: gătite şi sărbătoreşti, în barcă tronează judecăţile de-apreciere.

Voi v-aţi lansat voinţa şi valorile pe fluviul devenirii; tot ce poporul ia drept bun şi rău trădează o voinţă de putere, foarte veche.

Voi, înţelepţilor, voi aţi fost cei care au aşezat atare oaspeţi în barca-aceasta şi-mpodobindu-le le-aţi dat făloase nume — voi şi voinţa voastră suverană!

Acuma fluviul poartă barca voastră-n jos: el *trebuie* s-o poarte. Ce importanţă are că valurile sparte spumegă şi muşcă mînioase din etravă!

Nu fluviul vă ameninţă, o! înţelepţilor, şi nici sfîrşitu-a tot ce pentru voi e rău sau bine; ci chiar voinţa însăşi, voinţa de putere — voinţa de-a trăi inextinghibil-creatoare.

Dar ca să înţelegeţi ce vreau să spun eu despre rău şi despre bine, aş vrea să vă arăt şi ce gîndesc despre viaţă şi despre felul de a fi al celor vii.

Pe-aceştia eu i-am urmărit, pe drumuri felurite, ca să cunosc natura lor.

În sute de oglinzi în fel şi chip le-am prins privirea, cînd gura lor era lacăt: ca ochiul lor să se pronunţe. Iar ochiul lor s-a pronunţat.

Dar pretutindeni unde am găsit fiinţe vii, am auzit vorbindu-se despre supunere. Tot ce trăieşte se supune.

Şi-apoi, mai e şi lucru-acesta: i se comandă celui ce nu ştie să se supună sieşi. Acesta-i felul de a fi al celor vii.

Iar în al treilea rînd, am auzit că e mai greu a porunci decît a te supune. Şi nu numai pentru că cel ce porunceşte poartă povara tuturor supuşilor şi pentru că povara-aceasta îl striveşte.

Ci pentru că-am găsit doar încercare şi risc în oricare poruncă; şi-adeseori, cînd porunceşte, un om se riscă chiar pe sine însuşi.

Da, chiar cînd îşi comandă sie însuşi, el trebuie să-şi răscumpere porunca. El trebuie să devină judecător, răzbunător şi victimă a legii sale proprii.

Dar cum e cu putinţă-aşa ceva? m-am întrebat. Şi ce convinge pe un om să-asculte şi să poruncească, şi poruncind să se supună?

Deci daţi-mi ascultare, înţelepţilor! Puneţi-mă la încercare serios, dacă m-am furişat pînă-n adîncul vieţii înseşi şi pînă-n rădăcinile simţirii sale!

Oriunde am găsit viaţă, găsit-am voinţă de putere; chiar şi-n voinţa servitorului găsit-am voinţa de a fi stăpîn.

Că cel mai slab serveşte celui mai puternic e pentru că-l înduplecă voinţa sa, care se vrea stăpînă peste alta mai slabă decît ea: e singura plăcere a ei de care nu-i în stare-a se lipsi.

Aşa cum cel mai mic i se supune unuia mai mare, pentru — a avea la rîndul său plăcerea de-a fi stăpîn al celui foarte mic, la fel şi cel mai mare se supune, punînd în joc pentru putere chiar viaţa sa.

Este ispita celor foarte mari de-a cuteza şi de-a se pune în pericol, jucîndu-se cu moartea ca la zaruri.

Chiar unde-s jertfă şi serviciu, şi privire-ndrăgostită, e tot voinţa de a fi stăpîn. Pe drumuri ocolite, strecurîndu-se-n cetate, cel slab ajunge pînă-n inima celui puternic — şi-i ia puterea.

Această taină mi-a mărturisit-o însăşi viaţa: „Iată", mi-a zis, „eu sunt *constrîngere de a mă depăşi pe mine însămi.*

Desigur, voi numiţi aceasta voinţă de a zămisli, instinct al scopului, elan spre tot mai sus, spre mai de-

parte şi spre mai complex: dar toate-acestea sunt doar *una* şi *aceeaşi* taină.

Iar eu prefer să pier, decît să-mi pierd această *singură* pornire; şi-ntr-adevăr, acolo unde-s declinul şi căderea frunzelor, acolo, iată, viaţa se sacrifică — de dragul puterii!

Silită sunt să fiu doar luptă şi devenire, şi ţintă, şi negare-a ţintei: vai! cine-mi descoperă voinţa descoperă de-asemenea pe ce căi *strîmbe* e silită ea să meargă!

Tot ce creez şi oricît mi-ar plăcea că-am creat — curînd sunt nevoită să-i fiu duşman şi să-mi urăsc iubirea: aceasta e voinţa voinţei mele.

Chiar tu, fiu al cunoaşterii, eşti doar un drum şi-o urmă de picior a vrerii mele: de fapt, voinţa de putere ce mă animă calcă pe urmele voinţei tale de-adevăr!

Fără-ndoială, cel ce-a lansat expresia «voinţa de-a trăi» — acela n-a aflat ce-i adevărul: voinţa-aceasta — pur şi simplu nu există!

Căci: ce nu există nu este-n stare nici să vrea; dar ceea ce există cum ar fi-n stare să mai aibă voinţa de a exista!

Numai acolo unde e viaţă, e şi voinţă: dar nu voinţă de-a trăi, ci — învaţă de la mine — voinţă de putere!

Multe sunt lucrurile mult mai preţuite de cei vii decît viaţa însăşi; dar chiar şi-n preţuirea-aceasta vorbeşte voinţa de putere!"

Aşa m-a învăţat odinioară viaţa; de-aceea sunt în stare să dezleg, iluştri înţelepţi, chiar şi enigma inimilor voastre.

Iată de ce vă zic: bine şi rău, chiar dac-ar fi netrecătoare — acestea nu există! Din sine însuşi trebuie să se depăşească orice lucru.

Voinţa voastră de putere — a voastră ce daţi preţ la ceea ce există — se foloseşte de valorile şi de noţiunile de rău şi de bine ale voastre; iată în ce constau iubirea voastră tainică şi strălucirea, tremurul şi revărsarea sufletului vostru.

Dar din valorile în care credeţi cresc-o putere şi mai mare şi-o nouă depăşire: acestea sparg şi oul, şi găoacea.

Iar cel ce trebuie să fie creator în bine şi în rău — acela mai întîi este silit să fie un negator, să spargă-n praf valori.

În felu-acesta răul cel mai mare aparţine celui mai mare bine, care se dovedeşte însă creator. —

Să mai vorbim de-aceste lucruri, iluştri înţelepţi, oricît de rău v-ar face. Tăcerea este cea mai rea: căci toate adevărurile ce n-au fost rostite se-nveninează.

Şi spargă-se de adevărurile noastre tot ce-i de sparţ! Mai sunt încă atîtea case de clădit! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE CEI SUBLIMI

Calm este prundul mării mele: cine-ar putea să întrevadă ce monştri rîzători ascunde!

Netulburat este adîncul meu: dar scînteiază de enigme şi rîsete.

Azi am văzut un om sublim, un om solemn, un penitent al spiritului: ah, cum a hohotit sufletul meu văzîndu-i urîţenia!

Umflîndu-şi pieptul şi asemeni celui care îşi trage-n sine răsuflarea, aşa mi-a apărut omul sublim, şi tacitum:

Împodobit cu adevăruri hîde, pe care le vînase, şi-nfăşurat în haine zdrenţuite; mulţi ghimpi ieşeau din carnea lui — dar nici un trandafîr nu am văzut.

El încă nu-nvăţase nici rîsul, şi nici frumuseţea. Sumbru se întorcea acasă acest vînător din marile păduri ale cunoaşterii.

Se întorcea din lupte cu fiarele sălbatice, dar gravitatea lui trăda încă o fiară — neîmblînzită!

Asemeni unui tigru se-aţinea, gata să sară; mie însă nu-mi plac aceste suflete încrîncenate, toţi refulaţii ceştia mă scîrbesc.

Iar voi, prieteni, îmi tot spuneţi că despre gusturi şi culori nu se discută? Dar viaţa-ntreagă nu-i decît gîlceavă pentru gusturi şi culori!

Gustul: e totodată greutate, balanţă şi cîntăritor; dar vai de cel ce speră să trăiască fără gîlceavă pentru greutate, balanţă şi cîntăritor!

Dacă un om sublim ar obosi de propria-i sublimitate, abia atunci el ar începe să devină cu-adevărat frumos — iar eu aş vrea abia atunci să-l gust şi să-l găsesc gustos.

Şi-abia cînd el se va întoarce de la sine însuşi, va fi în stare să sară dintr-un salt peste umbra sa — şi-ntr-adevăr drept în *propriul său* soare.

Prea mult a stat la umbră, obrajii-acestui penitent al spiritului au pălit; era să moară înfometat de mult prea multă aşteptare.

În ochiul lui mai licărea dispreţul; şi scîrba i se-ascundea-n colţul gurii. Ce-i drept, acum se odihneşte, însă odihna nu i s-a întins la soare.

Ca taurul ar trebui să facă; iar fericirea lui ar trebui să aibă izul pămîntului, nu al dispreţului pentru pămînt.

Aş vrea să-l văd asemeni unui taur alb, cum sfornăie pe nări mugind în faţa brăzdarului, iar mugetul lui laudă a tot ce-i pămîntesc să fie!

Obrazul lui e încă mohorît; o umbră-a mîinii-i trece peste el; umbrit îi e şi cugetul din ochi.

Chiar fapta lui cade asupra sa ca o umbră: mîna umbreşte tot ce-i stă la îndemînă[1]. El fapta încă nu şi-a depăşit-o.

Tare îmi place ceafa lui de taur, însă aş vrea să-i văd şi ochiul de înger.

---

1. Am tradus în felul acesta, poate prea liber, jocul de cuvinte din original: *die Hand verdunkelt den Handelnden*. (*n.t.*)

Chiar de voinţa lui de-a fi erou ar trebui să se dezveţe: aş vrea să-l ştiu un suitor spre înălţimi, nu numai un sublim — eterul însuşi să-l poarte pe cel fără voinţă!

A îmblînzit sălbăticiuni, a dezlegat enigme; s-ar cuveni deci să se libereze de propriile lui enigme şi sălbăticii, să le preschimbe în odrasle ale cerului.

Cunoaşterea lui încă n-a-nvăţat să rîdă, nici să se smulgă din invidie; pasiunea-i tălăzuitoare încă nu i s-a potolit în frumuseţe!

Căci, ne-ndoios, nu în saţietate ar trebui să amuţească şi să se scufunde dorinţa lui, ci-n frumuseţe! Harul e-o parte din mărinimia celor darnici.

Cu un braţ deasupra capului încovoiat: aşa ar trebui să-şi afle tihnă eroul, aşa ar trebui să-şi depăşească chiar şi tihna.

Însă tocmai eroului i-e cel mai greu să-atingă din toate lucrurile *frumuseţea*. Inaccesibilă rămîne frumuseţea oricărei vreri impetuoase.

Puţin mai mult, o leacă mai puţin: tocmai aceasta e aici prea mult, iar dincolo exact ce trebuie.

Să staţi cu muşchii relaxaţi şi cu voinţa deshămată, aceasta vă e cel mai greu din toate, sublimilor!

Cînd forţa se transformă-n graţie şi se pogoară în vizibil — această pogorîre o numesc eu frumuseţe.

Şi de la nimeni nu pretind mai multă frumuseţe, ca de la tine, preaputernicule! Ultima depăşire de tine însuţi să fie bunătatea.

De tot ce-i rău te cred în stare: de-aceea vreau din partea ta doar binele.

I-adevărat, am rîs adeseori de slăbănogii ce se cred buni, pentru că lovitura lor e fără vlagă!

Ar trebui să cucereşti virtutea unei coloane: tot mai frumoasă şi mai delicată, însă pe dinlăuntru tot mai aspră şi mai rezistentă, cu cît se-nalţă.

Da, omule sublim, tu într-o bună zi vei fi frumos. Şi-oglindă fi-vei propriei tale frumuseţi.

Atunci sufletul tău se va înfiora de propriile lui dorinţi dumnezeieşti; iar adoraţia o să palpite chiar şi-n înfumurarea ta!

Căci tocmai în aceasta stă secretul sufletului: doar cînd eroul l-a abandonat, el vede cum se-apropie, în vis — Supraeroul.

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE ŢARA CULTURII

Mult prea departe-n viitor m-am avîntat şi m-a cuprins deodată un fior.

Iar cînd mi-am aruncat ochii-mprejur, iată! doar timpul mi-era singurul contemporan.

Atunci am revenit spre ţara mea — din ce în ce mai repede: şi-n felu-acesta am ajuns la voi, oameni de astăzi, în ţara culturii.

Şi pentru prima dată v-am privit cu un ochi mai blînd şi favorabil, pentru că-ntr-adevăr un dor adînc mă împinsese.

Dar ce mi s-a-ntîmplat? Oricît mi-era de frică — nu m-am putut împiedica să rîd!

Asemenea-mpestriţătură ochiul meu nu mai văzuse niciodată!

Rîdeam, rîdeam mereu, deşi picioarele îmi tremurau, iar inima-mi bătea grozav de rîs: „Aici într-adevăr e ţara tuturor ulcelelor pentru culori!" — mi-am zis.

Cu faţa şi membrele vopsite în vreo cincizeci de culori, aşa vă-nfăţişaţi voi uluirii mele, oameni de astăzi!

Şi-nconjuraţi tot de vreo cincizeci de oglinzi, în care jocul vostru de culori se reflecta, simţindu-se flatat!

Într-adevăr voi nu puteaţi, oameni de astăzi, să purtaţi mască mai bună decît propriul vostru chip! Cine-ar fi-n stare să vă — *recunoască*!

Însemnaţi cu semnele trecutului, iar peste-aceste semne smîngălite altele mai noi — aşa aţi reuşit voi de minune să vă-ascundeţi de orice auguri!

Chiar dacă vreunul s-ar pricepe să citească-n măruntaie — cine-ar putea să creadă-ntr-adevăr că-aveţi voi măruntaie! Căci voi mi-aţi apărut ca frămîntaţi din pastă de culoare, lipiţi cu bileţele de hîrtie pe tot corpul.

Toate popoarele şi toate timpurile se vedeau pestriţe prin voalul vostru; toate moravurile şi credinţele vorbeau amestecat din gesturile voastre.

Cel care v-ar fi despuiat de voalurile, pelerinele, culorile şi gesturile voastre ar fi rămas abia în faţa unei sperietori de păsări.

Chiar eu, de fapt, sunt pasărea aceasta speriată, ce v-a văzut în pielea goală şi lipsiţi de orice fard; de-aceea am luat-o la sănătoasa, cînd carcasa voastră mi-a făcut semne de dragoste.

Prefer să fiu un muncitor cu ziua în infern în slujba umbrelor de-odinioară! — Locuitorii tărîmului de dedesubt sunt mult mai rotofei şi plini ca voi!

Da, aceasta e amărăciunea mea cea mare, că nu vă mai pot suporta nici goi, nici îmbrăcaţi, oameni de astăzi!

Toate neliniştile viitorului, tot ce-a putut să bage spaimă-n păsările rătăcite, sunt totuşi lucruri mai plăcute şi mai demne de încredere decît „realitatea" voastră.

Căci voi pretindeţi: „Noi suntem cu totul realişti, n-avem nici o credinţă şi nici o superstiţie"; şi vă umflaţi în pene — vai, deşi sunteţi lipsiţi de pene!

Într-adevăr, cum *aţi putea* să credeţi, împestriţaţilor! — voi care sunteţi doar imaginea a tot ce s-a crezut cîndva!

Voi sunteţi doar respingerea peripatetică-a credinţei înseşi, şi dezmembrarea oricărei gîndiri. *Nevrednici-de-a-fi-crezuţi:* această denumire v-o dau *eu*, o, realiştilor!

În spiritele voastre se ceartă toată flecăreala secolelor; dar toate visurile secolelor şi trăncăneala lor au fost cu mult mai realiste decît luciditatea voastră!

Voi sunteţi sterpi: *de-aceea* vă lipseşte credinţa. Dar cel ce trebuia să creeze — acela a avut dintotdeauna visuri premonitoare şi semne astrologice — şi a avut credinţă în credinţă! —

Voi sunteţi porţi întredeschise, în faţa cărora aşteaptă groparii. Şi-aceasta este realitatea *voastră*: „Totul e vrednic să se prăpădească."

Vai, iată-vă în faţa mea, neroditorilor! cu coastele care vă ies prin piele! Dar unii dintre voi au avut totuşi bănuiala acestui adevăr.

Iar el a zis: „Mă-ntreb dacă vreun zeu, pe cînd dormeam, nu mi-a furat ceva? Nu mult, într-adevăr, doar cît să plăsmuiască o femeiuşcă!

Ce minunat e că-mi lipseşte-o coastă!" aşa se exprimaseră cîţiva din oamenii de astăzi.

Da, voi mă faceţi să rîd, oameni de astăzi! Şi mai cu seamă cînd vă minunaţi deodată de voi înşivă!

Vai mie, dacă n-aş putea să rîd de ululiala voastră şi-ar trebui să-nghit acreala din străchinile voastre!

În felu-acesta însă îmi sunteţi uşori, mie căruia i-a fost scris să ducă *greul*; şi ce-are-a face că muscuţe şi gîndaci vin să se-aşeze pe povara mea!

Cu ele, aceasta nu va deveni mai grea, într-adevăr! Aşa cum nu din partea voastră, oameni de astăzi, o să mă-ncerce marea oboseală. —

Ah, cît de sus mai trebuie să-mi sui acuma nostalgia? Cu ochii în juru-mi de pe toate piscurile caut ţările taţilor şi mumelor.

Dar patria niciunde n-o găsesc; nestătător mă simt în toate-oraşele şi gata de-a ieşi pe orice poartă.

Străini şi vrednici de batjocură îmi sunt toţi oamenii de astăzi, spre care inima mă împingea odinioară; şi surghiunit sunt ah! din ţările taţilor şi mumelor.

De-aceea iubesc numai *ţara copiilor* mei, cea încă ascunsă, pe mări îndepărtate: spre ea mă-ndrept, cu pînzele umflate, neîncetat.

În ei, copiii mei, vreau să răscumpăr faptul de-a fi odrasla unor astfel de părinţi: şi-n orice viitor — prezentu-*acesta*!

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE IMACULATA CUNOAŞTERE

Aseară, pe cînd luna se-nălţa, credeam că ea are să nască-un soare: atît de lată şi de groasă atîrna la orizont.

Ea era mincinoasă însă, ca sarcina pe care o purta; încît mai repede-aş putea să cred că sus pe lună-i un bărbat, nu o femeie.

De fapt, el nu prea e bărbat, acest timid vagabond nocturn. E mai degrabă reaua conştiinţă a ei, pe care-o plimbă peste-acoperişuri.

Libidinos şi plin de gelozie este călugărul din lună, avid de tot ce-i pe pămînt, de toate bucuriile amanţilor.

Nu, nu-mi place deloc acest motan pe-acoperişuri! Dezgustători îmi par toţi cei ce se strecoară pe ferestre-ntredeschise!

Cucernic şi tăcut străbate covoarele stelare; dar mie nu-mi place deloc piciorul prea uşor al omului, la care pintenii nu zornăie.

Un pas cinstit vorbeşte; pisica însă se strecoară cu burta la pămînt. Uitaţi-vă, luna se-apropie cu paşii ei de mîţă necinstită. —

Vouă vă-ncredinţez această parabolă, sentimentali fătarnici, vouă — adepţi ai „cunoştinţei pure". Vouă vă zic — libidinoşi!

Şi voi iubiţi pămîntul şi teluricul: vă ştiu eu bine! — însă-n iubirea voastră se amestecă ruşinea cu reaua credinţă — sunteţi asemeni lunii.

Dispreţul faţă de teluric a fost sădit în spiritele voastre, dar nu şi-n măruntaie: *acestea* însă sunt în voi mai tari!

Şi-acuma spiritului vostru i-e ruşine să-asculte de voinţa măruntaielor şi fuge de ruşinea lui pe drumurile vicleniei şi minciunii.

„Sublim ar fi — aşa vă spune spiritul vostru mincinos — să n-ai nici o dorinţă-n faţa vieţii, nu ca un cîine, cu limba scoasă;

Să fii ferice numai contemplînd, voinţa ta mortificată să nu aibă nici gheara şi nici pofta egoismului — rece şi cenuşiu cu-ntregul corp, însă cu ochi de lună, îmbătaţi!

Ce mi-ar plăcea mai mult — aşa se-nşală pe sine însuşi înşelatul — ar fi să pot iubi pămîntul, cum îl iubeşte luna, şi să-i ating numai cu ochii frumuseţea.

Şi aceasta ar fi *imaculata* cunoaştere a tuturor lucrurilor, să nu pretind nimica de la lucruri, decît să zac în faţa lor, ca o oglindă care-ar avea sute de ochi." —

O, voi, sentimentali fătarnici, libidinoşilor! Vai, vouă vă lipseşte nevinovăţia dorinţei, iată de ce bîrfiţi acum dorinţa!

Într-adevăr, voi nu ca creatori, nici ca inventatori, şi nici ca amatori ai devenirii iubiţi pămîntul!

Unde se află nevinovăţia? Acolo unde e voinţa de procreaţie. Iar cel ce tinde să se depăşească — acela are şi voinţa cea mai pură.

Unde se află frumuseţea? Acolo unde *trebuie să vrei* cu-ntreaga ta voinţă; acolo unde vreau să iubesc şi să mor, pentru ca o imagine să nu rămînă numai imagine.

Iubire şi pierzanie — acestea merg de-o veşnicie împreună. Voinţa de-a iubi: aceasta e şi acceptare-a morţii. În felu-acesta vă vorbesc, o, laşilor!

Şi-acum pretindeţi ca emasculatei voastre priviri chiorîşe să-i zicem „contemplaţie"! Iar ce se lasă-atins de ochii laşi să fie botezat acuma drept „frumos"! O, voi, terfelitori de nume nobile!

Însă blestemul vostru-acesta este, neprihăniţilor, voi puri contemplatori, că niciodată nu veţi naşte, oricît de laţi şi groşi veţi atîrna la orizont!

Într-adevăr, cu vorbe nobile umblaţi în gură; şi-aţi vrea să credem că inimile voastre se revarsă de preaplin, neruşinaţilor!

În schimb, vorbele *mele* sunt modeste, strîmbe şi demne de dispreţ: căci bucuros culeg ce cade de la masa voastră de ospăţ.

Şi totuşi sunt în stare, făţarnicilor, să vă spun în faţă adevărul! Cu scoici, cu solzi de peşte şi cu ghimpi aş fi capabil, făţarnicilor, să vă-nsînger nasul!

Greu aer este-ntotdeauna-n jurul vostru şi-al prînzurilor voastre: minciunile, secretele şi gîndurile voastre josnice plutesc în aer!

Hai, îndrăzniţi să credeţi cît de cît în voi, în ceea ce simţiţi în măruntaie! Cel ce nu crede-n sine însuşi întotdeauna minte.

Cu masca unui Dumnezeu voi înşivă vă acoperiţi, „spirite pure"; sub masca unui Dumnezeu se-ascunde-un vierme înfiorător.

Într-adevăr, voi amăgiţi, „contemplativilor"! Chiar Zarathustra a fost cîndva-nşelat de pieile divine în care vă-ascundeţi; n-a fost în stare să ghicească nodul de vipere ce colcăie în voi.

Cîndva mi s-a părut că văd un suflet al lui Dumnezeu săltînd în jocurile voastre, cunoscători-fără-prihană! Şi nici o artă nu mi se părea mai bună ca măiestria voastră!

Nici scîrna şarpelui, nici mirosul îngrozitor nu le simţeam din pricina distanţei, nici viclenia de şopîrlă libidinoasă ce dădea tîrcoale-n jur.

Dar *m-am apropiat* de voi şi dintr-o dată s-a făcut lumină — şi-acum şi vouă vi se face; s-a terminat cu dragostea sub clar de lună!

Priviţi, ce palidă şi ce surprinsă-apare luna — în faţa aurorii!

Căci iat-o deja arzătoare: iubirea *ei* pentru pămînt se vede clară! Dor de creaţie şi nevinovăţie este orice iubire-a soarelui!

Priviţi, cît de nerăbdătoare vine pe faţa mării! Simţiţi voi steaua ei şi răsuflarea cea fierbinte a iubirii?

El vrea să soarbă marea şi-adîncul ei să-l bea pe înălţimi; iar marea plină de dorinţă se înalţă înspre el cu mii de sîni.

Ea *vrea* să fie sărutată şi să fie suptă de pofta soarelui; văzduhul *se vrea* şi înălţime, cărare a luminii şi însăşi ea lumină!

Într-adevăr, asemeni soarelui iubesc viaţa şi toate mările adînci.

Iată ce-nseamnă *pentru mine* cunoaştere: orice-adîncime trebuie să se ridice — la înălţimea mea!

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE SAVANŢI

Pe cînd dormeam, o oaie a venit să-mi pască pe creştet coroana cea de iederă — păştea zicînd întruna: „Zarathustra nu mai e savant."

A zis şi-apoi s-a-ndepărtat sătulă de frunze şi-ngîndurată. Un prunc mi-a povestit aceasta.

Mă tolănesc adesea bucuros aici, unde se hîrjonesc copiii, sub zidurile în ruină, printre scaieţi şi maci roşii în floare.

Sunt încă un savant pentru copii, pentru scaieţi şi pentru maci roşii în floare. Ei sunt nevinovaţi, pînă şi-n răutatea lor.

Dar pentru oi, se pare, nu mai sunt: aşa vrea soarta — fie binecuvîntată!

De fapt, acesta este adevărul: eu însumi părăsit-am casa savanţilor, trîntind şi uşa după mine.

Sufletul meu prea mult a stat înfometat la masa lor; nu sunt, ca ei, dresat pentru cunoaştere ca pentru spartul nucilor.

Îmi plac libertatea şi vîntul ce cutreieră pămîntul reavăn; mai bine să mă culc pe piei de bou decît pe-onorurile şi distincţiile lor.

Sunt prea aprins şi mistuit de gîndurile proprii: adesea mi se taie răsuflarea. Atunci sunt nevoit să ies sub cerul liber şi departe de orice cămăruţă prăfuită.

Dar ei sunt reci şi stau la umbră răcoroasă: ei vor la toate să fie numai spectatori şi se feresc să se aşeze pe trepte, acolo unde arde soarele.

Asemenea acelora ce cască gura la mulţimea ce trece-ncoace şi încolo, ei stau şi-aşteaptă căscînd gura la ideile pe care alţii le-au gîndit.

Dacă te-apuci să-i scuturi, împrăştie în jurul lor un praf ca sacii cu făină şi nu de bunăvoie; dar cine să mai vadă-n praful lor bobul de grîu şi voluptatea aurie a holdelor de vară?

Cînd se dau drept înţelepţi mă-nfioară cu micile lor adevăruri şi sentinţe: înţelepciunea lor miroase-adesea, parcă s-ar trage dintr-un smîrc; şi-ntr-adevăr, aud adeseori o broască orăcăind în ea!

Sunt iscusiţi, au degete îndeminatice: ce poate simplitatea *mea* alături de complexitatea lor! Iar degetele sunt pricepute la tors, la înnodat şi la urzeli: de-aceea ei sunt cei ce tricotează ciorapii spiritului!

Adevărate mecanisme de ceasornic sunt: se cere doar să fie trase la timp! Atunci arată fără greşeală ora şi scot un zgomot delicat.

Lucrează-asemeni morilor şi şteampurilor: de-ajuns e să li se arunce boabele! — ei ştiu să macine bobul mărunt şi să-l preschimbe-n prăfărie albă.

Ei se supraveghează reciproc şi nu se prea încred unii în alţii. Sunt inventivi în mici şiretenii şi stau pîndind pe-aceia a căror ştiinţă şchioapătă — aşteaptă ca nişte păianjeni. Întotdeauna i-am văzut cum pregătesc cu mare-atenţie otrăvurile; şi pentru-aceasta cum îşi trag pe degete mănuşile sticloase.

Sunt pricepuţi la jocurile cu zaruri măsluite; şi-i văd jucînd atît de-nverşunaţi, că-i trec toate sudorile:

N-avem nimic comun unii cu alţii; însă virtuţile lor mă scîrbesc mai tare ca falsitatea lor şi toate zarurile măsluite.

Cînd locuiam cu ei, stăteam deasupra lor. De-aceea erau supăraţi pe mine.

Ei nu voiau să-audă nicidecum că umblă cineva deasupra capetelor lor; de-aceea au pus lemne şi ţărînă, şi gunoaie între mine şi capetele lor.

În felu-acesta au înăbuşit răsunetul paşilor mei; şi nimeni nu m-a auzit mai rău decît cei mai savanţi din tagma lor.

Toate greşelile şi slăbiciunile-omeneşti le-au pus dea-valma între ei şi mine: acestui lucru ei îi zic „podeaua falsă" la ei acasă.

Cu toate-acestea, gîndurile mele s-au plimbat *deasupra* capetelor lor; şi chiar de-aş fi purtat de propriile mele erori eu tot aş fi deasupra lor, deasupra capetelor lor.

Căci oamenii *nu sunt* egali: justiţia vorbeşte-aşa. Iar ceea ce vreau eu *lor* nu le este-ngăduit să vrea!

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE POEŢI

„De cînd cunosc mai bine corpul — zicea odată Zarathustra unui discipol — spiritu-mi pare spirit doar simbolic; şi tot ce este «imuabil» — de-asemenea e numai un simbol."

„Te-am auzit odată spunînd acestea — i-a răspuns discipolul; iar după-aceea ai adăugat: «însă poeţii mint prea mult». De ce-ai zis că poeţii mint prea mult?"

„De ce?" îi zise Zarathustra. „Mă-ntrebi de ce? Eu nu fac parte dintre-aceia pe care să-i întrebi de ce.

Viaţa mea — datează ea de ieri? E foarte mult de cînd mi-am încercat temeiurile-opiniilor mele.

N-ar trebui să fiu cumva ca un butoi plin de memorie, pentru-a avea chiar şi temeiurile la-ndemînă?

Oricum, este prea mult că îmi păstrez toate opiniile; şi multe păsări dintre-acestea îşi iau zborul.

De altfel, uneori găsesc în columbarul meu şi cîte-o pasăre refugiată ce mi-e străină şi care tremură, cînd mîna mea se-aşază peste ea.

Dar ce ţi-a spus odată Zarathustra? Că poeţii mint prea mult? — Dar Zarathustra e şi el poet.

Crezi tu că el a spus acuma adevărul? De ce crezi asta?"

Discipolul răspunse: „Eu cred în Zarathustra." Dar Zarathustra, clătinînd din cap, surîse.

Credinţa nu mă face fericit, grăit-a el, şi mai ales credinţa-n mine.

Însă presupunînd că cineva a zis cu toată seriozitatea că poeţii mint prea mult: acela a avut dreptate — minţim prea mult.

Ştim prea puţin şi suntem proşti învăţăcei: aşa că trebuie să minţim.

Şi cine, oare, dintre noi, poeţii, nu a turnat el însuşi apă-n vin? Multe amestecuri otrăvitoare s-au preparat în pivniţele noastre şi multe lucruri de nedescris s-au făptuit.

Şi pentru că noi ştim puţin, tare-i mai îndrăgim pe cei săraci cu duhul, îndeosebi cînd sunt femeiuşte tinere.

Şi suntem chiar curioşi să ştim ce-şi povestesc la ceas de seară femeiuştile bătrîne. E ceea ce numim în noi eternul-feminin.

Şi ca şi cum ar exista un drum secret şi special către ştiinţă, care *se ştie* asupra celora care au învăţat cîte ceva, noi credem în popor şi în „înţelepciunea" lui.

Dar toţi poeţii cred aceasta: că cel care se culcă-n iarbă pe o costişă liniştită, ciulind urechile, ajunge să afle ceva despre lucrurile ce se petrec între pămînt şi cer.

Şi-ndată ce-i apucă sentimente delicate, poeţii se gîndesc întotdeauna că natura însăşi s-a îndrăgostit de ei:

Şi că se furişează la urechea lor, ca să le picure în ea intimităţi şi linguşiri preadrăgălaşe: cu care ei se umflă şi se laudă în faţa celor muritori!

Ah, există atîtea lucruri între pămînt şi cer, pe care doar poeţii le-au visat!

Dar mai ales *deasupra* cerului: căci zeii toţi sunt doar figuri poetice, tertipuri inventate de poeţi!

De fapt, ceva ne-atrage-ntotdeauna — şi mai ales împărăţia norilor: acolo ne-aşezăm burdufurile-mpestriţate, numindu-le pe urmă zei şi supraoameni: Sunt tocmai potriviţi, uşori cum sunt, pentru aceste jilţuri! — toţi aceşti zei şi supraoameni.

Vai, cît mă simt de obosit de insuficienţa care, cu orice preţ, ţine să fie importantă! Vai, cît mă simt de obosit de-aceşti poeţi! —

Cînd a auzit ce spune Zarathustra, discipolul s-a supărat pe el, dar a tăcut. Tăcea şi Zarathustra; iar ochiul său privea în sine însuşi, parcă ar fi văzut ceva în zarea largă. Pînă la urmă a oftat, iar răsuflarea i s-a liniştit.

Eu sunt de azi şi de odinioară, a zis apoi; însă în mine e ceva, venind din mîine, poimîine şi de cîndva.

Eu de poeţi sunt obosit, şi de cei vechi şi de cei noi: îmi par cu toţii superficiali, ca nişte mări fără-adîncime.

Ei n-au gîndit destul de-adînc; de-aceea nici simţirea lor nu s-a pierdut pe sine în abisuri.

Puţină voluptate şi puţină plictiseală: e tot ce au ei mai de preţ în meditaţii.

Din tot clingclangul harfei lor percep abia un fantomatic şuşotit şi suflu; ce vor fi reţinut ei pînă-acum din toată fervoarea sunetelor! —

Şi nici nu-mi par destul de curăţei: ei singuri îşi fac apele mai tulburi, să pară mai adînci.

Le place mult să-apară ca-mpăciuitori; dar pentru mine ei rămîn mijlocitori şi speculanţi, doar jumătăţi de om şi necinstiţi! —

Vai, m-am abătut şi eu cu mrejele la marea lor, nădăjduind un pescuit bogat; dar tot ce-am prins a fost un cap de zeu străvechi.

În felu-acesta marea nu i-a dat flămîndului decît o piatră. Ei înşişi poate s-au născut din mare.

Sigur, găseşti în ei şi perle: astfel sunt şi mai asemănători cu nişte scoici cu valve dure. Şi-n loc de suflet am găsit adesea-n ei mucozităţi sărate.

Ei de la mare-au învăţat înfumurarea: nu-i oare marea păuniţa păuniţelor?

Chiar şi-naintea celui mai hîd bivol ea nu-nceteazăcoada să-şi rotească, nicicînd nu oboseşte să se joace cu evantaiele ei de mătase şi argint.

Iar bivolul se uită tîmp la toate-acestea, cu sufletul aproape de nisip şi mai aproape de hăţiş, cel mai aproape însă de mocirlă. Ce-i pasă lui de frumuseţe şi de mare şi de gătelile păunilor! Parabola aceasta o închin poeţilor.

În realitate, spiritul lor însuşi e păun între păuni şi mare a înfumurării.

De spectatori are nevoie spiritul poetului: chiar dacă-aceştia nu sunt decît bivoli! —

Eu însă de spiritul acesta sunt sătul şi simt că se va sătura chiar el de sine însuşi.

Eu am văzut poeţi care s-au transformat şi şi-au întors privirea spre ei înşişi.

Eu i-am văzut pe penitenţii spiritului: aceştia s-au născut dintre poeţi.

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE MARILE EVENIMENTE

Există-o insulă pe mare — nu prea departe de Insulele Fericite-ale lui Zarathustra — pe care fumegă fără-ncetare un vulcan; despre acesta, poporul spune, dar mai ales femeile bătrîne din popor o zic, că-ntocmai ca un bloc de stîncă ar fi fost pus chiar la intrarea în infern; drumul îngust, la vale, care duce către această poartă a infernului, străbate muntele de foc.

Pe vremea cînd Zarathustra locuia în Insulele Fericite, s-a întîmplat că o corabie a ancorat la ţărmul insulei unde se află muntele ce fumegă; iar echipajul ei a debarcat pe insulă, ca să vîneze iepuri. Dar pe la orele amiezii, cînd căpitanul se afla iar împreună cu mateloţii săi, văzură toţi deodată venind spre ei din văzduh un om, şi-o voce pronunţă distinct aceste vorbe: „E timpul! Este timpul potrivit!" Cînd arătarea s-a apropiat de ei — dar ea se-ndepărtă asemeni unei umbre, repede, pe drumul care conduce spre munte —, ei au recunoscut în ea, cu mare consternare, pe Zarathustra; căci ei cu toţii, exceptînd pe căpitanul lor, îl mai văzură şi îl iubeau, cum ştie să iubească orice popor: adică, amestecînd în părţi egale dragostea şi teama.

„Uitaţi-vă!" strigă bătrînul lor cîrmaci, „e Zarathustra care se îndreaptă spre infern!" —

Cam în aceeaşi vreme, cînd nava-aceasta acosta în insula vulcanului, umblase zvonul că Zarathustra ar fi dispărut; prietenii, care fuseseră-ntrebaţi despre aceasta, povesteau că el plecase cu-o corabie-ntr-o noapte, fără să spună unde va călători.

Lumea era, deci, cam neliniştită; iar după vreo trei zile, neliniştii acesteia i se-adăugă povestea marinarilor, încît acum poporul pretindea că Zarathustra ar fi fost răpit de diavol. Discipolii au rîs, desigur, de-aceste zvonuri; iar unul dintre ei ajunse chiar să zică: „Eu mai curînd aş crede că Zarathustra l-a răpit pe diavol."

Dar în adîncul sufletului lor erau cu toţii plini de grijă şi nelinişte. De-aceea mare le-a fost bucuria cînd, după cinci zile, Zarathustra apăru iar printre ei.

Şi iată povestirea convorbirii pe care Zarathustra a avut-o cu cîinele de foc:

Pămîntul, a zis el, are o piele; iar pielea-aceasta are boli. Una din ele, de exemplu, se numeşte: „om".

O altă boală dintre-acestea se numeşte „cîinele de foc": pe socoteala lui, oamenii-au îndrugat verzi şi uscate şi au lăsat să umble-o seamă de minciuni.

Spre-a dezlega această taină am străbătut eu marea; şi-ntr-adevăr văzut-am adevărul în faţa mea, desculţ şi-n pielea goală.

Iar cît priveşte cîinele de foc, acum sunt lămurit; la fel şi despre celilalţi diavoli de drojdie şi de pierzanie, de care nu doar femeile bătrîne se-nspăimîntă.

„Ieşi din bîrlogul tău, javră de flăcări!" strigat-am, „şi mărturiseşte cît de adînc este adîncul tău! De unde tragi tot ce azvîrli pe nări afară?

Tu sorbi din mare berechet: de-acolo îţi vine elocvenţa cam sărată! De fapt, tu, cîine al adîncului, înfuleci hrana numai de la suprafaţă!

Te socotesc, în cazul cel mai bun, drept ventriloc al pămîntului; şi ori de cîte ori am auzit că se vorbea de diavoli, de drojdie şi de pierzanie, mi s-au părut asemeni ţie: săraţi, mincinoşi şi superficiali.

Voi vă pricepeţi să urlaţi şi să-necaţi văzduhul cu cenuşă! Voi sunteţi cei mai straşnici fanfaroni şi sunteţi ne-ntrecuţi în arta de-a pune la fiert noroiul.

Acolo unde sunteţi voi, e şi noroiul prin apropiere-ntotdeauna şi-un mare-amestec de materii poroase, ca de peşteră închisă, ce năzuiesc să se elibereze.

Vouă vă place să urlaţi cuvîntul «libertate»; dar eu m-am dezvăţat să cred în «marile evenimente», de-ndată ce se-nfăşoară în urlete şi fum.

Şi crede-mă, prietene, tu, zgomot de infern; că marile evenimente nu sunt cele mai zgomotoase ore ale noastre, ci cele foarte liniştite.

Nu-n jurul celor care inventează noi vacarme, ci-n jurul celor care inventează noi valori se-nvîrte lumea; se-nvîrte *în tăcere*.

Şi recunoaşte: după ce zgomotul şi fumul tău se-mprăştie, se vede că mare lucru nu s-a-ntîmplat. Ce importanţă are că un oraş a devenit mumie, că o statuie-a căzut în glod!

Şi iată ce zic eu despre dărîmătorii de statui: e cea mai mare nebunie să-arunci în gura mării sare şi-n pîntecul noroiului statui.

Dispreţul vostru e noroiu-n care zace statuia; dar legea ei este tocmai aceasta: să iasă din acest dispreţ din nou la viaţă şi-n frumuseţe vie să se-nalţe!

Cu trăsături şi mai divine-o să se-nalţe, şi mai seducătoare chiar prin suferinţă; şi-ntr-adevăr, ea vă va mulţumi că-aţi aruncat-o în ţărînă, dărîmătorilor!

Dar iată sfatul pe care-l dau acuma regilor, bisericilor şi tuturor acelora care în timp şi în virtute au slăbit: lăsaţi-vă-n ţărînă răsturnaţi! Pentru ca voi să reveniţi la viaţă, iar vouă — virtuţile să vi se-ntoarcă!"

Aşa i-am zis eu cîinelui de foc; atunci el m-a-ntrerupt morocănos şi m-a-ntrebat: „Biserica? Ce este-aceasta?"

„Biserica?" răspuns-am eu. „Este un fel de stat, chiar cel mai mincinos din cîte sunt. Să taci tu, cîine preafăţarnic! Tu îţi cunoşti, mai bine ca oricine, soiul!

Ca tine însuţi, statul e un cîine prefăcut; ca tine, şi el vorbeşte doar prin fum şi urlete — spre-a ne convinge, ca şi tine, că el vorbeşte din adîncul lucrurilor.

Căci statul acesta se doreşte cel mai de seamă animal de pe pămînt; şi chiar găseşte oameni, ca să-l creadă."

Îndată ce i-am spus acestea, cîinele de foc, parcă nebun de gelozie, s-a dezlănţuit. „Cum?" a strigat el, „cel mai de seamă animal de pe pămînt? Şi se găseşte cineva să-l creadă?" Şi-atîta abur şi urlet groaznic a erupt gîtlejul lui, încît credeam că se va-năbuşi de ciudă şi de invidie.

Pînă la urmă s-a mai liniştit şi gîfîitul lui a încetat; îndată ce s-a liniştit, i-am spus rîzînd:

„Te-apucă furia, cîine de foc: înseamnă că am dreptate împotriva ta!

Şi ca să am dreptate mai departe, am să-ţi spun de-un alt cîine de foc, care vorbeşte chiar din inima pămîntului.

Aur respiră răsuflarea lui şi ploaie aurită: şi amîndouă-i vin din inimă. Ce-i pasă lui de scrum, de fum şi de noroi aprins!

Un rîs pluteşte-n juru-i ca un nor multicolor; el nu se sinchiseşte de gîlgîitul, tunetele şi sculpaţii mărunţaielor!

Dar aurul şi rîsul lui — acestea-i vin din însăşi inima pămîntului. Căci este bine ca s-o afli: *inima pămîntului este de aur.*"

Cînd cîinele de foc a auzit acestea, n-a mai avut puterea să mă-asculte. Plin de ruşine, şi-a tras coada-ntre picioare, a scos un biet *Hau! Hau!* şi s-a retras în văgăuna lui. —

Aceasta este povestirea lui Zarathustra. Însă discipolii abia-l mai ascultau: atît de mare era nerăbdarea lor de-a-i povesti şi despre mateloţi, şi despre iepuri, şi despre omul zburător.

„Ce trebuie să cred din toate-acestea!" zise Zarathustra. „Sunt oare o fantomă?

A fost fără-ndoială umbra mea. N-aţi auzit vorbindu-se despre un călător şi despre umbra sa?

Un singur lucru este sigur: că trebuie să mă gîndesc s-o ţin cît mai din scurt — altfel îmi strică reputaţia."

Şi încă-o dată Zarathustra clătină din cap, mirîndu-se. „Ce trebuie să cred din toate-acestea?" îşi zise el din nou.

„De ce strigă fantoma-aceea: «e timpul! Este timpul cel mai potrivit!» *La ce anume* — timpul cel mai potrivit?"

Aşa grăit-a Zarathustra.

PREZICĂTORUL

„— şi am văzut cum o tristeţe fără margini îi cuprinse pe oameni. Cei mai buni îşi părăsiră treburile.

Apăru o doctrină, şi o credinţă-alături de ea: «toate sunt vane, toate sunt la fel, toate s-au dus!»

Şi de pe toate dealurile se-ntorcea ecoul: «toate sunt vane, toate sunt la fel, toate s-au dus!»

Am recoltat din plin: dar pentru ce ne putrezesc şi se fac brune toate fructele? Ce piază rea s-a abătut din lună astă noapte?

Zadarnic ni-e orice muncă, otrava ne acreşte vinul, deochiu-a pîrjolit culturile şi inimile noastre.

Toţi ne-am uscat ca iasca; dacă-ar cădea asupra noastră o scînteie, ne-am face scrum — chiar focul nostru-a obosit.

Secatu-ne-au toate izvoarele, chiar marea s-a retras din faţa noastră. Ţărîna de sub noi se surpă, însă adîncul nu vrea să ne-nghită!

«Vai, unde să găsim o altă mare, în care să ne înecăm»: aşa răsună tînguirea noastră — de-a lungul mlaştinilor plate.

Într-adevăr, suntem prea obosiţi pentru-a muri; acum doar stăm de veghe şi ne tîrîm viaţa mai departe — în cripte mortuare!" —

Acestea le spunea prezicătorul, pe care Zarathustra-l auzi-ntr-o zi vorbind; şi iată că prezicerea aceasta îi merse drept la inimă şi-l tulbură. Umbla încolo şi încoace, trist şi obosit; şi devenea asemenea cu-aceia de care povestea prezicătorul.

E-adevărat, le zise el discipolilor, nu peste mult o să ne-ntîmpine un lung crepuscul. Vai, cum voi reuşi eu să-mi salvez lumina?

Nu vreau să mi se stingă în tristeţea dimprejur! Ea e sortită lumilor îndepărtate şi unor nopţi şi mai îndepărtate!

Cu inima împovărată de-atare griji dădea tîrcoale Zarathustra; şi trei zile la rînd n-a luat în gură strop sau bucătură, şi n-a ştiut ce e odihna, şi gustul vorbei l-a pierdut. Apoi s-a întîmplat că l-a cuprins un somn adînc. Discipolii au stat în jurul lui de-a lungul unor nopţi de veghe şi-au aşteptat îngrijoraţi să se trezească, să le vorbească iar şi să se vindece de orice-amărăciune.

Dar iată cuvîntarea, pe care Zarathustra a rostit-o, cînd s-a trezit; iar vocea lui venea spre ucenici ca dintr-o mare depărtare:

Daţi ascultare visului ce l-am visat, prieteni dragi, şi ajutaţi-mă să-i aflu înţelesul!

E o enigmă pentru mine acest vis; căci sensul lui este ascuns în el, ţinut acolo prizonier şi-mpiedicat să zboare din el cu aripi libere.

Visam că renunţasem la orice viaţă. Că devenisem paznic de noapte şi morminte, acolo sus pe muntele însingurat, în foişorul morţii.

Vegheam acolo sus sicriele: căci bolţi întregi întunecate erau pline de-asemenea trofee. Viaţa frîntă se uita la mine din sicriele de sticlă.

Miros de prăfuită veşnicie respiram: înăbuşit şi plin de colb îmi era sufletul. Şi cine-ar fi putut acolo să-aducă sufletului său un pic de aer!

O licărire ca de miez de noapte plutea mereu în preajma mea, singurătatea se pitise lîngă mine; şi ultima din trei, tăcerea morţii, prietena mai hîdă decît toate.

Purtam inel cu chei, cele mai ruginite dintre toate cheile; şi învăţasem să deschid cu ele cea mai scîrţîitoare dintre toate porţile.

Asemeni unui groaznic croncănit fugea pe goale ganguri sunetul, cînd deschideam canaturile porţii: era o pasăre care ţipa ostilă, căci nu-i plăcea să fie deşteptată din somn.

Dar mai oribilă şi încleştîndu-mi inima era tăcerea care se-aşternea din nou în jur, masivă, şi doar eu singur mă aflam acolo în liniştea aceea-nveninată.

Aşa-mi trecea, abia tîrîndu-mi-se, timpul, dacă mai exista atunci timp: dar ce puteam să ştiu eu? Însă iată, într-un tîrziu, s-a întîmplat ceva ce m-a trezit.

Ca tunetul izbiră trei bătăi în poartă, iar bolţile răspunseră cu vuiet de trei ori: şi-atunci m-am îndreptat spre poartă.

Alpa! strigat-am, cine-şi aduce cenuşa sa în munte? Alpa! Alpa! Cine-şi aduce cenuşa sa în munte?

Am întors cheia şi-am împins în poartă, din răsputeri. Dar ea mi s-a deschis doar cît grosimea unui deget;

Atunci un vînt vijelios a despărţit canaturile: şuierător şi aspru, şi strident, mi-a aruncat în faţă un sicriu ca smoala:

Şi-n mijlocul acestor vuiete, fluierături şi ţipete, sicriul a plesnit, scuipînd un nor de rîsete în fel şi chip.

Şi mii de mutrişoare de copii, de îngeri, de cucuvele, de bufoni, precum şi fluturi mari cît un copil rîdeau şi mă batjocoreau şi se înverşunau în contra mea.

Teribil de înspăimîntat, m-am prăvălit pe jos. Şi am ţipat de groază, cum nu ţipasem niciodată.

Şi propriul meu ţipăt m-a trezit: şi mi-am venit în fire. —

În felu-acesta Zarathustra povesti tot ce-a visat şi-apoi tăcu: căci încă nu ştia să-l tălmăcească. Însă discipolul pe care îl iubea el cel mai mult s-a ridicat vioi şi apucînd o mînă a lui Zarathustra, a zis:

„Chiar viaţa ta ne tălmăceşte acest vis, o, Zarathustra!

Nu eşti tu însuţi vîntul cu aprige şuierături, ce dai în lături porţile din foişorul morţii?

Sicriul plin cu răutăţile împestriţate şi mutrişoarele de înger ale vieţii — nu eşti tu însuţi?

Nu-ncape nici o îndoială, asemeni miilor de rîsete copilăreşti pătrunde Zarathustra în toate criptele funebre, rîzînd de paznicii de noapte şi morminte, ce umblă zornăindu-şi cheile lugubre.

Cu rîsul tău ai să-i alungi şi nimiceşti; căci leşinînd şi-apoi trezindu-se vor înţelege cîtă putere ai asupra lor.

Şi chiar atunci, cînd vor veni acel prealung crepuscul şi oboseala morţii, tu de pe cerul nostru nu vei dispărea, susţinător al vieţii!

Tu ne-ai făcut să desluşim noi stele şi noi splendori nocturne; şi-ntr-adevăr tu ai boltit deasupra noastră rîsul însuşi asemeni unui cort multicolor.

De-acum întruna au să izvorască din sicrie rîsete de copil, de-acum mereu un vînt puternic şi triumfător va zgîlţîi oricare oboseală-a morţii; acestora garant ai să le fii tu însuţi şi prezicător!

De fapt, *tu ţi-ai visat duşmanii înşişi*: acesta fost-a visul tău cel mai cumplit.

Însă la fel cum tu te-ai deşteptat din ei şi te-ai întors la tine, e rîndul lor să se trezească din ei înşişi — şi să apară-n preajma ta!"

Aşa vorbi discipolul; şi ceilalţi toţi se-apropiară-acum de Zarathustra, luîndu-i mîinile şi încercînd să-l smulgă din pat şi din melancolia lui. Dar Zarathustra sta acum aşezat în aşternutul său, cu ochii-absenţi. Asemeni unuia ce s-ar întoarce dintr-o mare depărtare, el se uita la ucenicii săi, scrutîndu-le figurile; dar încă nu-i recunoştea. Însă cînd ei l-au ridicat, punîndu-l pe picioare, atunci deodată ochiul lui s-a transformat; a înţeles tot ce s-a întîmplat şi mîngîindu-şi barba a rostit cu voce tare:

„Ei bine, toate-acestea au trecut; acuma îngrijiţi-vă, copiii mei, să-avem o masă bună, şi cît mai repede! În felu-acesta ţin să-mi ispăşesc visele rele!

Prezicătorul însă va trebui să bea şi să mănînce lîngă mine; şi îi voi arăta încă o mare-n care poate să se-nece!"

Aşa grăit-a Zarathustra. Însă privirea-i stăruia-ndelung asupra discipolului care-i tălmăcise visul; şi-n timpu-acesta clătina din cap. —

DESPRE MÎNTUIRE

Cum Zarathustra, într-o zi, trecea pe podul mare, schilozi şi cerşetori se-nghesuiră în jurul lui, iar un ghebos i se-adresă astfel:

„Vezi, Zarathustra! Chiar şi poporul te ascultă şi-ncepe-a da crezare învăţăturii tale. Dar ca să creadă-n tine de-a binelea, mai e nevoie de *ceva*: tu trebuie să ne convingi şi pe noi, schilozii! Tu ai aici o splêndidă colecţie pentru-a alege şi o ocazie cum nu sunt multe! Tu poţi să-i vindeci pe cei orbi, să-i faci să umble pe cei paralitici; celui ce poartă prea mult în spinare, îi poţi lua din greutate-un pic: aceasta-mi pare metoda cea mai bună de-a-i face pe infirmi să creadă-n Zarathustra!"

Dar Zarathustra i-a răspuns astfel aceluia care vorbise:

„Să iei unui cocoşat cocoaşa înseamnă să-i iei spiritul — aşa ne-nvaţă şi poporul. Iar dacă unui orb îi redai ochii, prea multe lucruri rele o să vadă pe pămînt: de-aceea el va blestema pe cel care l-a vindecat. Însă acela care-l va face pe schilod să umble i-aduce cea mai mare vătămare: căci de-ndată ce acesta va putea să umble, şi relele sale o vor lua razna — iată ce spune lumea despre cei infirmi. De ce n-ar trebui ca Zarathustra însuşi să-nveţe cîte unele de la popor, dacă poporu-nvaţă-atîtea de la Zarathustra?

De ce mă sinchisesc eu mai puţin, de cînd mă vîntur printre oameni, este să văd: «acestuia-i lipseşte-un ochi, acesta n-are o ureche, al treilea n-are un picior, alţii-şi pierdură limba, nasul sau chiar capul.»

Eu văd şi am văzut lucruri mai rele şi unele atît de-ngrozitoare, că nici nu-mi vine să le povestesc pe unele, pe celelalte însă nu pot să le tac; de pildă, oameni, cărora le lipseşte totul, iar din *ceva* au mult prea mult; oameni, ce nu sunt altceva decît un mare ochi, o gură mare, sau un pîntec mare, sau altceva enorm — eu îi numesc infirmi de-a-ndoaselea.

Cînd am ieşit din sihăstria mea şi pentru prima oară am trecut pe podu-acesta, eu n-am putut să mă-ncred ochilor şi mă uitam întruna [cînd aici, cînd dincolo], pînă mi-am zis într-un sfîrşit: «Aceasta este o ureche! O singură ureche, mare cît un om!» Şi m-am uitat mai

bine: într-adevăr, sub ureche se mişca ceva, atît de mic, de mizerabil şi de slăbănog, că ţi-era milă. De fapt, urechea-aceea monstruoasă stătea pe-o mică tijă scurtă — iar tija-aceea, vai! era un om! Printr-un ochean, puteai distinge chiar un chip mărunt, invidios; ba chiar un suflet buhăit, ce se bălăbănea pe tijă. Poporul însă a pretins că urechea-aceea monstruoasă ar fi nu doar un om, ci chiar un mare om, un geniu. Eu însă niciodată n-am crezut ce spune gloata despre marii oameni — şi am continuat să cred că era vorba de-un infirm de-a-ndoaselea, care avea din toate prea puţin şi din ceva cu mult prea mult."

Şi după ce le spuse-acestea cocoşatului şi celorlalţi, al căror glas şi interpret era acesta, se-ntoarse Zarathustra supărat către discipoli şi le zise:

„Într-adevăr, prieteni dragi, eu umblu printre oameni ca printre rămăşiţe şi fragmente omeneşti!

Iar ochiul meu se îngrozeşte cel mai tare, cînd aflu omul sfărîmat şi risipit ca pe un cîmp de abator sau de bătălie.

Degeaba-mi fuge ochiul din prezent către trecut: el află peste tot acelaşi lucru: fragmente, rămăşiţe, întîmplări oribile — dar nici un om întreg!

Prezentul şi trecutul omenirii — vai, dragi prieteni, îmi este *mie* cel mai greu de suportat; şi n-aş putea să mai trăiesc, dacă n-aş fi-n acelaşi timp şi un vizionar a tot ce va să vie.

Un om ce vrea, un creator şi un vizionar, o punte către viitor şi însuşi viitorul — dar şi infirmul vai! care se-aţine la capul podului — iată ce este Zarathustra!

Dar şi voi vă-ntrebaţi adesea: „Ce este Zarathustra pentru noi? Cum să-l numim?" Şi ca şi mine voi răspundeţi prin alte întrebări.

E numai cel care promite? Sau cel ce împlineşte? Uzurpator e? Sau moştenitor? O toamnă? Poate un brăzdar de plug? Un medic? Poate un convalescent?

Este el oare un poet? Un om ce spune adevărul? Un eliberator? Sau un dresor? Om bun? Om rău?

Eu umblu printre oameni ca printre fragmente ale viitorului: un viitor pe care-l văd.

Şi tot efortul meu, tot visul meu este să-adun, să realcătuiesc tot ce-i acuma rămăşiţă şi enigmă şi oribilă-ntîmplare.

De altfel, cum aş suporta eu să fiu om, dacă-acest om n-ar fi-n acelaşi timp poet, tălmaci al tainelor, mîntuitor al întîmplării!

Să-i mîntuieşti pe cei trecuţi şi orice „A fost" să-l schimbi într-un „Aşa a fost voinţa mea!" — abia aceasta-nseamnă pentru mine mîntuire.

Voinţa — iată cum se numeşte liberatorul şi heraldul bucuriei: aşa v-am învăţat, prieteni dragi! Acuma însă ascultaţi aceasta: voinţa însăşi este un prizonier.

A vrea înseamnă a te libera; dar cum o să numim atunci ceea ce-l pune chiar şi pe liberator în lanţuri?

„A fost" — acesta este numele ce-l poartă scrîşnirea dinţilor şi suferinţa-nsingurată a voinţei. Neputincioasă-n faţa a ceea ce s-a săvîrşit — ea este-o proastă spectatoare mînioasă a trecutului.

Voinţa nu poate nimic retrospectiv. Ea nu poate distruge timpul nici lăcomia timpului — aceasta-i solitara suferinţă a ei.

A vrea înseamnă a te libera: ce născoceşte oare voinţa însăşi, ca să se smulgă din durerea ei şi să-şi batjocorească închisoarea?

Vai! nu există prizonier care să nu înnebunească! Dar tot prin nebunie se eliberează voinţa prizonieră.

Mînia ei ascunsă e că timpul nu curge îndărăt; „faptul acela ce s-a petrecut" — aceasta este stînca pe care nu o poate ea rostogoli.

De-aceea plină de mînie şi de supărare ea rostogoleşte stînci şi se răzbună pe aceia care nu simt aceeaşi supărare şi mînie.

Şi iată cum voinţa, cea eliberatoare, devine-agent al răului: pe tot ce este-n stare să sufere ea se răzbună, pentru că n-are forţă-asupra a ceea ce s-a întîmplat.

Şi-aceasta este *răzbunarea* ca atare: aversiune a voinţei împotriva timpului şi împotriva-a tot ceea ce-a fost.

Într-adevăr, o mare nebunie se ascunde în voinţa noastră; şi este un blestem al omenirii că-această nebunie a-nvăţat să fie spirit!

Spirit al răzbunării: prieteni dragi, aceasta este cea mai-naltă formă a cugetării omeneşti pînă acum; şi peste tot unde a existat vreo suferinţă, va trebui să fie şi pedeapsă-ntotdeauna.

„Pedeapsă" — e numele pe care şi-l acordă răzbunarea însăşi: un nume mincinos cu care simulează buna ei credinţă.

Şi cum agentul însuşi al voinţei suferă deoarece nu stă-n puterea ei vreo retrospectivă, voinţa însăşi şi viaţa-ntreagă sunt pedeapsă.

Şi astfel nor de nor se adunară peste spirit, pînă ce nebunia începu să predice: „Totul e pieritor, de-aceea totul merită să piară!"

„Şi-aceasta este chiar dreptatea însăşi, această lege-a timpului silit să-şi devoreze propriii copii" — iată ce propovăduieşte nebunia.

„Moral sunt lucrurile ordonate după dreptate şi după răsplată. O, unde este mîntuirea de fluxul lucrurilor, de pedeapsa «existenţei»?" — iată ce propovăduieşte nebunia.

„Ce mîntuire poate să existe, o dată ce există un drept etern? — Vai, de neclintită-i stînca lui «A fost»: eternă trebuie să fie-orice pedeapsă!" — iată ce propovăduieşte nebunia.

„Nu, nici o faptă nu poate fi nimicită: atunci cum ar putea să fie nefăcută prin pedeapsă! Aceasta, aceasta este veşnicia pedepsei «existenţei», că însăşi existenţa trebuie să fie necontenită faptă şi greşeală!

Decît dacă, pînă la urmă, voinţa însăşi s-ar elibera şi-ar deveni o nonvoinţă —": dar voi, prieteni dragi, cunoaşteţi bine acest refren al nebuniei!

V-am liberat de-acest refren, atunci cînd v-am vestit: „Voinţa este creatoare."

Orice „A fost" e rămăşiţă, enigmă şi oribilă-ntîmplare — pînă în ziua cînd voinţa creatoare zice: „Aşa a fost voinţa mea!"

Pînă în ziua cînd voinţa creatoare zice: „Aceasta e voinţa mea! Şi tot aşa va fi de-aci-nainte!"

Dar zis-a ea cîndva acestea? Şi cînd anume? S-a destrămat oare voinţa de propria ei nebunie?

Şi-a devenit voinţa sie însăşi mîntuitoare şi herald al bucuriei? S-a dezvăţat ea de orice răzbunare şi scrîşnire-a dinţilor?

Şi cine a-nvăţat-o împăcarea cu timpul şi cu ceea ce întrece orice-mpăcare?

Căci ceea ce întrece orice împăcare voinţa însăşi trebuie s-o vrea, voinţa care e voinţă de putere — dar cum îi reuşeşte ei aceasta? Cine-a-nvăţat-o să vrea chiar întoarcerea a tot ce-a fost?"

Însă ajuns în punctu-acesta al cuvîntării sale, se întîmplă că Zarathustra se opri pe neaşteptate, iar chipul lui părea al unui om cuprins de-o mare teamă. Cu teamă se uită el la discipoli; privirea lui scruta gîndirea lor cea mai ascunsă. Dar după-o scurtă ezitare rîse iar şi le vorbi-mbunat:

„E greu să-ţi duci viaţa între oameni, deoarece e greu să taci. Şi mai ales pentru-un flecar." —

Aşa grăit-a Zarathustra. Dar cocoşatu-i ascultase cuvîntarea, ţinîndu-şi faţa-acoperită; iar cînd îl auzi rîzînd pe Zarathustra, îşi înălţă privirea curios, zicînd încet:

„De ce vorbeşte Zarathustra altfel cu noi, decît cu ucenicii săi?"

Răspunse Zarathustra: „Ce e de mirare? Cu cei gheboşi ţi se permite să vorbeşti ghebos!"

„Prea bine", zise cocoşatul; „iar cu şcolarii să baţi cîmpii despre şcoală.

Însă de ce vorbeşte Zarathustra altfel cu ucenicii săi — decît cu sine însuşi?" —

DESPRE PREVEDEREA OMENEASCĂ

Nu înălţimea, povîrnişul mă-nspăimîntă!

Panta, de unde privirea se prăbuşeşte-*n jos*, în timp ce mîna se întinde-*n sus*. Iar inima, pretîndu-se acestei voinţe duble, ameţeşte.

Vai, dragi prieteni, aţi ghicit voi oare dubla voinţă a inimii mele?

Căci pentru *mine* primejdie şi povîrniş e faptul că privirea mea se prăbuşeşte-n înălţime, în timp ce mîna mea încearcă să se-agaţe şi să se sprijine — pe adîncime!

Voinţa mea se-agaţă de om, de om mă leg cu fel de fel de lanţuri, pentru că eu mă simt împins spre Supraom: spre-acesta tind cu cealaltă voinţă-a mea.

Şi *pentru-aceasta* umblu ca orbul printre oameni, de parcă nici nu i-aş cunoaşte, pentru ca mîna mea să nu-şi piardă cu totul încrederea-n ceva solid.

Voi, oameni, îmi sunteţi necunoscuţi: această mîngîiere şi întunecime se-ntinde-adesea împrejurul meu.

Eu stau în pragul porţii la discreţia oricărui şmecher întrebînd: vrea cineva să mă înşele?

Prima mea prevedere omenească e aceasta: să mă las pradă-nşelăciunii, spre-a nu mă sinchisi de-nşelători.

Vai, dacă m-aş feri de oameni, cum ar fi omul ancoră a sferei mele? Mult prea uşor aş fi răpit în sus şi dus aiurea!

Aceasta-i prevederea sorţii mele: să fiu lipsit de orice prevedere.

Iar cel ce nu vrea să se stingă de sete printre oameni — acela trebuie să-nveţe să bea din toate cupele; iar cine vrea curat să se păstreze între oameni — acela trebuie să se deprindă a se spăla în ape murdărite.

De-aceea-mi spun adesea consolîndu-mă: „Ei, haide! Sus! Sus inimă! Dacă-ai avut un ghinion, bucură-te de el, ca de-un noroc!

Aceasta e o altă prevedere omenească: cruţ *vanitatea*, mai mult decît orgoliul.

Rănită, vanitatea nu e oare sorgintea-atîtor tragedii? Dar cînd orgoliul e rănit, din el ia naştere ceva mai bun decît orgoliul.

Pentru ca viaţa să arate bine, jocul ei trebuie jucat; şi-i trebuie pentru aceasta buni actori.

Toţi vanitoşii — aşa cred eu — sunt buni actori: cînd joacă ei vor să-i bucure pe cei care-i privesc; întregul spirit li se adună în voinţa-aceasta.

Se pun în scenă şi se inventează pe ei înşişi; în preajma lor, spectacolul vieţii-mi place — te vindecă de prea multă melancolie.

De-aceea-i cruţ pe vanitoşi, pentru că ei sunt medicii tristeţii mele, mă fac să fiu legat de om ca de-un spectacol.

Şi pe deasupra, cine poate să măsoare la vanitoşi întreaga adîncime a modestiei lor! Eu îi iubesc şi îi deplîng pentru această modestie.

Noi le suntem de trebuinţă, ca să înveţe-a crede în ei înşişi; ei îşi iau hrana din privirea noastră, din mîna noastră-şi ciugulesc elogiile.

Ei cred toate minciunile miraculoase despre ei: căci în adîncul inimii suspină: „ce sunt *eu* oare?"

Dacă virtutea cea mai dreaptă este aceea care se ignoră pe sine însăşi, ei bine: vanitosul îşi ignoră modestia! —

Iată a treia prevedere omenească-a mea: nu-ngădui laşităţii voastre să-mi strice voluptatea contemplării *celor răi*.

Îmi place mult să văd minunăţiile care clocesc sub soarele fierbinte: tigri, palmieri şi şerpi cu clopoţei.

Frumoase soiuri nasc şi printre oameni sub soarele fierbinte şi multe admirabile minuni printre cei răi.

Ce-i drept, aşa cum înţelepţii voştri nu mi-au părut grozav de înţelepţi, nici răutatea omenească nu găsesc că-şi merită renumele.

Şi, clătinînd din cap, m-am întrebat adesea: De ce tot clincăniţi, voi, şerpi cu clopoţei?

De fapt, chiar răul însuşi are-un viitor! Iar sudul cel mai arzător al oamenilor încă n-a fost descoperit.

Atîtea lucruri sunt luate azi drept cele mai crude dintre răutăţi şi nu-s mai largi de douăsprezece picioare şi-abia dacă durează vreo trei luni! Dar într-o zi vor apărea pe lume balauri şi mai groaznici.

Căci, pentru ca şi Supraomul să-şi aibă balaurul său, deci suprazmeul, vrednic de el, va trebui ca un soare mult mai arzător să scînteieze prin jilăvelile pădurilor virgine!

Pisicile sălbatice vor trebui întîi să se transforme-n tigri, broscoii voştri-otrăvitori în crocodili: căci vînătorului cel bun i se cuvine-o bună vînătoare!

Şi-ntr-adevăr, voi, oameni buni şi drepţi! prin multe v-aţi făcut de rîs, şi mai întîi prin frica voastră de ceea ce numit-aţi „diavol"!

Sufletul vostru este-atîta de străin de măreţie, că Supraomul fără-ndoială v-ar *înspăimînta* prin bunătate!

Voi, înţelepţi şi cărturari, voi aţi fugi de arzătorul soare al înţelepciunii, în care Supraomul şi-ar scălda cu voluptate goliciunea!

Voi, oamenii cei mai măreţi pe care ochiul meu i-a întîlnit! Iată de ce mă îndoiesc de voi şi rîd pe-ascuns: pentru că bănuiesc că Supraomul meu va fi numit în graiul vostru — diavol!

Vai, m-am săturat de oamenii superiori, de oamenii cu suflet bun: de pe „înălţimea" lor eu am tînjit mai sus, mai sus şi tot mai sus spre Supraom!

Fiori de groază m-au cuprins, cînd i-am văzut pe cei mai buni în pielea goală; şi aripi mi-au crescut din umeri, ca să plutesc în depărtarea viitorului.

Spre viitorul cel mai depărtat, spre cele mai sudice dintre suduri, pe care nimenea nu le-a visat: acolo unde zeii s-ar ruşina de cel mai mic vestmînt!

Însă *pe voi* vreau să vă văd doar costumaţi, voi, semeni şi apropiaţi ai mei, bine gătiţi, înfumuraţi, şi demni de faima de-a fi „buni şi drepţi".

Eu însumi costumat am să mă-aşez în rîndul vostru — spre-*a nu ne recunoaşte* nici pe voi şi nici pe mine: e tocmai ultima mea prevedere omenească.

Aşa grăit-a Zarathustra.

ORA SUPREMEI LINIŞTI

Ce s-a-ntîmplat cu mine, dragi prieteni? Iată-mă tulburat, tîrît, ascultător fără să vreau şi gata de-a mă-ndepărta — vai! de-a mă-ndepărta *de voi*!

Da, înc-o dată Zarathustra e silit să se re-ntoarcă în singurătate: dar fără tragere de inimă reintră de data-aceasta ursul în bîrlogul său.

Ce s-a-ntîmplat cu mine? Cine mi-a poruncit aceasta? — Ah, stăpîna mea cea mînioasă mi-o cere, ea mi-a vorbit; oare v-am spus numele ei?

Ieri, către seară, mi-a vorbit *ora supremei mele linişti*: acesta este numele stăpînei mele înspăimîntătoare.

Şi iată ce s-a întîmplat — căci trebuie să vă spun totul, ca inima din voi să nu se înăsprească împotriva acestei despărţiri pe neaşteptate!

Ştiţi voi ce este teama celui care-adoarme?

El freamătă din cap pînă-n picioare, pentru că solul de sub el dispare şi-ncepe visul.

La figurat vă spun aceasta. Ieri, la ora liniştii supreme, pămîntul de sub mine a fugit, şi visul meu a început.

Arătătorul înainta, iar ceasul vieţii mele-şi reţinea tictacul — niciciînd eu nu mai auzisem asemenea tăcere-n jurul meu: de-aceea inima mea s-a-ngrozit.

Apoi ceva fără de voce mi-a vorbit: „*Tu, Zarathustra, ştii aceasta?*“ —

Iar eu la şoapta-aceasta am ţipat de spaimă, şi sîngele-n obraji mi-a dispărut: dar am tăcut.

Şi-atunci ceva fără de voce mi-a vorbit: „Tu ştii aceasta, Zarathustra, însă taci!“

Iar eu în fine am răspuns atunci sfidînd: „Da, ştiu aceasta, însă nu vreau să vorbesc!“

Atunci din nou ceva fără de voce mi-a vorbit: „Şi *nu vrei*, Zarathustra? E-adevărat aceasta? Nu te ascunde sub sfidarea ta!“ —

Iar eu plîngeam şi tremuram ca un copil zicînd: „Ah, aş vrea, dar cum să fac! Scuteşte-mă! E peste puterea mea!“

Atunci din nou ceva fără voce mi-a vorbit: „Dar ce contezi tu, Zarathustra! Spune-ţi cuvîntul şi sfărîmă-te!“ —

Şi am răspuns: „Vai, oare e cuvîntul *meu?* Cine sunt *eu?* Eu stau în aşteptarea altuia mai vrednic; eu nu sunt demn măcar de-a fi sfărîmat de el.“

Şi-atunci din nou ceva fără de voce mi-a vorbit: „Dar ce contezi tu? Nu te găsesc destul de smerit. E foarte aspră pielea smereniei.“ —

Şi i-am răspuns: „Cîte n-a îndurat pînă acuma această piele-a smereniei mele! Eu locuiesc la poalele-năltimii mele: cît sunt de-nalte piscurile mele? Aceasta încă nimeni nu mi-a spus. Dar îmi cunosc prea bine văile.“

Şi-atunci din nou ceva fără de voce mi-a vorbit: „O, Zarathustra, cel care trebuie să strămute un munte mută din loc şi văile şi rîpele.“

Şi i-am răspuns: „Cuvîntul meu n-a fost în stare să strămute încă nici un munte, iar ceea ce le-am spus nu i-a mişcat pe oameni. Degeaba m-am apropiat de oameni, nu i-am ajuns nici pe departe.“

Atunci din nou ceva fără de voce mi-a vorbit: „Ce ştii tu *despre-aceasta?* Roua cade în iarbă, cînd este ceasul cel mai liniştit al nopţii.

Şi i-am răspuns: „Ei m-au batjocorit, cînd mi-am găsit cărarea proprie şi-am mers pe ea; însă de fapt, picioarele sub mine tremurau.

Iar ei mi-au zis aşa: tu ţi-ai uitat cărarea, şi-acuma uiţi chiar şi să umbli!"

Atunci din nou ceva fără de voce mi-a vorbit: „Ce-ţi pasă de batjocurile lor! Eşti unul dintre-aceia care s-au dezvăţat să-asculte: acuma trebuie să porunceşti!

Oare nu ştii cine din toţi e cel mai necesar? De cel ce porunceşte lucruri mari este nevoie.

A face lucruri mari e dificil: dar cel mai greu este să porunceşti atare lucruri.

La tine e de neiertat aceasta: că ai puterea, dar că nu vrei să stăpîneşti."

Şi i-am răspuns: „N-am voce ca de leu, spre-a porunci."

Atunci din nou asemeni unei şoapte mi-a vorbit: „Cuvintele cele mai liniştite sunt cele care-aduc furtuna. Iar gîndurile, care vin cu pas de porumbel, acelea cîrmuiesc pămîntul.

O, Zarathustra, tu trebuie să umbli ca o umbră a ceea ce va trebui să vină: în felu-acesta ai să poruncşti şi poruncind vei merge înainte." —

Şi i-am răspuns: „Mă ruşinez."

Atunci din nou ceva fără de voce mi-a vorbit: „Va trebui să redevii copil, să nu ştii ce-i ruşinea.

Înfumurarea tinereţii e încă-n tine, tîrziu ai devenit tu tînăr; dar cine vrea să fie iar copil trebuie să-şi depăşească tinereţea." —

Şi-am stat pe gînduri mult şi tremuram. În fine-am zis tot ce zisesem la-nceput: „Nu vreau."

Atunci un rîs a răsunat în jurul meu. Vai, un rîs rupîndu-mi măruntaiele şi străpungîndu-mi inima!

Şi pentru cea din urmă oară-am auzit: „O, Zarathustra, ţi-s coapte fructele, tu însă pentru ele nu eşti copt!

De-aceea reîntoarce-te-n singurătate: mai e nevoie să te-nfrăgezeşti."

Şi rîse iar şi dispăru: şi-n jurul meu fu iarăşi linişte, o linişte parcă de două ori mai groasă. Dar eu zăceam pe jos şi mă trecuseră sudorile.

„V-am spus acuma totul şi pentru ce sunt nevoit să-mi recîştig singurătatea. Nu v-am ascuns nimic, prieteni dragi!

Dar şi aceasta v-am descoperit: *cine* e omul cel mai retras din toţi — şi care vrea să fie-aşa!

Ah, dragi prieteni! mai e ceva ce trebuie să vă spun, mai e ceva ce trebuie să vă dau! De ce să nu vă dau? Sunt eu zgîrcit?“ —

Dar după ce grăi aceste vorbe, deodată Zarathustra se simţi cuprins de-o mare suferinţă, iar despărţirea atît de-apropiată de prieteni îl făcu să izbucnească-n plîns; şi nimeni n-a ştiut să-l mîngîie. Însă în timpul nopţii îşi părăsi prietenii, plecînd de unul singur.

Partea a treia
AŞA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

„Voi vă uitaţi în sus, căci aspiraţi spre înălţare. Dar eu privesc în jos, fiindcă sunt în pisc.

Cine din voi e-n stare să rîdă chiar după ce-a ajuns pe pisc?

Cel ce-a urcat pe piscul cel mai-nalt — acela rîde de farsele şi tragediile de jos."

Zarathustra,
Despre citit şi scris (p. 95)

CĂLĂTORUL

Era în miez de noapte, cînd Zarathustra se porni la drum peste spinarea muntelui, ca să ajungă-n revărsatul zorilor pe ţărmul celălalt: voia să ia de-acolo o corabie. Era într-adevăr acolo o bună radă, unde chiar şi străine nave ancorau prea bucuros, care luau cu ele pe cei care voiau să plece din Insulele Fericite şi să străbată marea. Urcînd pe munte, Zarathustra se gîndea la multele călătorii de unul singur din tinereţea sa, la munţii, culmile şi piscurile nenumărate pe care le suise.

Eu sunt un călător şi un căţărător pe munţi, zicea în sinea sa, eu nu iubesc deloc cîmpiile şi după cît se pare, nu pot să stau prea multă vreme liniştit.

Şi orice mi-ar aduce destinul şi viaţa — va fi tot o călătorie şi un urcuş pe munte: pînă la urmă te trăieşti pe tine însuţi.

S-a dus şi timpul cînd mă puteam lăsa la voia întîmplării; şi ce-*ar putea* acum să mai survină, ce să nu-mi fie cunoscut şi propriu!

Tot ce se-ntoarce, tot ce revine-n mine ca acasă — este doar eul propriu şi partea-aceea a lui ce-a stat atîta timp în ţări străine şi printre-atîtea lucruri şi-ntîmplări s-a risipit.

Şi încă una ştiu: că stau acuma-n faţa ultimului pisc al meu şi-n faţa-a ceea ce mi-a fost păstrat de foarte multă vreme. Ah, am de urcat pe cel mai aspru drum al meu! Ah, pornesc în cea mai solitară călătorie!

Dar cei asemeni mie nu pot să scape unei atare ore: ora ce le grăieşte: „Abia acum porneşti pe drumul tău

spre fapte mari. Pisc şi prăpastie — acestea sunt acuma *una!*

Porneşti pe drumul tău spre fapte mari: acuma ultimul refugiu-al tău e ceea ce ţi-a fost ultim pericol pînă azi!

Porneşti pe drumul tău spre fapte mari: acesta trebuie să-ţi fie curajul cel mai bărbătesc, căci îndărătul tău nu mai există nici o cale!

Porneşti pe drumul tău spre fapte mari: aici să nu-ţi mai stea alături nimeni! Chiar pasul tău îţi şterge-n urmă drumul şi sus deasupra lui stă scris: E imposibil.

Chiar dacă de acum-nainte nu vei avea la îndemînă nici o scară, va trebui să te deprinzi să urci pe propriul tău creştet: cum altfel ai să reuşeşti să urci?

Pe propriul tău creştet şi deasupra propriei tale inimi! Acum blîndeţea ta trebuie să se preschimbe în asprime.

Cel care s-a cruţat prea mult se-mbolnăveşte de prea multă grijă pentru sine. Lăudat să fie tot ce ne-năspreşte! Eu n-am să laud ţara în care curg laptele şi mierea!

Să-nveţi *a-ntoarce ochii* de la tine-i necesar, dacă doreşti să vezi *mai multe* lucruri; de-asemenea asprime are nevoie cel ce se caţără pe munţi.

Dar cel cu ochi prea lacomi de cunoscător — cum ar putea să vadă el din toate lucrurile mai mult decît înfăţişarea lor!

Tu însă, Zarathustra, ai vrut să vezi temeiul şi străfundul lucrurilor: de-aceea trebuie să te-nalţi mai sus ca tine — mai sus, mai sus, pînă ce propriile tale stele le vei vedea, da, *dedesubtul* tău!

Da! să mă văd pe mine însumi dedesubt şi propriile mele stele: aceasta voi numi eu *piscul* meu, aceasta încă va rămîne drept *cel din urmă* pisc al meu! —

Aşa, urcînd, vorbea cu sine Zarathustra, cu aspre sfaturi consolîndu-şi inima: căci îi era rănită inima ca niciodată mai-nainte. Iar cînd ajunse chiar pe creasta muntelui, văzu întinsă înaintea sa cealaltă mare: şi

multă vreme-a stat aşa, tăcînd. Dar noaptea era friguroasă pe înălţimea-aceea şi luminoasă şi limpede-nstelată.

Îmi recunosc destinul, a zis în fine cu tristeţe. Aşa să fie deci! Sînt gata. Abia-mi începe ultima singurătate.

Vai, trista mare neagră dedesubt! Vai, această grea, noptoasă mohoreală! Vai, destin şi mare! Spre voi sînt nevoit acum *să cobor!*

Îmi stau în faţă piscul meu cel mai înalt şi cea mai lungă călătorie-a mea: de-aceea trebuie întîi de toate să cobor mult mai adînc decît am coborît vreodată:

mult mai adînc în suferinţă, decît am coborît vreodată, pînă-n adîncul apei ei celei mai negre! Aşa a vrut destinul meu: aşa să fie deci! Sînt gata.

De unde vin cele mai-nalte piscuri? aşa m-am întrebat cîndva. Am învăţat că ele vin din mare.

Această mărturie e scrisă-n stîncăria lor şi pe pereţii piscurilor lor. Ce-i mai înalt trebuie din ce în ce mai adînc să-şi cucerească înălţimea. —

Aşa grăit-a Zarathustra pe creasta muntelui, cuprins de frig. Dar cînd ajunse în apropierea mării şi se opri în fine între stînci însingurat, el se simţi zdrobit de oboseală şi mai nostalgic ca oricînd 'nainte.

Acuma toate încă dorm, îşi zise el; chiar marea doarme. Cu ochi străin şi beat de somn priveşte către mine.

Dar răsuflarea ei e caldă, simt aceasta. Şi simt, de-asemenea, că ea visează. Se răsuceşte-n visul ei pe aspre perne.

O, ascultaţi-o! Ascultaţi-o! Cum geme de cumplite amintiri! Sau poate de cumplite presimţiri?

Vai, ce tare mă-ntristezi tu, monstru negru, şi cum mă faci pe mine însumi să mă supăr!

Vai, de ce nu-i mîna mea destul de tare? Într-adevăr, ce bucuros te-aş libera de visurile tale rele! —

Şi tot grăind în felu-acesta, Zarathustra rîse de sine însuşi melancolic şi-amărît. Cum! Zarathustra! zise el, tu vrei să consolezi chiar marea cu cîntarea ta?

Smintit şi caritabil Zarathustra, tu — preafericit întru încredere! Însă întotdeauna-ai fost aşa: întotdeauna te-ai apropiat cu-ncredere de tot ce este-ngrozitor.

Ai vrut să dezmierzi orice monstru. Un pic de răsuflare caldă, un dulce smoc în jurul ghearei — şi-ndată tu eşti gata să-l iubeşti şi să-l alinţi.

Iubirea e pericolul însinguraţilor, iubirea pentru toţi, *numai să fie vii*! Într-adevăr, de rîs e sminteala mea şi modestia mea-n iubire! —

Aşa grăit-a Zarathustra, rîzînd mereu. Dar amintindu-şi de prietenii pe care-i părăsise şi ca şi cînd cu gîndurile sale i-ar fi rănit, el se înfurie pe-aceste gînduri. Şi astfel se-ntîmplă că cel care rîdea-ncepu să plîngă — de dor şi de mînie Zarathustra plîngea amarnic.

DESPRE VIZIUNE ŞI ENIGMĂ

1

Cînd printre oamenii din echipaj se auzi că Zarathustra e pe vas — căci un alt om urcase-n acelaşi timp cu el la bord, venind din Insulele Fericite — o mare curiozitate se stîrni şi-o aşteptare. Dar Zarathustra păstră tăcere timp de două zile, rece şi surd în marea lui tristeţe, aşa încît nici la priviri, nici la-ntrebări nu răspundea. Dar către seara celei de a doua zile el începu să tragă cu urechea, deşi încă tăcea: căci multe lucruri stranii şi primejdioase puteau fi auzite pe vasu-acesta care venea din depărtări şi se-ndrepta spre alte depărtări. Iar Zarathustra era prieten tuturor acelora care călătoresc departe şi preferă să ducă-o viaţă plină de primejdii. Şi iată! pînă la urmă ascultînd întruna îşi deslegă el însuşi limba, iar gheaţa din inimă i se topi — şi începu în felu-acesta să vorbească:

Vouă, căutători, exploratori preaîndrăzneţi, şi tuturor acelora care sub pînzele viclene v-aţi îmbarcat pe mări primejdioase —

vouă, tot timpul beţi de tot ce e enigmă şi bucuroşi de clarobscur, al căror suflet e tras prin flaut spre orice gură de pierzanie:

căci voi nu vreţi să pipăiţi cu mîna ce tremură un fir conducător; şi ceea ce puteţi *ghici* vouă vi-e silă *să deduceţi* —

vouă, şi numai vouă, vă voi povesti enigma, pe care *am văzut-o*, — viziunea celui mai singur dintre singuratici. —

Întunecat umblam deunăzi într-un amurg livid, întunecat şi aspru, cu buzele-ncleştate. Nu doar *un singur* soare pentru mine apusese.

O cărăruie, care suia sfîdînd prin bolovani, rea, singuratică, neînsoţită nici de ierburi nici de tufe, un drum de munte scîrţîia sub provocarea tălpii mele.

Mut, peste zvonul batjocoritor de pietricele înaintam, călcînd pe piatra care îl făcea să-alunece: aşa se opintea piciorul meu în sus.

În sus — potrivnic spiritului care-l trăgea în jos, în jos spre-abis, potrivnic spiritului greutăţii, diavolul meu, duşmanul meu de moarte.

În sus — deşi acesta îmi stătea în circă, semipitic şi semicîrtiţă; olog, paralizîndu-mă; plumb în ureche, stropi de plumb ca gînduri picurîndu-mi-le-n creier.

„O, Zarathustra", şuşotea el a batjocură silabisind, „tu, stîncă a înţelepciunii! Te-ai aruncat cam sus, dar orice piatră aruncată — *trebuie* să cadă!

O, Zarathustra, stîncă a înţelepciunii, piatră din praştie, sfărîmător de stele! Pe tine însuţi te-ai svîrlit atît de sus, dar orice piatră azvîrlită — trebuie să cadă!

Tu — ţie însuţi şi lapidării proprii osîndit: o, Zarathustra, tare departe ţi-ai zvîrlit tu piatra — ea va cădea-ndărăt *asupra ta!*"

Apoi piticul a tăcut; şi multă vreme. Însă tăcerea lui mă apăsa; şi-ntr-o asemenea şedere-n doi într-adevăr te simţi mai singur ca de unul singur!

Urcam, urcam, visam, şi mă gîndeam — dar totul mă-apăsa. Eram asemenea unui bolnav, pe care chinul său îl oboseşte, pe care-un vis urît din nou îl smulge din somnul său.

Însă există-n mine ceea ce numesc curaj, care pînă acum mi-a biruit toate descurajările. Acest curaj pînă la urmă m-a făcut să mă opresc şi să vorbesc aşa: „Piticule! Ori tu, ori eu!" —

De fapt curajul este ucigaşul cel mai bun — curajul care-*atacă*; pentru că-n orice-atac răsună o fanfară.

Omul e însă animalul cel mai curajos: de-aceea le-a învins pe toate celelalte animale. În sunet de fanfară, el depăşeşte orice chin, or chinul omenesc e cel mai groaznic dintre chinuri.

Curajul nimiceşte chiar şi ameţeala de pe marginea abisului: şi oare unde nu e omul pe marginea abisului? Oare chiar faptul de-a vedea nu-nseamnă a vedea abisuri?

Curajul este ucigaşul cel mai bun: căci el omoară chiar şi mila. Iar mila e cel mai adînc abis: cu cît priveşte omu-n viaţă mai adînc, cu-atîta mai adînc priveşte-n milă.

Curajul însă este ucigaşul cel mai bun, curajul care-atacă: el chiar şi moartea o omoară, zicînd: „*Aceasta* a fost oare viaţa? Ei bine: s-o luăm de la-nceput!"

Într-o atare maximă se află însă şi mult sunet de fanfară. Iar cine are urechi de auzit să-audă! —

2

„Destul, piticule!" i-am zis. „Ori eu, ori tu! Dar eu sunt cel mai tare dintre noi doi. Tu nu ştii gîndurile mele abisale! Pe-*acelea* n-ai putea să le înduri!" —

Şi dintr-o dată m-am simţit uşor: deoarece piticul îmi sărise de pe umăr, preacuriosul! Şi se chircise pe o piatră-n faţa mea. Şi chiar acolo, unde ne oprisem, era un arc de poartă.

„Priveşte acest arc de poartă! Piticule!" i-am zis din nou. „El are două feţe. Vezi, două drumuri se-ntîlnesc aici, pe care nimeni nu s-a dus pînă la capăt.

Această lungă cale îndărăt ţine o veşnicie. Şi-această lungă cale înainte — este o altă veşnicie.

Ele se contrazic, aceste drumuri; ba chiar se-nfruntă cap în cap — şi-aici sub acest arc de poartă se-ntîlnesc. Numele lui e scris colo sus; priveşte: „clipă".

Dar dacă cineva s-ar duce mai departe — tot mai departe, pururi mai departe — crezi tu, piticule, că drumurile-acestea s-ar contrazice veşnic?" —

„Oricare dreaptă minte", a murmurat piticul cu dispreţ. „Oricare adevăr e curb, iar timpul însuşi e un cerc."

„Tu, spirit al împovărării!" i-am zis eu mînios, „să nu iei lucru-acesta prea uşor! Altfel, te las acolo ghemuit, cum stai pe vine, paralizatule! Eu — care totuşi te-am ţinut în spate, *sus!*

Priveşte — i-am vorbit din nou — această clipă! De-aici, de sub arcada-acestei clipe se-ntinde *îndărăt* o lungă cale fără de sfîrşit: o veşnicie ni se-ntinde-n spate.

Oare n-a trebuit ca tot ce-*a fost în stare* să curgă-n mersul lucrurilor să se fi scurs cîndva pe calea-aceasta? Oare n-a trebuit ca tot ce-*a fost în stare* să se-ntîmple în mersul lucrurilor să se fi întîmplat, să se fi împlinit, să fi trecut?

Şi dacă tot ce este-acum a fost cîndva, ce crezi despre această clipă tu, piticule? Oare n-a trebuit ca însuşi arcu-acestei clipe să fi fost cîndva?

Şi nu sunt oare toate lucrurile atît de strîns înlănţuite, încît această clipă trage după sine toate lucrurile viitoare? Şi pe ea însăşi, *aşadar?*

Căci tot ce *e în stare* să curgă-n mersul lucrurilor — şi pe această lungă cale ce merge *înainte — trebuie* s-o parcurgă *încă o dată!* —

Şi-acest păianjen leneş, ce se strecoară în lumina lunii, şi chiar lumina lunii înseşi, şi eu, şi tu sub acest

arc de poartă, care-mpreună şuşotim, vorbind de lucruri veşnice — oare n-a trebuit ca şi noi să fi fost cîndva?

— şi să ne-ntoarcem, şi să străbatem drumul celălalt, din faţa noastră, această lungă şi-nspăimîntătoare cale — deci nu va trebui să ne re-ntoarcem veşnic? —"

Aşa i-am zis, tot mai încet: căci mă temeam de propriile mele gînduri şi presupuneri. Şi-atunci, deodată, am auzit un cîine cum *urlă* în apropiere.

Oare-am mai auzit cîndva un cîine urlînd aşa? Şi gîndul meu se-ntoarse îndărăt în timp. Dar Cînd eram copil, în cea mai fragedă copilărie-a mea:

— atunci am auzit un cîine urlînd aşa. Parcă-l vedeam, zbîrlit de tot, cu capul înălţat, şi tremurînd, în cel mai molcom miez de noapte, cînd chiar şi cîinii cred în fantome:

— încît m-a-nduioşat. Alături luna plină tocmai se-nălţa, în linişte de moarte, peste casă şi se oprea, un disc de jar — domoală peste-acoperişul neted, ca peste avuţii străine:

de care-acum se îngrozi şi cîinele: căci cîinii cred în hoţi şi în fantome. Iar cînd l-am auzit din nou urlînd aşa, m-a-nduioşat încă o dată.

Dar unde dispăruse-acum piticul? Arcul de poartă? Şi păianjenul? Şi toate şoaptele? Oare-am visat? Şi oare mă trezisem? Stăteam printre acele stînci sălbatice, singur de tot şi treaz, sub cea mai searbădă lumină-a lunii.

Alături de mine însă zăcea un om! Iar cîinele, sărind, zbîrlit de tot, schelălăind — acum vedea cum mă apropii — reîncepu să urle şi apoi *ţipă:* oare-am mai auzit vreodată un cîine ţipînd aşa după-ajutor?

Şi-ntr-adevăr, văzui apoi ce nu văzusem niciodată. Un păstor tînăr am văzut, sucindu-se, icnind, zbătîndu-se, cu faţa descompusă, căruia un şarpe greu şi negru-i atîrna din gură.

O, mai văzusem oare atîta scîrbă şi-atîta groază palidă pe-un singur chip? Dormise, fără îndoială. Şi-atunci un şarpe i se strecurase în gîtlej — muşcîndu-l aprig.

Trăgeam, trăgeam cu mîna mea de şarpe — dar zadarnic! căci nu puteam să-l smulg din gura lui. Şi-atunci o voce a strigat din mine: „Muşcă-l! Muşcă-l!

Retează-i capul!" — aşa striga din mine vocea; teroarea, ura, scîrba, mila mea, ce-aveam şi bun şi rău în mine strigau-ntr-*un singur* strigăt dinlăuntru. —

Viteji ce staţi în jurul meu! Căutători, exploratori, voi toţi care sub pînze unduioase v-aţi îmbarcat pe mări primejdioase! Voi, bucuroşi de tot ce e enigmă!

Spuneţi-mi totuşi, tălmăciţi-mi ce-am văzut, enigma — viziunea mea, a celui mai sihastru dintre oameni!

Căci viziune-a fost şi prevestire — *ce* mi s-a arătat în chipu-acesta? Şi *cine*-i cel ce trebuie să vină într-o zi?

Cine-i păstorul căruia i se strecurase-n gură un şarpe? Cine e omul căruia o să-i intre în gîtlej tot ce-i mai negru şi mai greu în viaţă?

Păstorul a muşcat, aşa cum strigătul din mine-l sfătuise; el a muşcat o dată zdravăn! Scuipînd departe capul şarpelui — s-a ridicat.

Nici om, şi nici păstor — era schimbat, transfigurat: *rîdea*! Nicicînd vreun om n-a rîs pe lumea-aceasta, aşa cum rîdea el!

O, fraţi ai mei, am auzit un rîs ce numai rîs de om nu se numea, — şi-acum mă arde-o sete, o dorinţă, pe care n-o va potoli nimic.

Dorinţa după rîsu-acela mă devoră: o, cum voi suporta să mai trăiesc? Şi cum aş suporta acum să mor! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE FERICIREA FĂRĂ VOIE

Cu-atare enigme şi amărăciuni în inimă trecut-a marea Zarathustra. Însă călătorind la patru zile de-

părtare de Insulele Fericite şi de prieteni, el îşi învinse suferinţa — triumfător, cu pasul ferm, îşi domina din nou destinul. Iar conştiinţei sale care jubila i-a zis atunci aceste vorbe Zarathustra:

Sunt singur iarăşi şi aşa doresc să fiu, singur cu cerul pur şi largul mării; şi iarăşi este după-amiază-n jurul meu.

Întîia oară mi-am găsit prietenii-ntr-o după-amiază şi-a doua oară-n după-amiaza-aceasta — în ora cînd orişice lumină se-mblînzeşte.

Căci tot ce-i încă fericire călătoare între pămînt şi cer îşi caută acum refugiu într-un suflet limpezit: *de fericire* se-mblînzeşte-acum lumina.

O, după-amiază a vieţii mele! Cîndva şi fericirea *mea* s-a coborît în vale, în căutarea unui adăpost: acolo a găsit aceste suflete deschise, primitoare.

O, după-amiază a vieţii mele! O, cîte n-am dat eu, pentru-a avea *un singur* lucru: plantaţia aceasta vie a gîndurilor mele şi-această limpezime matinală-a speranţei mele celei mai înalte!

Însoţitori şi-a căutat odinioară creatorul şi-odrasle ale speranţei *sale:* şi iată, s-a întîmplat că n-a putut să-i afle decît creîndu-i mai întîi el însuşi.

Astfel mă aflu-n mijlocul lucrării mele, mergînd către copiii mei şi întorcîndu-mă de lîngă ei: de dragul lor, chiar Zarathustra trebuie să se desăvîrşească.

Căci nu există dragoste profundă decît pentru copii şi pentru operă; iar unde este-o mare dragoste de sine, acolo semn de rodnicie se arată: precît văzui.

Copiii mei încă-nverzesc în primăvara lor dintîi, stînd laolaltă şi legănaţi împreună de vînturi, pomi ai grădinii mele şi-ai celui mai fertil pămînt.

Şi-ntr-adevăr! Acolo unde-atare pomi stau laolaltă, *sunt* Insulele Fericite!

Dar într-o zi-i voi scoate din ţărînă şi-i voi planta pe fiecare pentru sine numai: ca să înveţe singurătatea, îndîrjirea şi prudenţa.

Strîmbi, noduroşi, de-o duritate elastică, aş vrea să-i văd cum stau pe malul mării, vii faruri ale unei invincibile vieţi.

Acolo unde uraganele se-aruncă-asupra mării şi unde munţii sorb cu trompa valuri, acolo fiecare-şi va petrece rînd pe rînd veghea de zi şi veghea cea de noapte, spre încercare şi cunoaştere *de sine*.

Căci încercat şi cunoscut se cade-a fi, spre-a se vedea dacă-i din soiul meu şi spiţa mea — dacă-i stăpînul unei mari voinţe, tăcut chiar cînd vorbeşte şi concesiv, încît atunci cînd dă, *şi ia:*

să-mi poată fi-ntr-o zi însoţitor, lucrînd cu Zarathustra şi celebrînd alăturea de el — unul ce scrijelează voinţa mea pe tabla mea: oricărui lucru o mai plină-ndeplinire.

Eu însumi trebuie de dragul lui şi-al celora asemeni lui să mă desăvîrşesc: de-aceea acum eu mă feresc de fericirea mea şi tuturor nenorocirilor mă dau — spre ultima *mea* încercare şi cunoaştere.

Într-adevăr, era şi timpul să mă duc; şi umbra călătorului, şi clipa cea mai zăbovindă, şi cea mai calmă dintre ore — toate mi-au zis: „E timpul potrivit!"

Vîntul prin gaura încuietorii-mi suflă: „Vino!" Iar uşa dîndu-se grăbită-n lături zice: „Du-te!"

Dar eu zăceam încătuşat de dragostea pentru copiii mei; dorinţa mă prinsese-n laţurile-acestea, dorinţa de iubire, de-a deveni copiilor mei pradă şi de-a mă pierde-n ei.

Dorinţa — aceasta-nseamnă pentru mine a mă pierde. *Vă am, copii ai mei!* Însă într-o asemenea posesiune, totul ar trebui să fie certitudine, nimic dorinţă.

Dar dogorînd zăcea deasupra soarele drag, iar Zarathustra începea să dea în clocot — şi-atunci trecură umbre şi-ndoieli.

Rîvneam acuma după ger şi iarnă: „O, dacă ger şi iarnă înc-o dată m-ar face să trosnesc, să scîrţîi ca zăpada!" suspinam; — şi-atunci geroase ceţuri s-au pornit sub paşii mei.

Trecutul meu îşi birui mormintele şi multe chinuri vii şi îngropate s-au trezit — căci ele doar dormiseră, ascunse-n giulgiuri mortuare.

Şi toate îmi strigau făcîndu-mi semne: „E timpul!" Dar eu — eu nu le auzeam: pînă ce-n fine-abisul meu a tresărit şi gîndul a muşcat din mine.

Vai, gîndire abisală, tu care eşti gîndirea *mea*! Cînd voi afla tăria, să-aud cum sapi şi să nu tremur?

Simt inima parcă mi-ar bate-n gît cînd te aud cum sapi! Chiar şi tăcerea ta mă-năbuşă, tu — abisală taciturnă!

Încă nicicînd n-am îndrăznit pînă acuma să te chem afară: mi-era de-ajuns că te purtam în mine! Încă nicicînd n-am fost destul de tare pentru-o supremă îndrăzneală şi sfidare ca de leu.

Destul de înspăimîntătoare mi-a fost întotdeauna greutatea ta; dar într-o zi am să găsesc totuşi tăria şi vocea leului, ca să te chem afară!

Abia cînd mă voi fi învins în felu-acesta pe mine însumi, abia atunci voi vrea să depăşesc chiar măreţia; căci o *victorie* trebuie să fie sigiliul desăvîrşirii mele! —

Dar pînă-atunci cutreier încă mări nesigure; iar întîmplarea mă alintă, cu limba ei mieroasă; mă uit 'naînte şi mă uit în urmă — încă nu văd nici un sfîrşit.

Ora supremei mele bătălii n-a venit încă — sau poate vine chiar acum? Într-adevăr, vicleană frumuseţe arată marea şi viaţa-n jurul meu!

O, după-amiază a vieţii mele! O, fericire-n pragul serii! O, port în mijlocul talazurilor! O, pace în nesiguranţă! Cum mă-ndoiesc de voi, de toate!

Într-adevăr, ne-ncrezător sunt în vicleana voastră frumuseţe! Precum îndrăgostitul ce nu se-ncrede în surîsul prea catifelat.

Aşa precum gelosul, blînd încă în asprimea sa, o-ndepărtează pe iubită de la sine —, aşa îndepărtez şi eu această oră fericită de la mine.

În lături, oră fericită! Tu mi-ai adus o fericire fără voie! Eu stau aici preabucuros în faţa suferinţei mele — tu ai venit la timp nepotrivit!

În lături, oră fericită! Mai bine caută-ţi azil acolo — la copiii mei! Grăbeşte-te! şi binecuvîntează-i pe ei acum în faptul serii cu fericirea *mea*!

Se lasă seara: soarele apune. Se duce — fericirea mea! —

Aşa grăit-a Zarathustra. Şi noaptea-ntreagă-şi aşteptă nefericirea; dar aşteptă-n zadar. Senină, liniştită era noaptea şi numai fericirea îi dădu mereu tîrcoale, aproape, mai aproape. Iar către ziuă, Zarathustra începu să rîdă-n sine zicîndu-şi batjocoritor: „Se ţine fericirea scai de mine. Şi-aceasta se întîmplă, pentru că nu mă ţin după femei. Or fericirea este o femeie."

ÎN REVĂRSATUL ZORILOR

O, cer deasupra mea, seninule! Adîncule! Prăpastie-a luminii! Privindu-te, mă înfior de doruri dumnezeieşti.

Să mă arunc în înălţimea ta — acesta este-adîncul *meu*! Să mă ascund în puritatea ta — aceasta-i nevinovăţia *mea*!

Domnul se-nvăluie în frumuseţea sa: de-aceea îţi ascunzi tu stelele. Tu nu vorbeşti: *aşa*-mi vesteşti tu înţelepciunea ta.

Tăcut deasupra mării mugitoare mi-ai apărut tu astăzi, iubirea şi sfiala ta vorbesc în revelare sufletului meu care mugeşte.

Dacă-mi apari atîta de frumos, învăluit în frumuseţea ta, dacă-mi vorbeşti tăcut, vădindu-ţi-se-nţelepciunea:

O, cum să nu-ţi ghicesc toate sfielile din suflet! *Mai înainte* decît soarele-ai venit la mine — la mine, cel mai singur dintre singuratici!

Suntem prieteni de la început: am împărţit amărăciunea, groaza şi-adîncimea: şi chiar şi soarele este al nostru.

Noi nu vorbim unul cu altul, fiindcă ştim prea multe — păstrăm tăcerea şi surîdem unul altuia-n ştiinţa noastră.

Sau nu eşti tu lumina văpăii mele? Sufletul tău nu-i frate-al judecăţii mele?

Noi împreună învăţat-am totul; şi împreună-am învăţat să ne-nălţăm deasupra noastră înspre noi şi să surîdem luminos:

din înălţime să surîdem luminos cu ochi lucizi şi de la mare depărtare, cînd sub noi constrîngerea şi scopul şi greşeala asemeni ploii fumegă.

Iar cînd călătoream de unul singur, *ce*-ar fi dorit ca hrană sufletul meu de-a lungul nopţilor pe drumuri rătăcite? Şi cînd suiam pe munţi, *pe cine*-am căutat eu, dacă nu pe tine, pe vîrful munţilor?

Şi toate-aceste drumeţii şi căţărări pe munte ale mele o singură nevoie însemnau şi-un ajutor pentru cel neajutorat: *să zbor*, atîta doar voia întreaga mea voinţă, să zbor *în tine*!

Pe cine oare uram eu mai mult decît rătăcitorii nori şi lucrurile care te pătează? Şi chiar şi ura-aceasta am urît-o, căci era pată pe fiinţa ta!

Mi-e ciudă pe toţi norii rătăcitori, pe-aceşti motani de pradă furişaţi, ce ne răpesc, mie şi ţie, ceea ce-avem comun — imens neţărmurita afirmaţie-a lui da şi amin.

Ni-e ciudă pe-aceşti nori rătăcitori, ce codoşesc şi-amestecă tăria, ei ce fac totul doar pe jumătate, nici binecuvîntînd, nici blestemînd din toată inima.

Mai bine-aş vrea sub ceru-acoperit să stau într-un butoi, mai bine fără cer într-un abis să stau, decît întruna să te văd pătat, o! cer-lumină, de-aceşti nori rătăcitori!

Şi-adeseori dorit-am să-i însăilez unul de altul cu auriu-dinţatul fulger, spre a putea să bat, ca tunetul, în burţile lor de ceaun chimvalul:

O! ca un toboşar înfuriat, fiindcă ei îmi răpesc da-ul tău şi aminul tău, tu — cer deasupra mea, seninule!

limpidule! Lumină-de-abis! — fiindcă ei îţi răpesc din ul *meu* şi-aminul *meu*!

Căci mai curînd vreau zgomotul, şi tunetul, şi urletul stihiilor, decît această linişte felină, prudentă şi şovăitoare; chiar şi-ntre oameni eu urăsc îndeosebi pe cei ce umblă pe furiş şi fac pe jumătate totul, ca nişte nori ce rătăcesc şovăitori.

„Cel ce nu ştie binecuvînta — acela trebuie *să-nveţe* să blesteme" — această-nvăţătură luminoasă mi-a picurat din cer senin, şi-această stea mai stă şi-acum în nopţi adînci pe cerul meu.

Eu însă sunt unul care binecuvîntează şi zice da, cît timp îmi stai în preajmă, seninule! Tu, luminosule! Răpastie-lumină! — în toate-abisurile-mi port atunci acordul care binecuvîntează.—

Spre-a binecuvînta şi-a afirma, de-aceea neîncetat purtat-am lupte şi-am devenit un luptător: ca într-o zi aceste mîini să-mi fie libere spre-a binecuvînta.

Dar binecuvîntarea mea este aceasta: să mă desfăşor peste lucruri asemeni unui propriu cer, al lor, ca o cupolă rotunjită şi ca un clopot de azur şi siguranţă veşnică: ferice este cel care binecuvîntează-n felu-acesta!

Căci toate lucrurile sunt botezate la fîntîna veşniciei şi dincolo de bine şi de rău; bine şi rău la rîndul lor nu sunt decît fugare umbre, mizerii plînse, nori rătăcitori.

Căci binecuvîntare e într-adevăr, şi nu blestem, cînd eu vă zic: „Deasupra lucrurilor toate stă cerul întîmplării, cerul hazardului, cerul exuberanţei, cerul nevinovăţiei".

„Din întîmplare" — iată nobleţea cea mai veche-a lumii, pe care o restitui tuturor lucrurilor pe care le-am eliberat de servitutea scopului.

Această libertate şi limpezime ca de cer am pus-o asemeni unui clopot de azur deasupra lucrurilor toate, atunci cînd propovăduind am zis că nici deasupra lor, şi nici prin ele, nu-i nici o „voinţă veşnică" — să vrea.

În locu-acestei veşnice voinţe, am pus exuberanţa şi sminteala, cînd am grăit: „*Un singur* lucru e cu neputinţă-n toate — raţionalitatea lor!"

Desigur, *puţină* raţiune, un bob de-nţelepciune împrăştiat din stea în stea — această dospeală e amestecată-n orice lucru: pentru sminteala lor, în toate lucrurile se găseşte-nţelepciune!

Puţină-nţelepciune e de altfel cu putinţă; însă această fericită siguranţă, în toate lucrurile am găsit-o: toate preferă pe picioarele-ntîmplării — *să danseze*.

O, cer deasupra mea, seninule! Înaltule! Iată în ce rezidă pentru mine puritatea ta: că nu există nici un etern păianjen al raţiunii, nici o eternă plasă de păianjen a raţiunii:

Că tu îmi eşti podea de dans pentru dumnezeieşti hazarduri, că tu îmi eşti divină masă pe care jucători divini aruncă divine zaruri! —

De ce roşeşti? Am exprimat ceva inexprimabil? Am blasfemat, vrînd să te binecuvîntez?

Poate ruşinea de a fi în doi e ceea ce te face să roşeşti? —

Să plec îmi dai poruncă şi să tac, pentru că-acuma — iată vine *ziua*? Lumea-i adîncă — e mai adîncă, decît a fost în stare ziua să-şi închipuie. Nu orice lucru are dreptul la cuvînt în faţa zilei. Dar iată ziua: acum ne despărţim.

O, cer deasupra mea, sfiosule! Tu, arzătorule! O, fericirea mea din revărsatul zorilor! Se face ziuă: acum ne despărţim! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE VIRTUTEA CARE MICŞOREAZĂ

1

Cînd Zarathustra-ajunse iarăşi pe uscat, el nu se îndreptă direct spre muntele şi grota sa, ci încercă o

seamă de cărări şi întrebări, interesîndu-se de una şi de alta, încît el însuşi spuse-n glumă despre sine: „Iată un fluviu, care cu multe ocolişuri se-ntoarce spre izvor!" Căci el voia să afle ce se-ntîmplase între timp *cu omul:* dacă a devenit mai mare sau mai mic. Astfel, văzînd odată un rînd de case noi, s-a minunat zicîndu-şi:

„Ce-nseamnă-aceste case? Desigur, nu un mare suflet le-a clădit, ca să-i slujească drept simboluri!

Le-a scos poate-un copil nerod din lada sa cu jucării? Măcar de-ar veni altul, să le aşeze iarăşi în cutia lor!

Şi-aceste camere şi-apartamente: pot oare *bărbaţii* să le treacă pragul? Îmi par făcute doar pentru păpuşi înveşmîntate în mătăsuri sau pentru lacomele pisicuţe care se dedau la dulciuri."

Şi Zarathustra se opri spre-a medita. La urmă zise tulburat: „*Toate* au devenit mai mici!

Văd pretutindeni porţi mai scunde: cei de statura *mea* pot încă trece pe sub ele, dar — sunt nevoiţi să se aplece!

O, cînd am să ajung din nou în ţara mea, unde nu sunt silit să mă aplec — să mă aplec *în faţa celor mici!*" — Şi Zarathustra suspină, privind în depărtare. —

Dar în aceeaşi zi rosti o cuvîntare despre virtutea care micşorează.

2

Ţinîndu-mi ochii larg deschişi străbat mulţimea; dar oamenii nu-mi iartă că nu le pizmuiesc virtuţile.

Rînjesc în urma mea, fiindcă le grăiesc aşa: oamenilor mici le sunt necesare virtuţi mărunte, dar şi fiindcă mi-e tare greu să recunosc că oamenii mici sunt *necesari.*

Mă simt aici asemenea unui cocoş într-o străină curte, pe care chiar găinile-l ciupesc; dar nu mă supăr pentru-atîta pe găini.

Mă port curtenitor cu ele, cum m-aş purta cu nişte mici necazuri; să fii înţepător cu cei mărunţi îmi pare-a fi o-nţelepciune de arici.

Ei toţi vorbesc de mine, cînd se aşază seara-n jurul focului, vorbesc de mine, dar nimenea nu se gîndeşte — la mine.

Iată o nouă formă de tăcere, pe care-am învăţat-o: larma ce-o fac în jurul meu aşterne-o manta peste gîndurile mele.

Ei lărmuiesc întruna între ei: „Oare ce are împotriva noastră acest nor sumbru? să ne uităm să nu ne-mprăştie vreo mòlimă!"

Şi nu de mult, o mamă şi-a tras pruncul, ce se-ndrepta spre mine, lîngă ea: „Luaţi copiii!" a strigat, „el arde sufletul copiilor cu ochii."

Tuşesc cu toţii, cînd încep să spun ceva: ei cred că tusea e un paravan în contra vîntului — ei nu ghicesc nimic din vuietele fericirii mele!

„Noi n-avem vreme pentru Zarathustra" — e replica pe care o dau ei; însă ce vreme e aceea în care ei „n-au vreme" pentru Zarathustra?

Şi chiar dacă mă laudă: cum aş putea eu să mă culc pe laudele *lor*? Ca o curea cu ţepi mi-e lauda lor: mă-nţeapă, chiar şi după ce mi-am scos-o.

Şi încă-un lucru învăţat-am de la ei: cel care laudă pare a restitui ceva, însă de fapt el vrea să capete mai mult!

Să nu-ntrebaţi piciorul meu dacă se simte bucuros de lauda şi măguleala lor! De fapt, în tactul şi tictac-ul acesta lui nu-i place nici să danseze, nici să stea pe loc.

Cu laude le place să mă-ademenească la mica lor virtute; şi-n tactul micilor virtuţi să facă piciorul meu să dănţuie.

Ţinîndu-mi ochii larg deschişi străbat mulţimea: toţi sunt mai mici şi tot mai mici devin — *doctrina lor despre virtute şi despre fericire-i face-aşa.*

Ei chiar şi în virtute sunt modeşti — căci ei vor tihnă. Însă cu tihna nu se-mpacă decît virtutea cea modestă.

Desigur, ei învaţă să meargă şi să-nainteze-n felul lor: dar eu numesc aceasta *a şchiopăta*. De-aceea ei devin o piedică în calea celor care se grăbesc.

Mulţi dintre ei, în timp ce merg 'nainte, se uită înapoi, cu gîtul ţeapăn: acestora îmi place să le stau în cale.

Picioarele şi ochii nu trebuie să mintă, nici să se-nfrunte prin mîncîuni. Însă sunt foarte multe feluri de-a minţi la oamenii mărunţi.

Unii din ei ştiu ce-i voinţa, dar cei mai mulţi îndură voinţa altora. Unii din ei sunt sinceri, dar cei mai mulţi sunt proşti comedianţi.

Există între ei comedianţi fără să ştie dar şi comedianţii fără să vrea — adevăraţii oameni sunt întotdeauna rari, dar mai ales adevăraţii comedianţi.

Sunt prea puţin bărbaţi: de-aceea-şi fac femeile să fie bărbătoase. Căci numai cel care-i bărbat îndeajuns *eliberează în femeia lui — femeia*.

Iar cea mai rea ipocrizie-a lor este aceasta: chiar cei ajunşi să poruncească simulează virtuţile celor pe care-i stăpînesc.

„Servesc, serveşti, servim" — iată refrenul ipocriziei celor care stăpînesc — şi vai şi-amar! cînd cel dintîi dintre stăpîni e *numai* primul dintre servitori!

Vai, ochiul curiozităţii mele s-a rătăcit în prefăcătoria lor; şi-am desluşit acolo fericirea lor de muşte şi bîzîitul lor în geamurile însorite.

Văd cîtă bunătate, atîta slăbiciune. Cîtă justiţie şi cîtă milă, atîta slăbiciune.

Bondoci, corecţi şi binevoitori sunt între ei, aşa cum firul de nisip este bondoc, corect şi binevoitor cu alt fir de nisip.

Să-mbrăţişeze plini de modestie o mică fericire — acestui lucru ei îi dau un nume: „Resemnare"! şi între

timp trag cu ochiul plini de modestie spre altă fericire cît de mică.

În fond, ceea ce vor e foarte simplu: ca nimenea să nu le facă rău. De-aceea-ncearcă să-i îmbrobodească pe ceilalţi, făcîndu-le doar bine.

Aceasta este însă *laşitate*, chiar dacă poartă numele „virtute".

Iar cînd vreodată vorba-acestor oameni mici devine aspră, ceea ce *eu* aud e numai răguşeala lor — orice curent de aer îi face să răcească.

Prevăzători sunt, virtuţile lor au mîini prevăzătoare. Dar le lipseşte pumnul, căci degetele lor nu sunt în stare să se adune strînse-n pumn.

Virtutea pentru ei e ceea ce te face modest şi blînd: în felu-acesta fac din lup un cîine, iar din adevăratul om un animal domestic al omului.

„Noi ne-aşezarăm jeţul chiar la mijloc — aşa-mi zic ei zîmbind pe sub mustaţă — la fel de-ndepărtat de gladiatorii-n agonie, ca şi de scroafele satisfăcute."

Aceasta este însă — *mediocritate*, chiar dacă i se zice „cumpătare". —

3

Străbat mulţimea, lăsînd să cadă cîte-o vorbă-n urma mea: dar ei nu ştiu nici să primească şi nici să reţină.

Se miră că nu vin să blestem plăcerile şi relele; şi-ntr-adevăr eu n-am venit spre-a-i pune-n gardă faţă de pungaşi!

Se miră că nu prea sunt dispus să-ascut şi să asmut şiretenia lor: de parcă n-ar avea-ntre ei destui şireţi, a căror voce-mi scîrţîie-n urechi ca un creion de-ardezie!

Iar cînd le strig deodată: „Blestemaţi-i pe diavolii cei laşi din voi, cărora tare le mai place să geamă şi să-şi

frîngă mîinile şi să se-nchine", ei îmi răspund cu toţii: „Zarathustra e omul fără Dumnezeu."

Şi mai ales predicatorii resemnării dintre ei; şi-acestora îndeosebi îmi place să le bubui în urechi: Da! *Sunt* Zarathustra, omul fără Dumnezeu!

Priviţi-i pe predicatorii resemnării! În orice loc, unde se află ceva mărunt, ceva bolnav, ceva bubos, ei se strecoară ca păduchii şi numai scîrba mă opreşte să-i strivesc.

Ei bine! Iată-acum predica mea zvîrlită în urechea *lor:* sunt Zarathustra, omul fără Dumnezeu, care vă-ntreabă: „E vreunul mai ateu ca mine, ca să mă bucur de învăţătura lui?"

Sunt Zarathustra, omul fără Dumnezeu, care se-ntreabă: unde-am să aflu un altul ca mine? Căci sunt asemeni mie toţi cei care-şi stabilesc chiar ei voinţa şi care fug de orice resemnare.

Sunt Zarathustra, omul fără Dumnezeu: pun toate întîmplările la fiert în oala *mea.* Şi numai după ce sunt bine fierte, le socotesc drept excelente, ca feluri din bucătăria *mea.*

Şi-ntr-adevăr, o-ntîmplare înfumurată mi-a ieşit în faţă, însă *voinţa* mea i-a replicat cu şi mai mare-nfumurare — şi-ndat' s-a lăsat imploratoare în genunchi —

— rugîndu-se să-i dau azil în inimă şi linguşindu-mă zicînd: „Priveşte, Zarathustra, sunt un prieten care vine bucuros la alt prieten!"

Dar la ce bun să mai vorbesc, dacă m-aude doar urechea *mea!* De-aceea voi striga în toate zările:

Voi, oameni mici, voi zi de zi vă faceţi tot mai mici! Vă descompuneţi, zi de zi, comozilor! O să-mi pieriţi cu toţii —

— din cauza prea multelor virtuţi mărunte, prea multelor uitări mărunte şi resemnării voastre mici!

Să cruţaţi peste măsură şi să cedaţi peste măsură: acesta este solul vostru; dar pentru ca un arbore *să*

crească, el trebuie să aibă rădăcini solide care se prind de stîncile solide!

Chiar neglijenţa voastră se ţese în urzeala oricărui viitor uman; chiar şi neantul vostru e o pînză de păianjen şi-un păianjen ce-şi soarbe sîngele din viitor.

Iar atunci cînd vă însuşiţi ceva, este asemeni unui furt, o! virtuoşi mărunţi; dar chiar netrebnicii îşi au mîndria lor: „Trebuie măcar să şterpeleşti ce nu poţi lua cu forţa."

„Se aranjează" — iată încă o zicală-a resemnării. Dar eu vă spun, comozilor: *se degradează*, iar pentru voi întruna se va degrada!

Vai, dac-aţi renunţa odată la jumătatea voastră de voinţă şi v-aţi decide-n indolenţă ca şi-n faptă!

Vai, dacă-aţi înţelege ce vă spun: „Faceţi mereu tot ce voiţi — dar mai întîi să fiţi asemenea cu cei ce *ştiu a voi!*"

„Iubiţi-vă aproapele ca pe voi înşivă — dar mai întîi să fiţi asemenea cu cei ce ştiu *să se iubească pe ei înşişi* —

— iubind cu multă dragoste, iubind cu mult dispreţ!" Aşa grăieşte Zarathustra, omul fără Dumnezeu. —

Dar la ce bun să mai vorbesc, dacă mă-aude doar urechea *mea*! Dar am venit prea devreme încă.

Sunt propriul meu vestitor în mijlocul acestor oameni, sunt propriul meu cîntec de cocoş pe uliţele-ntunecate.

Dar vine ora *lor*! Şi-a mea de-asemeni! Din oră-n oră ei devin tot mai săraci, mai mici, mai sterpi — sărmane ierburi şi sărman pămînt!

Curînd vor sta-naintea mea ca iarba cea uscată, ca stepa şi într-adevăr! sătui de ei — dorind nu apa, ci *pîrjolul* mai degrabă!

O, clipă binecuvîntată a fulgerului! O, taină dinaintea-amiezii! — Foc ce se-ntinde am să fac din ei odată şi vestitori cu limbă de văpaie —

— ca să vestească într-o zi cu limbă de văpaie: Vine, aproape e, *Marea-Amiază!*

Aşa grăit-a Zarathustra.

PE MUNTELE MĂSLINILOR

Iarna, oaspete rău, s-a instalat la mine-acasă; mîinile mele au învineţit de-a ei prietenească strîngere de mînă.

Eu îl cinstesc pe oaspetele-acesta rău, însă mai bucuros îl las să şadă singur. Sunt bucuros să scap de el, şi poţi să scapi, dar numai dacă fugi *ca vîntul*.

Cu tălpi fierbinţi şi cugetări fierbinţi, alerg spre locul unde vîntul poposeşte, spre colţul însorit al muntelui meu cu măslini.

Acolo rîd de oaspetele meu sever, fiindu-i recunoscător că-mi prinde muştele din casă şi multe zgomote mărunte stinge.

El nu suportă să-audă bîzîind vreo musculiţă, darmite două; el pustieşte chiar uliţele, încît clarului de lună i se face frică noaptea.

El e un oaspete cam aspru, însă-l cinstesc, căci nu mă-nchin, ca delicaţii multpreaburtosului lor idol — focul.

Mai bine clănţănesc un pic din dinţi, decît să mă-nchin idolilor! — aşa e felul meu. Şi mai ales urăsc idolul-foc, cel care arde, fumegă şi-năbuşă.

Pe cel ce-mi este drag eu îl iubesc mai mult în timpul iernii decît vara; şi rîd mai bine de duşmanii mei şi mai cu poftă, cît timp îmi locuieşte iarna-n casă.

Rîd mai cu poftă, într-adevăr, chiar cînd *mă cuibăresc* în pat — chiar fericirea-mi rîde-atunci şi zburdă, chiar visul mincinos rîde şi el!

Eu cuibărindu-mă? Niciciînd în viaţă nu m-am cuibărit din faţa celor mai puternici; iar dacă am mînţit vreodată, a fost din dragoste. De-aceea mă simt bine şi voios în patul meu de iarnă.

Un pat îngust mă încălzeşte mai bine ca un pat bogat, căci sunt gelos pe sărăcia mea. În timpul iernii, ea mi-e foarte credincioasă.

Cu-o răutate îmi încep oricare zi, bătîndu-mi joc de iarnă, fac o baie rece; iar oaspetele meu sever se pune-atunci pe bombănit.

Ba chiar îl gîdil bucuros cu-o luminare de ceară, ca să-mi elibereze cerul în sfîrşit din zorile ca de cenuşă.

Nespus de rău sunt însă dimineaţa: foarte devreme, cînd zăngănesc găleţile-n fîntînă şi caii încălziţi nechează pe uliţele sure —

— nerăbdător aştept atunci să-apară cerul limpede-n sfîrşit, cerul de iarnă purtînd barbă de zăpadă, moşneagul cu păr alb —

— cerul de iarnă, taciturnul, care-şi ascunde-adesea soarele!

Tăcerea lungă şi senină — oare am învăţat-o de la el? Sau invers? Sau fiecare dintre noi a inventat-o pentru sine?

Origine în chip şi fel au toate lucrurile bune — şi toate lucrurile bune şi zglobii ţişnesc din bucurie în fiinţă: cum ar fi-n stare ele să facă-aceasta — doar o dată!

Bun lucru şi zglobiu este-o tăcere lungă; şi-asemeni cerului de iarnă ea-ntoarce un obraz mirat, strălucitor —

— şi-asemeni lui a-ţi tăinui şi soarele, şi inflexibila voinţă solară; într-adevăr, această artă şi zburdălnicie-a iernii am învăţat-o *bine*!

Cea mai plăcută răutate-a mea şi artă este de-a fi-nvăţat tăcerea mea să nu se trădeze prin tăcere.

Cu vorbe şi cu zaruri zurulnd îmi păcălesc eu paznicii solemni; de toţi aceşti severi pîndari trebuie să-mi eliberez voinţa mea şi scopurile.

Ca nimeni să nu desluşească în adîncul meu şi-n ultima-mi voinţă — de-aceea-am învăţat tăcerea-aceasta lungă, luminoasă.

Destui deştepţi am întîlnit, care-şi acopereau obrazul cu văl şi, tulburîndu-şi apa, credeau că nimenea nu-i desluşeşte şi pătrunde.

Şi totuşi tocmai către ei se îndreptau ne-ncrezătorii cei şireţi, ca şi dezlegătorii de enigme: tocmai din ei se pescuiau peştii cei mai pitiţi!

În schimb cei luminoşi, cinstiţi şi sinceri — aceştia sunt cei care ştiu să tacă minunat: fiindcă sunt atît de *adînci*, că nici măcar cea mai limpidă apă nu-i trădează. —

Tu, cer tăcut de iarnă, ce porţi barbă de zăpadă, moşneag mirat deasupra mea! Celest simbol al sufletului meu şi al zburdălniciei lui!

Oare n-*ar trebui* să mă ascund, asemeni omului ce-nghite aur, — ca să nu mi se spintece sufletul?

Oare n-*ar trebui* să umblu pe catalige, ca *să nu-mi vadă* picioarele atît de lungi — ei toţi, aceşti invidioşi, aceşti morocănoşi ce-mi dau tîrcoale?

Aceste suflete-afumate, călduţe, tocite, veştede şi înăcrite — cum *ar putea* să-ndure invidia din ele fericirea mea?

De-aceea le voi arăta numai zăpada şi iarna de pe piscurile mele — şi nicidecum cu cîte cingători de soare e încins muntele meu.

Vor auzi numai cum şuieră furtuna mea de iarnă — şi nicidecum că eu la rîndul meu cutreier pe mări fierbinţi, ca vînturile Sudului, grele, nostalgice şi arzătoare.

Se vor înduioşa de riscurile şi hazardurile mele — dar iată vorba mea: „Lăsaţi hazardul să-mi iasă în întîmpinare; el e nevinovat ca un copil!"

Cum *ar putea* ei să suporte fericirea mea, dacă n-aş fi înconjurat-o cu accidente, griji de iarnă, căciuli din piei de urs şi văluri alburii de cer iernatic!

— dacă de *mila* lor nu m-aş înduioşa eu însumi, de-aceşti invidioşi, de-aceşti morocănoşi!

— dacă eu însumi n-aş ofta şi nu m-aş zgribuli în faţa lor şi n-aş *lăsa* plin de răbdare să fiu înfofolit — în mila lor!

Aceasta este înţeleapta zburdălnicie şi bunăvoinţă a sufletului meu, ca el *să nu-şi ascundă* nici iarna, nici

furtunile de gheaţă; să nu-şi ascundă nici măcar degerăturile.

Căci pentru unii singurătatea e refugiu pentru bolnavi, dar pentru alţii singurătatea e refugiu *de* cei bolnavi.

Audă-mă cum clănţănesc din dinţi şi gem de frig în dricul iernii toţi aceşti bieţi mişei invidioşi din jurul meu! Cu-atare gemete şi clănţăneli mă apăr de toate-odăile lor încălzite.

Compătimească-mi suspinînd degerăturile: „În gheaţa cunoaşterii o să ne congelezel" — aşa se tînguie.

Eu între timp cu tălpi fierbinţi am să cutreier în lung şi-n lat răcoarea muntelui meu cu măslini: în colţul însorit al muntelui meu cu măslini eu cînt şi rîd de orice milă. —

Aşa cîntat-a Zarathustra.

A TRECE MAI DEPARTE

Astfel, tot străbătînd mulţimi nenumărate şi sumedenie de-oraşe fără grabă, pe ocolite căi se îndreptă Zarathustra din nou către muntele şi grota lui. Şi iată că pe neaşteptate se trezi la poarta *Marelui Oraş:* unde-un nebun ce spumega se repezi spre el cu braţele întinse tăindu-i calea. Acesta era chiar nebunul căruia oamenii „maimuţa lui Zarathustra" îi ziceau: fiindcă împrumutase de la el ceva din modul şi figurile discursului şi scormonea prea bucuros tezaurul înţelepciunii lui. Însă nebunul i se adresă cu-aceste vorbe:

„O, Zarathustra, aici e Marele Oraş: aici tu n-ai nimic de căutat, ci totul de pierdut.

De ce-ai dori tu să te bălăceşti într-o mocirlă ca aceasta? Ai milă de picioarele cu care umbli! Scuipă mai bine poarta oraşului — şi du-te mai departe!

Aici e un adevărat infern pentru gîndirea singuraticilor; aici marile cugetări sunt puse încă vii la fiert şi prefăcute-n terci.

Aici marile sentimente putrezesc; aici li se îngăduie să zornăie doar micilor simţiri zornăitoare!

Nu simţi deja un iz de abator şi birt al spiritului? Nu te îneacă-acest oraş cu duhoarea lui de spirit ciopîrţit?

Nu vezi cum sufletele-atîrnă-aici ca nişte cîrpe fără vlagă şi murdare? — Iar ei mai fac jurnale din aceste cîrpe!

N-auzi cum spiritul este aici un simplu joc de vorbe goale? El varsă respingătoare zoaie de cuvinte! Iar ei din zoaiele acestea de cuvinte mai fac jurnale!

Ei se gonesc unii pe alţii, fără să ştie — unde? Ei se asmut unii-mpotriva altora, fără să ştie — pentru ce? Ei duruie din tinichele, ei zuruie din bani de aur.

Cînd le e frig, încearcă să se-ncălzească cu băuturi; cînd le e cald, rîvnesc răcoarea spiritelor îngheţate; ei sunt bolnavi cu toţii şi victime ale opiniei publice.

Orice desfăt şi orice viciu se află-aici la ele-acasă; dar chiar şi-aici există oameni virtuoşi, există multă iscusită virtute de serviciu:

Multă virtute iscusită cu degete îndemînatice la scris şi cu talentul de-a răbda şi-a zăbovi, virtute binecuvîntată cu mărunte decoraţii, dar şi cu fiice îndesate care au popoul plat.

Există aici şi multă evlavie şi sumedenie de cofetari ai linguşirii şi brutari ai măgulirii, ce se prostern în faţa Dumnezeului oştirilor.

„De sus" le picură desigur steaua şi scuipaţii binevoitori; în sus tînjeşte orice piept lipsit încă de stele.

Luna îşi are curtea sa nimbată şi curtea-şi are prostănacii ei; dar tot ce vine de la curte e adorat de-acest popor de cerşetori şi de această virtute cerşetoare de serviciu.

„Servesc, serveşti, servim" — aşa se-nchină virtuoşii de serviciu în faţa Prinţului: ca binemeritata stea să fie-n fine agăţată pe un piept îngust!

Dar chiar şi luna se învîrte în jurul lucrurilor pămînteşti; la fel şi Prinţul se învîrte în juru-a tot ce e mai pămîntesc — în jurul aurului negustorilor.

Domnul oştirilor nu este Domnul lingourilor: Prinţul propune, comerciantul dispune!

Pe tot ce este luminos, puternic şi bun în tine, o! Zarathustra, scuipă asupra acestui mare-oraş de comercianţi şi — treci mai departe!

Aici oricare sînge curge spumos şi leşios şi puturos prin toate vinele; scuipă asupra acestui mare-oraş, care nu e decît o mare cloacă, în care toate drojdiile colcăie!

Scuipă asupra acestui mare-oraş al sufletelor strivite şi-al piepturilor strîmte, al ochilor ce scormonesc, al degetelor lipicioase —

— oraş al tuturor neisprăviţilor, neruşinaţilor, al scribălăilor şi scandalăilor şi al ambiţioşilor surescitaţi —

— unde dospeşte tot ce-i rînced, lînced, ce-i rău famat şi desfrînat, tot ce-i bubos şi-ntunecos şi clandestin —

— scuipă asupra Marelui Oraş, treci mai departe!" —

Aici îl întrerupse însă Zarathustra pe nebunul ce spumega şi-i astupă cu mîna gura.

„Dar taci odată!" strigă puternic Zarathustra, „că m-am scîrbit de mult de soiul tău şi vorba ta!

De ce-ai sălăşluit atîta timp în mlaştină, pînă ce-ai devenit tu însuţi un broscoi rîios?

De ce-ai ajuns să-ţi curgă prin vine acelaşi sînge spumos şi puturos de mlaştină, pînă ce-ai învăţat să blasfemezi şi să orăcăi în felu-acesta?

De ce nu te-ai refugiat şi tu-n pădure? De ce nu ai arat pămîntul? Oare nu-i marea presărată cu insule-nverzite?

Dispreţuiesc dispreţul tău; iar dacă mă avertizezi, de ce nu te-ai avertizat pe tine însuţi?

Dispreţul meu şi pasărea mea augur doar din iubire sunt în stare să-şi ia zborul; dar nicidecum din mlaştină! —

Se zice că ai fi maimuţa mea, nebun cu gura spumegată; eu îţi voi zice porcul meu grohăitor — cu grohăitul tău îmi tulburi acum elogiul nebuniei.

Ştii tu ce te-a făcut să grohăi prima oară? Faptul că nimeni nu te-a *măgulit* destul; de-aceea ţi-ai făcut culcuşul pe gunoaie, ca să găseşti motiv de-a grohăi fără-ncetare —

— ca să-ţi găseşti motiv de *răzbunare* nesfîrşită! Nebun înfumurat, doar răzbunare e toată spumegarea ta, te ştiu eu bine!

Însă discursurile tale de nebun îmi fac rău *mie*, chiar cînd vorbeşti adevărat! Chiar dacă Zarathustra *ar avea* de mii de ori dreptate, tu — folosindu-i vorbele — *l-ai face* să nu aibă!"

Aşa grăit-a Zarathustra; şi întorcîndu-şi ochii spre Marele Oraş a suspinat, tăcînd mult timp. Iar după-aceea a vorbit aşa:

Mi-e silă şi de acest Mare Oraş, nu numai de nebunul acesta. Nici unul nu poate fi făcut mai bun, dar nici mai rău.

Vai Marelui Oraş! — Aş vrea să văd coloana de văpaie care-l va mistui!

Asemenea coloane de văpaie preced Marea-Amiază. Însă aceasta va veni la timpul său şi potrivit cu propria-i soartă! —

Cu-această-nvăţătură mă despart de tine, nebunule; acolo unde nu mai ai nimica de iubit — *treci mai departe!* —

Aşa grăit-a Zarathustra, lăsînd în urmă pe nebun şi Marele Oraş.

DESPRE RENEGAŢI

1

Vai, s-a şi cernit şi veştejit tot ce-n poiana-aceasta nu de mult era plin de verdeaţă şi-n culori? Şi cîtă miere a speranţei n-am adunat de-aici în stupii mei!

Aceste inimi tinere acuma iată-le îmbătrînite — şi nici măcar îmbătrînite, ci obosite, leneşe, comune — iar ele zic: „Am devenit din nou cucernice."

Nu prea de mult văzutu-le-am de dimineaţă pornind la drum cu pas viol; însă picioarele cunoaşterii le-au devenit acum sleite şi-acuma îşi reneagă pe deasupra vioiciunea lor de dimineaţă.

Într-adevăr, nu numai unul dintre ei şi-a ridicat cîndva picioarele, asemeni unui dansator, chemat de rîsul din înţelepciunea mea, dar între timp s-a răzgîndit. Acum îl văd încovoiat, în faţa crucii.

Spre libertate şi lumină fîlfîiau cîndva asemenea unor ţînţari şi poeţi tineri. Puţin mai bătrîni, puţin mai meschini: şi iată-i întunecoşi şi sforari şi cloşcari.

Oare-a lipsit din inimile lor curajul, pentru că eu am fost înghiţit de solitudine ca de-o balenă? Şi-au îndreptat ei prea mult timp *degeaba*, nespus de dornici, urechea lor spre mine, spre trîmbiţele şi chemarea mea cea vestitoare?

Vai, cei cu inimile pline de curaj şi îndrăzneală au fost puţini întotdeauna; acestora şi spiritul le este consecvent. Dar ceilalţi sunt *laşi*.

Ceilalţi: aceia sunt întotdeauna majoritatea, banalitatea, inutilitatea, de-prisosul — şi-aceştia toţi sunt laşi! —

Dar cei ce sunt din spiţa mea — aceia se vor întîlni în drumul lor cu-o viaţă demnă de spiţa mea: adică vor trebui să aibă ca primi însoţitori ai lor cadavrele şi saltimbancii.

Al doilea rînd de-nsoţitori se vor numi însă *cei credincioşi:* un stol învîlvorat, iubire multă, nebunie multă şi multă adoraţie imberbă.

Dar inima lui nu trebuie să se lege de credincioşii aceştia, dacă va fi într-adevăr din spiţa mea; nu va putea să creadă în anotimpu-acesta şi-n pajiştile-i colorate, dacă va fi în stare să cunoască ce nestatornică şi laşă este rasa omenească!

Dacă-ar *putea* să facă altfel, atunci ei ar şi *vrea* să facă altfel. Cei care sunt numai juma-de-oameni strică pe orice om întreg. Că frunzele se veştejesc — oare ce e de plîns în asta?

Îngăduie-le să se ducă şi să cadă, Zarathustra, şi nu te plînge! Mai bine suflă-asemeni vînturilor vuitoare-asupra lor —

— să sufli-asupra frunzelor acestora, o! Zarathustra: ca tot ce-i *veşted* să dispară cît mai repede de lîngă tine! —

2

Noi am redevenit cucernici — iată mărturisirea renegaţilor acestora; iar unii sunt prea laşi ca să mărturisească-aceasta.

Pe-aceştia îi privesc în ochi — acestora le spun în faţă, le-o scuip chiar în obrajii roşii; voi faceţi parte dintre-aceia care *se roagă* iarăşi!

Dar este o ruşine să te rogi! Nu pentru toţi, ci pentru mine, pentru tine şi pentru-oricine are-o conştiinţă-n sine! Iar pentru *tine*, este o ruşine să te rogi!

O ştii prea bine: diavolul laş ce zace-n tine, cel care bucuros îşi împreună mîinile şi îşi încrucişează braţele pe piept şi ţine mult la tihna sa: diavolu-acesta laş îţi zice că „*există* un Dumnezeu!"

Tocmai de-aceea tu eşti din soiul celor cărora le e frică de lumină, pe care niciCînd lumina nu-i lasă să se-odihnească; de-acum în fiecare zi va trebui să-ţi vîri cît mai adînc în noapte şi în ceaţă capul!

De fapt, tu ţi-ai ales o oră foarte potrivită: căci păsările nopţii se stîrnesc acum din nou. E ora celor cărora le e frică de lumină, oră de seară şi de sărbătoare, pe care-aceştia n-o „sărbătoresc".

Eu o aud şi o miros: e ora lor de trecere şi vînătoare, fără-ndoială nu o vînătoare crudă, ci una blîndă pentru pîndă cu furişări uşoare şi şoapte rugătoare —

— o vînătoare de şoricei sentimentali: toate capcanele de inimi sunt acuma instalate iarăşi! Iar dacă dau de-o parte vreo perdea, îndată fîlfîie grăbit un fluturaş de noapte.

Era pitit pe undeva cu vreun alt fluturaş de noapte? Căci peste tot adulmec mici comunităţi ascunse; şi-acolo unde sunt chilii, există întotdeauna noi călugări cucernici şi miros de călugări cucernici.

Ei îşi petrec lungi seri unii cu alţii şi înginã: „Să fim din nou asemenea copiilor şi să rostim «iubite Doamne!»" — cu gura şi stomacul pervertite de cofetari cucernici.

Sau îşi petrec lungi seri examinînd la pîndă un viclean paing cu cruce, care le predică păianjenilor prudenţă şi-i învaţă-aşa: „E bine să torci la umbra crucii!"

Sau petrec cît ţine ziua cu undiţele pe malul mlaştinilor şi de-aceea se socotesc *profunzi;* dar cine pescuieşte, unde nu există peşte, pe-acela nu-l numesc nici superficial măcar!

Sau se deprind să zdrăngăne pios-voios la harfă, ca ucenici ai unui autor de cîntece, care-ar dori să cucerească astfel inima vreunei tinere femei, căci de slăvirea unora mai vîrstnice s-a săturat.

Sau se grăbesc să-ncerce emoţii tari în preajma unui învăţat seminebun, care aşteaptă-n camere întunecate să i se-arate spiritele — care-i fură spiritul!

Sau stau şi-ascultă cum şuieră şi fluieră un cîntăreţ în vîrstă ambulant, pe care tulburele vînturi ale tristeţii l-au învăţat sunetele; şi-acum suflă-asemeni vîntului şi-şi predică tristeţea-n tonuri triste.

Iar unii dintre ei au devenit paznici de noapte care acuma ştiu să sufle-n corn şi dau tîrcoale noaptea şi trezesc vechi lucruri care de mult timp au adormit.

Cinci fraze-am auzit ieri seară la marginea grădinii despre aceste lucruri vechi: fraze de trişti, bătrîni şi uscăţivi paznici de noapte.

„Ca tată nu prea are grijă de copii: taţii adevăraţi fac mult mai mult!" —

„E prea bătrîn! Acuma nu mai e în stare să se ocupe de copiii săi" — îi răspundea un alt paznic de noapte.

„Dar *are* el într-adevăr copii? Nimeni n-o poate dovedi, şi nici chiar el nu e în stare! De cînd aştept să-l văd că dovedeşte şi el ceva temeinic."

„Să dovedească? Ca şi cum ar fi adus vreodată vreo dovadă! I-e greu să dovedească; el ţine foarte mult să fie — *crezut*."

„Da, da! Credinţa-l face fericit, credinţa altora în el. Aşa sunt toţi bătrînii! Aşa suntem şi noi!" —

Aşa vorbeau unul cu altul doi bătrîni paznici de noapte, cărora le e frică de lumină, sunînd cu jale-n corn: s-a întîmplat ieri seara la marginea grădinii.

Dar eu mă răsuceam de rîs, iar inima credeam că-mi crapă; căci neavînd pe ce să se mai sprijine, mă apăsa pe diafragmă.

Şi-ntr-adevăr, din asta o să mi se tragă moartea, căci mă voi sufoca de rîs, văzînd măgari beţi morţi şi auzind paznici de noapte ce se-ndoiesc de Dumnezeu în felu-acesta.

Dar oare nu e dusă *de mult* vremea unor asemenea-ndoieli? Cine-şi mai poate-ngădui acuma să trezească bătrîne lucruri adormite şi temătoare de lumină?

Bătrînii zei de multă vreme şi-au găsit sfîrşitul — şi-ntr-adevăr, avură un sfîrşit frumos şi vesel, demn de zei!

Ei, ei nu au „amurgit" mergînd spre moarte — e o minciună ce s-a spus! Nici vorbă: într-o zi, ei au murit — *de rîs*.

Aceasta s-a-ntîmplat, cînd cuvîntul cel mai păcătos a fost rostit, şi chiar de-un zeu — cuvîntul: „Există *un singur* Dumnezeu! Nu vei avea alt Dumnezeu decît pe mine!"

Unui moşneag de zeu, unui bătrîn, unui gelos, i-a fost scăpat acest cuvînt:

Şi zeii toţi au început atunci să rîdă şi legănîndu-se în jilţurile lor strigară: „Oare divinul nu-nseamnă tocmai să existe zei dar nici un Dumnezeu?"

Cel care are urechi de auzit să-audă. —

Aşa grăise Zarathustra în oraşul pe care îl iubea şi căruia i se zice „Vaca Bălţată". De-acolo mai avea încă să meargă două zile, ca să ajungă iar la peştera sa şi la animalele sale; iar inima lui exulta de-această-apropiată-ntoarcere acasă. —

ÎNTOARCEREA ACASĂ

O, singurătate! Tu, *patrie* a mea, singurătate! Prea multă vreme am trăit sălbatic printre străini sălbatici, ca să nu plîng cînd mă întorc!

Acuma ameninţă-mă cu degetul, ca mamele, acum surîde-mi blînd, ca mamele, acuma spune-mi doar atît: „Dar oare cine-i cel ce ca un uragan s-a-ndepărtat cîndva de mine? —

— şi care părăsindu-mă-a strigat: prea multă vreme petrecută-n singurătate m-a dezvăţat să tac! Deci *asta* e ce-ai învăţat?

O, Zarathustra, eu ştiu totul, chiar şi că-n mijlocul mulţimilor ai fost cu mult *mai părăsit*, Unicule, decît în preajma mea!

Un lucru este părăsirea, cu totul altceva singurătatea: *aceasta* ai învăţat-o acum! Şi că-ntre oameni totdeauna vei fi sălbatic şi străin:

— sălbatic şi străin, chiar dacă ei te vor iubi: căci mai întîi de toate ei doresc să fie *cruţaţi*!

Însă aici tu eşti în casa şi căminul tău; aici tu poţi să te exprimi, să te reverşi fără-ngrădire, aici simţirile ascunse şi-mpietrite nu se mai ruşinează de nimic.

Aici se-apropie-aliniat oricare lucru, cînd îl chemi, şi te dezmiardă: căci vrea să călărească pe spinarea ta. Aici simbolurile te conduc spre adevăruri.

Aici îţi poţi îngădui să le vorbeşti loial şi sincer lucrurilor toate: şi-ntr-adevăr, urechea lor primeşte ca o laudă orice vorbire sinceră cu lucrurile.

Cu totul altceva e însă părăsirea. Îţi mai aduci aminte, Zarathustra? Erai în mijlocul pădurii şi-o pasăre ţipa deasupra ta, iar tu stăteai nehotărît şi neştiind ce drum să-apuci şi un cadavru zăcea alăturea de tine —

— şi-ai zis: dac-ar putea să mă conducă animalele mele! Aflat-am că e mai periculos să-ţi duci viaţa printre oameni, ca printre fiare: iată ce-nseamnă părăsirea!

Şi-ţi mai aduci aminte, Zarathustra? Erai pe insulă, fîntînă de vin printre găleţi deşarte, dădeai întruna şi te dăruiai, vărsîndu-te şi revărsîndu-te însetoşaţilor:

— pînă ce, singur şi-nsetat printre cei beţi, te-ai aşezat plîngîndu-te la ceas de noapte: «Oare-a primi n-aduce mai multă fericire decît a da? Iar a fura mai multă decît a primi?» — *Iată* ce-nseamnă părăsirea!

Îţi mai aduci aminte, Zarathustra? Cînd a sosit ora supremei tale linişti smulgîndu-te din tine însuţi şi cînd ţi-a şuşotit cu-o voce răutăcioasă: «Vorbeşte şi sfărîmă-te!» —

— cînd te-a scîrbit de toată aşteptarea şi tăcerea ta şi ţi-a descurajat bietul curaj: *Iată* ce-nseamnă părăsirea!" —

O, singurătate! Tu, patrie a mea, singurătate! Cu ce sublimă şi gingaşă voce îmi vorbeşti!

Noi nu ne punem întrebări, noi nu ne tînguim, noi trecem adeseori unul lîngă celălalt prin porţi deschise.

Căci totul este limpede în tine şi deschis; şi chiar şi orele aleargă-aici cu paşi uşori. Şi-ntr-adevăr în întuneric timpul ne-apasă mult mai tare, decît apasă în lumină.

Aici cuvintele întregii fiinţe şi tainele cuvintelor sale nu se deschid: orice fiinţă vrea aici să fie verb, şi orice devenire vrea să înveţe de la mine să vorbească.

Însă acolo jos — acolo orice vorbire e deşartă! Acolo uitarea şi mersul mai departe sunt cea mai bună-nţelepciune: *iată* — ce-am învăţat acum!

Acela care vrea să-l înţeleagă pe om în întregime — acela trebuie să-nşface tot ce-i omenesc. Dar eu am mîinile, vai! prea curate pentru-aceasta.

O, nici măcar respirul lor nu-mi place să-l respir; vai! mult prea multă vreme-am petrecut în zgomotele lor şi-n respiraţia lor viciată!

O, fericită linişte din jurul meu! Miresme pure ce mă-mpresuraţi! Ce pură respiraţie îşi trage din pieptul lor această linişte! Şi cum ascultă această fericită linişte!

Însă acolo jos — totul vorbeşte, dar nimic nu-i ascultat. Chiar dacă şi-ar anunţa prin clopote înţelepciunea: dar negustorii din pieţe o vor acoperi-o cu zornăitul banilor!

Totul vorbeşte-acolo, dar nimeni nu e în stare să-nţeleagă. Acolo totul cade-n apă, însă nimica în fîntîni adînci.

Totul vorbeşte-acolo jos la ei, însă nimic nu reuşeşte şi nu ajunge la soroc.

Acolo toţi cotcodăcesc; există însă măcar unul care să stea în cuib şi să clocească?

Acolo toţi vorbesc, dar totul e doar vorbărie goală. Iar ce-a fost ieri prea tare pentru timp şi pentru dinţii timpului se scurge sfărîmat şi ros din maxilarele zilei de azi.

La ei totul vorbeşte, totul e trădat. Iar ce era cîndva mister intim, azi e strigat pe toate străzile de fluşturatici.

O, tu — ciudată fire omenească? Larmă a străzilor întunecate! Acuma te-am lăsat în urmă — pericolul cel mare pentru mine a trecut.

Pericolul cel mare pentru mine era să-mi fie milă şi să-i cruţ; căci orice fire omenească se vrea cruţată şi îngăduită.

Cu adevăruri reţinute, cu-o mînă de nebun şi-o inimă înnebunită de dragoste şi încărcat de mînciunile mărunte ale milei — aşa mi-am dus eu viaţa printre oameni.

Mascat am stat alături de ei şi gata-ntotdeauna să-mi fac *mie însumi* rău, spre-a-i suporta *pe ei* şi

ne-ncetat zicîndu-mi singur: „Nebunule, tu nu-i cunoşti pe oameni!"

Stînd printre oameni te dezveţi de oameni: prea vrea să iasă fiecare la vedere — şi-atunci la ce-ţi mai pot sluji ochii pătrunzători, scurmînd în zare?

Chiar cînd cu toţii mă nesocoteau, eu ca nebunul îi cruţam mai mult pe ei decît pe mine: eram obişnuit să fiu cu mine însumi aspru şi-adeseori mă răzbunam pe mine pentru această-ngăduinţă faţă de ei.

Pişcat de muşte veninoase şi găurit, asemeni unei pietre, de picăturile de răutate, aşa-mi duceam viaţa printre ei şi căutam să mă conving zicîndu-mi: „Nevinovat este nimicul de propria-i nimicnicie."

Dar mai ales aceia cărora li se tot zicea „cei buni" mi s-au părut muştele cele mai veninoase: căci ei pişcau cu nevinovăţie, minţeau cu nevinovăţie; aşadar cum *ar fi putut* să fie drepţi — faţă de mine!

Pe cel care trăieşte printre oameni buni pe-acela mila îl învaţă să mintă. Mila îngreunează aerul în jurul sufletelor libere. Căci insondabilă este prostia celor buni.

Să mă ascund pe mine însumi şi bogăţia mea — iată ce-am învăţat eu printre ei. Căci i-am găsit pe toţi săraci cu duhul. Însă minciuna milei mele consta în faptul că desluşisem, —

— că văzusem şi mirosisem în fiecare dintre ei cît spirit le era *destul*, cît spirit le era *prea mult!*

Pe înţelepţii lor rigizi eu i-am numit doar înţelepţi, nu şi rigizi: astfel am învăţat să-nghit cuvintele. Iar pe groparii lor eu i-am numit căutători, exploratori: astfel am învăţat să schimb cuvintele.

Groparii scormonesc în fel de fel de boli. Sub vechi ruine zac miasme rele. Nu trebuie să scormonim în smîrcuri. Ci să trăim la munte.

Cu cîtă fericire respir acum iarăşi libertatea munţilor. Mirosul meu este în fine eliberat de toate izurile fiinţei omeneşti!

De adieri tăioase gîdilat, ca de spumoase vinuri, sufletul meu *strănută* — el strănută şi se bucură zicîndu-şi: Sănătate!

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE CELE TREI RELE

1

În vis, în visul ultim dinaintea zorilor, stam astăzi pe un promontoriu — şi-n mînă cu-o balanţă, dincolo de lume, *cîntăream* lumea.

O, mult prea timpuriu se revărsară pentru mine zorile: geloase, m-au trezit cu para lor! Întotdeauna sunt geloase pe-ardoarea visului meu matinal.

Putînd fi măsurată de către cel ce are timp, şi cîntărită de un bun cantaragiu, şi accesibilă aripilor puternice, şi descifrabilă unor cereşti tălmăcitori de semne: în felu-acesta părea lumea-n visul meu:

Un vis, asemeni unui îndrăzneţ navigator, pe-o navă sau pe-un uragan, mut ca un fluture, nerăbdător ca şoimul nobil — cît timp şi ce răbdare a avut să cîntărească lumea!

I-o fi vorbit în taină înţelepciunea mea, surîzător de treaza mea înţelepciune diurnă, aceea care-şi bate joc de orice „lume infinită"? Căci, zice ea: „Acolo unde e putere, acolo *numărul* este stăpîn; el are forţa cea mai mare."

Cu cîtă siguranţă privea visul meu această lume finită, nici curios şi nici blazat, fără-a se teme, fără-a se ruga —

— ca pe un măr rotund ce-ar fi căzut în palma mea, un măr de aur pîrguit, cu răcoros de dulce coajă catifelată: aşa mi se-mbia această lume —

— ca pe un arbore făcîndu-mi semn, cu ramuri largi, puternic în voinţă, ca o spetează sau răzimătoare

pentru drumeţul obosit: aşa mi se-arăta această lume pe promontoriu —

— ca pe-un sipet ce mi se întindea de graţioase mîini — sipet deschis pentru a-mi încînta privirea timidă şi respectuoasă: aşa mi se-oferea această lume astăzi —

— nici enigmatică destul, pentru-a goni iubirea omenească, nici tălmăcită îndeajuns spre-a adormi înţelepciunea omenească: un lucru omenesc şi bun mi se părea azi-dimineaţă această lume, pe seama căreia se spun atîtea rele!

Adînc i-am mulţumit acestui vis de dinaintea zorilor, că mi-a îngăduit să cîntăresc încă de dimineaţă lumea! Asemeni unui lucru bun şi omenesc mi s-a menit visul acesta, mîngîindu-mi inima!

Şi pentru ca să fac eu însumi astăzi ca şi el şi-n tot ce are el mai vrednic să-l cunosc şi să-l urmez, aş vrea să pun acuma în balanţă cele trei foarte rele lucruri şi omeneşte să le cîntăresc. —

Cel ce ne-nvaţă să binecuvîntăm — acela ne învaţă şi să blestemăm: care sunt aşadar cele trei lucruri mai demne de blestem pe lumea-aceasta? Pe-acestea vreau să le aşez eu pe cîntar.

Iată-le: *voluptatea, pasiunea de a domina* şi *egoismul* — trei lucruri care-au fost mai blestemate ca toate, mai defăimate şi calomniate — pe-acestea trei vreau să le cîntăresc azi omeneşte.

Haide! Aici e promontoriul meu şi-acolo marea: *ea* vine să se tăvălească lîngă mine, lăţoasă, alintîndu-se, fidel monstru bătrîn cu-o sută de capete de cîini, pe care îl iubesc.

Haide! Aici vreau să-mi aşez cîntarele, deasupra mării cu talazuri; şi chiar un martor am să-aleg, să ne privească — pe tine, copac însingurat, cu-arome pătrunzătoare, cu frunzişul larg boltit, pe care te iubesc! —

Care e puntea ce conduce de la odinioară spre acum? Care e forţa ce sileşte înaltul să se-ndoaie-n jos? Şi cum poţi face ce-i mai-nalt să urce încă?

Acum balanţa stă în echilibru nemişcată: trei grele întrebări am aşezat pe un platou, trei grele răspunsuri stau pe celălalt.

2

Voluptatea: ţeapă şi ghimpe pentru toţi cei care sub sutana pocăinţei îşi reneagă trupul şi blestemată mult ca „prealumească" de toţi predicatorii lumilor-de-dincolo: căci ea îşi bate joc făcînd de rîs pe toţi magiştrii de confuzie şi rătăcire.

Voluptatea: foc mic pentru mişei, dar care-i mistuie; iar pentru uscăturile cu viermi şi pentru toate zdrenţele cuptor şi vatră gata pregătite.

Voluptatea: grădină-a raiului de pe pămînt tuturor inimilor libere, nevinovate, prisos de mulţumire al oricărui viitor faţă de clipa de acum.

Voluptatea: doar pentru ofiliţi o dulce-otravă, dar celor cu voinţă de leu un stimulent al inimii, un vin al vinurilor cu respect păstrat.

Voluptatea: simbol al marii fericiri pentru speranţe şi fericiri superioare. Căci multora într-adevăr li s-a promis căsătoria şi chiar mai mult decît căsătoria —

— multora, mai străini decît bărbatul şi femeia: şi cine oare a-nţeles perfect *în ce măsură* sunt străini bărbatul şi femeia!

Voluptatea: şi totuşi vreau să-mi ţin în frîu gîndirea şi chiar cuvintele: ca nu cumva-n grădina mea să dea năvală fanaticii şi porcii.

Pasiunea de a domina: bici care arde pentru inimi aspre; martiriu crud păstrat doar pentru cei mai cruzi; văpaie-ntunecată a rugurilor vii.

Pasiunea de a domina: cumplită frînă, impusă celor mai înfumurate popoare; batjocură a tuturor virtuţilor nesigure; ce călăreşte toate şeile şi-orgoliile.

Pasiunea de a domina: cutremur de pămînt rozînd, surpînd tot ce e plin de viermi şi găunos; erupţia care se rostogoleşte şi mugeşte peste morminte văruite zdro-

bindu-le; semn de-ntrebare sclipitor alături de pretimpurii răspunsuri.

Pasiunea de a domina: sub ochiul ei omul se tîrîie, se ghemuie, se face sclav, devine mult mai josnic decît şarpele şi porcul — pînă ce din el răcneşte-n fine marele dispreţ;

Pasiunea de a domina: maestra înspăimîntătoare a marelui dispreţ, care le strigă-n faţă cetăţilor şi-mpărăţiilor pe rînd „s-a zis cu tine!" — pînă ce ele însele răcnesc „s-a zis cu *noi!*"

Pasiunea de a domina: cea care vine să-i seducă pe cei curaţi şi singuratici şi care suie pe 'nălţimi sieşi suficiente, arzînd ca o iubire, şi care zugrăveşte pe cerul pămîntesc învăpăiate fericiri.

Pasiunea de a domina: dar pentru ce să-i spunem *pasiune* acestei înălţări care rîvneşte la putere? Într-*adevăr*, nimic bolnav şi pătimaş nu-ncape-ntr-o asemenea-nălţare şi plăcere!

Că singuratica-nălţare nu se însingurează pentru veci şi nu devine suficientă sieşi; că muntele se încovoaie către vale şi vîntul piscurilor înspre rîpe:

O, cine ar putea să afle îndreptăţitul nume virtuos pentru-o atare năzuinţă? „Virtutea care dăruieşte" — cîndva aşa numit-a Zarathustra inexprimabilul.

Şi-n felu-acesta s-a-ntîmplat — şi-ntr-adevăr, s-a întîmplat întîia oară — că vorba lui aduse laudă *egoismului*, integrului, sănătosului egoism, care ţîşneşte dintr-un suflet tare:

— din sufletul cel tare, căruia-i aparţine-un nobil corp, frumos, triumfător, plăcut, căruia toate lucrurile din preajmă îi vor fi oglindă;

— corp suplu şi convingător, un dansator căruia sufletu-ncîntat de sine-i este simbol şi rezumat. Asemeni suflete şi corpuri de ele însele-ncîntate îşi dau chiar ele nume de: „virtute".

Această încîntare-de-sine se apără cu vorbe despre rău şi bine împrejmuindu-se ca de-un tufiş ardent; cu

numele pe care-l dă chiar fericirii sale ea izgoneşte ce e vrednic de dispreţ.

Ea izgoneşte orice laşitate; ea zice: răul înseamnă *laşitate*! Ei i se pare vrednic de dispreţ tot omu-ngrijorat, care suspină şi se tînguie, şi-acela care trage orice folos oricît de neînsemnat.

Ea nu acordă nici o stimă înţelepciunii plîngăreţe. Fiindcă-ntr-adevăr, există şi-o înţelepciune care-nfloreşte-n întuneric, o înţelepciune-a umbrelor nocturne, care suspină ne-ncetat: „Totu-i zadarnic!"

Ea nu prea pune preţ pe neîncrederea timidă şi nici pe-acela care vrea, nu o privire-n faţă sau o strîngere de mînă bărbătească, ci-un jurămînt, şi nici pe înţelepciunea prea prudentă, înţelepciune-a sufletelor laşe.

Şi mai puţin îi place servilitatea promptă a cîinelui ce se răstoarnă-ndată cu burta-n sus, slugarnic; fiindcă există şi o înţelepciune umilă şi linguşitoare, cucernică şi grabnică să-ţi intre-n voie.

Dar ea urăşte, şi îi face scîrbă cel care niciodată nu se apără, cel care-nghite privirile răutăcioase şi scuipăturile înveninate, cel atoaterăbdător şi resemnat la toate, care se mulţumeşte cu puţin: căci se comportă-asemeni unui sclav.

Fie că unul e servil faţă de zei şi de-o divină lovitură de picior sau se supune oamenilor şi opiniilor lor stupide — pe *orice* fel de umilinţă, egoismu-acesta scuipă!

El socoteşte rău tot ce se-nclină, cade în genunchi şi se supune, clipirile din ochi servile şi inimile deprimate şi-acest făţarnic fel de a ceda care sărută lăbărţat de frică.

Şi-nţelepciunea-de-popou: aşa numeşte el umorul prost al sclavilor, moşnegilor şi prăpădiţilor; şi mai ales sminteala preoţilor, penibilă, stupidă şi hazlie!

Însă înţelepciunea-de-popou a preoţilor, obosiţilor de viaţă şi de lume, cu suflete de sclav şi de muiere, o! cum a zădărît dintotdeauna liberul joc al egoismului!

Şi *iată* ce ar trebui să fie virtutea şi să socotim virtute tocmai ceea ce zădăreşte liberul joc al egoismului! „Neegoişti" — aşa s-ar vrea cu toţii şi pe dreptate, toţi aceşti poltroni sătui de lume şi de viaţă, aceşti paingi cu cruce pe spinare!

Însă veni-va ziua pentru toţi, metamorfoza, sabia dreptăţii, *Marea Amiază*, cînd multe lucruri se vor revela!

Cel ce proclamă eul sfînt şi sănătos, iar egoismul fericit, acela într-adevăr anunţă ceea ce ştie, ca profet: *Iată, soseşte, se apropie Marea Amiază!*"

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE SPIRITUL ÎMPOVĂRĂRII

1

Rostirea mea — e a poporului: prea grosolană şi prea sinceră pentru fiinţe delicate. Dar încă mai străin îmi sună graiul pentru scriitoraşi şi pentru castori de cerneală[1].

Iar mîna mea — ea e o mînă de smintit. Vai, tuturor pereţilor şi meselor, şi lucrurilor care mai au loc pentru figurile şi mîzgălelile nebunilor!

Piciorul meu — e un picior de cal; de-aceea o iau razna la trap şi în galop de-a lungul şi de-a latul cîmpului şi simt o bucurie drăcească-n toate-aceste alergări rapide.

Stomacul meu — nu-i oare un stomac de vultur? Carnea de miel îi place cel mai mult. Oricum e un stomac de pasăre.

---

1. Jocul de cuvinte al originalului e intraductibil în româneşte, deoarece *Tinten-Fisch* („sepie") cere să fie citit, în context, ca „peşte de cerneală"; iar *Feder-Fuchs* („scriitoraş") ca „vulpe de condei".

Hrănit cu inocente feluri şi cu puţin, gata şi dornic să-şi ia zborul, să-şi ia mereu avînt — acesta este felul meu de-a fi: cum ar putea să nu ţină de pasăre?

Şi mai cu seamă, ţin de pasăre, pentru că sunt duşman al spiritului de împovărare: duşman de moarte-ntr-adevăr, duşman străvechi, cu jurămînt! O, unde nu s-a avîntat şi n-a zburat această duşmănie!

Despre aceasta aş putea chiar să compun un cîntec — şi *vreau* să-l cînt, deşi sunt numai eu în casa goală şi doar urechii mele o să-l cînt.

Există şi alt tip de cîntăreţi ce au nevoie de o sală plină spre a-şi simţi gîtleju-n formă şi mîna elocventă, şi ochiul expresiv, şi inima vioaie: — *acestora* eu nu le sunt asemenea. —

2

Cine-i va învăţa cîndva pe oameni să zboare — acela va strămuta tot ce e piatră de hotar; şi chiar aceste pietre de hotar el le va face să se-nalţe-n zbor, pămîntul va fi botezat din nou — numele lui va fi „Uşorul".

Struţul aleargă mai iute decît cel mai iute cal, dar şi el îşi ascunde totuşi capul greu în lutul greu: la fel şi omul, care încă nu poate să zboare.

Grele-i sunt lui pămîntul şi viaţa: e tocmai ce *vrea* spiritul împovărării! Dar cine vrea să-ajungă uşor şi să devină pasăre, acela trebuie să se iubească pe sine însuşi; iată ce vă-nvăţ.

Fireşte, nu cu-o dragoste de om bolnav şi ofticos: căci la aceştia pute chiar dragostea de sine!

A te iubi pe tine însuţi — aceasta este-nvăţătura mea — cu dragoste puternică şi sănătoasă: încît să te păstrezi în tine însuţi şi nu să te împrăştii împrejur.

Această-mprăştiere împrejur îşi zice „dragoste de-aproapele": cu-acest cuvînt am fost minţiţi şi păcăliţi pînă acuma cel mai bine şi mai ales de către cei pe care-o-ntreagă lume nu poate să-i sufere.

Într-adevăr, *a învăţa* să te iubeşti pe tine însuţi nu-i o poruncă pentru azi sau mîine. Ci mai curînd e arta cea mai fină şi mai vicleană dintre toate artele, artă supremă care cere răbdarea cea mai prelungită.

Oricărui posesor i se ascunde cel mai bine chiar ce posedă; şi dintre toate comorile, tocmai pe-a sa o s-o dezgroape cel mai tîrziu — aşa doreşte spiritul poverii.

Grele cuvinte şi valori ni s-au menit aproape din leagăn prin „rău" şi „bine" — dar sunt zestrea noastră. Cu preţul lor ni se permite să trăim.

Copiii sunt lăsaţi să vină spre-a fi împiedicaţi la timp să se iubească pe ei înşişi — iată în ce constă lucrarea spiritului poverii.

Iar noi, noi ne cărăm conştiincioşi ceea ce ni s-a pus în circă, cu umeri aspri peste munţi stîncoşi. Iar cînd ne trec sudorile, ni se răspunde: „Da, viaţa este greu de dus în spate!"

Dar numai omul cu greu se poartă-n spate pe sine însuşi! Din cauză că tîrîie prea multe lucruri străine pe umeri. Asemenea cămilei, el îngenunchează lăsîndu-se bine-mpovărat.

Îndeosebi un om puternic, răbdător şi care ştie ce-i respectul de prea multe cuvinte grele şi *străine* şi valori, se lasă-mpovărat — şi-atunci viaţa-i pare un deşert!

Şi-ntr-adevăr! Chiar *propriile* noastre bunuri adesea sunt greu de dus! Pe dinlăuntrul lui, omul e ca o stridie, adică lunecos, greţos şi greu de prins —

— încît spre-a fi vorbit de bine, are nevoie de o nobilă cochilie împodobită cu desene nobile. Dar chiar şi-această artă trebuie-nvăţată: *să-ţi faci* cochilia, ca să arăţi frumos, şi să vădeşti o cecitate înţeleaptă!

Iar pe deasupra ceea ce înşală la mulţi oameni e faptul că sărmana lor cochilie, mică şi jalnică, prea e cochilie. Cine-ar fi-n stare să ghicească forţa şi bunătatea care se-ascund în ea. Delicatesele cele mai fine nu-şi află rafinaţii pe măsură!

Femeile, cele mai rafinate, ştiu aceasta: un pic prea plină sau un pic prea slabă — O! puţinu-acesta determină destinul!

Greu se descoperă un om, şi mai ales pe sine însuşi; adesea spiritul înşală sufletul. Aşa lucrează spiritul poverii.

Dar cel ce s-a descoperit pe sine însuşi zice: Acesta este binele şi răul *meu*. În felu-acesta el reduce la tăcere şi cîrtiţa, şi pe piticul care zic: „Un singur rău şi-un singur bine *pentru toţi*."

Într-adevăr, nu-mi plac cei ce susţin că toate lucrurile ar fi bune, iar lumea-aceasta cea mai bună dintre toate. Aceştia pentru mine sunt „cei-mulţumiţi-de-totul-şi-de-toate".

Cei-mulţumiţi-de-totul-şi-de-toate, cei care vor să guste din toate, nu dovedesc un gust prea bun! Cinstesc doar limba şi stomacul care ştiu alege şi respinge, care au învăţat să spună „Eu" şi „Da" şi „Nu".

Să mesteci şi să mistui tot — acesta e un fel de-a fi porcin! Să zbieri întruna doar DA[1] — aceasta-nvaţă toţi măgarii, şi cei asemenea cu ei în duh! —

Galben profund şi roşu-nflăcărat — acesta este gustul *meu*, care amestecă sînge în toate culorile. Dar cel ce-şi văruieşte casa — acela îmi arată un suflet văruit cu alb.

Sunt unii cărora le plac mumiile, iar altora fantomele: deopotrivă inamici ai cărnii şi sîngelui — vai! şi unii, şi alţii îmi întorc stomacul pe dos! Căci mie-mi place sîngele.

Nu vreau să locuiesc şi să adăst acolo unde fiecare scuipă şi varsă bale: Acesta este gustul *meu* — că mai curînd trăiesc cu hoţii şi sperjurii. Nimeni nu poartă în gură aur.

Cei mai scîrboşi îmi sunt însă lingăii; iar animalul cel mai scîrbos pe care l-am găsit e pentru mine omul

1. Joc de cuvinte intraductibil: cuplul de vocale I-A corespunde în germană afirmaţiei *ja*. Este folosit de mai multe ori în text (*n.t.*).

parazit: cel care nu vrea să iubească, însă trăieşte din iubire.

Nefericiţi îi socotesc pe toţi cei care n-au altă alegere decît să se transforme-n fiare crude sau în îmblînzitori de fiare crude: nu mi-aş zidi lăcaşul printre ei.

Nefericiţi îi socotesc şi pe aceia care sunt osîndiţi mereu *să aştepte* — şi-aceştia mă scîrbesc: vameşi şi negustori, şi regi, şi alte soiuri de santinele şi gardişti.

De fapt, şi eu am învăţat să-aştept — dar numai să mă-aştept *pe mine*. Dar mai ales am învăţat să stau, să merg, să fug, să sar, să mă caţăr şi să dansez.

Fiindcă aceasta este-nvăţătura mea: cel care vrea să-nveţe să zboare într-o bună zi acela *trebuie* mai întîi să-nveţe să stea, să meargă, să alerge, să se caţere şi să danseze: pentru-a zbura nu e destul să dai din aripi!

Pe scară de frînghie învăţat-am să mă caţăr pe ferestre multe, cu pulpe-agile să mă urc pe-un 'nalt catarg: de sus de pe catargul cel înalt al cunoaşterii, am încercat destule fericiri —

— asemeni flăcărilor mici ce pîlpîie sus pe catarge, ce-ntr-adevăr par doar o luminiţă, dar o imensă-ncurajare pentru năierii rătăciţi sau pentru cei naufragiaţi! —

Pe felurite drumuri şi mijloace m-am dus spre adevărul meu; n-am folosit *numai o* scară ca să ajung pe înălţimea de unde ochiul meu s-a năpustit în depărtare.

Nu mi-a plăcut niciodată să-ntreb care e drumul, aceasta m-a scîrbit întotdeauna! Am preferat să-ntreb şi să încerc chiar drumul însuşi.

Să-ncerc şi să întreb — acesta mi-a fost felul de-a purcede. Şi-ntr-adevăr, chiar şi-a răspunde trebuie *să-nveţi* la o asemenea-ntrebare! Aceasta însă, da — este pe gustul meu:

nici bun, nici rău, doar gustul *meu*, de care nici nu mi-e ruşine, din care nici nu fac o taină.

„Acesta — iată drumul *meu* — al vostru care-i?" aşa răspund acelora care mă-ntreabă „de drum". Un drum, doar *unul*, tocmai — nu există!

Aşa grăit-a Zarathustra.

DESPRE TABLELE VECHI ŞI NOI

1

Stau aici şi aştept, înconjurat de vechi table sfărîmate, dar şi de table noi abia pe jumătate scrise. Cînd va veni ceasul meu?

— ceasul coborîrii şi pieirii mele; căci vreau să merg *încă o dată* printre oameni.

Aceasta aştept: căci mai întîi trebuie să *mi* se arate semne, că ceasul *meu* a sosit — adică leul care rîde însoţit de-un stol de porumbei.

Între timp vorbesc singur cu mine, ca unul care are timp destul. Nimeni nu-mi povesteşte nimic nou: de aceea mă povestesc eu mie însumi.

2

Cînd am ajuns printre oameni, i-am găsit instalaţi pe o veche înfumurare: toţi credeau că ştiu de multă vreme ce este bun şi rău pentru oameni.

O veche şi obositoare chestiune li se părea că este orice discuţie despre virtute; iar cel care voia să doarmă bine — acela înainte de a merge la culcare vorbea puţin despre ce este „Bine" şi „Rău".

Eu am tulburat această somnolenţă, cînd le-am propovăduit: ceea ce este bun şi rău *încă nimeni nu ştie* — decît creatorul!

Dar acesta este cel ce creează un ţel pentru oameni şi dă pămîntului un sens propriu şi un viitor. El mai întîi *creează* ceea ce apoi este bun şi rău.

Şi le-am spus să răstoarne vechile catedre, pe care nu stătea decît vechea lor înfumurare; i-am chemat să rîdă de vechii lor maeştri de virtuţi şi sfinţi, şi poeţi, şi mîntuitori.

I-am chemat să rîdă de înţelepţii lor severi şi de cel ce i-a pus cîndva ca nişte negre sperietori în copacul vieţii.

M-am aşezat pe marile lor străzi funebre, chiar printre hoituri şi păsări de pradă — şi-am rîs de-ntregul lor trecut şi de splendoarea lui sfărîmicioasă şi-n ruină.

Într-adevăr, asemenea nebunilor şi celor care predică de post mi-am aruncat blestemul asupra măreţiei şi micimii lor — cît de mărunt le este binele! cît de neputincios le este răul! — aşa am rîs de ei.

Dorinţa mea-nţeleaptă răcnea din mine, izbucnea în rîs — dorinţă zămislită sus pe munţi, o-nţelepciune-ntr-adevăr sălbatică! — nemărginita mea dorinţă cu aripi vuitoare.

Şi-adeseori ea mă răpea departe şi-n sus şi chiar în timp ce explodam de rîs: iar eu mă avîntam înflorat, săgeată, într-un extaz ce se-mbăta de soare:

— spre depărtate zile viitoare, pe care nici un vis nu le zărise încă, spre Suduri pline de văpaie, pe care nici un sculptor nu le visase niciodată: spre plaiuri unde zei dansînd s-ar fi ruşinat de orice vestmînt:

— şi iată că vorbesc tocmai în pilde, şi ca poeţii şchiopătez şi mă bîlbîi, deşi într-adevăr îmi e ruşine că trebuie să mai fiu poet!

Acolo unde orice devenire mi se părea un dans şi-o îndrăzneală a zeilor, iar lumea liberă-n zburdălnicia ei şi-n sine însăşi retrăgîndu-se mereu:

— ca o eternă fugă-de-sine şi întoarcere-din-nou-la-sine a sumedenie de zei, ca o plăcută contrazicere-de-

sine, şi iară ascultare-în-de-sine, şi apartenenţă-întru-sine a sumedenie de zei:

Acolo unde orice timp mi se părea o fericită ironie faţă de clipă, unde necesitatea era chiar libertate, ce se juca voioasă cu spinul libertăţii:

Unde îmi regăseam iar diavolul, duşmanul meu de moarte, adică spiritul împovărării şi tot ce el crease: silă, poruncă, trebuinţă şi efect şi scop şi voinţă şi bine şi rău:

Căci oare nu trebuie să fie ceva *peste care* dansezi şi peste care treci dansînd? De dragul a ceea ce-i uşor, a ceea ce e mai uşor ca toate — nu trebuie oare să existe pitici greoi şi cîrtiţe? —

3

Şi tot acolo am cules din drum cuvîntul „Supraom", convingerea că omul e ceva ce trebuie depăşit,

— că omul e o punte, nu un scop: slăvindu-şi plin de bucurie amiaza şi amurgul, ca drum spre noile-aurore:

— şi-nvăţătura lui Zarathustra despre Marea Amiază, şi tot ceea ce eu odinioară am atîrnat deasupra omului, asemeni unor noi amurguri purpuroase.

Într-adevăr, eu i-am făcut să vadă alte stele în miezul altor nopţi; iar peste nori, lumină şi-ntuneric imensul rîs i l-am desfăşurat asemeni unui cort multicolor.

I-am învăţat şi fapta, şi năzuinţa *mea*: să săvîrşească împreună şi să-adune tot ceea ce e pentru om fragment, enigmă şi cumplită întîmplare,

eu, ca poet, tălmăcitor de taine şi salvator din ghearele-ntîmplării, i-am învăţat cum să-şi creeze viitorul, şi prin creaţie de tot *ce-a fost* să se elibereze.

A elibera trecutul din om şi-a transforma „Ceea ce-a fost", pînă ce chiar voinţa zice: „Dar chiar aceasta-am vrut-o eu! Aceasta este ceea ce voi vrea!" —

— iată ce-nseamnă pentru ei mîntuire, aceasta-i singura mea-nvăţătură pentru ei despre mîntuire. —

Acuma eu mi-aştept *propria* salvare, ca pentru cea din urmă oară să pot descinde printre ei.

Căci *încă o dată* mă vreau printre oameni: înconjurat de ei vreau să mă sting, murind vreau să le dăruiesc cel mai bogat din darurile mele!

Ca soarele învăţ eu să cobor, cînd asfinţeşte opulentul: lăsînd să-i curgă-n mare aurul bogăţiei sale nesecate,

— încît, chiar şi pescarul cel mai sărac vîslind îşi mişcă vîslele *de aur!* Odinioară am văzut aşa ceva, dar plînsul, numai privind, nu mi s-a-ndestulat. —

Ca soarele vrea să se stingă Zarathustra: acum el şade-aici şi-aşteaptă, în mijlocul acestor table vechi sfărîmate şi printre table noi — abia pe jumătate scrise.

4

Iată, aici este o tablă nouă: unde sunt însă fraţii mei, să mă ajute să o duc în vale şi-n inimile omeneşti? —

Marea mea dragoste faţă de cei îndepărtaţi atîta numai cere: *nu vă cruţaţi aproapele!* Omul este ceva ce trebuie depăşit.

Există o mulţime de căi şi feluri pentru depăşire: *tu* trebuie să vezi! Dar numai un bufon gîndeşte: „N-are decît *să sară peste* sine omul."

Tu trebuie să te depăşeşti pe tine chiar şi-n aproapele tău: şi nici un drept, pe care-l poţi răpi, să nu accepţi să-ţi fie dăruit!

Ceea ce faci nu-i nimenea să-ţi poată face ţie. Să ştii că nu există nici o răsplată.

Cel care nu-i în stare să-şi poruncească sieşi — acela trebuie să-asculte. Mulţi *pot* să-şi poruncească, însă nu mulţi să asculte de ei înşişi.

5

Aceasta e voinţa sufletelor nobile: ele nu vor să aibă nimica *pe degeaba*, şi mai cu seamă viaţa.

Omul care-aparţine gloatei vrea să trăiască pe degeaba; noi însă, cărora viaţa ni s-a dat, noi ne gîndim întotdeauna *ce-anume* am putea să-i dăm *în schimb*!

Într-adevăr, există o zicală aleasă care spune: „Ceea ce *nouă* viaţa ne-a făgăduit, *noi* trebuie să dăm vieţii!"

Nu trebuie să vrei plăcerea, dacă nu poţi să dai plăcere-n schimb. De altfel, nu trebuie deloc *să vrei* plăcerea!

Plăcerea ca şi nevinovăţia sunt tot ce este mai timid pe lume: nu vrea nici una să fie căutată. Pe ele trebuie *să le ai* — dar mai-nainte de orice trebuie *să cauţi* vina şi durerea! —

6

O, fraţii mei, orice întîi-născut este sortit a fi sacrificat. Iar noi suntem întîi-născuţi.

Noi sîngerăm cu toţii pe tainice altare, noi ardem şi ne consumăm cu toţii în cinstea idolilor vechi.

Tot ce-i mai bun în noi e încă tînăr: e ceea ce excită gustul bătrînilor. Ni-e carnea fragedă, lînă de miel e lîna noastră: cum am putea să nu-i stîrnim pe preoţii atîtor idoli vechi?

El locuieşte-*n noi*, preotul idolilor vechi, cel care frige ce-i mai bun în noi pentru ospăţ. O, fraţii mei, cum s-ar putea ca cei-dintîi-născuţi să nu fie sacrificaţi?

Însă acesta este felul nostru de-a fi; iar eu iubesc pe cei ce nu se pun la adăpost. Cu toată patima iubirii mele-i iubesc pe cei ce stau să piară: căci ei trec dincolo. —

7

Adevăraţi şi sinceri — aşa *pot* prea puţini să fie! Iar cel ce poate nu doreşte! Şi mai puţin ca toţi o vor cei buni.

O, bunii-aceştia! Oamenii cei buni nu spun, vai! niciodată adevărul; a fi în felu-acesta bun e pentru spirit ca un fel de boală.

Oamenii buni cedează, se predau, inima lor aprobă ne-ncetat, fiinţa lor ascultă. Dar cine-ascultă — *acela nu se-aude pe sine însuşi!*

Trebuie să aduni tot ceea ce e rău în ochii celor buni, ca să se nască un singur adevăr: o, fraţii mei, oare sunteţi destul de răi spre-a zămisli un *astfel* de-adevăr?

Temeritatea insolentă, necontenita suspiciune, teribilul refuz şi scîrba, ceea ce taie-n carne vie — arareori pot fi găsite împreună! Dar din asemenea sămînţă se va naşte adevărul!

Tot ce a fost *ştiinţă* pînă azi s-a-nvecinat cu reaua conştiinţă! Sfărîmaţi, sfărîmaţi, discipoli ai cunoaşterii, vechile table!

Cît timp există poduri peste ape, şi punţi şi balustrade se-arcuiesc, nu poate fi crezut cel care zice: „totul curge".

Chiar şi neghiobii îl contestă. „Cum?" zic neghiobii, „se scurg la vale toate? Există totuşi punţi şi poduri *peste* rîuri."

Tot ce e *peste* rîu se ţine bine, toate valorile din lucruri, poduri, concepte, tot ce-i „bun" şi „rău"; acestea toate *stau pe loc!*"

Abia ce vine iarna aspră, îmblînzitoarea fluviilor, că cei deştepţi încep să se-ndoiască; şi-ntr-adevăr, numai neghiobii spun acuma: „Oare nu-i totul — *neclintit?*"

„În fond, aşa e — totu-i neclintit" — aceasta e o dreaptă-nvăţătură-a iernii, un bun răgaz de timp nerodnic, o consolare pentru hibernanţi şi leneşi.

„În fond, aşa e — totu-i neclintit"; dar *împotriva*-acestei stări vorbeşte vîntul dezgheţului!

Vîntul dezgheţului, un taur, care nu este boul de la plug — un taur mînios, distrugător, care cu coarne-nfuriate sparge gheaţa! Iar gheaţa — *sparge punţile!*

O, fraţii mei, oare *acuma* nu *se scurge* totul! Nu-s toate punţile şi balustradele căzute-n apă? Cine *se mai agaţă* azi de „bine" şi de „rău"?

„Vai nouă! O, ce fericire! Vîntul dezgheţului adie!" — În felu-acesta predicaţi, prieteni dragi, pe toate drumurile!

9

Există o veche iluzie ce se numeşte binele şi răul. Pînă acuma roata acestei nebunii se învîrtea în jurul ghicitorilor şi astrologilor.

Odinioară *se credea* în ghicitori şi astrologi; şi tocmai *de aceea* se credea că „totul e destin: aşa ţi-e scris, deci trebuie!"

Apoi credinţa-n ghicitori şi astrologi s-a cam pierdut; şi tocmai *de aceea* s-a crezut că „totul este libertate: poţi, dacă vrei!"

O, fraţii mei, pînă acuma despre stele şi despre viitor doar s-au făcut închipuiri, nu s-a ştiut: şi tocmai *de aceea* şi despre bine ca şi despre rău doar s-au făcut închipuiri, nu s-a ştiut!

10

„Să nu ucizi! Şi să nu furi!" — asemenea cuvinte erau odinioară sfinte, în faţa lor genunchii se-ndoiau şi capul se pleca şi se scotea încălţămintea.

Dar eu vă-ntreb: au fost cîndva pe lume hoţi mai buni şi ucigaşi mai buni decît cuvintele acestea sfinte?

Întreaga viaţă nu este ea însăşi — furt şi-omor? Iar dacă asemenea cuvinte au fost numite sfinte, oare nu s-a-ntîmplat pentru că însuşi *adevărul* a fost ucis?

Şi n-a fost oare-o predică-n favoarea morţii tocmai sfinţirea a tot ce contrazice şi duce-n rătăcire viaţa? —

O, fraţi ai mei, sfărmaţi, sfărmaţi vechile table!

11

Ceea ce-mi provoacă mila faţă de trecut este că-l văd aşa: abandonat —

bunăvoinţei, spiritului şi smintelii fiecărei generaţii viitoare abandonat, şi tot ce-a fost fiind interpretat doar ca o punte către ea:

Un mare despot s-ar putea să-apară, un demon rafinat, care, cu-ngăduinţă sau brutalitate, să stăpînească tot trecutul, să-l silească să fie punte, prevestire, herald şi cîntec de cocoş.

Însă mai este o primejdie şi-un alt motiv de milă pentru mine: memoria neghiobului coboară-n urmă pînă la bunicul său — iar dincolo de-acest bunic dispare timpul.

Astfel orice trecut este abandonat: căci s-ar putea ca într-o zi neghiobii să stăpînească şi să înece orice timp în bălţi de-o palmă.

De-aceea, fraţii mei, este nevoie de o *nouă nobilime*, potrivnică oricărei gloate şi-oricărei tiranii, care să scrie pe o nouă tablă cuvîntul „nobil".

De fapt ne trebuie mulţi nobili şi nobili diferiţi, *pentru-a obţine o nobilime*. Sau, aşa cum am mai spus odinioară în parabolă: „Tocmai aceasta e divinitatea: există zei, dar nu există Dumnezeu!"

12

O, fraţii mei, eu vă sfinţesc şi vă arăt ca pe o nouă nobilime: voi trebuie să fiţi părinţi şi dascăli, să fiţi semănători ai viitorului —

— într-adevăr, nu o nobilime pe care aţi putea s-o cumpăraţi, asemeni negustorului cu aur neguţătoresc; căci tot ce are-un preţ de cumpărat n-are valoare.

De-acum 'nainte nu vă veţi mîndri de unde veniţi, ci unde mergeţi! Că vrerea voastră şi picioarele or să vă ducă mai departe de voi înşivă — aceasta fi-va noua voastră cinste!

Într-adevăr, nu faptul că-ai servit un prinţ — ce importanţă mai au prinţii! — sau că-ai făcut ceea ce este să fie şi mai trainic!

Şi nici că fiii voştri vor fi curtenitori pe la vreo curte şi că-ai deprins, bălţaţi, asemenea unui flamingo, să staţi într-un picior în bălţi cu apă mică:

Deoarece *a sta-n picioare* este un merit de curtean; şi toţi curtenii cred în fericirea cea de după moarte, de-*a li se-ngădui* să se aşeze! —

Şi nici că vreun spirit, ce-şi zice sfînt, i-ar fi condus cîndva pe-naintaşii voştri-n Ţara Promisă, care *mie* nu-mi promite chiar nimic: căci locul unde creşte cel mai cumplit dintre copaci, crucea, e-o ţară care nu poate nimic promite! —

Şi-ntr-adevăr, oriunde „sfîntul spirit" îşi conduce cavalerii, alaiurile lor întotdeauna au *în frunte* capre, gîşte şi descreieraţi! —

O, fraţii mei, nobilimea voastră nu trebuie să privească îndărăt, ci *înainte!* Proscrişi veţi fi din toate patriile unde-au trăit bunicii şi străbunicii voştri!

Voi trebuie să iubiţi *ţara copiilor* ce-i veţi avea: această dragoste să fie noua noblеţe-a voastră — cea nedescoperită încă, de peste mări îndepărtate. Pămîntul ei, le poruncesc să-l caute, să-l caute, corăbiilor voastre!

Prin fiii voştri să *răscumpăraţi* faptul că sunteţi fiii taţilor voştri: *în felu-acesta* trebuie să eliberaţi trecutul! Această nouă tablă aşez asupra capetelor voastre!

13

„La ce bun să trăieşti? Totu-i zadarnic! Viaţa-nseamnă a tăia frunze la cîini; viaţa-nseamnă să arzi, fără să te-ncălzeşti."

Asemenea pălăvrăgeală învechită mai trece încă drept „înţelepciune"; cu cît este mai veche şi mai îmbîcsită, *cu-atîta* este mai cinstită. Chiar mucegaiu-nnobilează.

Numai copiii ar putea vorbi aşa: ei *se feresc* de foc, deoarece s-au ars! E mult infantilism în vechile tratate de înţelepciune.

Iar cel ce treieră întruna pleavă, cum îşi îngăduie să rîdă de îmblăciu! Unui asemenea smintit ar trebui să i se-astupe gura!

El însă-şi face loc la masă şi neaducînd nimic, nici măcar pofta de mîncare, iată-l că după-aceea blestemă, zicînd: „Totu-i zadarnic".

Dar să mănînci vîrtos şi să bei bine, fraţii mei, nu-i nicidecum o artă zadarnică! Sfărîmaţi, sfărîmaţi deci tablele acestor niciodată-mulţumiţi!

14

„La cei curaţi totu-i curat" — aşa se zice în popor. Dar eu vă zic: La porci totu-i porcesc!

Iată de ce fanaticii şi abătuţii, toţi cei cu inima căzută în călcîie, întruna predică: „Întreaga lume-i doar un monstru plin de scîrnă."

Căci toţi aceştia au spiritul murdar; dar mai ales aceia care nu află pace nici răgaz, pînă nu văd lumea *din spate* — adică vizionarii-altei-lumi.

Acestora le zic în faţă, deşi nu sună prea frumos: lumea se-aseamănă cu omul, pentru că are şi ea un dos — e prea adevărat.

Există-n lume şi multă scîrnă — e prea adevărat! Dar pentru-aceasta lumea însăşi nu e un monstru plin de scîrnă!

O înţeleaptă împărţire face că multe lucruri pe pămînt duhnesc; dezgustul însă-ntraripează, dă forţă spre-a descoperi izvoare!

Chiar ce-i mai bun stîrneşte-un pic de scîrbă; căci chiar şi el este ceva ce trebuie depăşit. —

O, fraţi ai mei, ce multă-nţelepciune se ascunde-n faptul că-n lume e scîrnă multă! —

15

Am auzit asemenea precepte rostite conştiinţei lor de către vizionarii-altei-lumi şi-ntr-adevăr, fără minciună, fără răutate — cu toate că nimica mai făţarnic şi nici mai rău nu e pe lume:

„Lăsaţi în pace lumea-aşa cum ei Să n-o atingeţi nici măcar cu *un deget*!"

„Lăsaţi-i pe cei ce vor, să-njunghie, să sugrume, să jupoaie şi să schingiuiască: să nu-i atingeţi nici măcar cu *un deget*! O să se-nveţe-a renunţa la lume."

„Cît despre raţiunea ta, înşfac-o tu însuţi de beregată şi sugrum-o; căci e o raţiune a acestei lumi — o să te-nveţe să renunţi tu însuţi la lume." —

Sfărmaţi, sfărmaţi, o, fraţi ai mei, aceste table vechi ale devoţilor. Stîlciţi preceptele celor ce calomniază lumea!

16

„Cel ce învaţă multe se dezvaţă de-orice dorinţă violentă" — aşa se şuşoteşte astăzi pe străduţele întunecoase.

„Înţelepciunea oboseşte, nimic nu merită vreo osteneală, nu trebuie să rîvneşti nimic!" — această nouă tablă am văzut-o atîrnînd chiar şi-n pieţe publice.

Sfărmaţi, o, fraţii mei, sfărmaţi şi-această *nouă tablă*! Cei-obosiţi-de-lume-au atîrnat-o, şi predicatorii morţii, şi paznicii de închisori ei înşişi: deoarece vedeţi, ea este şi o predică-a sclaviei.

Ei n-au ştiut să-nveţe şi nici să ia ce e mai bun, s-au îndopat prea repede şi prea devreme: pentru că n-au ştiut cum *să mănînce*, de-aceea şi-au stricat stomacul —

— şi tocmai un stomac stricat le este spiritul: *el le dă sfatul* de-a muri! Căci, fraţi ai mei, fără-ndoială spiritul *e* un stomac!

Viaţa este un izvor de bucurie; dar omul în care un stricat stomac vorbeşte, părinte-al neplăcerilor, acela vede peste tot numai izvoare otrăvite.

Cunoaşterea este o *bucurie* a celor cu voinţă ca de leu! Dar cel ce-a obosit e obiectul altei vreri străine, e jucăria tuturor talazurilor.

Acesta-i felul de a fi al celor slabi: se pierd pe drum. Iar după-aceea oboseala lor întreabă: „La ce bun să porneşti la drum! Toate-s la fel!"

Acestora le place în auz să li se predice: „Nimic nu merită nimic! Ce rost are să vrei?" Aceasta însă e o predică-a sclaviei.

O, fraţi ai mei, o pală de vînt proaspăt e Zarathustra pentru toţi cei-obosiţi-de-lume; el să facă multe nasuri să strănute!

Chiar şi prin ziduri trece răsuflarea mea cea liberă, pătrunde chiar şi-n închisori şi-n spiritele prizoniere!

Voinţa te eliberează, deoarece voinţă-nseamnă să creezi: aceasta este-nvăţătura mea. Voi trebuie să-nvăţaţi *doar* ca să creaţi!

Chiar să-nvăţaţi, chiar buna-nvăţătură, tot de la mine trebuie s-o-*nvăţaţi*! — Cel care are urechi de auzit să-audă!

17

Aceasta-i luntrea — ea trece *poate* dincolo în marele Neant. — Dar cine vrea să se îmbarce spre-acest „poate"?

Nici unul dintre voi nu vrea să se îmbarce în luntrea morţii! Cum vă pretindeţi *obosiţi-de-lume*!

Chiar obosiţi-de-lume! Dar nici măcar nu v-aţi desprins din lut! Flămînzi de lume v-am găsit întotdeauna, îndrăgostiţi de propria voastră oboseală pămîntească!

Nu în zadar vă bosumflaţi: o boabă de dorinţă pămîntească vă spînzură încă de buze! Iar în privire — nu-noată încă un nouraş de voluptate pămîntească neuitată?

Există-n lume multe invenţii minunate, unele de folos, iar altele plăcute: de dragul lor iubim noi lumea.

Există o mulţime de invenţii minunate ce sînt ca sînii de femei şi de folos, dar şi plăcute.

Voi, obosiţii lumii! Leneşii pămîntului! Cu vergi ar trebui să fiţi bătuţi! Sub lovituri de vergi aţi învăţa ce sprintene picioare-aveţi!

Căci, dacă nu cumva sunteţi bolnavi şi creaturi uzate, voi sunteţi numai nişte trîntori şmecheri sau nişte mîţe senzuale pofticioase ce se-ascund. Şi dacă nu vreţi *să-alergaţi* de bunăvoie, atunci adio!

De ce să te vrei doctor pentru incurabili: aşa te-nvaţă Zarathustra — mai bine-adio!

Dar trebuie mai mult *curaj* pentru-a sfîrşi decît să inventezi un vers: toţi doctorii, ca şi poeţii, ştiu aceasta.

18

O, fraţii mei, există table inventate din oboseală, iar altele din trîndăvie putredă; cu toate că vorbesc la fel, ele se cade să fie ascultate diferit.

Priviţi pe omu-acesta ce tînjeşte de sete! El e doar la un pas de ţelul său, dar încăpăţînat de oboseală s-a-ntins cît e de lung în praf: viteazul!

Căscînd de oboseală, el se uită la drum şi la pămînt, la ţelul său şi la el însuşi; dar n-o să facă mai departe nici un pas — viteazul!

Îl arde soarele şi cîinii vin să-i lingă transpiraţia; însă el zace-acolo încăpăţînat, vrînd să se stingă-n lîncezire:

Să lîncezeşti doar la un pas de ţelul tău! Într-adevăr, va trebui să-l înşfăcaţi de păr trăgîndu-l pînă-n cerul lui pe-acest erou!

Sau şi mai bine, să-l lăsaţi să zacă, acolo unde s-a culcat, ca să-l cuprindă somnul, consolatorul, cu-un răpăit de ploaie împrospătătoare:

Lăsaţi-l deci să zacă, pînă se va trezi el singur — şi pînă ce el însuşi o să-şi renege oboseala şi lecţiile ei!

O, fraţi ai mei, îndepărtaţi de lîngă el doar cîinii, care se gudură făţarnic, şi toată scîrna viermuindă:

această scîrnă viermuindă a celor „cultivaţi", ce se desfată cu sudoarea eroilor! —

19

Mă-mprejmuiesc cu cercuri şi cu ţarcuri sacre; tot mai puţini sunt cei ce mă-nsoţesc suind cu mine pe piscuri tot mai-nalte: zidesc un lanţ de munţi din tot mai sfinte culmi.

Însă acolo unde puteţi sui alături de mine, o, fraţii mei, băgaţi de seamă să nu se urce nici un *parazit* cu voi!

Un parazit este un vierme tîrîtor şi mlădios, ce-şi trage-osînza din ascunzişurile voastre rănite şi bolnave.

Iar arta lui constă-n *aceasta* că sufletelor care se înalţă el le ghiceşte oboseala: în supărarea şi tristeţea voastră, în gingaşa voastră pudoare îşi face cuibul lui scîrbos.

Acolo unde cel puternic este slab, cel nobil prea-nţelegător — acolo-şi face cuibul lui scîrbos: căci parazitul locuieşte în colţişoarele rănite ale oamenilor mari.

Care e specia superioară a tuturor vieţuitoarelor şi care cea inferioară? Cea mai de jos e tocmai parazitul; iar cea superioară e fiinţa care hrăneşte paraziţii cei mai mulţi.

Iar sufletul, cel care are scara cea mai lungă şi poate să coboare cel mai jos, cum să nu-adăpostească paraziţii cei mai mulţi?

— sufletul cel mai spaţios, care poate alerga şi rătăci şi hoinări fără măsură în sine însuşi; cel mai vivace în necesitate, care se-aruncă din plăcere în hazard —

— sufletul beat de fiinţă, care se scaldă-n devenire; cel înzestrat cu toate, cel care vrea mai multe-n voinţa şi plăcerea sa —

— cel care fuge de sine însuşi, pentru-a se regăsi pe sine însuşi în cea mai largă arie; sufletul cel mai înţelept, căruia nebunia îi dă cele mai seducătoare sfaturi —

— cel care se iubeşte cel mai mult pe sine, în care toate lucrurile-şi au curenţi, contracurenţi, flux şi reflux — o! cum ar putea un suflet atîta de superior să nu aibă cei mai scîrbavnici paraziţi?

20

O, fraţii mei, sunt oare crunt? Dar eu vă zic: ceea ce stă să cadă mai trebuie şi-mpins un pic.

Tot ce-i de astăzi cade şi decade: vrea cineva să-l ţină? O, eu, eu *vreau* din contră: să-l împing!

Cunoaşteţi oare voluptatea de a rostogoli pietre într-o prăpastie adîncă? — Ah, oamenii de astăzi: uite-i cum se rostogolesc în marea mea prăpastie!

Eu sunt doar un prolog al celor mai buni actori, o, fraţii mei! Sunt un exemplu! *Urmaţi* exemplul meu!

Iar cel pe care nu-l puteţi învăţa să zboare, pe-acela învăţaţi-l *să cadă cît mai repede!* —

21

Îmi plac cei bravi: dar nu-i de-ajuns să fii un spadasin — mai trebuie să ştii în *cine* dai!

Adeseori este mai multă bravură-n faptul că cineva se stăpîneşte şi trece mai departe: pentru a se păstra-n vederea unui duşman cu mult mai vrednic!

Voi trebuie să-aveţi numai duşmani ce merită a fi urîţi, dar nicidecum dispreţuiţi: să fiţi deci mîndri de duşmanii voştri: aşa v-am învăţat întruna.

O, dragi prieteni, voi trebuie să vă păstraţi duşmanului celui mai vrednic: de-aceea vi se cere să treceţi multe cu vederea —

— şi mai ales mulţimii de mişei, care vă-mpuie ne-ncetat urechile cu vorbele popor şi naţiuni.

Păstraţi-vă ochiul curat, cînd ei sunt pro sau contra! Dreptatea se amestecă mereu cu nedreptatea: cel care le-aţinteşte cu privirea se-nfurie.

Uitîndu-te şi-amestecîndu-te — este totuna; de-aceea du-te mai departe şi lasă sabia să doarmă!

Vedeţi-vă de drumul *vostru!* Lăsaţi poporul şi naţiunile să-şi vadă şi ele de-al lor! Într-adevăr întunecate drumuri, pe care nici *o singură* speranţă nu mai răsare!

Domnească negustorii, acolo unde tot ce străluceşte e aurul negustoresc! Trecut-au vremurile pentru regi: ceea ce se numeşte azi popor nu merită să aibă nici un rege.

Priviţi popoarele acestea — cum îi maimuţăresc pe negustori: îşi scot profitul cel mai mic chiar din gunoi!

Şi unele şi altele pîndesc ce să apuce — şi asta se numeşte „bună vecinătate". O, fericite timpuri din trecut, cînd orişice popor zicea în sine: „Eu vreau să fiu *stăpîn* — peste popoare!"

Căci, fraţi ai mei, domnească cel mai bun, iar ce-i mai bun *vrea* să domnească! Şi-acolo unde-nvăţătura sună altfel, înseamnă că *lipseşte* ce-i mai bun.

22

Dacă *acelora* li s-ar da pîine gratis, vai! ce-ar mai cere *ei* ţipînd? Ei se-ntreţin — întreţinerea de sine e preocuparea lor de căpătîi; ar trebui să li se facă viaţa grea!

Fiare de pradă sunt; în „munca" lor se află şi hoţie, în „slujba" lor se află vicleşug! Ar trebui să li se facă viaţa grea!

Fiare de pradă mai mult bune ar trebui ei să devină, mai fine, mai viclene, mai *asemănătoare omului:* căci omul este cea mai bună fiară de pradă.

Omul le-a răpit fiarelor toate virtuţile, pentru că omul, dintre toate fiarele, a dus viaţa cea mai grea.

Doar păsările îl întrec. Iar dacă omul va-nvăţa să zboare, vai! cît de sus zbura-va lăcomia lui de a prăda!

23

Bărbatul şi femeia — iată cum îi vreau: el apt pentru război, ea aptă pentru-a naşte, şi amîndoi dornici de dans, cu capul şi picioarele.

Pierdută să ne fie ziua-n care nu am dansat măcar *o dată!* Şi fals să fie orice adevăr al nostru pe care nu l-a însoţit *un* rîs măcar!

24

Căsătoriile ce le-ncheiaţi — băgaţi de seamă să nu fie false *încheieri!* Prea repede le încheiaţi: iată de ce *urmează* repede — ruptura!

Mai bine-o legătură ruptă decît purtată-n umilinţă şi-n minciună! Aşa mi-a zis odată o femeie: „Fără-ndoială, am călcat căsătoria, dar mai întîi căsătoria m-a călcat — pe mine!"

Întotdeauna soţii nepotriviţi mi s-au părut cei mai răzbunători: ei fac întreaga lume să plătească, pentru că sunt împiedicaţi să se despartă.

De-aceea vreau ca fiecare să-i spună celuilalt cinstit: „Da, ne iubim; dar *să ne străduim* iubirea noastră să reziste! Altfel, logodna noastră-i o greşeală!

Îngăduiţi-ne răgazul unei mici căsătorii, ca să vedem dacă suntem în stare de-una lungă! E mare lucru — să trăieşti tot timpu-n doi!"

Acesta-i sfatul pe care-l dau celor cinstiţi; căci ce-ar fi altfel dragostea mea faţă de Supraom şi tot ce trebuie să vie, dacă v-aş spune alte sfaturi şi-alte vorbe?

Căci nu ajunge să vă răsădiţi, ci trebuie să creşteţi *cît mai sus* — iată la ce să vă ajute, fraţi ai mei, grădina căsniciei voastre!

25

Cel ştiutor al vechilor origini, vedeţi, acela va sfîrşi prin a căuta izvoarele viitorului şi noi origini.

O, fraţi ai mei, nu peste mult o să se nască *noi popoare* şi surse noi vor vîjîi în adîncimi necunoscute.

Cutremurul astupă-ntr-adevăr multe izvoare şi prăpădeşte multă lume; dar scoate totodată la iveală multe puteri lăuntrice şi taine.

Cutremurul destupă noi izvoare. Cutremurul popoarelor bătrîne iveşte în lumină noi izvoare.

Iar cînd se află unul care strigă: „Iată-o fîntînă pentru mulţi însetoşaţi, o inimă pentru cei arşi de dor şi o voinţă pentru multe instrumente": în jurul *lui* se-adună un *popor*, adică o mulţime care-ncearcă.

Cine-i în stare să comande, cine trebuie să-asculte — *aceasta o încearcă ei!* Dar vai! prin cîte căutări în timp, deliberări, eşecuri, ucenicii şi cîte re-ncercări!

Societatea omenească-i o-ncercare, aceasta vă-nvăţ eu — o lungă căutare: însă ea caută pe cei în stare să comande! —

— o încercare, fraţii mei! Dar *nu-un contract!* Sfărmaţi, sfărmaţi orice cuvînt de slăbiciune-a inimii şi de juma-juma de om!

26

O, fraţi ai mei! Unde se-ascunde oare primejdia cea mai mare pentru orice viitor al omului? Oare nu-n rîndul celor buni şi drepţi? —

— al celor care zic şi simt din toată inima: „Noi ştim de-acuma ce e bun şi drept şi-l stăpînim de-asemenea; vai celui care tot mai caută!"

Căci orice pagubă ar provoca cei răi, răul făcut de oamenii cei buni e cel mai păgubos din toate!

Şi orice pagubă ar face detractorii lumii, răul făcut de oamenii cei buni e cel mai păgubos dintre toate.

O, fraţi ai mei, cel care-o dată i-a privit pînă-n adînc şi pe cei buni şi pe cei drepţi, acela a grăit: „Sunt farisei". Dar lumea nu l-a înţeles.

Cei buni şi drepţi ei înşişi nu puteau să-l înţeleagă: spiritul lor e-ncătuşat de conştiinţa lor cea bună. Prostia celor buni e de necercetat de înţeleaptă.

Acesta însă este adevărul: cei buni sunt obligaţi să fie farisei — ei n-au putinţa de-a alege!

Cei buni *sunt obligaţi* să-l răstignească pe acela care-şi inventează propria virtute! Acesta este adevărul!

Al doilea însă, care-a descoperit acest teren — inimă, ţară şi pămînt — al celor buni şi drepţi, a fost acela ce-a-ntrebat: „Pe cine îl urăsc ei cei mai mult?"

Pe *creator*, pe omu-acesta îl urăsc ei cel mai mult: pe cel ce sfarmă vechile valori şi table, pe spărgătorul — pe care-l socotesc drept criminal.

Deoarece cei buni — *nu pot* crea: ei sunt întotdeauna începutul sfîrşitului —

— de-aceea-l răstignesc pe-acela ce scrie noi valori pe table noi, ei îşi jertfesc *lor înşişi* viitorul, ei răstignesc oricare viitor uman!

Cei buni — aceia au fost întotdeauna începutul sfîrşitului. —

27

O, fraţi ai mei, aţi înţeles chiar şi cuvîntu-acesta? Şi tot ce-am spus odată despre „cel din urmă om"?

Unde se ascunde cea mai mare primejdie pentru orice viitor uman? Oare nu-n rîndul celor buni şi drepţi?

Sfărmaţi, sfărmaţi-i pe cei buni şi drepţi! — O, fraţi ai mei, aţi înţeles chiar şi cuvîntu-acesta?

28

Fugiţi de mine? Vi se face frică. Acest cuvînt vă face chiar să tremuraţi?

O, fraţi ai mei, cînd v-am dat sfatul să sfărmaţi tablele celor buni şi pe cei buni, în clipa-aceea l-am lăsat pe om în largul mării sale.

Şi-abia atunci a cunoscut el marea spaimă, nevoia de-a privi-mprejur cu teamă, boala cea mare, greaţa nesfîrşită, răul de mare cel cumplit.

Cei buni v-au arătat înşelătoare ţărmuri şi înşelătoare adăposturi; voi în minciuna celor buni aţi fost născuţi şi înfăşaţi. Totul a fost pînă-n adînc minţit şi răsucit de ei.

Dar cel care-a descoperit ţara numită „Om" acela a descoperit şi ţara numită „Viitorul omului". Aş vrea să-i fiţi acum navigatori, plini de luciditate şi răbdare!

Sculaţi-vă la timp, o, fraţi ai mei, şi învăţaţi să mergeţi drept. E-o mare furtunoasă şi mulţi încearcă să se-agaţe-acum de voi.

E-o mare furtunoasă, şi lumea-ntreagă e pe mare. Curaj, curaj! voi, lupi de mare cu inimi încercate!

Ce patrie-a strămoşilor! Noi îndreptat-am cîrma într-acolo unde se află *patria copiilor* noştri! Spre ea, mai furtunos ca marea însăşi, se-nvolbură imensul nostru dor!

29

„De ce atît de dur! — i-a zis odată diamantului cărbunele; oare nu suntem rude-apropiate?"

De ce atît de slabi? O, fraţi ai mei, iată-ntrebarea ce v-o pun: oare nu sunteţi voi — chiar fraţi ai mei?

De ce atît de slabi, de moi şi de tembeli? De ce atîtea renegări şi renunţări în pieptul vostru? Şi-n ochi — abia o umbră de destin?

Şi nu vreţi voi să fiţi destin şi ne-nduraţi: cum veţi putea cu mine împreună să învingeţi?

Şi dacă duritatea voastră nu vrea să scapere, să taie, să despice, cum veţi putea cu mine-împreună să creaţi?

Căci creatorii-ntr-adevăr sunt duri. O fericire trebuie să vi se pară să modelaţi cu mîna voastră mileniile ca pe-o ceară —

— o fericire, să vă săpaţi amprenta în voinţa mileniilor ca-ntr-un bronz, ba chiar mai nobil şi mai dur ca bronzul. Căci numai ce e nobil este dur într-adevăr.

Această nouă tablă, o, fraţi ai mei, deasupra voastră-o aşez: *fiţi duri!*

30

O, tu — voinţa mea! Tu ce mă scapi de orişice nenorociri, necesitate-*a mea!* Scuteşte-mă de biruinţi mărunte!

Chemare-a sufletului meu, pe care te numesc Destin al meu! Lăuntricule! Cel de peste mine! Protejează-mă, păstrează-mă pentru *un* destin măreţ!

Iar măreţia ta din urmă, voinţa mea, păstrează-ţi-o ca ultimă ispravă, spre-a fi-n triumful tău ne-nduplecat! Vai, cine n-a fost oare-nvins de propriu-i triumf!

Vai! ochiul cui nu s-a întunecat în asfinţirea-aceasta beată? Vai! al cui picior nu s-a împiedicat şi n-a uitat să stea-n victoria sa drept! —

— Să fiu odată copt şi gata pentru Marea Amiază: gata şi copt ca bronzul care arde, ca norul care fulgeră, ca ugerul plesnind de lapte —

— gata pentru voinţa mea cea mai tainică şi pentru mine: arc care-şi doreşte-nvăpăiat săgeata, săgeata ce tînjeşte după steaua sa —

— o stea, gata şi pîrguită în amiaza ei, arzînd, străpunsă, fericită sub săgeţile nimicitoare ale soarelui —

— ea însăşi soare şi voinţă solară de-ne-nduplecat şi gata de pierzanie-n triumf!

O, tu, voinţă, tu, ce mă scapi de orişice nenorociri, necesitate-*a mea!* Păstrează-mă pentru *o singură* victorie măreaţă! —

Aşa grăit-a Zarathustra.

CONVALESCENTUL

1

Odată, într-o dimineaţă, nu mult după întoarcerea sa-n peşteră, sărind din aşternutu-i, Zarathustra, ca un nebun, strigă cu-o voce-ngrozitoare, gesticulînd, parcă-n culcuş s-ar fi aflat încă un ins ce nu voia să se ridice; şi-atît de tare răsuna vocea lui Zarathustra, că-nspăimîntate animalele lui apărură şi-n rînd cu ele, din toate grotele şi-ascunzătorile învecinate cu peştera lui Zarathustra, tîşni un furnicar întreg de bestiole — zburînd, plutind, sărind şi agăţîndu-se, precum aveau picioare sau aripi. Dar Zarathustra zise-aceste vorbe:

Afară, abisala mea gîndire, ieşi din adîncul meu! Eu sunt zorii tăi, cîntatul de cocoş prevestitor, vierme-adormit: hai, scoală! Sus! Cu vocea mea te voi trezi din somn!

Destupă-ţi, deci, urechile: ascultă! Căci vreau să te aud! Hai, scoală! Sus! Destule tunete-s aici, ca să-i trezească şi pe morţi!

Alungă-ţi somnul şi-orice mahmureală şi orbire de pe pleoape!

Ascultă-mă chiar şi cu ochii: căci vocea mea-i va vindeca chiar şi pe orbii din născare.

Iar după ce te vei trezi, vreau trează pentru totdeauna să rămîi. Nu stă în firea *mea* să le trezesc din somn adînc pe străbunice, ca să le spun să readoarmă apoi!

Te mişti, te-ntinzi şi horcăi? Scoală! Sus! Nu horcăi — eu vreau o vorbă clară! Te cheamă Zarathustra, omul fără Dumnezeu!

Eu, Zarathustra, avocatul vieţii, eu, avocatul suferinţei, eu, avocat al reîntoarcerii eterne — eu te somez, o! abisala mea gîndire!

Ce bucurie! Tu vii — îţi aud vocea! Abisul meu *vorbeşte*, adîncul meu suprem acuma l-am scos la lumină!

Ce bucurie! Iată-te — Dă-mi mîna — aşa! Stai! Haha! — Ce scîrbă, scîrbă, scîrbă — vai de mine!

2

Abia rosti aceste vorbe, că Zarathustra numaidecît se prăbuşi ca mort şi ca un mort rămase multă vreme. Apoi, cînd îşi veni din nou în fire, el era palid şi tremura şi stînd culcat mult timp nu mai voi nici să mănînce, nici să bea. Rămase-n starea-aceasta şapte zile; dar animalele nu-l părăsiră zi şi noapte, doar vulturul pornea în zbor să-aducă hrană. Iar ceea ce-aducea luînd cu japca, îi aşeza lui Zarathustra în culcuş: aşa că Zarathustra ajunsese să zacă la sfîrşit acoperit de boabe roşii şi galbene, pe struguri şi măceşe, pe buruieni adînc mirositoare şi cucuruz de pin. Iar la picioare îi erau întinşi doi miei, pe care vulturul cu multă trudă-i furase unor bieţi ciobani.

În fine, după şapte zile, Zarathustra se îndreptă în aşternut, luă în mînă o măceaşă, o mirosi şi îi plăcu mirosul. Atunci şi animalele crezură că a sosit momentul să-i vorbească.

„O, Zarathustra", ziseră, „iată că zaci de şapte zile, cu pleoapele îngreunate: nu ai de gînd să te ridici pînă la urmă în picioare?

Hai, ieşi din peşteră: lumea te-aşteaptă asemenea unei grădini. Vîntul se joacă cu miresme grele, ce te doresc; pîraiele ar vrea să te urmeze în goană.

Tînjesc atîtea lucruri după tine, iar tu de şapte zile stai tot singur — hai, ieşi din peşteră! Atîtea lucruri vor să-ţi fie doctori!

Sau te-a cuprins vreo-nţelepciune, mai grea şi mai morocănoasă? Zăceai ca aluatul ce dospeşte, iar sufletul umflîndu-se da peste margini."

„O, animale ale mele", răspunse Zarathustra, „hai — flecăriţi, însă lăsaţi-mă să vă ascult! Mă bucură ne-

spus de mult că flecăriţi: acolo unde-i flecăreală lumea îmi pare o grădină.

Cît de plăcute sunt cuvintele şi sunetele: nu sunt cuvintele şi sunetele curcubee şi iluzorii punţi boltindu-se-ntre cele-pe-vecie-despărţite?

Oricare suflet are-o altă lume; şi acest suflet este pentru orice alt suflet o lume-dincolo-de-lume.

Pe cei ce se aseamănă mai mult iluzia îi minte mai frumos; căci cea mai dificilă de trecut este prăpastia cea mai îngustă.

Iar pentru mine — cum ar exista un eu în afara mea? Lume externă nu există! Dar noi uităm acestea, de-ndată ce-auzim un sunet; şi ce plăcut e că uităm!

Nu s-au dat oare lucrurilor nume şi sunete, pentru ca omul să se bucure de lucruri? Ce dulce nebunie e vorbirea! Prin ea omul dansează peste toate lucrurile.

Plăcută e orice rostire şi-orice minciună-a sunetelor! Prin sunete, iubirea noastră dansează pe multicolore curcubee."

„O, Zarathustra", îi răspunseră-animalele, „pentru cei ce gîndesc ca noi, dansează înseşi lucrurile toate: se-apropie, se prind de mîini şi rîd şi fug — şi iarăşi se întorc.

Toate se duc şi toate se întorc: etern se-nvîrte roata fiinţei. Toate se sting şi toate înfloresc din nou; etern se scurge anul fiinţei.

Toate se sparg şi toate se alcătuiesc din nou; etern se-nalţă-aceeaşi casă-a fiinţei. Şi toate se despart, şi toate se salută iarăşi; etern îşi este sieşi credincios ciclul fiinţei.

Fiinţa-ncepe-n fiecare clipă; în jurul oricărui Aici se-nvîrte sfera lui Acolo. Iar centrul este pretutindeni. Drumul eternităţii este curb."

„Voi, măscărici şi flaşnetari!" răspunse Zarathustra şi izbucni din nou în rîs, „voi ştiţi prea bine ce trebuie să se fi petrecut în cele şapte zile scurse —

— şi cum mi s-a vîrît chiar în gîtlej monstrul acesta, ca să mă sufoce! Dar l-am muşcat cu dinţii mei şi l-am scuipat departe.

Dar voi — voi aţi şi făcut un cîntec din acestea? Dar uite că eu zac aici, sleit încă de muşcătura şi scuipatu-acela, încă bolnav de propria mea izbăvire.

Dar voi, voi aţi văzut cu ochii toate-acestea? O, scumpe animale ale mele, sunteţi crude? Voi mi-aţi privit ca pe-un spectacol suferinţa, ca oamenii? Căci omul este animalul cel mai crud.

Nimic nu i-a plăcut mai mult pe lume ca tragediile, ca luptele de tauri, ca răstignirile; iar cînd a inventat infernul, el şi-a găsit şi raiul pe pămînt.

Îndată ce un mare om scoate un urlet, apare unul mititel alături; şi-i curg din gură bale, de plăcere. Dar el numeşte-aceasta — «milă».

Omul mărunt şi mai ales poetul — cum tună şi cum fulgeră-mpotriva vieţii! Să-l ascultaţi, dar mai ales să ascultaţi de cîtă bucurie e plină orice acuzaţie-a lui!

În faţa unor astfel de acuzatori ai vieţii, viaţa triumfă cît clipeşti din ochi. «Îţi plac? îi zice ea obraznică; aşteaptă doar, că aflu timp şi pentru tine.»

Omul faţă de sine însuşi e cel mai crud dintre-animale; toţi cei ce zic că-şi poartă crucea şi că sunt păcătoşi sau pocăiţi fac să răsune multă voluptate în toate plîngerile şi-acuzaţiile lor.

Eu însumi — oare-acuz eu prin acestea omul? O, animale ale mele, atît am învăţat doar pînă acuma: că omului i-e necesar să fie rău spre-a fi mai bun,

— că tot ce-i rău înseamnă *forţă* pentru el, ca piatra dură pentru creator; că omul trebuie să devină mai bun *şi în acelaşi timp* mai rău!

Crucea pe care sufăr nu e faptul de-a şti că omul este rău, ci de-a striga, cum nimeni altul încă n-a strigat:

«Vai! cît de mică-i răutatea lui! Vai! cît de mică-i bunătatea lui!»

Imensa scîrbă — a mea faţă de om — *aceasta* m-a înăbuşit băgîndu-mi-se în gîtlej: precum şi-această

profeţie a profetului: «Toate-s la fel, nimic nu merită nimic, ştiinţa ne înăbuşă.»

Un lung crepuscul se tîra 'naintea mea, o tristeţe beată şi sleită ca de moarte, care vorbea căscînd cu toată gura.

«În veci o să revină iarăşi omul, de care tu eşti obosit, omul mărunt» — aşa grăia căscînd tristeţea mea, tîrîndu-se şi neputînd să-adoarmă.

Pămîntul oamenilor mi-a părut o peşteră, şi pieptul lui mi s-a părut scobit, şi toţi cei vii — doar un gunoi de oameni, şi oseminte şi trecut cu viermi.

Suspinele mi se lăsau pe cripte omeneşti, nu mai puteau să plece de pe ele; suspinele şi întrebările orăcăiau, mă sufocau şi mă rodeau, se tînguiau şi zi şi noapte:

«Vai! omul va reveni mereu! Omul mărunt revine veşnic!»

Văzutu-i-am pe amîndoi, odinioară, goi, pe cel mai mare dintre oameni, ca şi pe omul cel mai mic, prea-întru-toate-asemănători, iar cel mai mare prea-întru-toate-omenesc!

Prea-întru-toate-mic chiar cel mai mare! — aceasta, da, m-a dezgustat de om!

Şi veşnica re-ntoarcere a celui mic! — aceasta, da, m-a dezgustat de orice existenţă!

Vai! Scîrbă! Scîrbă! Scîrbă!" — Aşa grăit-a Zarathustra, şi-a suspinat, înfiorîndu-se; căci şi-a adus aminte de boala sa. Dar animalele l-au întrerupt atunci:

„Nu mai vorbi, convalescentule!" aşa-i răspunseră-animalele; „ci ieşi mai bine-afară, unde te-aşteaptă lumea asemenea unei grădini.

Ieşi, ca să vezi roind în jur albine, trandafiri şi porumbei!

Dar mai ales de păsările cîntătoare să te-apropii: ca să te-nveţe cum *să cînţi!*

Cîntarea-i bună pentru cei convalescenţi; căci celor sănătoşi le place să vorbească. Iar dacă omul sănătos vrea cîntec, alt cîntec vrea decît convalescentul."

„Voi, măscăricilor şi flaşnetarilor, ia mai tăceţi!" răspunse Zarathustra, rîzînd de spusa animalelor. „Prea bine ştiţi ce consolare-am născocit în cursu-acestor şapte zile!

Să mă apuc din nou să cînt — *această* consolare mi-am găsit şi *această* vindecare: nu vreţi să faceţi şi din asta-un cîntec?"

„Nici un cuvînt mai mult", îi ziseră-animalele din nou; „mai bine tu, convalescentule, ţi-ai face-o liră, o liră nouă!

Căci uite, Zarathustra! La cîntec nou se cere liră nouă.

Hai, cîntă şi dezlănţuie-te, Zarathustra, vindecă-ţi sufletul cu cînturi noi: să fii în stare a-ţi purta destinul, cum n-a mai fost vreun alt destin de om!

Căci animalele te ştiu prea bine, o! Zarathustra, ce eşti, dar şi ce trebuie să fii: uite, *tu eşti învăţătorul eternei reîntoarceri* — acesta e acum destinul *tău*!

Tu trebuie să fii *întîiul* care propagă-această-nvăţătură — cum s-ar putea ca marele destin al tău să nu fie supremă primejdie şi boală!

Vezi tu, noi ştim ce propovăduieşti: că toate lucrurile se întorc în veci şi noi cu ele, că noi am revenit mereu dintru eternitate, iar lucrurile-aidoma.

Tu-nveţi: există-un mare An al Devenirii. An monstruos de mare, care se-ntoarce din vecie, asemenea unei clepsidre, pururi nou, pentru-ca totul să re-nceapă şi să curgă:

— încît toţi anii-aceştia sunt asemenea-ntre ei, în tot ce au măreţ sau mic, precum noi înşine în fiecare mare An suntem asemeni, în tot ce-avem măreţ sau mic.

Chiar dacă-acuma ai voi să mori, o! Zarathustra: iată — noi ştim ce-ai spune-n clipa-aceasta; dar animalele te roagă încă să nu mori!

Tu ai vorbi fără să tremuri, cu pieptul tău umflat de fericire: căci o povară grea şi-o încordare ţi-ar fi luate de pe umeri, tu — cel mai răbdător din cîţi există! —

«Acum mor, acum dispar», ai zice, «şi într-o clipă am să fiu nimic. Sufletele sunt la fel de muritoare ca şi corpurile.

Dar lanţul cauzelor se-ntoarce iarăşi, în care sunt încopciat, iar el mă va crea din nou! Eu însumi aparţin acelui lanţ de cauze ale eternei reîntoarceri.

Voi reveni, cu soarele acesta, cu pămîntu-acesta, cu vulturul acesta şi cu şarpele acesta — nu: *nicidecum* pentru o nouă viaţă sau mai bună sau asemenea cu aceasta:

— etern voi reveni chiar pentru-această unică şi aceeaşi viaţă, cu tot ce am măreţ sau mic în mine, ca veşnic să-i învăţ pe alţii eterna reîntoarcere a lucrurilor,

— ca să anunţ etern Marea Amiază a pămîntului şi oamenilor, să le vestesc iarăşi oamenilor Supraomul.

Mi-am spus cuvîntul, şi cuvîntul m-a zdrobit: aceasta este soarta mea în veci — ca vestitor mă las pieirii!

Acum e ceasul ca muritorul însuşi să se binecuvînteze.

În felu-acesta — *va sfîrşi* declinul lui Zarathustra.»"

După ce animalele-au grăit astfel, tăcînd au aşteptat ca Zarathustra să le spună-o vorbă: dar Zarathustra nu mai auzea tăcerea lor. Ci mai curînd zăcea cu ochii-nchişi, asemeni unui om ce doarme, deşi el nu dormea: căci convorbea cu sufletul din sine. Iar vulturul şi şarpele, văzîndu-l atît de taciturn, au respectat adînca lui tăcere şi s-au retras în linişte.

DESPRE MARELE DOR

O, suflete al meu, te-am învăţat să spui oricărui „astăzi" cum spui „odată" sau „odinioară", şi peste orice Aici şi Dincolo şi Acolo să treci dansînd.

O, suflete al meu, te-am netezit de orice cută, şi pulberea, păianjenii şi clarobscurul ţi le-am îndepărtat.

O, suflete al meu, spălatu-te-am de orice searbădă pudoare şi te-am convins să dănţui gol în ochii soarelui.

Cu uraganul, care se numeşte „spirit", suflat-am peste marea ta înfuriată: toţi norii i-am împrăştiat, l-am sugrumat chiar pe sugrumătorul căruia toţi îi zic „păcat".

O, suflete al meu, eu ţi-am dat dreptul ca să spui Nu precum furtuna şi să spui Da ca cerul fără nori: calm ca lumina stai acuma şi cutreieri furtunile negaţiei.

O, suflete ale meu, ţi-am dat deplină libertate în privinţa celor create şi a celor increate: cine cunoaşte acum, ca tine, voluptatea atîtor lucruri viitoare?

O, suflete al meu, te-am învăţat dispreţul, care nu vine ca o viermuială, dispreţul falnic, dispreţul iubitor, care iubeşte cel mai mult doar ceea ce dispreţuieşte cel mai mult.

O, suflete al meu, te-am învăţat atît de bine să convingi, încît temeiurile înseşi să ţi le poţi convinge: asemeni soarelui, care convinge chiar şi marea să se-nalţe înspre el.

O, suflete al meu, despovăratu-te-am de orice ascultare, îngenunchere şi de vorba „da, stăpîne"; ţi-am zis chiar „răsturnare a necesităţii" şi „destin".

O, suflete al meu, cu nume noi te-am alintat şi cu pestriţe jucării; şi te-am numit „destin", „cuprindere-a cuprinderilor", „buric al timpului" şi „clopot de azur".

O, suflete al meu, i-am dat să soarbă ţărînii tale toată-nţelepciunea şi vinuri noi, şi vinuri tari de imemorială-nţelepciune.

O, suflete al meu, vărsat-am peste tine sorii toţi, şi nopţile, tăcerile şi dorurile: şi te-am văzut cum creşti, asemenea unui butuc de viţă.

O, suflete al meu, suprabogat şi-mpovărat te-arăţi acum, butuc de vie cu ugere umflate şi cu ciorchini de boabe dese şi-aurii:

— cu boabe dese şi-apăsate de propria ta fericire, cu prisosul în aşteptare şi ruşinat chiar de-această aşteptare.

O, suflete al meu, nu-i nicăieri pe lume un alt suflet mai iubitor, mai plin de înţelepciune, mai generos! Unde mai stau alături şi viitorul şi trecutul, împreună, ca-n tine?

O, suflete al meu, eu ţi-am dat totul şi-n mîna mea n-am mai păstrat nimic, şi-acuma iată — zîmbind şi cu tristeţe-mi zici: „Care din noi este dator să mulţumească? —

— nu dătătorul trebuie să mulţumească, pentru că primitorul a primit? Nu este darul o necesitate? Primirea unui dar nu-i — îndurare?" —

O, suflete al meu, eu înţeleg surîsul tristeţii tale: chiar suprabogăţia ta cea mare întinde-acuma mîinile pline de dor.

Preaplinul tău priveşte peste marea-nfuriată şi caută şi-aşteaptă; dorinţa supraabundenţei străluceşte în cerul rîzător din ochii tăi!

Şi-ntr-adevăr, o! suflete al meu, cine-ar putea să-ţi vadă zîmbetul, fără a se topi cu totu-n lacrimi? Chiar îngerii înoată-n lacrimi văzînd prisosul bunătăţii în surîsul tău.

Căci bunătatea şi prisosul bunătăţii tale nu vor să plîngă şi să geamă; şi totuşi surîsul tău, o! suflete al meu, stîrneşte lacrimi, iar buzele ce tremură duc dorul suspinului.

„Nu e orice suspin o tînguire? Şi orice tînguire nu-i oare şi o acuzare?" aşa îţi zici tu ţie însuţi: de-aceea tu, o! suflete al meu, tu vrei mai bine să surîzi decît să-ţi verşi durerea;

— decît să-ţi verşi în rîu de lacrimi durerea plinătăţii tale asemenea butucului de viţă ce tînjeşte după cosorul culegătoarelor de struguri!

Dar tu dacă nu vrei să plîngi, nici să-ţi reverşi tristeţea purpurie: atunci va trebui *să cînţi*, o! suflete al meu! — Uite, eu însumi surîd, cînd îţi vestesc acestea:

— să cînţi, un cîntec tunător, în stare să aline toate mările, ca să-ţi asculte cîntecul dorinţei,

— pînă ce va veni, pe marea lîncedă şi calmă, corabia, minunea aurită, în dîra căreia de aur sălta-vor toate lucrurile minunate şi groaznice,

— şi multe animale mari şi mici şi toate cele care pe picioare ciudate şi uşoare sunt în stare să alerge pe drumuri viorii,

— înspre minunea aurită, spre nava liberă şi spre stăpînul ei: care nu-i altul decît culegătorul de struguri ce-aşteaptă cu cosorul lui de diamante —

— el, marele liberator, o! suflete al meu, el — Nenumitul —, căruia doar cîntecele viitoare îi vor găsi în fine-un nume! Şi-ntr-adevăr, chiar răsuflarea ta de-acum are mireasma cîntecelor viitoare,

— căci iată-te: tu arzi, visezi, tu sorbi cu sete toate izvoarele adînci cu murmurul consolator, tristeţea ta se linişteşte în fericirea cîntecelor viitoare! —

O, suflete al meu, acuma ţi-am dat totul şi chiar supremul bun ce l-am avut, şi-n mîna mea n-am mai păstrat nimic: *ţi-am poruncit să cînţi*, şi iată — acesta-i ultimul meu dar!

Pentru că eu ţi-am poruncit să cînţi, tu spune-acuma, spune: *cine* din noi este dator să mulţumească? — Mai bine însă cîntă, cîntă, o! suflete al meu! Şi lasă-mă să-ţi mulţumesc!

Aşa grăit-a Zarathustra.

AL DOILEA CÎNTEC DE DANS

1

„O, viaţă, nu de mult m-am scufundat în ochii tăi: în ochii tăi noptoşi văzut-am aur scînteind — şi inima mi s-a oprit de voluptate:

— o luntre de-aur am văzut cum scînteia pe apele întunecate, o luntre-leagăn ce se scufunda şi se umplea şi apărea din nou!

Pe glezna mea de dansator fanatic ţi-ai aruncat privirea, privire-leagăn care surîdea şi întreba şi alinta.

Abia de două ori cu mîna ta cea fină porniseşi să pocneşti din castaniete, că, pradă patimei de-a dănţui, piciorul meu s-a şi lansat.

Călcîiele mi s-au cabrat, iar degetele ascultau spre-a te-nţelege: urechea dansatorului stă-n degetele lui de la picioare!

M-am avîntat, tu însă te-ai retras din faţa mea; iar pletele în zbor ocolitor îţi scăpărau ca nişte limbi!

Cu un salt m-am depărtat şi m-am ferit de şerpii tăi; iar tu stăteai pe loc, pe jumătate-ntoarsă, cu ochii aprigi de dorinţă.

Privirea ta piezişă mă-ndruma pe căi piezişe; piciorul meu pe căi piezişe învăţa ce-i vicleniа!

Mă-nfricoşezi, cînd eşti aproape, şi te iubesc, cînd eşti departe; fugind, mă-atragi; venind spre mine, mă-mpietreşti — şi suferam, dar ce n-aş suferi de dragul tău!

Răceala ta înflăcărează şi ura ta ademeneşte; fugind, mă-nlănţui, şi batjocorind, mă-nduioşezi:

— o! cine să nu te urască pe tine — mare vrăjitoare, legătoare, ce iscodeşti, şi-ademeneşti, inventatoare! Şi cine să nu te iubească pe tine — nevinovată şi nealinată, ca vîntu-agil, cu ochii tăi ca de copil, şi păcătoasă!

Ah, încotro mă tragi acum, minune răzvrătită? Şi iar mă laşi, rebelă dulce şi ingrată!

Eu te urmez în pas de dans, pe cea mai vagă urmă-a ta păşesc uşor.

O, unde eşti? Dă-mi mîna ta! Măcar un deget dă-mi în zbor!

Aici sunt peşteri şi hăţişuri: acum o să ne rătăcim! — Opreşte-te! Stai liniştită! Nu vezi cum bat din aripi bufniţe şi lilieci?

Tu, bufniţă! Tu, liliac! Tu vrei să mă înşeli? Unde suntem? Ai învăţat să urli şi să latri de la cîini.

Ce delicat rînjeşti cu dinţii tăi cei albi, cum m-aţinteşti cu ochii răi din coama ta încîrlionţată!

Acesta e un dans de-a razna: sunt vînătorul — vrei tu să fii cîinele meu sau ciuta?

Acum alină-te alături! Şi-acum, ţişneşte repede, răutăcioasă săritoare! Hai, sus! Sari iute! — Vai, saltu-acesta m-a făcut să cad!

Uite cum zac, înfumuratol îţi cer fierbinte îndurare! Ce bucuros te-aş fi urmat, pe căi treptat tot mai plăcute!

Mergînd pe căile iubirii printre tufişuri calme şi-nflorite! Sau poate că de-a lungul lacului, acolo, unde înoată şi dansează peşti de aur!

Ai obosit? Acolo — uite: turme de oi şi asfinţituri: n-ar fi plăcut s-adormi la fluier de păstor?

Îmi pari sleită? Am să te port, dar lasă-ţi braţele să cadă! Poate ţi-e sete — ţi-aş da ceva, dar gura ta nu vrea nimic să soarbă.

O, blestemat, agil şi suplu şarpe, tu — vrăjitoare ce mereu îmi scapi! Unde te-ai dus? Dar iată că simt pe obraz cum mîna ta îmi lasă două urme, două pete roşii!

M-am săturat într-adevăr să fiu mereu ciobanul tău cel prost! Tu, vrăjitoareo, pînă-acuma ţi-am cîntat; însă de-acum am să te fac — să ţipi!

Ai să dansezi de-acum 'nainte-n tactul bicluştii mele şi-ai să ţipi! Nu cumva mi-am uitat biciuşca? — Nu!"

2

Atunci viaţa mi-a răspuns astfel, acoperindu-şi minunatele-i urechi:

„O, Zarathustra! Nu mai plesni atît de groaznic din biciuşcă! Tu ştii prea bine: zgomotul ucide gîndul — şi chiar acum mă năpădiră cîteva gînduri delicate.

Noi amîndoi suntem buni-de-nimic în rău şi-n bine. Iar insula pe care am descoperit-o, poiana noastră înfloritä, e dincolo de bine şi de rău — şi doar a noastră. Iată de ce ar trebui să ne-nţelegem bine împreună!

Şi dacă-ntr-adevăr nu ne iubim din toată inima, se cade oare să fim supăraţi, dacă nu ne iubim din toată inima?

Tu ştii că-mi placi şi chiar că-mi placi adeseori prea mult. Şi pricina este că sunt geloasă pe-nţelepciunea ta. Ah, această veche şi smintită nebunie-a-nţelepciunii!

Dacă vreodată-nţelepciunea ta te-ar părăsi, ah! şi iubirea mea te-ar părăsi numaidecît.“ —

Zicînd acestea, viaţa se uită cam gînditoare-n jurul ei, adăugînd cu glas încet: „O, Zarathustra, tu nu îmi eşti destul de credincios!

Nici vorbă să mă iubeşti atît de mult precum susţii; eu ştiu la ce te duce gîndul: că-ai să mă părăseşti curînd.

Există şi-un vechi clopot greu şi grav mormăitor, al cărui mormăit noaptea tîrziu ajunge sus la grota ta:

— cînd îl auzi cum bate miezul nopţii, între bătaia cea dintîi şi cea din urmă ţi-e gîndul la un singur lucru —

— o! gîndul tău îţi spune, Zarathustra, că-ai să mă părăseşti curînd!“

„Da“, i-am răspuns eu şovăind, „însă tu ştii, de-asemenea.“ — Şi i-am şoptit cîteva vorbe la ureche, printre nebunele-i şuviţe de păr gălbui şi încîlcite.

„Cum, tu ştii *aceasta*, Zarathustra? Nimeni nu ştie.“

Şi ne-am privit, şi-apoi ne-am întors ochii spre poiana verde, pe care tocmai se lăsa răcoarea serii, şi amîndoi am plîns. —

În clipa-aceea însă, viaţa mi-era cu mult mai scumpă decît mi-a fost vreodată-nţelepciunea. —

Aşa grăit-a Zarathustra.

3

Unu!
Ascultă, omule fîrav!
Doi!
Ce spune miezul nopţii grav?
Trei!
„Dormeam, dormeam asemeni unui ţînc —,
Patru!
Şi iată — o voce mă trezi:
Cinci!
O, universul e adînc,
Şase!
E mai adînc decît în plină zi.
Şapte!
Adînci sunt ale lui dureri —,
Opt!
Dar bucuria-i mai adîncă decît toate:
Nouă!
Durerea zice: Piei!
Zece!
Dar bucuria vrea eternitate!
Unsprezece!
— ea vrea adînca grea eternitate!"
Doisprezece!

CELE ŞAPTE PECEŢI
(Sau: cîntecul lui Da şi Amin)

1

Iar dacă sunt profet şi plin de spiritul profetic, cel care pe şeaua dintre două mări colindă,

cutrelerînd între trecut şi viitor ca un nor negru — duşman al adîncimilor apăsătoare şi-al tuturor celor sleiţi, cei care nu mai pot nici să trăiască, nici să moară:

— gata-ntr-o clipă-n pieptul lui întunecat, de fulgerul şi trăsnetul liberator, gravid de fulgere, strigînd şi hohotind da! da! gata de trăsnetul profetic —

— dar fericit e cel ce poartă-atare sarcină! Şi-ntr-adevăr mult timp e nevoit să-şi spînzure furtuna grea deasupra muntelui cel destinat să-aprindă lumina viitorului cîndva! —

O, cum aş putea să nu tînjesc după eternitate şi după regele inelelor de nuntă — inelul reîntoarcerii?

Încă nicicînd n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

2

Dacă vreodată mînia mea a profanat morminte, a mutat mari pietre de hotar şi a rostogolit vechi table sfărîmate în abisuri reci:

dacă vreodată sarcasmul meu a-mprăştiat cuvinte viermănoase, iar eu am măturat paingi cu cruce, aerisind ca vîntul bătrîne cripte îmbîcsite:

dacă m-am aşezat triumfător pe lespezile zeilor înmormîntaţi, iubind şi binecuvîntînd această lume lîngă statuile bătrînilor ei detractori —

— căci mie-mi plac chiar şi bisericile şi mormintele de zei, cînd ceru-şi lasă pura lui privire să străbată acoperişurile lor crăpate; cu mare bucurie mă aşez peste ruine de biserici ca iarba şi ca macul înfocat —

O, cum puteam să nu tînjesc după eternitate şi după regele inelelor de nuntă — inelul reîntoarcerii?

Încă nicicînd n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

3

Dacă vreodată-a adiat spre mine suflarea spiritului creator şi-această preacerească necesitate, care constrînge tot ce e hazard să dănţuiască pe orbitele stelare:

dacă vreodată-am rîs cu rîsul fulgerului creator, căruia lungul tunet al faptei bubuind, dar şi plin de ascultare îi urmează:

dacă vreodată am jucat la masa zeiască a pămîntului cu zeii zaruri, încît pămîntul s-a cutremurat şi s-a crăpat şi fluvii de pară au erupt din el —

— căci o zeiască masă e pămîntul, care se zguduie de noile cuvinte creatoare şi de zarurile zeilor —

O, cum puteam să nu tînjesc după eternitate şi după regele inelelor de nuntă — inelul reîntoarcerii?

Încă niciclnd n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

4

Dacă vreodată am sorbit cu poftă din ulciorul cu spumegînde-arome-amestecate, în care toate lucrurile sunt amestecate bine:

dacă vreodată mîna mea turnat-a laolaltă departele şi-aproapele, şi spiritul şi focul, şi bucuria cu durerea, supremul bine cu supremul rău:

dacă eu însumi sunt doar un grăunte al sării dizolvante care face ca toate lucrurile să fie bine-amestecate în ulciorul amestecului —

— căci ne-ndoios există-o sare care uneşte binele şi răul; supremul rău, chiar el, e vrednic să fie-aromă licorii, s-o facă spumegînd să se reverse —

O, cum puteam să nu tînjesc după eternitate şi după regele inelelor de nuntă — inelul reîntoarcerii?

Încă niciclnd n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

5

Dacă mi-e dragă marea şi tot ce-i este asemănător şi dacă-mi este şi mai dragă cînd mi se-mpotriveşte mînioasă:

dacă se-agită-n mine plăcerea căutării, ce-mpinge către insule necunoscute corăbiile, dacă-n plăcerea mea e o plăcere de explorator:

dacă vreodată am strigat în culmea bucuriei: „Uscatul a dispărut — acum m-am smuls din ultima verigă —

— nemărginitul mugeşte-n jurul meu, timpul şi spaţiu-mi strălucesc în zare, curaj! curaj! bătrînă inimă!" —

O! cum puteam să nu tînjesc după eternitate şi după regele inelelor de nuntă — inelul reîntoarcerii?

Încă niciclnd n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

6

Dacă virtutea mea este virtute de dansator şi dacă deseori m-am avîntat cu amîndouă picioarele într-un extaz de aur şi smarald:

şi dacă răutatea mea e-o răutate rîzătoare, intimă povîrnişurilor cu trandafiri şi gardurilor de magnolii,

— căci tocmai rîsul cuprinde-n el întreaga răutate, însă sfinţită şi absolvită prin propria sa beatitudine —

şi dacă Alfa şi Omega mea înseamnă că trebuie ca tot ce-i greu să se transforme în uşor, şi orice corp în

dansator, şi orice duh în pasăre: şi-ntr-adevăr, aceasta este Alfa şi Omega mea!—

O, cum puteam să nu tînjesc după eternitate şi după regele inelelor de nuntă — inelul reîntoarcerii?

Încă niciclnd n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

7

Dacă vreodată am desfăşurat deasupră-mi cerul limpede şi-n propriu-mi cer cu propriile-mi aripi am zburat:

dacă am înotat jucîndu-mă-n profunde infinituri de lumină, iar libertatea mea a devenit o înţelepciune de pasăre —

— dar iată cum vorbeşte libertatea mea de pasăre: „Priveşte, nu există nici un sus şi nici un jos! Aruncă-te-mprejur, 'nainte, înapoi, tu — preauşorule! Cîntă! nu mai vorbi de-acum 'nainte!

— n-au fost cuvintele făcute, toate, pentru cei grei? Iar pentru cei uşori, oare nu sunt toate cuvintele simple minciuni? Cîntă! nu mai vorbi de-acum 'nainte!" —

O, cum puteam să nu tînjesc după eternitate şi după regele inelelor de nuntă — inelul reîntoarcerii?

Încă niciclnd n-am întîlnit femeia de la care să fi dorit să am copii, decît femeia-aceasta, pe care o iubesc: căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Căci ah! eu te iubesc, eternitate!

Partea a patra şi ultima
AŞA GRĂIT-A ZARATHUSTRA

„Vai, unde-n lume se înfăptuiesc mai multe nerozii decît la cei miloşi? Şi ce stîrneşte-n lume mai mult amar, ca nerozîile celor miloşi?

Vai tuturora celor ce iubesc, care nu izbutesc să se ridice deasupra milei lor!

Aşa-mi grăia odată diavolul: «Şi Dumnezeu îşi are infernul său: este iubirea lui faţă de oameni.»

Şi nu demult l-am auzit spunînd această vorbă: «Dumnezeu a murit; din mila lui faţă de oameni murit-a Dumnezeu.»"

Zarathustra,
Despre cei miloşi (p. 145)

JERTFA MIERII

Şi iar trecură lunile şi anii peste sufletul lui Zarathustra, fără ca el să le dea vreo atenţie; dar părul lui încărunţise. Iar într-o zi, cum sta pe-o piatră-n faţa peşterii privind în linişte-mprejur — se desluşea departe-n zare marea, dincolo de nişte prăpăstii sinuoase —, veniră animalele să-i dea tîrcoale-alene şi se-aşezară-n faţa lui pînă la urmă.

„O, Zarathustra", i se adresară, „oare te uiţi în zare după fericirea ta?" — „Ce are-a face fericirea!" răspunse el, „de mult nu mă mai preocupă fericirea, doar opera mea mă interesează." „O, Zarathustra", reluară ele, „vorbeşti ca unul ce s-a săturat de prea mult bine. Sau nu te scalzi tu într-o mare albastră de fericire?" — „Deşteptelor", răspunse Zarathustra şi rise, „ce bine v-aţi ales parabola! Dar trebuie să ştiţi, de-asemenea, că fericirea mea e grea, şi nu ca valul care trece: ea mă apasă, nu vrea nimica de la mine — e ca o smoală care s-a topit." —

Atunci iar începură animalele să-i dea tîrcoale, alene, şi din nou se aşezară-n faţa lui. „O, Zarathustra", ziseră, „*iată de ce* ţi-e chipul tot mai galben şi întunecat, deşi ţi-e părul alb şi seamănă cu inul! Ai grijă totuşi că te-ai aşezat în smoală!" — „Ce-mi tot vorbiţi voi, animalelor", le zise Zarathustra rîzînd, „într-adevăr, hulesc dacă vorbesc de smoală. Ce mi s-a întîmplat e ceea ce li se întîmplă fructelor care se coc. E-o *miere*, care-mi curge-n vine, care-mi îngroaşă sîngele şi-mi face sufletul mai liniştit." — „Aşa o fi, o! Zarathustra", răspunseră-animalele care se ghemuiră lîngă el;

„dar nu vrei să te caţări astăzi pe-o culme? Văzduhul e curat, şi lumea azi ţi se descoperă mai mult ca altădată." — „Da, animalelor", răspunse el, „mi-aţi dat sfat bun şi chiar pe placul meu: vreau să mă sui acum pe-o culme-naltă! Băgaţi însă de seamă, să am la îndemînă miere, faguri de miere galbeni, albi şi buni şi reci. Căci ştiţi, acolo sus aş vrea să fac ofranda mierii." —

Dar cînd ajunse sus pe culme, el îşi trimise animalele însoţitoare îndărăt şi se găsi deodată singur — atunci el rîse din toată inima, îşi aruncă privirea împrejur şi zise:

Vicleană vorbă-a fost din partea mea această vorbă despre jertfă şi ofranda mierii, însă într-adevăr o nebunie folositoare! Aici pe culme, vorbesc deja mai liber decît în faţa grotelor de pustnic şi-a animalelor din preajma lor.

Ce fel de jertfă? Eu risipesc ce mi s-a dat, cu mîi de mîini deodată risipesc: cum mi-aş îngădui să spun că-aceasta este — jertfă!

Iar dacă am cerut un pic de miere, doar ca momeală am cerut-o, melasă şi răşină dulce, de care-şi ling cu poftă limba urşii şi nişte păsări stranii, rele şi ursuze:

— momeala cea mai bună, de care au nevoie vînătorii şi pescarii. Căci dacă lumea-i ca un codru-ntunecat cu fiare şi o grădină de plăceri a vînătorilor, mie îmi pare mai mult şi mai asemenea unei bogate mări prăpăstioase,

— o mare doldora de peşti şi crabi multicolori, care chiar şi pe zei i-ar îndemna să se transforme în pescari şi-aruncători de plase: atîta de bogată-i lumea-n ciudăţenii, şi mari şi mici!

Şi mai cu seamă lumea omenească, oceanul omenesc — căci ca să-i prind *pe ei* mi-arunc eu undiţa de aur şi îi zic: deschide-te, prăpastie-omenească!

Deschide-te şi-azvîrle-mi peştii şi crabii tăi strălucitori! Cu cea mai bună momeală-a mea vreau astăzi să-i momesc pe cei mai stranii peşti ai omenirii!

— cu însăşi fericirea mea, pe care o arunc spre toate zările şi mările, în zori, la prînz şi pînă-n asfinţit, să văd cum sumedenie de peşti umani or s-o înhaţe fremătînd;

— pînă ce iată — se vor prinde-n cîrligul meu ascuns şi ascuţit, şi-am să-o aduc, la înălţimea *mea*, o biată calicime de-adîncime[1] pradă a celui mai răutăcios pescar de oameni;

Căci tocmai *asta* sunt prin fel şi fire, trăgînd şi atrăgînd, şi înhăţînd şi ridicînd, un trăgător, şi crescător, şi-educator, cel care nu-n zadar şi-a spus cîndva: „Devino deci ceea ce eşti!"

Aşa încît de-acuma *să urce* oamenii la mine; căci eu sunt încă-n aşteptarea ceasului care-mi va indica declinul; căci pînă atunci eu încă nu cobor, cum trebuie, printre oameni.

De-aceea aştept aici, viclean şi batjocoritor pe munţii-nalţi, nici răbdător, dar nici nerăbdător, asemeni unui om ce s-ar fi dezvăţat chiar de răbdare — deoarece el nu mai „rabdă".

De fapt destinul meu îmi lasă timp destul: oare m-o fi uitat? Sau stă la umbra vreunui pietroi şi prinde muşte?

Într-adevăr, îndatorat îi sunt destinului meu veşnic, că nu mă hărţuie şi nici nu mă grăbeşte, ci-mi lasă timp de glume şi de pozne: încît azi iată-mă suit aici pe muntele înalt pentru-a pescui.

A pescuit cîndva vreun om în vîrful unui munte-nalt vreun peşte?

Şi chiar dacă-i curată nebunie ceea ce vreau şi-ncerc eu aici sus, nu este oare mult mai bine decît să stau acolo jos îmbăţoşat de aşteptare, îngălbenind şi înverzind —

— ca un fudul ce clocoteşte de mînia aşteptării, ca o furtună sfîntă care urlă peste culmi, ca un nerăb-

1. Intraductibil jocul de cuvinte: *Grundling* (plevuşcă) — *Abgrund* (abis, adîncime) (*n.t*).

dător răcnind în văi: „Hei, ascultaţi-mă, altfel vă biciuiesc cu vergile lui Dumnezeu!"

Nu pentru că m-ar supăra atare inşi cuprinşi de furie — ei sunt în stare cel mult să-mi stîrnească rîsul! Ei sunt siliţi să fie nerăbdători, aceste tobe ce fac zgomot mare, ei care vor să fie ascultaţi acum ori niciodată!

Eu însă şi destinul meu — noi nu ne adresăm zilei de azi, noi nu-i vorbim lui Niciodată: noi pentru a vorbi avem răbdare şi vreme din belşug. Căci clipa-aceea va veni oricum odată şi nu va trece fără-a se opri.

Dar cine-i cel ce trebuie să vină şi să nu treacă fără-a se opri? E marele nostru Hazard, marele şi îndepărtatul nostru imperiu omenesc, imperiul de-un mileniu al lui Zarathustra. —

Cît de departe e acest „îndepărtat"? Nu are nici o importanţă! El pentru-aceasta nu e cu nimic mai puţin sigur — iar eu stau drept, înfipt cu amîndouă picioarele pe-această temelie,

— pe-o temelie veşnică, pe aspra stîncărie-originară, pe-acest mai aspru şi mai-nalt masiv de munţi originar, pe care toate vînturile vin ca pe o cumpănă de vreme, ca să se-ntrebe Unde? şi De unde? şi Încotro?

Hai rîzi aici, rîzi răutate-a mea, tu — limpede şi sănătoasă! Din vîrful munţilor aruncă-ţi în vale hohotele batjocurii scăpărătoare! Cu strălucirea ta momeşte către mine peştii-oameni cei mai mîndri!

Iar ceea ce din toate mările îmi aparţine *mie*, tot ce-i al meu şi pentru mine-n orice lucru — *aceasta* pescuieşte-mi, aceasta să-mi aduci aici pe culme: e tot ce-aştept eu — cel mai plin de răutate dintre toţi pescarii.

Aruncă-te, aruncă-te tu, undiţă! Scufundă-te adînc, momeală-a fericirii mele! Hai, picură-ţi suava rouă tu, miere-a inimii! Muşcă tu, undiţă a mea, burta tuturor necazurilor negre!

Aruncă-te, aruncă-te tu, ochi al meu! O, cîte mări se-ntind în jurul meu, cît viitor uman mijeşte-n zare! Iar peste mine — o! cîtă liniştе trandafirie! Cîtă tăcere fără nici un nor!

STRIGĂTUL SUFERINŢEI

În ziua următoare Zarathustra se aşează din nou pe piatra sa în faţa peşterii, în timp ce animalele cutreierau în lumea largă, în căutare de hrană nouă, dar şi de miere: căci Zarathustra folosise ultimul fagure de miere, risipind-o. Dar cum stătea în felu-acesta, cu un toiag în mînă, desenînd conturul umbrei sale pe pămînt, cuprins de gînduri, dar nu în legătură cu sine sau cu umbra sa, nici vorbă! — deodată se înspăimîntă uitîndu-se-mprejur: căci lîngă umbra sa văzu acum o altă umbră.

Şi cum privi în jurul său degrabă ridicîndu-se, văzu că stă alături de el profetul, acelaşi căruia îi dăduse-odată să mănînce şi să bea la masa lui, heraldul marii oboseli, cel care predica: „Totu-i la fel, nimic nu merită-osteneala, lumea nu are sens, ştiinţa ne sugrumă." Însă figura i se schimbase între timp; iar Zarathustra, privindu-l drept în ochi, simţi că i se strînge inima, atît de rele presimţiri şi-atît de cenuşii sclipiri se perindau pe faţa lui.

Profetul, care înţelegea ce se petrece în sufletul lui Zarathustra, îşi trecu mîna peste faţă parcă voind s-o şteargă; şi-acelaşi lucru îl făcu şi Zarathustra. Şi astfel, revenindu-şi amîndoi, îşi deteră-n tăcere mîna, ca semn că-ar vrea să facă iarăşi cunoştinţă.

„Bine-ai venit", îi zise Zarathustra, „profet al marii oboseli, tu n-ai venit cîndva degeaba la masa şi în adăpostul meu. Mănîncă şi bea din nou şi iartă unui moşneag voios că ţi se-aşază alăturea la masă!" — „Moşneag voios?" îi răspunse profetul, clătinînd din cap: „Oricine-ai fi sau poate-ai vrea să fii, o! Zarathustra,

tu ai întîrziat prea mult aici pe culme — nu pentru multă vreme luntrea ta mai stă uscată la adăpost!" — „Stau oare eu pe uscat la adăpost?" — surîse întrebîndu-l Zarathustra. — „Talazurile împrejurul muntelui tău tot suie şi iar suie", zise profetul, „talazuri de mare suferinţă şi mizerie: care-ţi vor smulge luntrea în curînd, trăgîndu-te cu ele." — Păstrînd tăcerea, Zarathustra se-arătă mirat. — „Încă nu-auzi nimic?" urmă profetul: „Nu-auzi un freamăt şi un murmur în adînc?" Fără să zică-o vorbă, Zarathustra asculta: şi auzi un strigăt lung, prelung, suind dintr-o prăpastie în alta, nici una nevoind să şi-l păstreze: atît de groaznic răsuna.

„Profet răutăcios", răspunse-n fine Zarathustra, „acesta e un strigăt de suferinţă, strigăt scos de-un om, ce vine peste ape-ntunecate. Însă ce-mi pasă mie de toată suferinţa omenească! Păcatul cel din urmă ce-mi este rezervat — oare ştii tu cum se numeşte?"

„Milă!" răspunse-atunci profetul, ca din adîncul unei inimi ce se revărsa, 'nălţîndu-şi mîinile — „o! Zarathustra, am venit, să te atrag în ultimul păcat al tău!" —

Şi-abia grăi cuvintele acestea, că strigătul se auzi din nou, mai lung şi mai înspăimîntat ca înainte, şi mai aproape. „Auzi tu, Zarathustra", strigă profetul, „strigătu-acesta-i pentru tine, el îţi zice: o! vino, vino, vino, este timpul, în fine timpul a venit!" —

Dar Zarathustra păstra tăcerea, tulburat şi zguduit; iar pîn-la urmă întrebă, ca unul care-n sine însuşi şovăie: „Şi cine-i cel care mă strigă-acolo?"

„Dar tu o ştii", răspunse repede profetul, „de ce să te ascunzi? *Omul superior* e cel care te strigă!"

„Omul superior?" strigă cuprins de spaimă Zarathustra: „Ce vrea? Şi ce doreşte *el?* Omul superior? Ce caută acela-aici?" — şi corpul lui se-acoperi deodată de sudoare.

Profetul însă nu răspunse neliniştii lui Zarathustra, trăgînd întruna cu urechea înspre străfunduri. Însă cum multă vreme nu se mai auzi nimic, îşi răsuci pri-

virea iar spre Zarathustra, privindu-l cum aşteaptă tremurînd.

„O, Zarathustra", rosti cu vocea întristată, „tu n-ai înfăţişarea unui om pe care fericirea l-ar fi făcut să-şi piardă capul: va trebui să dănţuieşti, dacă nu vrei să cazi de pe picioare!

Dar chiar de-ai vrea să ţopăi şi să dănţuieşti, nimeni n-ar cuteza să-mi spună: «Uite, dansează cel din urmă om voios din lume!»

Degeaba ar veni pe-această culme cineva să caute-un atare om aici: doar peşteri ar găsi el, şi prăpăstii, doar ascunzişuri pentru cei ce se ascund, dar nicidecum vreo mină-a fericirii, vreo grotă cu comori sau zăcăminte noi de fericire.

O, fericirea! — cum ar putea să afle fericirea la oameni îngropaţi de vii şi-anahoreţi? Oare va trebui să caut ultima fericire în Insulele Fericite sau mai departe peste mări necunoscute?

Dar toate sunt egale, nimic nu merită-osteneala, zadarnică e orice căutare, iar Insulele Fericiţilor vai! nu există!" —

În felu-acesta suspina profetul; dar ascultîndu-i ultimul suspin, deodată Zarathustra deveni din nou senin şi sigur pe sine, asemeni unui om ce iese dintr-o rîpă-adîncă la lumină. „Nu! Nu! De trei ori nu!" strigă cu vocea lui puternică şi netezindu-şi barba — *„aceasta* eu o ştiu mai bine decît tine! Există Insulele Fericiţilor! *De-aceasta* să nu mai vorbeşti, tu — sac de gemete-al tristeţii!

Şi încetează-a mai boscorodi, tu — nor de ploaie în amiaza mare! Iată-mă stînd aici, ud leoarcă de tristeţea ta, pătruns pînă la piele ca un cîine!

Am să mă scutur şi-am *să fug* departe de tine, ca să mă usuc din nou: de lucru-acesta să nu fii surprins! Par poate necurtenitor? Aici însă e curtea *mea*.

Cît despre acel om superior, ei bine: am să pornesc în căutarea lui prin codrii-aceştia: *de-acolo* a venit strigătul lui. Poate-l ameninţă vreo fiară sălbatică.

El este pe domeniul *meu:* de-aceea nu vreau să i se întîmple nici o nenorocire! Căci multe fiare-ntr-adevăr se află împrejurul meu."

Cu-aceste vorbe Zarathustra se întoarse să plece. Însă profetul îi grăi: „O, Zarathustra, mare ştrengar mai eşti!

Văd lămurit: tu vrei să scapi de mine! Eşti gata să te-nfunzi în codri în goană după fiarele sălbatice!

Însă la ce-o să-ţi folosească? Diseară-ai să mă vezi din nou; am să mă-aşez în propria ta peşteră, plin de răbdare şi greoi ca un buştean — şi-am să te-aştept!"

„Aşa să fie!" zise Zarathustra întorcîndu-se. „Şi tot ce este-al meu în peşteră îţi aparţine, oaspete iubit!

Iar dacă-ai să găseşti un pic de miere, ei bine: linge-o, urs morocănos, şi îndulceşte-ţi sufletul! Aş vrea să fim diseară amîndoi bine dispuşi şi bucuroşi, că ziua de-astăzi se sfîrşeşte. Şi ai să dansezi tu însuţi la cîntecele mele dansul ursului!

Nu-ţi vine-a crede? Clatini doar din cap? Curaj! Curaj! Bătrîne urs! — Şi află — că eu însumi sunt profet."

Aşa grăit-a Zarathustra.

DE VORBĂ CU REGII

1

Nici nu făcuse bine-o oră de drumeţie prin codrii şi prin munţii săi, că Zarathustra deslușI deodată un cortegiu straniu. Exact pe drumul pe care-avea de gînd să coboare, veneau doi regi, purtînd pe cap coroane şi îmbrăcaţi în purpură, ca doi flamingo în culori, care mînau în faţă un măgar împovărat. „Ce caută-n regatul meu aceşti doi regi?" îşi zise Zarathustra surprins în sinea sa, în timp ce se-ascundea după-un tufiş. Însă cînd regii se apropiară, el zise, cu voce tare, vorbindu-şi parcă numai lui: „Ciudat! Ciudat! Cum merg

acestea împreună? Eu văd doi regi — şi numai un măgar!"

Atunci, oprindu-se îndată, cei doi regi se puseră pe rîs, privind în jur, să vadă de-unde vine vocea, şi-apoi se-ntoarseră privindu-se unul pe altul. „Cam tot aşa gîndeşte lumea şi pe la noi", grăi regele cel din dreapta, „numai că nu-ndrăzneşte s-o şi spună."

Dar regele din stînga ridică din umeri şi răspunse: „E vreun păstor de capre. Sau vreun anahoret, care-a trăit prea multă vreme printre stînci şi prin păduri. Fără-ndoială lipsa societăţii strică cele mai bune maniere."

„Bunele maniere?" îi ripostă amar şi îmbufnat celălalt rege: „De cine oare am fugit? Au nu de «bunele maniere»? Au nu de «buna societate»?

Mai bună e într-adevăr viaţa cu-anahoreţi şi cu păstori de capre decît cu gloata noastră fandosită, falsă şi sulemenită — deşi îşi spune «buna societate»,

— deşi îşi zice «nobilime». Căci totul e acolo fals şi putred, şi-ntîi de toate sîngele, graţie-atîtor boli cumplite şi-atîtor mai cumpliţi vindecători.

În vremurile-acestea cel mai bun şi mai iubit e pentru mine un ţăran voinic şi sănătos, şiret şi grosolan, şi încăpăţînat şi rezistent. Acesta-i astăzi soiul cel mai nobil.

Ţăranu-i astăzi lucrul cel mai bun, iar soiul ţărănesc ar trebui să fie stăpîn pe toate! Trăim însă sub stăpînirea gloatei — nu mă mai las eu păcălit. Iar gloata-nseamnă — amestecătură.

Gloată corcită: totul e amestecat în toate, sfinţi cu netrebnici, nobili tineri cu ovrei şi toate soiurile de pe arca lui Noe.

Ce bune maniere! La noi totul e fals şi putred. Nimica nu mai este venerat: tocmai *de-acestea* am fugit. Sunt ciini linguşitori şi insistenţi cei care spurcă frunzele de palmier.

Mă-apucă greaţa, că regii înşişi sunt făţarnici, noi — mascaţi şi împopoţonaţi în vechea pompă strămo-

şeească gălbejită, medalii pentru cei mai tîmpi şi mai vicleni şi pentru cei ce vînd şi cumpără puterea!

Nu suntem cei dintîi — dar trebuie *să părem a fi:* de-nşelăciunea-aceasta în sfîrşit suntem sătui şi prea-scîrbiţi.

Am vrut ca să scăpăm de cei mişei, de toţi acei scandalagii, muscoi albaştri cu condei, de izul greu negustoresc, de bîţîielile ambiţioase, de repiraţiile împuţite —: pfui! să trăieşti în mijlocul mişeilor,

— pfui! să fii tu primul între cei mişei! Ah, scîrbă! Scîrbă! Scîrbă! La ce mai suntem buni noi, regii!" —

„Te-apucă iarăşi boala ta", îi zise regele din stînga, „te-apucă iarăşi scîrba, sărmane frate. Totuşi ştii — că cineva ne-ascultă."

Îndată, Zarathustra, care fusese foarte-atent la convorbire, ieşi din dosul tufei, se îndreptă spre regi şi începu:

„Cel ce vă-ascultă, cel ce vă-ascultă bucuros, o! regi, e Zarathustra.

Sunt Zarathustra, cel ce-a zis cîndva: «La ce bun regii!» Iertaţi-mă, m-am bucurat să vă aud zicînd: «La ce bun regii!»

Aici însă-i domeniul *meu* şi stăpînirea mea: ce puteţi oare căuta-n domeniul meu? Dar poate că pe drum *aţi şi găsit* ceea ce caut *eu:* — omul superior."

Cînd regii auziră-acestea, bătîndu-se cu pumnii-n piept, grăiră deodată amîndoi: „Am fost recunoscuţi!"

Cu sabia acestor vorbe ai străpuns cel mai teribil întuneric al inimilor noastre. Tu ne-ai descoperit mîhnirea, căci iată! noi ne-am pornit la drum întru găsirea omului superior —

— omul care e mai presus de noi: deşi noi suntem regi. Acest măgar îi este destinat. Omul superior, fără-ndoială, trebuie să fie cel mai-nalt stăpîn de pe pămînt.

Nu e nefericire mai cumplită a sorţii omeneşti decît atunci cînd puternicii pămîntului nu sunt şi primii

dintre oameni. Atunci, vai! totul este fals şi strîmb şi monstruos.

Căci dacă ei sunt ultimii şi mai curînd sunt vite decît oameni, atunci şi preţul gloatei se ridică, se ridică, iar pînă la sfîrşit virtutea populară zice: «virtutea, iată-mă: sunt eu!»" —

„Ce-am auzit?" răspunse Zarathustra. „Ce înţelepţi sunt regii-aceştia! Sunt încîntat, şi-ntr-adevăr mă-apucă pofta să fac un cîntec pe motivu-acesta:

— chiar dacă va să fie-un cîntec ce nu va plăcea tuturor urechilor. Curaj! Curaj!

(Aici însă se întîmplă că măgarul însuşi luă cuvîntul: cu voce limpede dar supărat grăi I-A).

Cîndva — în Anul Unu eu susţin —
Zise Sibyla, beată fără vin:
«Vai, toate-s strîmbe şi pe dos!
Ruini! Ruini! Lumea-a căzut atît de jos!
Roma-i o tîrfă-n lupanarul ei,
Cezarul Romei e o vită, şi Domnul însuşi — un ovrei!»"

2

Aceste versuri delectară mult pe regi; dar regele din dreapta zise: „O! Zarathustra, bine-am făcut, pornind în căutarea ta!

Duşmanii tăi ne arăteau figura ta-n oglinda lor: schimonoselile făceau din tine un diavol batjocoritor, încît ni s-a făcut de tine teamă.

Dar ce-are-a face! Preceptele ce le-ai rostit ne-au mers la inimă-ascultîndu-le. Încît ne-am zis pînă la urmă: dar ce importanţă are cum arată!

Trebuie să-l *auzim* chiar noi, pe cel ce-nvaţă: «Pacea, iubiţi-o ca pe-un mijloc pentru noi războaie, şi pacea scurtă mai curînd decît cea lungă!»

Nimeni n-a spus vreodată cuvinte-atît de combative: «Ce este bine? E bine să fii curajos. Războiul drept e cel care sfinţeşte orice cauză.»

O, Zarathustra, sîngele părinţilor a tresărit în carnea noastră ascultînd aceste vorbe: aşa vorbeşte primăvara butoaielor cu vin bătrîn.

Cînd săbiile li se-ncrucişau ca nişte şerpi pătaţi cu roşu, atunci strămoşii noştri socoteau că viaţa-i bună; soarele păcii li se părea călduţ şi moale, de-o pace lungă le era ruşine.

Cum suspinau părinţii noştri, văzîndu-şi săbiile zvîntîndu-se strălucitoare şi curate pe perete! Cum mai tînjeau după război! Într-adevăr, o sabie vrea să bea sînge şi scapără de pofte agresive." —

În timp ce regii vorbeau şi trăncăneau în felu-acesta cu-nsufleţire despre fericirea strămoşilor, lui Zarathustra îi veni un pic de chef să rîdă de însufleţirea lor: căci era evident că ei erau regi foarte paşnici, aşa cum îi stăteau-nainte cu feţele lor fine şi bătrîne. Însă se stăpîni. „Ei bine!" zise el, „acesta este drumul, acolo-i peştera lui Zarathustra; iar ziua-aceasta va avea o seară lungă! Însă acum un strigăt de durere mă face să vă părăsesc.

Ar fi o mare cinste pentru grota mea să intre regi într-însa şi să-aştepte: dar fără îndoială va trebui să aşteptaţi mult timp!

Şi totuşi! Ce-are-a face! Unde învăţi să aştepţi mai bine azi decît la curţi? De altfel, toată virtutea regilor, singura ce le-a mai rămas — nu se numeşte azi *a-şti-să-aştepţi?*"

Aşa grăit-a Zarathustra.

LIPITOAREA

Şi Zarathustra merse gînditor tot mai departe şi tot mai adînc, prin codri, ocolind terenurile mlăştinoase; dar cum i se întîmplă orişicui, cu gîndul dus la lucruri grave, călcă un om. Şi iată că deodată îi fură aruncate-n faţă un strigăt de durere, două blesteme şi vreo

douăzeci de-njurături: încît în spaima lui el înălţă toiagul lovind pe cel pe care îl călcase. Îndată însă îşi veni în fire; şi rîse-n sine de prostia pe care tocmai o făcuse.

„Iertare", zise el drumeţului, care se ridica acum furios de jos, „iertare; şi-nainte de toate-ascultă o parabolă.

Aşa cum unui călător, cu gîndurile rătăcind departe, i se întîmplă din greşeală, pe-o stradă singuratică, să calce-un cîine adormit la soare;

— aşa cum amîndoi se sperie şi se reped unul la altul, asemenea unor duşmani de moarte, ambii cuprinşi de-o spaimă ca de moarte: aşa ni s-a-ntîmplat şi nouă.

Şi totuşi! Totuşi — o nimica le-a lipsit, ca să se-mbrăţişeze amîndoi, cîinele-acela şi drumeţul singuratic! Doar erau ambii — singuratici!"

„Oricine-ai fi", îi zise încă supărat omul cu care se-ntîlnise, „parabola ta mă loveşte-ntocmai ca şi piciorul tău!"

„Uită-te bine, oare sunt eu cîine?" şi omul ce stătea pe loc se ridică, scoţîndu-şi braţul gol din mlaştină. Căci fusese-ntr-adevăr întins de-a lungul pe pămînt, ascuns şi imposibil de zărit, ca unul care-ar fi vînat ceva din apă.

„Dar ce faci oare!" zise Zarathustra îngrozit, căci observă că braţul gol îi şiroia de sînge — „Ce ţi s-a întîmplat? Nenorocitule, ce fiară cruntă te-a muşcat?"

Dar omu-nsîngerat, cuprins încă de furie, rînji. „Ce-ţi pasă ţie!" zise el şi o porni mai departe. „Aici eu sunt acasă pe domeniul meu. Poţi să mă-ntrebi cît vrei: nu-i voi răspunde unui bădăran."

„Greşeşti", îi zise Zarathustra plin de milă şi nelăsîndu-l să pornească: „aici nu eşti la tine-acasă, ci pe domeniul meu, unde nu-ngădui nimănuia vreun necaz.

Numeşte-mă, din partea mea, cum vrei, eu sunt, aşa cum trebuie să fiu. Eu mă numesc pe mine Zarathustra.

Curaj! Acesta-i drumul spre peştera lui Zarathustra: nu e departe — nu vrei să-ţi vindeci rănile la mine? Ţi-a mers cam rău în viaţă, nenorocitule: întîi te muşcă-o fiară şi-apoi — te calcă-un om!" —

Dar auzind de numele lui Zarathustra, drumeţul se schimbă de-ndată. „Ia uită-te, ce mi se-ntîmplă!" strigă, „mai este oare *cineva*, de care-mi pasă pe lumea-aceasta, decît de omu-acesta, Zarathustra, şi de-animalu-acesta, care trăieşte sugînd sînge, lipitoarea?

Din cauza acestei lipitori zăceam aici pe malul mlaştinei ca un pescar, şi braţul meu întins purta deja vreo zece muşcături, cînd un zgripţor şi mai frumos veni să-mi soarbă sîngele, chiar Zarathustra!

Ce fericire! Ce minune! Mărire zilei ce mă-aduse aici pe marginea acestei mlaştini! Şi lăudată fie cea mai bună şi cea mai vie dintre toate ventuzele, în viaţă astăzi, şi lăudată fie cea mai mare lipitoare-a conştiinţei — Zarathustra!" —

Aşa grăit-a omul; iar Zarathustra s-a bucurat de aceste vorbe, ca şi de felul lui ales, respectuos. „Cine eşti tu?" l-a întrebat, şi i-a întins o mînă. „Multe rămîn de lămurit şi precizat între noi doi: dar iată — mi se pare că deja ziua se-nalţă limpede şi pură."

„Sunt *spiritul cel scrupulos*", răspunse omul întrebat, „şi-n ce priveşte sfera spiritului n-ai să găseşti uşor un altul mai riguros, sever şi aspru ca mine, excepţie făcînd doar cel ce m-a-nvăţat, adică Zarathustra însuşi.

Mai bine să nu ştii nimic decît să ştii ceva pe jumătate! Mai bine un nebun de capul său decît un înţelept pe gustul altora! Eu unul — merg la temeiul lucrurilor:

— ce-mi pasă, că e mare sau că-i mic? Că se numeşte mlaştină sau cer? Unul cît mîna îmi ajunge: să fie însă un temei şi-o bază veritabilă!

— temei nu mai mare ca o palmă: dar îndeajuns spre-a te fixa pe el. În ce priveşte-o conştiinţă ştiinţifică, mărunt sau mare nu există."

„Atunci poate că eşti cunoscător în lipitori?" îi zise Zarathustra; şi cauţi chiar temeiul ultim al lipitorii, scrupulosule?"

„O, Zarathustra", îi răspunse omul, „ar fi ceva cu totul monstruos să-mi permit asemenea-ndrăzneală!

În ce anume sunt maestru şi cunoscător e *creierul* de lipitoare: — acesta-i universul *meu!*

Şi ah! ce univers! Iertare însă, dacă las mîndria mea să ia cuvîntul, dar în domeniu-acesta sunt neîntrecut. De-aceea pot să zic: «aici mă simt acasă la mine».

De multă vreme consacratu-m-am acestui *singur* lucru, creierul de lipitoare, tocmai ca să nu-mi scape această realitate-atît de lunecoasă! Acesta e domeniul *meu!*

De-aceea-am renunţat la tot ce este altceva, de-aceea toate celelalte-mi sunt egale; şi chiar alături de ştiinţa mea s-a instalat şi neagra-mi neştiinţă.

Vezi, conştiinţa spiritului îmi cere-atît: să ştiu *una* şi bună, şi nimica altceva: mi-e scîrbă de toate jumătăţile de spirit, de nebuloşi, de vagi, de exaltaţi.

Acolo unde încetează onestitatea mea, eu devin orb, şi orb vreau să rămîn. Însă acolo unde vreau să ştiu, eu vreau atît: să fiu onest, adică aspru, riguros, sever, barbar şi fără milă.

Ceea ce tu ai declarat cîndva, o! Zarathustra: «Spiritul este viaţa ce taie chiar în carnea vieţii» — iată ce m-a condus şi m-a atras spre-nvăţătura ta. Şi-ntr-adevăr, cu propriul meu sînge îmi sporesc propria ştiinţă!"

„Aşa cum dovedeşte evidenţa", îi zise Zarathustra; căci iată — sîngele încă mai curgea din braţul gol al celui scrupulos. Într-adevăr vreo zece lipitori muşcau din el.

„O, tu — ciudată fiinţă, multe-mi arată-această evidenţă, adică chiar tu însuţi! Şi poate nu se cade să-ţi împui urechile cu-aceste lucruri.

Dar fie! Aici ne despărţim! Dar mi-ar plăcea să te revăd. Drumul acesta duce în sus spre peştera lui Zarathustra: la noapte fii binevenit în grota mea!

Aş vrea să-ndrept şi răul ce i l-am făcut corpului tău, cînd te-am călcat: mă tot gîndesc la lucru-acesta. Acum însă un strigăt de durere mă face să te las aici în mare grabă."

Aşa grăit-a Zarathustra.

VRĂJITORUL

1

Cînd tocmai ocolea o stîncă, Zarathustra zări nu prea departe, pe-acelaşi drum mai jos, un om care ca un smintit îşi agita picioarele şi care se trînti pe jos pînă la urmă. „Stai! — îşi zise-n sine Zarathustra — acela trebuie să fie omul superior, el a scos strigătul de suferinţă-ngrozitor, aş vrea să văd dacă-i pot fi de ajutor." Dar alergînd la locul unde omul zăcea pe jos, văzu un om bătrîn ce tremura cu ochii holbaţi şi oricît obosi-ncercînd să-l pună pe picioare Zarathustra, fu în zadar. Nenorocitul nu părea măcar să vadă că cineva se află lîngă el: el se uita mai mult în jur, făcînd doar gesturi înduioşătoare, ca unul părăsit cu totul de lume şi însingurat. Pînă la urmă, după multe tremurături, scuturături şi zvîrcoliri, porni în felu-acesta să se tînguie:

Cine mă va-ncălzi şi cine mă va mai iubi?
Vreau mîini fierbinţi!
Vreau să-mi daţi jarul inimii!
Trîntit pe jos şi tremurînd,
Ca muribundul, căruia i se încălzesc picioarele —
Vai! clănţănind de neştiute febre,
Şi tremurînd în geruri tari şi ascuţite,

Vînat de tine o! Gîndire!
Inexprimabilă! Ascunsă! Cruntă!
Diană-tu, pitită după nori!
Străfulgerat de tine-n iarbă,
Ochi batjocoritor, ce m-aţinteşti din întuneric:
— aşa zac,
Încolăcit, zdrobit şi torturat
De toate chinurile veşnice,
Lovit de tine, vînător cumplit,
Tu — Dumnezeule necunoscut!

Ţinteşte bine!
Trage înc-o dată!
Împunge-mi şi străpunge-mi inima!
O, ce tortură e aceasta
Cu vîrfuri boante de săgeţi?
De ce mă aţinteşti din nou, tu,
Cel niciodată sătul de chinul omului,
Cu ochii tăi scăpărători de zeu pervers?
O, tu — nu vrei să mă omori,
Doar să mă chinui, să mă chinui?
La ce bun — să mă chinui *pe mine*,
Tu, zeu pervers, necunoscut? —
Haha! Te furişezi
La adăpostul miezului de noapte.
Ce vrei cu mine? Vorbeşte!
Mă zădăreşti şi mă striveşti —
O! prea de tot aproape!
Dispari! Dispari!
Tu vrei să afli cum respir,
Îmi pui urechea ta pe inimă,
Gelosule —
Gelos — de ce?
Dispari! Dispari! La ce bun — scara-aceasta?
Tu vrei să mă pătrunzi *lăuntric*
În inimă,
Să te cobori, în cele mai intime
Gînduri să te cobori în mine?
Neruşinatule! Necunoscutule — tîlhar!
Ce vrei să-mi furi?
Ce vrei tu să surprinzi?
Ce vrei să-mi smulgi prin chin,

Călăule!
Tu — Dumnezeu-călău!
Sau trebuie, asemeni unui cîine,
Să mă rostogolesc 'naintea ta?
Supus, răpit-din-sinea-mea,
Vrei să mă gudur ţie — din iubire?

Zadarnic! Împinge-mă cît vrei,
Tu — spin năprasnic! Nu,
Eu nu sunt cîine — sunt doar vînatul tău,
O, cel mai aprig dintre vînători!
Sunt cel mai mîndru prizonier al tău,
Tîlhar care te-ascunzi în nori!
Vorbeşte-odată!
Ce vrei, brigand de drumul mare, de la *mine?*
Tu-n-fulgere-ascuns! Necunoscutule! Vorbeşte,
Ce vrei tu — Dumnezeule necunoscut? —

Răscumpărare? Cum!
De ce răscumpărare?
Orgoliul meu îţi zice: cere mult!
Vorbeşte scurt — îţi zice tot orgoliul meu!

Haha!
Pe mine? — Mă vrei pe mine?
Pe mine-ntreg? ...

Haha!
Iar tu mă torturezi, nebun ce eşti,
Îmi torturezi mîndria?
Iubire dă-mi — cine mă va-ncălzi?
Şi cine mă va mai iubi? — dă-mi mîini fierbinţi,
Dă-mi jarul inimii,
Dă-mi mie, celui singuratic,
Pe care gheaţa, gheaţa înşeptită
Vai! l-a făcut să fie dornic de duşmani,
Să lîncezească, da, după duşmani,
Dă-mi şi redă-mi,
Duşman al meu cumplit,
Da — dă-mi-te — *pe tine!* —

S-a dus!

Dispare chiar şi el,
Ultimul meu tovarăş, singurul,
Marele meu duşman,
Necunoscutul meu,
O, zeul meu călău! —

— Nu! Vino îndărăt
Cu toate chinurile tale!
Spre cel din urmă dintre-nsinguraţi
Revino!
Vai! toate rîurile lacrimilor mele
Spre tine curg!
Şi ultima mea flacără a inimii
Spre tine arde?
O, vino îndărăt,
Tu — Dumnezeule necunoscut? Tu — chin al meu!
Supremă — fericire!

2

Aici însă Zarathustra nu mai putu să se stăpînească, ridică toiagul şi-l lovi cu toată puterea pe cel care se tînguia.

„Opreşte!“ se răsti la el, cu un hohot mînios de rîs, „opreşte-te, comediantule! Tu — calpuzanule! Tu — mincinos fără pereche! Te recunosc prea bine!

Da, îţi voi încălzi picioarele eu, vrăjitorul diabolic, căci mă pricep să-i fac pe cei ca tine — să transpire!“

„Opreşte-te“, strigă moşneagul, sărind degrabă în picioare, „stai — nu mă mai lovi, o! Zarathustra! N-a fost din partea mea decît un joc!

El aparţine artei mele. Am vrut doar să te pun la încercare pe tine însuţi, dîndu-ţi proba-aceasta! Şi, ce e drept, m-ai demascat perfect!

Însă şi tu mi-ai dat o mică probă: eşti tare *aspru*, înţeleptule! Aspru loveşti cu „adevărurile“ tale, Zarathustra, ciomagul tău a smuls din mine — chiar adevăru-*acesta*!“

„Să nu mă linguşeşti", răspunse Zarathustra încă destul de mînios şi sumbru, „comediant fără pereche! Eşti fals — de ce vorbeşti despre-adevăr!

Tu, rege al păunilor, tu — mare a deşertăciunii, ce farsă ai jucat în faţa mea, tu — josnic vrăjitor, drept *cine* trebuia eu să te iau, sub forma-n care mi te văicăreai!"

„Drept *penitent al spiritului*", îi mărturisi bătrînul, „pe-*acela* îl jucam: tu însuţi doar ai inventat acest cuvînt —

— jucam doar pe poetul şi vrăjitorul, pe cei în stare să-şi întoarcă-mpotriva lor chiar spiritul, cei schimbători, cei care-ngheaţă la propria răutate a ştiinţei şi conştiinţei lor.

Şi recunoaşte: ţi-a trebuit mult timp o! Zarathustra, ca să-mi observi talentul şi minciuna! Ai chiar *crezut* în suferinţa mea, cînd mi-ai ţinut cu mîinile-amîndouă capul —

— te-am auzit cum te jeleai «O! prea puţin a fost iubit, o! prea puţin a fost iubit!» M-am bucurat cu răutate-n sinea mea, că-am fost în stare să te-nşel atîta timp."

„Tu ai putut să-nşeli pe alţii mai rafinaţi ca mine", zise Zarathustra. „Eu nu prea stau cu ochii-n patru la cei ce-nşală, eu *trebuie* să n-am prudenţă: aceasta-i soarta mea.

Tu însă — tu *trebuie* să-nşeli: doar te cunosc prea bine! Tu trebuie să fii duplicitar! Chiar ceea ce mi-ai arătat nu-mi pare nici destul de fals şi nici destul de-adevărat!

Tu, josnic calpuzan, cum ai putea să fii altfel? Ai fi în stare să-ţi sulemeneşti chiar boala, dacă te-ai prezenta în pielea goală la vreun medic.

Sub ochii mei tu ţi-ai sulemenit minciuna, zicîndu-mi: «N-a fost din partea mea *decît* un joc!» Era în jocul tău şi ceva serios, şi într-un fel tu eşti un Penitent al Spiritului!

Citesc perfect în tine: oricît i-ai amăgi pe toţi, pe tine nu eşti în stare să te-nşeli, nici să te păcăleşti — tu însuţi eşti numai un dezamăgit!

Tu recoltezi dezgustul, ca *singurul* tău adevăr. Nici un cuvînt din tine nu e autentic, ci numai gura ta: dezgustul, adică, e lipit de gura ta." —

„Dar cine eşti tu oare!" strigă bătrînul vrăjitor cu voce puternică, „Cine-şi permite să-mi vorbească astfel *mie*, celui mai mare dintre cei în viaţă?" — şi-un fulger verde ţîşni din ochii lui spre Zarathustra. Însă îndată după-aceea se schimbă şi zise trist:

„O, Zarathustra, sunt sleit de toate, mi-e scîrbă chiar de arta mea, nu sunt destul de *mare*, de ce m-aş mai ascunde? Însă — şi tu o ştii prea bine — caut mărirea!

Am vrut să reprezint un mare om şi izbutit-am să-i conving pe mulţi: însă minciuna-aceasta îmi întrece puterile: o să mă frîngă.

O, Zarathustra, în mine totul e minciună; dar că sunt frînt — acesta e un *adevăr!*" —

„Aceasta-ţi face cinste", îi zise Zarathustra aspru, privind în altă parte, „aceasta-ţi face cinste, că jinduieşti după mărire, însă te şi trădează. Nu eşti un mare om.

Tu, josnic vrăjitor bătrîn, tot ce-i mai bun şi mai cinstit în tine şi ceea ce cinstesc la tine e faptul că ai obosit de tine însuţi recunoscînd: «nu sunt un mare om».

De-aceea te cinstesc ca pe un Penitent al Spiritului. Chiar dacă-a fost numai cît ţine-o clipă şi-o clipire, în clipa-aceea tu ai fost — adevărat.

Dar spune-mi, ce cauţi aici, pe stîncile şi-n luminişurile mele? Iar cînd zăceai pe jos în drumul meu, la care probă-ai vrut să mă supui? — ce încercare pregăteşeşi *pentru mine?*"

Aşa grăit-a Zarathustra şi ochii săi au scînteiat. Bătrînul vrăjitor tăcu o clipă, apoi răspunse: „Să te încerc! Am vrut numai — să caut.

O, Zarathustra, căutam un om adevărat, om drept, om simplu, fără echivoc: un om onest în toate, o amforă de-nţelepciune, un înger al cunoaşterii, un mare om!

Oare nu ştii, o! Zarathustra, pe cine caut eu? *Pe Zarathustra*".

Aici o lungă tăcere se-aşternu-ntre ei: dar Zarathustra, scufundîndu-se adînc în sine, închise ochii. Apoi, cînd se întoarse spre cel cu care convorbea, luîndu-i mîna, zise, cu politeţe multă şi cu viclenie:

„Ei bine! Drumul acela duce-n sus, spre peştera lui Zarathustra. Acolo trebuie să cauţi, ca să găseşti.

Întreabă-mi animalele, ca să-ţi dea sfat, vulturul meu şi şarpele: or să te-ajute-n căutarea ta. Dar grota mea e mare.

Cît despre mine — eu n-am văzut niciodată un mare om. Ceea ce este mare apare azi în ochii celor mai subtili ca grosolan. Este domeniul gloatei.

Da, mulţi am întîlnit, care se tot lăţeau şi se umflau, în timp ce gloatele strigau: «Uitaţi-vă, ce mare om!» Însă la ce sunt bune foalele? La urma urmei, ca să facă vînt.

Pînă la urmă, broasca, umflîndu-se prea tare, a plesnit: a izbutit numai să facă vînt. Să-mpungi pe unul îngîmfat în burtă găsesc că e o glumă foarte bună. Băgaţi la cap, băieţi!

Prezentul este al mulţimii: cine-ar putea să ştie ce este mare sau ce este mic! Care e fericitul pornit să caute măreaţa! Doar un nebun: nebunului îi reuşeşte.

Porneşi să cauţi oameni mari, nebun ciudat ce eşti? Dar *cine te-a-nvăţat* aceasta? E oare vremea potrivită? Tu, căutătorule viclean, de ce mă pui tu la-ncercare?" —

Aşa grăit-a Zarathustra, cu inima-mpăcată, urmîndu-şi drumul mai departe, surîzînd.

ÎN RETRAGERE

Nu multă vreme după ce se despărţi de vrăjitor, iată că Zarathustra văzu din nou un om pe calea pe care-o apucase — un om în negru, lung, cu faţa palidă şi descărnată, care îl impresionă puternic. „Vai!" zise el în sinea sa, „iată mîhnirea-mbrobodită-mi stă în drum; îmi pare-a fi ceva de soiul preoţilor: ce caută-*aceştia* pe domeniul meu?

Cum! Abia m-am descotorosit de vrăjitoru-acesta, şi trebuie să-mi iasă în cale altul —

— vreun magician specialist în impozarea mîinilor, învestmîntat în negru vreun făcător de minuni prin graţia lui Dumnezeu, vreun uns cu miruri detractor al lumii, pe care l-ar lua mai bine dracul!

Dar dracul nu se află niciodată la locul unde-ar trebui să fie: el vine-ntotdeauna prea tîrziu, piticu-acesta blestemat, picior-de-capră!"

Tot blestemînd în felu-acesta, Zarathustra, nerăbdător, avea de gînd să treacă mai departe pe lîngă omu-n negru, fără a-i arunca nici o privire; dar iată că se întîmplă cu totul altfel. Căci în aceeaşi clipă, omul cel aşezat îl şi zări; şi-asemeni unuia care ar întîlni pe neaşteptate un noroc neprevăzut, se ridică de jos şi se-ndreptă spre Zarathustra.

„Oricine-ai fi tu, călătorule", îi zise, „ajută unui om care s-a rătăcit, unui bătrîn, pe care-l paşte un necaz.

Lumea aceasta mi-e străină şi departe, ba chiar am auzit cum urlă fiarele sălbatice; iar cel care ar fi putut să-mi dea un adăpost — acela nu mai este.

Mă aflu în căutarea celui din urmă om pios, a unui sfînt anahoret, care însingurat în codrii săi încă n-a auzit ceea ce toată lumea ştie astăzi."

„*Ce* ştie astăzi toată lumea?" îi puse întrebarea Zarathustra. „Ceva, cum ar fi că bătrînul Dumnezeu nu mai trăieşte, acela-n care toată lumea credea odinioară?"

„Tu însuţi zis-ai", îi răspunse bătrînul om mîhnit. „Iar eu, eu i-am fost servitor acestui Dumnezeu bătrîn, pînă în ultima sa oră.

Acum sunt însă în retragere, fără stăpîn; şi totuşi nu sunt liber, n-am nici un ceas de fericire decît cînd mă scufund în amintiri.

De-aceea am urcat aici în munţii-aceştia, spre-a celebra din nou o sărbătoare, cum i se cade unui papă bătrîn şi slugă a bisericii; căci trebuie să ştii: sunt cel din urmă papă! — o sărbătoare plină de amintiri evlavioase şi liturghii divine.

Dar iată acum şi el e mort, omul pios, omul cel sfînt din codri, cel care-l lăuda pe Domnul său neîncetat cu cîntecul şi mormăitul lui.

Nu, nici pe-acela nu l-am mai găsit, cînd am ajuns la adăpostul lui, numai doi lupi erau acolo, care urlau la moartea lui — căci toate fiarele-l iubeau. Şi-atunci eu am luat-o la fugă.

Să fi venit oare degeaba în codrii şi în munţii-aceştia? Atunci am hotărît în sinea mea să plec în căutarea altui om, a celui mai evlavios dintre toţi oamenii care nu cred în Dumnezeu — în căutarea lui Zarathustra!"

Aşa grăi moşneagul şi-l privi cu ochi pătrunzători pe cel care stătea în faţa sa; dar Zarathustra luă mîna acestui papă venerabil uitîndu-se la ea-ndelung cu admiraţie.

„Priveşte, preaonorabile părinte", zise el apoi, „ce mînă fină şi frumoasă! E mîna unuia care-a-mpărţit doar binecuvîntări. Dar iată că acum o strîng puternic eu, Zarathustra, cel pe care-l cauţi.

Sunt Zarathustra, omul fără Dumnezeu, cel care zice: cine e mai-fără-Dumnezeu ca mine, ca să mă bucur de învăţătura lui?" —

Aşa grăit-a Zarathustra scormonind cu ochii pînă-n adînc gîndirea şi ezitarea papei. Iar acesta, pînă la urmă, zise:

„Cel care a iubit şi a avut mai mult — acela a şi pierdut mai mult:

— uite, eu sunt acum fără-ndoială dintre noi doi cel-mai-lipsit-de-Dumnezeu. Dar cine ar putea să afle în aceasta bucurie?" —

„Tu l-ai servit pînă în clipa cea din urmă", îi zise Zarathustra gînditor, după-o tăcere-ndelungată. „Şi ştii cum a murit? E-adevărat, aşa precum se spune, că a murit de milă,

— văzînd, cum *Omul* atîrna pe cruce; că n-a mai fost în stare să îndure ca dragostea lui pentru om să-i fie iad şi la sfîrşit pierzanie?"

Bătrînul papă n-a răspuns nimic, ci şi-a întors privirea sfioasă într-o parte, plin de durere şi mîhnire.

„Lasă-l în pace", zise Zarathustra după o lungă meditaţie, cu ochii ţintă ne-ncetat în ochii papei.

„Lasă-l în pace, nu mai e. Chiar dacă-ţi face cinste că despre mortu-acesta vrei să spui doar bine, ştii totuşi, ca şi mine, *cine*-a fost; şi că mergea pe drumuri cam ciudate."

„Ca să vorbim între trei ochi", zise bătrînul papă-nseninat (căci era orb de-un ochi), „în ce-l priveşte pe Dumnezeu, eu sunt mai lămurit ca însuşi Zarathustra — şi-aşa e drept.

Slujitu-l-am cu dragoste ani mulţi, voinţa mea urma voinţei lui. Însă un servitor fidel cunoaşte totul, chiar lucrurile-acelea pe care stăpînul şi le-ascunde sieşi.

Era un Dumnezeu ascuns şi plin de taină. Şi-a procurat un fiu, nu în alt fel decît prin şiretlic. Pe pragul credinţei sale zace adulterul.

Cine-l cinsteşte ca pe-un Dumnezeu al dragostei nu preţuieşte prea mult dragostea. N-a vrut să fie acest Dumnezeu şi jude? Însă îndrăgostitul iubeşte dincolo de plată şi răsplată.

Cînd era tînăr, venind din Orient, acest zeu era aspru şi răzbunător, iar pentru desfătarea celor iubiţi a construit infernul.

Pînă la urmă a devenit bătrîn şi slab şi flasc şi prea milos, mai mult ca un bunic, nu ca un tată, mai asemănător unei bunici bătrîne şi şubrede.

Stătea acolo gălbejit în faţa focului, se văicărea că-l dor picioarele, sătul de lume, sătul de-orice voinţă, iar într-o zi s-a sufocat de prea multă milostivire."

„Bătrîne papă", zise Zarathustra întrerupîndu-l, „oare-ai văzut chiar tu *acestea*, cu ochii tăi? Poate chiar aşa s-au petrecut, aşa — *şi* altfel. Cînd zeii mor, ei mor în fel şi chip.

Dar ce-are-a face! Aşa, ori àltfel — astăzi nu mai e! Îmi tulbura şi văzul, şi auzul. Mai rău, n-am ce să zic în contra lui.

Îmi plac privirea limpede şi vorba dreaptă. Dar el — ştii bine tu, bătrîne preot, căci ţine de felul tău, de felul preoţiei — el era echivoc.

Dar nu întotdeauna. Cum s-a mai supărat pe noi, pufnind pe nări de furie, că nu l-am înţeles cum trebuie! Însă de ce nu ne vorbea mai lămurit?

Iar dacă ne-nşela urechea noastră, de ce ne-a dat ureche care să ne-nşele? Aveam urechi umplute cu nămol — ei bine! cine ni l-a pus acolo?

Prea multe a greşit olaru-acesta, lipsit de-nvăţătură! Dar să se răzbune pe blide, oale şi pe creaturi, deoarece-i păreau greşite — acesta este un păcat chiar *împotriva bunului gust*.

Există bunul gust chiar în cucernicie: *acela* a rostit pînă la urmă: „destul cu un *atare* Dumnezeu! Mai bine fără nici un Dumnezeu, mai bine să-ţi iei în propria ta mînă destinul, mai bine — să fii nebun, mai bine să fii tu însuţi Dumnezeu!"

„Ce-mi este dat să-aud!" zise bătrînul papă, ciulind urechile. „O, Zarathustra, tu eşti mult mai evlavios decît te crezi, cu-atare lipsă de credinţă! Un fel de Dumnezeu ascuns în tine te converteşte la necredinţa-n Dumnezeu.

Oare nu chiar evlavia ta te-mpiedică să crezi în Dumnezeu? Şi cinstea ta peste măsură, ce te conduce dincolo de bine şi de rău!

Priveşte, ce ţi-a mai rămas? Ai ochi, ai mîini, ai gură, ce ţi s-au dat spre-a binecuvînta dintru eternitate. Căci nu se binecuvîntează doar cu mîna.

În preajma ta, oricît te-ai vrea de fără-Dumnezeu, adulmec un vag miros de tămîie şi nesfîrşite binecuvîntări: mă simt de-aceea fericit, dar şi mihnit.

Primeşte-mă ca oaspete, o! Zarathustra, doar pentru-o noapte! Acum niciunde-n lume nu mi-ar fi mai bine ca la tine!" —

„Amin! Aşa să fie!" zise Zarathustra cu nespusă uimire. „Drumul acesta duce-n sus spre peştera lui Zarathustra.

De fapt, aş vrea să te conduc eu însumi, prea venerabile, căci oamenii cucernici îmi sunt dragi. Însă un strigăt de durere mă face să te părăsesc acum.

Doresc ca pe domeniul meu să n-aibă nimenea vreo neplăcere; peştera mea e întru totul sigură. Îmi place să-i ajut pe cei nenorociţi să se ridice şi să se ţină zdravăn pe picioare.

Dar cine ar putea să-ţi uşureze tristeţea pe care-o porţi pe umeri? Eu pentru-aceasta sunt prea slab. Desigur, am putea să aşteptăm mult timp, pînă ce cineva va izbuti să ţi-l învie pe Dumnezeu.

Căci Dumnezeu-acela bătrîn nu mai există: e mort de-a binelea." —

Aşa grăit-a Zarathustra.

OMUL CEL MAI RESPINGĂTOR

Şi Zarathustra o porni din nou prin munţi şi codri, şi ochii săi căutau şi iscodeau, dar nicăieri nu izbutea să-l vadă pe cel pe care ar fi dorit să-l vadă, nenorocitul ce scosese strigătul de suferinţă. Însă în sinea lui se bucura mergînd şi era mulţumit. „Atîtea lucruri bune", zise el, „mi-a dăruit această zi, ca o răscumpărare că-a-nceput atît de prost! Şi ce ciudaţi tovarăşi de discuţie-am găsit!

Voi rumega-ndelung tot ce mi-au spus, cum rumegi bobul bun de grîu; cu dinţii trebuie să mi le fărîmiţez, să le rîşnesc, pînă-mi vor curge ca un lapte-n suflet!" —

Cum însă drumul ocolea din nou o stîncă, peisajul dintr-o dată se schimbă, iar Zarathustra pătrunse pe un domeniu al morţii. Ţancuri de stîncă negre, roşii, se ridicau aici spre cer: nici urmă de iarbă, arbori, ciripit de păsări. Era într-adevăr o vale pe care toate animalele o evitau, chiar fiarele de pradă; şi numai un fel de şerpi respingători, enormi şi verzi, veneau aici spre a muri de bătrîneţe. De-aceea păstorii-i ziceau văii — Moartea şerpilor.

Însă pe Zarathustra îl năpădiră negre amintiri, deoarece i se părea că mai fusese-o dată-n valea-aceasta; şi-o mare greutate-l apăsa pe suflet, încît umbla încet, tot mai încet, şi pîn-la urmă se opri. Iar cînd îşi înălţă privirea, văzu ceva care-i stătea în drum, de forma unui om, nu pe de-a-ntregul omenesc, ceva indescriptibil. Şi dintr-o dată i se făcu ruşine lui Zarathustra, că ochii lui puteau să vadă-aşa ceva; roşind pînă la rădăcina părului său alb, întoarse ochii şi făcu un pas ca să se depărteze de-acel loc groaznic. Atunci însă singurătatea moartă scoase glas: dinspre pămînt izvorî un gîlgîit şi-un horcăit, aşa cum apa-n timpul nopţii tot gîlgîie şi horcăie-n burlane; şi în sfîrşit o voce omenească se-auzi, rostind cuvinte omeneşti, vorbind aşa:

„O, Zarathustra! Zarathustra! dezleagă-mi taina! Spune! Spune! *Care e răzbunarea împotriva martorului?*

Dă-te-ndărăt, aici e gheaţă lunecoasă! Ai grijă, ai grijă să nu-şi rupă mîndria ta piciorul!

Tu, Zarathustra-nfumuratule, tu crezi că eşti un înţelept! Dezleagă-atunci enigma-aceasta, tu care spargi cele mai dure nuci! — cine sunt eu? Răspunde-mi deci: cine sunt *eu?*

Cînd auzi aceste vorbe Zarathustra, ce credeţi că se petrecu în adîncul sufletului său? Simţi cum *îl cuprinde mila;* şi brusc se prăbuşi ca un stejar, care s-a-mpotrivit la grele, repetate lovituri — greu, dintr-o

dată, spre spaima celor ce voiau ca el să cadă. Dar se sculă îndată de la pămînt, în timp ce ochii lui se înăspriră.

„Te recunosc prea bine", grăi cu-o voce ca de bronz; „*eşti ucigaşul lui Dumnezeu*! Fă-mi loc să trec.

Tu n-ai putut să mai *suporţi* să fii văzut de el — de cel ce te privea continuu, om mai respingător ca toţi! Da, tu te-ai răzbunat pe martorul acesta!"

Aşa grăit-a Zarathustra, vrînd să treacă mai departe; dar cel cu-neputinţă-de-descris îl prinse de o pulpană a hainei şi începu din nou să gîlgîie, în timp ce-şi căuta cuvintele. „Rămîi!" îi zise în sfîrşit.

„Rămîi! Nu te îndepărta! Eu am ghicit securea ce te-a doborît pe jos: O! Zarathustra, noroc că ai putut să te ridici!

Tu ai ghicit, eu ştiu prea bine, ce simte cel ce l-a ucis pe Dumnezeu. Rămîi! Aşază-te alături de mine, şi nu va fi degeaba.

Spre cine mergeam eu, dacă nu spre tine? Rămîi, aşază-te! Şi nu te mai uita aşa la mine! Respectă astfel — înfăţişarea mea respingătoare!

Ei toţi mă prigonesc: tu eşti acum ultimul meu refugiu. O, *nu* cu ura lor şi *nici* cu zbirii lor — aş rîde de-o asemenea prigoană şi aş fi mulţumit şi mîndru.

Urmările cele mai fericite n-au fost pînă acum de partea celor straşnic urmăriţi? Iar cînd eşti straşnic urmărit, înveţi uşor să vii din urmă: urmezi ceea ce urmăreşti! Însă e *mila* lor —

— da: mila lor este aceea de care fug şi cer refugiu lîngă tine. O, Zarathustra, ocroteşte-mă, tu eşti ultimul meu refugiu, tu — singurul, care-ai ghicit cine sunt eu:

— tu ai ghicit ce simte cel care l-a ucis pe *el*. Rămîi! Iar dacă totuşi vrei să pleci, nerăbdătorule, să nu apuci pe drumul pe care am venit. E un drum rău.

Te-nfurii că de-atîta timp te tot boscorodesc? Că am ajuns să-ţi dau chiar sfaturi? Ştii doar că eu sunt omul cel mai respingător,

— cel care are cele mai grele şi mai lungi picioare. Pe unde umblu *eu*, drumul e rău. Eu stric oricare drum şi-l ruinez.

Tu însă ai trecut de mine, fără să spui nici un cuvînt; şi ai roşit, am văzut bine: chiar după asta l-am recunoscut pe Zarathustra-n tine.

Oricare altul mi-ar fi dat pomană, i-aş fi citit în ochi şi-n vorbe mila lui. Dar eu nu sunt cerşetor, şi tu-ai ghicit —

— pentru aceasta, eu sînt prea *bogat*, bogat în lucruri mari, teribile, respingătoare şi de nedescris! Ruşinea ta, o! Zarathustra, mă *onorează!*

Cu mare greu m-am smuls din îmbulzeala celor miloşi — ca să-l găsesc pe cel ce, singurul, învaţă că «mila este agresivă» — pe tine, Zarathustra!

Că vine de la Dumnezeu sau de la oameni, mila jigneşte pudoarea omului. A nu vrea să ajuţi poate să fie un act mai vrednic decît orice virtute băgăcioasă.

Însă la oamenii mărunţi, *aceasta* — mila — poartă nume de virtute: ei nu mai sunt în stare să respecte-o mare nenorocire, o mare hidoşenie, un mare eşec.

Acestea toate eu le privesc de sus, întocmai cum priveşte cîinele fremătătoarea spinare-a turmelor de oi. Sunt oamenii mărunţei supuşi şi binevoitori, şi cenuşii.

Aşa cum stîrcul dispreţuitor cu capu-ntors priveşte peste baltă, aşa privesc eu peste mişuneala acestor valuri, voinţe şi suflete mărunte, cenuşii.

Prea li s-a dat dreptate neîncetat acestor oameni mărunţei: în felu-acesta pînă la urmă li s-a dat şi puterea — şi-acuma ei ne-nvaţă: «E bun numai ce place oamenilor mărunţei».

Iar «adevărul» este astăzi ceea ce-a spus predicatorul, care a ieşit el însuşi dintre ei, acel cam straniu sfînt şi avocat al oamenilor mărunţei, cel ce zicea chiar despre sine însuşi: «eu — sunt adevărul».

Acel înfumurat încă de multă vreme face să se-nalţe creasta acestor mărunţei — el care nu puţin greşeşte atunci cînd zice: «eu — sunt adevărul».

I s-a răspuns unui înfumurat vreodată cu mai multă politeţe? Tu însă, Zarathustra, trecînd de el, i-ai azvîrlit: «Nu! Nu! De trei ori nu!»

Tu ne-ai avertizat despre greşeala lui, tu primul ne-ai avertizat în contra milei — dar nu pe toţi şi nici pe nimeni, ci doar pe tine şi pe cei de felul tău.

Ţie ţi-a fost ruşine — de ruşinea marilor suferinzi. Şi-ntr-adevăr, atunci cînd zici: «Mila ne-nvăluie-ntr-un nour greu, băgaţi de seamă, oameni!»

— cînd tu ne predici: «Toţi creatorii sunt aspri, orice iubire mare — deasupra milei sale» — o! Zarathustra, ce bine vezi tu — mi se pare mie — semnele vremii!

Tu însuţi însă — să fii atent la propria ta milă! Căci mulţi au şi pornit la drum spre tine, mulţi care suferă, se îndoiesc, stau să se-nece sau să-ngheţe.

Te-avertizez chiar împotriva mea. Tu mi-ai ghicit enigma, în tot ce are bun şi rău în ea, şi m-ai ghicit pe mine însumi şi ce fac. Iar eu cunosc securea care te va doborî.

Dar el — el *trebuia* să moară. Cu ochiul lui, care privea *în toate* — el desluşea adîncul şi temelia oamenilor, ruşinea lor şi hidoşeniile-ascunse.

Iar mila lui nu cunoştea ruşinea: el mi se strecura în cele mai murdare colţuri. O, curiosu-acesta, indiscretul, preamilostivul trebuia să moară.

El mă privea fără-ncetare *pe mine:* pe un atare martor am dorit să mă răzbun — sau să-ncetez a mai trăi.

Da, Dumnezeu, care pe toate le vedea, *chiar şi pe om*, era un Dumnezeu ce trebuia să moară! Omul nu poate *să suporte* ca un atare martor să trăiască."

Aşa grăi omul cel mai respingător. Iar Zarathustra, pregătindu-se să-şi vadă de drum, se ridică: era cuprins de frig pînă la oase.

„Indescriptibilă fiinţă", zise el, „m-ai pus în gardă împotriva căii pe care ai venit. Drept mulţumire, eu

am să ţi-o laud pe a mea. Uite, acolo sus e peştera lui Zarathustra.

Mi-e grota mare şi adîncă şi are multe ascunzişuri; cel mai ascuns mai poate încă-n ea să se ascundă. Şi-alături afli sute de bîrloguri şi refugii, pentru-animale ce se tîrîie ori sar, ori zboară.

Tu, surghiunitule, care te-ai surghiunit tu singur, nu vrei să mai trăieşti cu oamenii şi nici cu mila lor? Ei bine, fă ca mine! Ai să înveţi din pilda mea; căci doar înfăptuind, înveţi.

Dar mai întîi şi-ntîi de toate consultă-mi animalele! Pe cel mai mîndru animal, apoi pe cel mai înţelept — ei sunt în stare să ne dea sfat bun amînduroral" —

Aşa grăit-a Zarathustra, urmîndu-şi drumul, mai gînditor şi mai încet ca înainte; căci îşi punea o seamă de-ntrebări la care nu afla răspuns.

„Ce neajutorat e totuşi omul!" gîndi în sinea sa; „cum horcăie, respingător, plin de ruşine tăinuită!

Se spune că omul se iubeşte doar pe sine: vai! ce mare trebuie să fie-această iubire faţă de sine însuşi! Şi cît dispreţ faţă de sine este-n ea!

Şi omu-acesta se iubea-n măsura în care se dispreţuia — în el o mare dragoste se împleteşte cu un uriaş dispreţ.

La nimenea n-am mai aflat atît de-adînc dispreţ de sine: şi-n *asta* e ceva măreţ. Vai, poate el era omul superior, al cărui strigăt m-a atras?

Iubesc pe marii dispreţuitori. Dar omul este ceva ce trebuie depăşit." —

CERŞETORUL DE BUNĂVOIE

După ce Zarathustra-l părăsi pe omul cel mai respingător, deodată se simţi cuprins de frig şi singuratic. Căci gînduri reci şi singuratice-i treceau prin cuget, încît din pricina aceasta chiar membrele i se răciseră.

Dar el înainta mereu, cînd sus, cînd jos, ba prin păşunile-nverzite, ba peste rîpe aspre şi stîncoase, pe unde-odinioară vreun săltăreţ pîriu îşi avusese albia: şi dintr-o dată se simţi mai încălzit şi mai înseninat în sinea sa.

„Ce mi s-a întîmplat?" se întreba; „O adiere caldă şi sprintenă mă-mprospătează; ceva ce trebuie să fie chiar lîngă mine.

Mă simt într-adevăr mai puţin singur; necunoscuţi tovarăşi şi fraţi îmi dau tîrcoale, suflarea lor caldă îmi mişcă sufletul."

Şi cum tot iscodea-mprejur, să afle ce sprijin îi venea-n singurătate, iată — văzu cîteva vaci grupate pe-o înălţime: apropierea şi mirosul lor îi încălziseră simţirea. Aceste vaci păreau să-asculte atent o voce omenească, fără a se sinchisi de cel ce se apropia. Cînd Zarathustra fu chiar lîngă ele, distinse clar o voce omenească venind chiar din mijlocul lor; şi toate stăteau cu capu-ntors spre cel care vorbea.

Atunci, grăbindu-se să-ajungă sus, el se băgă-ntre ele-mprăştiindu-le: căci se temea ca nu cumva să i se fi-ntîmplat cuiva vreo nenorocire, în care mila vitelor nu ar fi fost de nici un ajutor. Dar în privinţa-aceasta se-nşelase. Căci iată — un om şedea pe jos şi le zicea cornutelor să nu se teamă de el, întru totul paşnic, predicator montan, din ochii căruia vorbea chiar bunătatea. „Ce faci aici?" strigă plin de uimire Zarathustra.

„Ce fac aici?" răspunse el: „Ce faci şi tu, iscău de zarvă; caut fericirea pe pămînt.

De-aceea vreau să iau învăţătură de la vaci. Căci trebuie să ştii, de-o-ntreagă dimineaţă le vorbesc, şi-acuma chiar erau pe punctul să-mi răspundă. De ce ne tulburi sfatul?

Căci dacă nu ne convertim, făcîndu-ne asemenea acestor vaci, n-o să intrăm vreodată-n împărăţia cerurilor. Un lucru trebuie să deprindem de la ele: să rumegăm.

De fapt, chiar dacă omul ar cuceri întreaga lume, dar acest lucru nu l-ar învăţa: să rumege — la ce i-ar ajuta? El tot n-ar reuşi să scape de tristeţe,

— de marea sa tristeţe, aceea care astăzi se numeşte: *scîrbă*. Cui nu-i sunt astăzi inima şi gura, şi ochii plini de scîrbă? Chiar ţie! Chiar şi ţie! Dar uită-te la vacile acestea, ah!" —

Aşa grăia predicatorul cel din munţi, apoi se-ntoarse şi privi la Zarathustra — căci pînă-atunci privise cu iubire vacile: dar se schimbă la faţă. „Dar cine este omul cu care stau de vorbă?" strigă înspăimîntat, sculîndu-se de pe pămînt.

„E omul care nu cunoaşte scîrba, e Zarathustra însuşi, biruitorul scîrbei celei mari: sunt ochii, gura, inima lui Zarathustra însuşi."

Zicînd acestea, el prinse să sărute mîinile celui cu care sta de vorbă, cu ochii umezi, gesticulînd de parcă i-ar fi căzut din cer un dar, un giuvaer nepreţuit. Iar vacile văzînd acestea toate se minunau.

„Să nu vorbeşti de mine, om straniu! Om iubit! Întîi vorbeşte-mi despre tine! Nu eşti tu cerşetorul de bunăvoie, cel care-a renunţat odinioară la o mare bogăţie,

— cel care s-a ruşinat de bogăţia sa şi de bogaţi şi s-a-nfrăţit cu cei săraci, ca să le dăruiască plinătatea inimii sale? Ei însă nu-l primiră-n rîndul lor."

„N-au vrut să mă primească", îi zise cerşetorul de bunăvoie, „ştii aceasta. De-aceea, venind între-animale, am ajuns la vacile acestea."

„Atunci ai învăţat", îl întrerupse Zarathustra pe cel care vorbea, „cu cît este mai greu să ştii să dai decît să ştii să iei şi că a şti să dai este o *artă*, suprema artă rafinată-a bunătăţii."

„Şi mai ales în zilele acestea", răspunse cerşetorul de bunăvoie, mai ales azi, cînd toţi umilii se revoltă, încrîncenaţi şi plini de-nfumurare-n felul lor — în felul gloatei.

Aceasta-i ora, o ştii prea bine, ora revoltei mari, prelungi şi-ncete a gloatei şi a sclavilor: ea creşte şi tot creşte!

Acum oricare dar şi binefacere-s revoltă pentru cei de jos; cei prea bogaţi trebuie să fie cu băgare de seamă!

Cei care astăzi asemeni unor sticle pîntecoase mai picură din gît subţire — unor astfel de sticle li se frînge cu plăcere astăzi gîtul.

Dorinţă lubrică, invidie plină de fiere, ranchiună tulbure şi-nfumurarea plebeiană! — toate acestea mi-au ţîşnit în faţă. Azi nu mai e adevărat că cei săraci sunt fericiţi. Împărăţia cerurilor este însă între vite."

„Şi pentru ce nu între cei bogaţi?" îl puse la-ncercare întrebîndu-l Zarathustra, dînd la o parte vacile ce răsuflau încrezătoare peste omul cel paşnic.

„De ce mă pui la încercare?" răspunse-acesta. „Tu însuţi ştii mai bine decît mine. Ce m-a împins printre săraci, o! Zarathustra? Oare nu scîrba de bogaţii noştri?

— de toţi cei condamnaţi la bogăţie, cei care-şi trag profitul chiar din gunoaie, cu ochi de gheaţă, cu gînduri lacome, din cauza cărora pute cerul,

— de-această gloată prefăcută, spilcuită, ai cărei taţi au fost pungaşi, jefuitori de stîrvuri, peticari, cu femei serviabile, lascive şi uituce: de fapt, nu prea deosebite de tîrfe —

— sus gloatele, jos gloatele! Ce mai contează astăzi «bogat», «sărac»! M-am dezvăţat să-i mai deosebesc — am fugit doar de ei, departe, mai departe, pînă ce-am ajuns la vacile acestea."

Aşa grăia paşnicul om şi răsufla puternic el însuşi, transpirînd, la vorbele ce le rostea; încît şi vitele se minunară din nou. Dar Zarathustra îl privea, zîmbind mereu, cu cîtă asprime se mustra şi-şi scutură capul în tăcere.

„Te chinui singur, predicator din munţi, rostind asemenea cuvinte. Nici ochii tăi, nici buzele nu sunt făcute pentru asprimea-aceasta.

Şi, după cît îmi pare, nici stomacul: această ciudă, ură, spumegare-i sunt potrivnice. Stomacul tău vrea lucruri delicate: nu eşti un carnivor.

Ci mai curînd pari un vegetarian, trăind cu rădăcini şi plante. Poate că mesteci boabe. E sigur însă că nu cauţi bunătăţile din carne, ci-ţi place mierea."

„Da, m-ai ghicit perfect", răspunse cerşetorul de bunăvoie cu inima uşoară. „Îmi place mierea, mestec boabe, căci caut ceea ce e delicios şi face respiraţia curată:

— ceea ce cere timp îndelungat, vreme de-o zi şi vorbă lungă pentru zăbavnici blînzi şi haimanale.

Iar cel mai bine ştiu să facă-aceasta vacile: să rumege pe îndelete lăfăindu-se la soare. Şi să se-abţină de la orice gînduri ce balonează inima."

„Ei bine", zise Zarathustra, „va trebui să vezi şi animalele *mele*, vulturul meu şi şarpele — în ziua de-astăzi ele n-au pereche pe pămînt.

Uite, drumul acesta duce-n sus la grota mea: fii oaspetele meu în noaptea-aceasta. Să stai de vorbă cu animalele mele despre fericirea animalelor,

— pînă ce însumi am să mă întorc. Acum un strigat de durere mă cheamă-n mare grabă mai departe. La mine-ai să găseşti şi miere proaspătă, faguri ca aurul ţinuţi la rece: să guşti din ei.

Zi-le acum un bun rămas acestor vaci, tu, om ciudat, iubitule! oricît de greu are să-ţi vie. Căci ele-ţi sunt cele mai bune prietene şi cei mai buni magiştri!" —

„Da, în afara unuia, care îmi este mult mai drag", răspunse cerşetorul de bunăvoie. „Tu însuţi, Zarathustra, eşti prea bun; ba chiar mai bun decît o vacă!"

„Hai, pleacă, pleacă! mizerabil linguşitor!" strigă cu iritare Zarathustra. „De ce mă strici cu laude şi linguşeli ca mierea?"

„Hai, pleacă, pleacă!" strigă el înc-o dată, şi ridică toiagul spre delicatul cerşetor. Însă acesta plecase-n mare grabă de lîngă el.

UMBRA

Abia se depărtase cerşetorul de bunăvoie, că Zarathustra, rămas din nou numai cu sine însuşi, iar au-

zi-ndărătul lui o altă voce, care striga: „Stai, Zarathustra! Aşteaptă-mă! Sunt eu, o! Zarathustra, sunt umbra ta!" Dar Zarathustra n-aşteptă deloc, căci dintr-o dată-l apucă o ciudă, din cauza atîtor traşi-împinşi prin munţii săi. „Unde eşti tu, singurătate-a mea?" îşi zise el.

„Într-adevăr, m-am săturat; munţii aceştia mişună, domeniul meu nu pare a mai fi din lumea *aceasta*, va trebui să-mi caut un alt munte.

Mă strigă umbra mea? Ce importanţă are umbra mea? Cu cît ea fuge după mine, cu-atît fug şi eu de ea."

Aşa grăit-a-n sine însuşi Zarathustra, luînd-o la fugă. Dar cel care era-ndărătul lui îl urmărea; şi-acum iată — erau trei unul în urma celuilalt: în faţă cerşetorul de bunăvoie, apoi chiar Zarathustra, iar al treilea şi cel din urmă umbra lui. Dar nu fugiră mult astfel, că Zarathustra îşi veni în fire din sminteala sa şi dintr-o smucitură-şi aruncă întreaga ciudă şi nemulţumire.

„Cum!" zise el, „oare nu nouă, anahoreţilor şi sfinţilor, ni se întîmplă lucrurile cele mai ridicole?

Într-adevăr, smintelii mele îi prieşte muntele! Acum aud şase picioare bătrîne de nebuni cum clămpănesc perechi-perechi!

Dar i se cade oare lui Zarathustra să se sperie de-o umbră? Pînă la urmă am să-ajung să cred că are picioarele mai lungi ca mine."

Aşa grăit-a Zarathustra, cu ochii vii şi scuturîndu-se de ris, şi se opri, şi se întoarse repede-ndărăt, şi era gata să-şi răstoarne umbra şi dublul său, atît de aproape îl urma aceasta peste stînci, şi-atît era de slăbănoagă. Iar cînd o cercetă cu ochii, într-adevăr se-nspăimîntă ca de-o fantomă: atît de neagră, firavă, scobită şi slăbită îi apărea urmăritoarea.

„Tu cine eşti?" o întrebă cu iritare Zarathustra, „şi ce-nvîrteşti pe-aici? Zici că eşti umbra mea — de ce? Nu-mi placi deloc."

„Iertare", îi răspunse umbra, „pentru că sunt ceea ce sunt; iar dacă nu-ţi sunt nicidecum pe plac, ei bine, Zarathustra! sunt de acord şi-ţi laud bunul gust.

Sunt un drumeţ, care-ţi atîrn de glezne de mult timp: mereu pe drumuri, fără nici o ţintă, chiar fără nici un adăpost; încît nu mult lipseşte să fiu chiar Jidovul rătăcitor în veşnicie; numai că eu nu sunt nici veşnic, şi nici jidov.

Cum? Va trebui să fiu mereu pe drumuri? Mînat de cîte vînturile toate, fără odihnă şi întruna hăituit? Pămîntule, tu pentru mine eşti prea rotund!

M-am aşezat pe orice cîmpie, întocmai ca o pulbere-obosită-am dormit pe oglinzi şi pe ferestre: totul mă roade, nu mi se dă nimic, mă subţiez — am să ajung aproape ca o umbră.

Pe tine însă, Zarathustra, te-am urmat şi m-am ţinut mereu de tine; chiar dacă m-am ascuns de tine, ţi-am fost mereu o umbră credincioasă: acolo unde tu te-ai aşezat, m-am aşezat şi eu.

Cu tine am cutreierat cele mai reci şi mai îndepărtate lumi, asemenea unei fantome, căreia-i place să alerge pe-acoperişuri îngheţate şi pe nea.

Cu tine am pătruns în tot ce este interzis, în tot ce e mai rău şi mai străin; şi dacă-n mine este vreo virtute, e-aceea că nu mi-a fost frică de nici o interdicţie.

Cu tine am sfărmat ceea ce-odată inima mea adora, am răsturnat în pulbere statui şi pietre de hotar şi m-am lăsat în voia dorinţei cele mai primejdioase — şi nu e crimă pe lîngă care să nu fi trecut.

Cu tine am pierdut încrederea-n cuvinte, în valori şi-n numele răsunătoare. Cînd dracul năpîrleşte, nu-şi schimbă el şi numele? Acesta este tot un fel de epidermă. Poate că însuşi dracul este epidermă.

«Nimic nu e adevărat, şi totul e îngăduit»: aşa mi-am zis eu într-o bună zi. În apa cea mai îngheţată m-am scufundat cu trup şi suflet. Vai, de cîte ori n-am ieşit gol din ea şi roşu ca un rac!

Vai, unde s-au dus ce era bun în mine, sfiala mea, credinţa mea în omul bun! Vai, unde-i mincinoasa mea candoare, pe care-o posedam cîndva, candoarea celor buni şi-a nobililor lor minciuni!

Da, mult prea des, de fapt, m-am ţinut scai de adevăr: pînă la urmă mi-a căzut în cap. Iar uneori credeam că mint, şi iată — abia atunci grăiam adevărat.

Prea multe mi s-au lămurit: acum nimic nu mai contează pentru mine. Nimic nu mai iubesc din ce-i pe lume — cum aş putea să mă iubesc pe mine însumi?

«Să duc viaţa care-mi place sau dacă nu — deloc»: atîta vreau, şi-atîta vrea chiar omul cel mai sfînt. Dar ce plăcere, vai! îmi mai rămîne *mie*?

Mai am — vreun scop? Vreun port, spre care să gonească nava *mea*?

Vreun vînt prielnic? Vai, doar cel ce ştie încotro călătoreşte ştie şi vîntul prielnic, care îl va duce-acolo.

Ce-mi mai rămîne-acum? O inimă sleită şi obraznică; o nestatornică voinţă; aripi ce filfîie-n zadar; şi-o şiră a spinării frîntă.

Această dorinţă după vatra *mea* o! Zarathustra, o ştii prea bine, dorinţa-aceasta este năpasta *mea* ce mă devoră.

O, unde este vatra *mea*? De ea întreb mereu şi caut, şi-am căutat-o, fără s-o găsesc. Vai, veşnic Pretutindeni, vai! veşnic Nicăieri, vai! veşnic În-zadar!"

Aşa grăit-a umbra, iar lui Zarathustra faţa i se-alungise ascultînd-o. „Eşti umbra mea!" i-a zis pînă la urmă, cu tristeţe.

„Primejdia ce te pîndeşte nu e mică, tu, spirit liber şi rătăcitor! Azi ai avut o zi nefastă: ai grijă să nu te ajungă un asfinţit şi mai cumplit!

Asemenea neliniştiţi, ca tine, găsesc pînă la urmă mai fericită chiar o temniţă. Văzut-ai tu vreodată ce somn au criminalii prinşi? Ei dorm în pace, se bucură că sunt din nou în siguranţă.

Ai grijă, să nu te prindă pînă la urmă vreo credinţă strîmtă, vreo aspră, ţeapănă iluzie! De-acum 'nainte te va amăgi şi ispiti tot ce e strîmt şi ţeapăn.

Tu ţinta ţi-ai pierdut-o, vai! cum vei putea să-nduri această pierdere şi să te mîngîi? Cu ea odată, ţi-ai pierdut şi drumul!

Tu, biet hoinar, atras de flacără, tu, fluture sleit! vrei tu să afli-n seara-aceasta răgaz şi adăpost? Îndreaptă-te atunci în sus spre grota mea!

Acesta-i drumul care duce spre grota mea! Şi-acum te voi părăsi în mare grabă. Un fel de umbră îmi apasă umerii.

Voi alerga de unul singur, ca să ajung din nou la lumină. Pentru aceasta, se cade s-o iau iute la picior. În seara-aceasta însă la mine — se va dansa!" —

Aşa grăit-a Zarathustra.

LA AMIAZĂ

Şi Zarathustra se porni pe fugă, şi fugea, fără-a-ntîlni pe nimeni în calea lui, şi era singur, şi stăpînindu-se din nou se bucura, sorbind în piept singurătatea, gîndindu-se la lucruri bune — ceasuri întregi. Însă spre ora miezului de zi, cînd soarele îi sta exact deasupra capului, ajunse lîngă-un arbore bătrîn diform şi plin de noduri, pe care o viţă tare-ndrăgostită-l încolăcea jur împrejur încît părea ascuns de sine însuşi: şi struguri galbeni în ciorchini bogaţi îi atîrnau drumeţului în cale. Atunci simţi nevoia să-şi astîmpere o mică sete culegînd cîteva boabe; dar tocmai cînd să-ntindă mîna, simţi o dorinţă şi mai puternică: să se întindă sub copac, atunci în ceasul mare al amiezii, şi să doarmă.

Ceea ce Zarathustra şi făcu: şi-ndată ce se-ntinse pe pămînt, în pacea şi intimitatea ierbii înflorite, uită de setea sa măruntă şi-adormi. Căci, aşa cum zice-o vorbă a lui Zarathustra: Din două lucruri, unul este mai trebuitor ca altul. Atîta doar că ochii lui erau deschişi — fiindcă-ntr-adevăr nu se mai săturau privind şi celebrînd copacul şi viţa-ndrăgostită. În timp ce aţipea, aşa zicea în sine Zarathustra:

„Ce linişte! Ce linişte! Să fie lumea chiar desăvîrşită? ce s-a-ntîmplat cu mine?

Aşa cum briza delicată şi nevăzută dansează pe o mare netedă, uşoară, ca o pană de uşoară: la fel dansează somnul peste mine.

El nu-mi închide ochii, îmi lasă sufletul să fie treaz. Uşor, într-adevăr! ca pana de uşor.

Mă-nduplecă, şi nu ştiu cum? abia mă-atinge înlăuntru cu mîna lui mîngîietoare, mă constrînge. Da, mă constrînge, chiar sufletul mi-l face să se-ntindă:

— ce lung şi obosit devine, ciudatu-mi suflet! E oare-amurgul celei de a şaptea zile care-l cuprinde tocmai la amiază? Oare-a cutreierat prea mult cu voluptate printre lucruri bune, pîrguite?

Se tolăneşte lung, cît e de lung — şi mai lung încă! şi zace-n linişte, ciudatu-mi suflet. La mult prea multe lucruri bune s-a-ndulcit, tristeţea lor de aur îl apasă, i se contractă buzele.

Asemeni unei nave, ce doarme-n portul cel mai liniştit — se sprijină acuma de uscat, sleit de lungile-i călătorii, de mările necunoscute. Oare uscatul nu-i mai credincios?

Asemeni unei nave se sprijină şi mîngîie uscatul — şi e de-ajuns atunci ca un paing de pe uscat să-l prindă-n plasa lui. Nici un odgon nu e mai tare ca aceasta.

Asemeni unei nave obosite în portul cel mai liniştit: aşa mă odihnesc şi eu acum în braţele pămîntului, fidel, încrezător, care mă-aşteaptă, legat de el prin fire puternice.

O, fericire! O, fericire! Ai vrea să izbucneşti în cîntec, suflete? Tu zaci în iarbă. Dar iată ora secretă şi solemnă, în care orice fluier de păstor e mut.

Ai grijă! Amiaza-n flăcări doarme peste cîmpuri. Acuma să nu cînţi! Stai liniştit! Da, lumea e desăvîrşită.

Tu, suflete al meu! Tu, zburătoare de păşune, să nu cînţi! Taci — şi priveşte! Să nu şopteşti! Străvechiul miez de zi în somn îşi mişcă buzele: oare n-a supt un strop de fericire —

— un strop străvechi şi brun de fericire aurită, de vin ca aurul? Ceva adie, fericirea lui surîde. Aşa — surîde doar un zeu. Tăcere! —

«Din fericire, un strop ajunge!» Aşa-mi ziceam odinioară, crezîndu-mă-nţelept. Era însă o blasfemie: acum am învăţat *aceasta*. Nebunii înţelepţi vorbesc mai bine.

Cel mai mic lucru, cel mai liniştit şi mai uşor, atingerea unei şopîrle, un suflu, o alunecare, o clipire — *puţinul* modulează fericirea cea mai mare. Tăcere!

Ce s-a-ntîmplat cu mine? Ascultă! Timpul a zburat? Oare nu cad? Nu am căzut — ascultă! în fîntîna veşniciei?

Ce mi se-ntîmplă? Tăcere! M-a-mpuns ceva — vai mie! — în inimă? În inimă! Sfărîmă-te, sfărîmă-te, o! inimă, de-atîta fericire, de-asemenea împunsătură!

Cum? Oare nu-i lumea chiar desăvîrşită? Nu e rotundă, pîrguită? O, cercu-acestei rotunjimi de aur — unde dispare? Să fug să-l prind! A dispărut!

Tăcere —" (şi Zarathustra se întinse-aici, simţind că doarme).

„Hai sus!" îşi zise, „adormitule! Şi încă în amiaza mare! Curaj, curaj, picioare-nţepenite! E timpul! Ne mai rămîne-o straşnică bucată de cale-ntoarsă.

Doar ai dormit destul — oare cît timp? O jumătate — nu mai mult — de veşnicie! Curaj, curaj, tu — inimă bătrînă! Cît timp ai să stai dreaptă după un somn precum acesta?"

(Dar adormi din nou, iar sufletul lui se împotrivi şi rezistă, şi pîn-la urmă se culcă şi el.) „Dar lasă-mă! Tăcere! Oare nu-i lumea chiar desăvîrşită? O, mingea ei rotundă ca de aur!

Hai scoală!" zise Zarathustra, „hoţ mic şi leneş! Cum? Încă te-ntinzi, caşti şi suspini, căzînd într-o fîntînă fără fund?

Dar cine eşti tu — suflete al meu?" (şi-aici se sperie, căci faţa lui fu săgetată de-o rază ce cădea de sus).

„O, cer înalt", grăi el suspinînd şi ridicîndu-se în capul oaselor, „tu mă priveşti? Mi-asculţi tu sufletul cel straniu?

Cînd ai să sorbi tu aceşti stropi de rouă, ce picură pe lucrurile pămînteşti, cînd ai să sorbi tu sufletul acesta straniu —

— cînd o! fîntînă a eternităţii! tu luminos-înflorătoare prăpastie-a amiezii! cînd ai să-mi sorbi tu sufletul din nou în tine?"

Aşa grăit-a Zarathustra şi se sculă din aşternutul său de sub copac parcă ieşind ca dintr-o stranie beţie: şi iată că soarele sta mereu exact deasupra creştetului său. De unde-am putea crede, pe drept cuvînt, că Zarathustra n-a dormit prea mult atunci.

SALUTUL DE PRIMIRE

Abia către sfîrşitul după-amiezii, după zadarnice şi repetate căutări şi hoinăreli, ajunse iarăşi Zarathustra la peşteră. Dar cum stătea în faţa ei, nu mai departe ca la douăzeci de paşi, se întîmplă ceva la care el se aştepta cel mai puţin: se auzi încă o dată *strigătul de suferinţă*. Şi, lucru de mirare! venea de data-aceasta chiar din peşteră. Era însă un strigăt lung şi straniu şi multiplu, iar Zarathustra distingea acuma clar că strigătul era format din multe voci, cu toate că, din depărtare auzit, el răsuna ca provenind doar dintr-o gură.

Atunci fugind spre peştera sa, Zarathustra, uimit, văzu spectacolul ce-l aştepta după această audiţie! Căci, unul lîngă altul, şedeau acolo toţi aceia pe care-i întîlnise-n timpul zilei: regii, unul în dreapta, celălalt în stînga, bătrînul vrăjitor şi papa, umbra şi cerşetorul cel de bunăvoie, spiritul scrupulos, profetul sumbru şi asinul; iar omul cel mai respingător îşi pusese o coroană şi se-ncinsese cu două eşarfe de purpură, căci îi plăcea, ca tuturor celor respingători, să se mascheze şi să facă pe frumosul. În mijlocul acestei întristate societăţi stătea chiar vulturul lui Zarathustra, zbîrlit

şi speriat, căci ar fi trebuit să dea răspuns la o mulţime de-ntrebări, la care mîndria sa nu îl lăsase să răspundă; iar şarpele-nţelept sta spînzurat de gîtul lui.

Pe toate-acestea Zarathustra le privi cu nespusă uimire; dar după-aceea, iscodind pe fiecare din oaspeţii săi cu o plăcută curiozitate şi citindu-le în suflet, se miră din nou. În timpu-acesta toţi se ridicaseră de pe locurile lor şi aşteptau plin de respect ca Zarathustra să vorbească. Iar Zarathustra le grăi aşa:

„Voi, oameni disperaţi! Voi, oameni străini! Deci ceea ce am auzit era strigătul *vostru* de suferinţă? Şi-acuma ştiu de-asemenea unde se află cel căutat de mine în zadar: *omul superior* —

— în propria mea peşteră şedea omul superior! Dar pentru ce m-aş minuna? Nu l-am ademenit eu însumi către mine, cu jertfa mierii şi cu chemarea fericirii mele?

Dar mi se pare că voi nu prea vă potriviţi unii cu alţii, şi inimile voastre sunt potrivnice, degeaba staţi cu toţii laolaltă, scoţînd acelaşi strigăt de suferinţă? Va fi nevoie să vi se-alăture un *altul* — *unul* în stare să vă facă din nou să rideţi, un hîtru jovial şi cumsecade, un dansator, un fir de vînt, un spiriduş, sau vreun bătrîn nebun: nu credeţi oare?

Iertaţi-mă voi, disperaţilor, că spun în faţa voastră asemenea cuvinte simple, într-adevăr nedemne de atare oaspeţi! Voi însă nici nu bănuiţi *de ce* mi se înveseleşte inima:

— scuzaţi-mă: de voi şi de vederea voastră! De fapt, oricare om devine curajos, văzînd în faţa lui un disperat. Iar a încuraja un disperat, de-aceasta toată lumea se crede-n stare.

Chiar mie însumi voi mi-aţi dat tăria-aceasta — un dar de preţ, o! nobilii mei oaspeţi! Un dar ce-i vine de minune unei gazde! Ei bine, nu mai fiţi deci supăraţi, şi eu la rîndul meu am să vă dau dintr-ale mele.

Aici este ţinutul meu şi stăpînirea mea: iar ce-i al meu, în seara şi în noaptea-aceasta va fi şi-al vostru.

Aceste animale ale mele vă vor servi: peştera mea vă fie loc pentru odihnă!

În casa şi căminul meu nu vreau să fie nici un disperat, cît mi se-ntinde domeniul eu însumi îl voi ocroti pe fiecare de fiarele sale sălbatice. Întîiul lucru, pe care vi-l ofer, este acesta: siguranţa.

Al doilea însă este degetul meu mic. Iar cînd o să-l aveţi pe-*acela*, atunci puteţi să-mi apucaţi întreaga mînă şi, sunt în stare să v-o jur! chiar inima! Fiţi deci bineveniţi aici, bineveniţi, dragi oaspeţi!"

Aşa grăit-a Zarathustra, rîzînd cu dragoste şi răutate. Iar după-această salutare de primire oaspeţii se-nclinară iarăşi păstrînd tăcere plină de respect; iar regele din dreapta îi răspunse-n numele tuturora:

„O, Zarathustra, după mîna-întinsă şi salutarea de primire, noi te-am recunoscut: eşti Zarathustra. Te-ai umilit în faţa noastră; aproape că-ai rănit respectul nostru.

Dar cine în afară de tine putea cu-asemenea mîndrie să se umilească? Aceasta *ne înalţă* pe noi înşine, e-o mîngîiere pentru inima şi ochiul nostru.

Numai privind acestea toate, am fi în stare să atingem 'nălţimi mai mari ca muntele acesta. Noi am venit cu ochi înfometaţi, voiam să contemplăm privelişti ce-nseninează ochii întristaţi.

Şi iată că am şi uitat strigătul nostru de suferinţă. Ni s-au deschis, ne sunt răpite şi inima, şi simţurile noastre. Puţin îi mai lipseşte curajului nostru ca să devină îndrăzneţ.

Nimic, o! Zarathustra, nu întăreşte-n bucurie pe pămînt, ca o voinţă-naltă şi puternică: ea este planta lui cea mai frumoasă. Peisaju-ntreg se-mprospătează printr-un asemenea copac.

Cu pinul aş asemăna ceea ce ţi se aseamănă, o! Zarathustra, în creştere: înalt, tăcut, solid şi singur, din lemnul cel mai mlădios, magnific,

— pînă la urmă înşfăcînd cu crengi puternice şi verzi domeniul *său*, punînd puternice-ntrebări furtu-

nilor şi vînturilor şi tuturor celor care se simt acasă pe-nălţimi,

— şi mai puternic răspunzînd, ca un conducător ce dă porunci, ca un învingător: o! cine nu s-ar căţăra pe munţi înalţi pentru-a privi asemenea copac?

Copacul tău aici, o! Zarathustra, le dă curaj chiar celor înăcriţi de prea multe eşecuri, vederea lui dă pace celor tulburaţi şi le-nsănătoşeşte inima.

Într-adevăr, mulţi ochi se-ndreaptă astăzi spre muntele şi spre copacul tău; o nobilă dorinţă se ridică şi mulţi au învăţat să-ntrebe: cine e Zarathustra?

Iar cei cărora tu le-ai picurat mierea cîntării tale în ureche, toţi oamenii închişi în sine, anahoreţii, care cîte unul, cîte doi, vorbesc acum în sinea lor zicîndu-şi:

«Tot mai trăieşte Zarathustra? Nimic nu are preţ în viaţă, toate-s la fel şi toate sunt zadarnice — decît să poţi trăi cu Zarathustra!»

«De ce nu vine-odată el — cel de-atîta vreme anunţat?» aşa se-ntreabă mulţi; «oare l-a înghiţit singurătatea? sau trebuie să ajungem noi la el?»

Or iată că singurătatea însăşi s-a pîrguit, s-a desfăcut asemenea unui mormînt, ce se deschide, nemaifiind în stare să-şi conţină morţii. Vezi pretutindeni oameni înviaţi.

Acum în jurul muntelui tău, Zarathustra, cresc valurile, cresc mereu. Oricît de-naltă ţi-ar fi culmea, multe trebuie să urce la tine: nu peste mult nici barca ta nu va mai sta pe loc uscat.

Iar dacă noi, cei disperaţi, acum suntem în peşteră la tine şi nu mai suntem disperaţi — e doar un semn şi prevestire a celor, mult mai buni ca noi, care se află-n drum spre tine,

— căci ceea ce se află-n drum spre tine e cel din urmă rest divin al omului: toţi oamenii ce-ncearcă marea nostalgie şi marea scîrbă, şi marea saturaţie;

— cei care nu vor ca să trăiască, decît dacă-ar deprinde iar *speranţa* — decît dacă-ar deprinde de la tine, o! Zarathustra, *marea* speranţă!"

Aşa grăit-a regele din dreapta, care, prinzînd mîna lui Zarathustra, vru s-o sărute; dar Zarathustra se feri de adorarea lui, trăgîndu-se cu frică îndărăt, tăcut şi parcă dintr-o dată dus departe. Dar după-o mică ezitare se-ntoarse iarăşi printre oaspeţi, uitîndu-se la ei cu ochiul rece şi cîntărindu-i, şi grăi aşa:

„Oaspeţi ai mei, voi — oameni superiori, am să vorbesc azi verde şi pe nemţeşte cu voi. Eu nu *pe voi* v-am aşteptat în munţii-aceştia."

(„Verde şi pe nemţeşte? Să ne ferească Domnul!" zise aparte regele din stînga; „se vede că el nu-i cunoaşte pe bravii noştri nemţi, acest om înţelept din Orient!

El vrea să zică «pe şleau şi pe nemţeşte» — dar fie! Nu-i chiar lipsit de gust, pentru aceste vremuri!")

„Puteţi să fiţi cu toţii oameni superiori!" le zise mai departe Zarathustra; „dar pentru mine nu sunteţi destul de mari, nici de puternici.

Căci «pentru mine» vrea să zică: pentru ne-ndurarea pe care-o tac, dar n-am s-o tac mereu. Cu toate că voi sunteţi dintre-ai mei, nu sunteţi totuşi braţul meu cel drept.

Căci cei care, într-adevăr, ca voi, se sprijină pe membre slabe, delicate, aceia — fie că ştiu sau nu — aceia vor să fie *cruţaţi*.

Or eu nu-mi cruţ nici braţele şi nici picioarele, *nu-i cruţ deloc pe luptătorii mei*: cum aţi putea voi să purtaţi războiul *meu*?

Voi mi-aţi strica chiar şi victoriile. Mulţi dintre voi s-ar prăbuşi doar auzind cum duruie tobele mele.

Nu vă găsesc destul de arătoşi şi nici binecrescuţi. Pentru învăţătura mea eu am nevoie de-oglinzi mai netede şi mai curate; pe suprafaţa voastră mi se stîlceşte propria imagine.

Prea multe greutăţi apasă, prea multe amintiri, pe-ai voştri umeri. Prea mulţi pitici răutăcioşi se-ascund în pliurile voastre. O plebe-ascunsă cam mocneşte-n voi.

Chiar dacă sunteţi importanţi, de viţă nobilă, sunteţi pe-alocuri strîmbi şi monstruoşi. Nu e fierar pe-acest

pămînt în stare să vă facă din ciocan cum trebuie şi să vă-ndrepte.

Voi sunteţi simple punţi: să treacă alţii peste voi mai-nalţi ca voi!

Voi sunteţi trepte: să nu vă supăraţi pe cel care, călcînd pe voi, îşi cucereşte-nălţimea *lui*!

Dar într-o bună zi, chiar din sămînţa voastră se va naşte un fiu al meu, desăvîrşit moştenitor: dar ziua aceea încă e departe. Voi nu sunteţi aceia cărora ar putea să le-aparţină nici moştenirea mea, nici numele.

Eu nu pe voi v-am aşteptat în munţii-aceştia şi nu cu voi am să cobor ultima dată. Voi numai prevestire îmi sunteţi că ceea ce vă e superior se află deja-n drum spre mine,

— *nu* oamenii cu aspiraţii mari, cu scîrbe mari, cu mari saţietăţi, nici cei cărora voi le spuneţi că sunt o rămăşiţă-a Domnului,

— Nu! Nu! De trei ori nu! Eu îi aştept aici în munţii mei pe *alţii* şi doar alăturea de ei îmi voi desprinde talpa de pămînt,

— alţii mai-nalţi şi mai puternici, triumfători şi veseli, oameni clădiţi după măsura dreaptă la trup şi suflet: *leii ce rîd* — aceia trebuie să vie!

O, oaspeţi dragi, voi, oameni străini! — n-aţi auzit nimic despre copiii mei? Nu vi s-a spus că sunt în drum spre mine?

Vorbiţi-mi de grădinile mele, de Insulele Fericite, de rasa mea cea nouă şi frumoasă — de ce nu-mi spuneţi voi nimic de-acestea?

Darul de oaspeţi ce-l reclam iubirii voastre acesta este: să-mi vorbiţi de fiii mei. Prin ei sunt eu bogat, şi sunt sărac: o! ce n-am dat,

— o! ce n-aş da, să am această fericire: să am *copii*, *acest* răsad de vieţi, *acest* copac al vieţii şi voinţei mele, speranţa mea cea mai înaltă!"

Aşa grăit-a Zarathustra, şi deodată îşi întrerupse cuvîntarea: căci îl cuprinse dorul, iar ochii lui se-nchi-

seră, şi gura, de tulburarea inimii. Iar oaspeţii, şi ei, tăcură, stînd nemişcaţi şi derutaţi. Numai bătrînul profet se agita cu-ntregul corp şi da din mîini.

CINA

Chiar în momentul acela profetul întrerupse ceremonia de primire dintre Zarathustra şi musafirii săi: el se înghesui în faţă, ca unul care n-are vreme de pierdut, şi apucînd mîna lui Zarathustra strigă: „Dar, Zarathustra!

Chiar tu ai spus-o nu demult: din două lucruri, unul este mai trebuitor; ei bine, acum ceva îmi este mai trebuitor ca orice altceva pe lume.

Orice cuvînt la timpul potrivit: oare nu sunt eu invitatul tău la *cină*? Aici sunt mulţi care-au făcut drum lung. Doar nu vrei să ne saturi cu discursuri?

Voi toţi mi-aţi pomenit aici prea mult de degeraţi, de înecaţi, de asfixiaţi şi de alte mizerii ale trupului: dar nimenea n-a pomenit *mizeria mea*, adică foamea."

(Aşa grăi profetul; cînd animalele lui Zarathustra auziră-aceste vorbe, fugiră-nspăimîntate. Căci observară că tot ce adunaseră în timpul zilei nu prea părea a fi de-ajuns să sature un *singur* profet.)

„Aceasta, fără-a mai vorbi de sete", urmă profetul. „Chiar dacă aud aici un clipocit de apă, asemeni verbului înţelepciunii, bogat şi fără întrerupere, ceea ce vreau eu, unul, este — *vin*!

Nu s-a născut oricine, ca Zarathustra, băutor de apă. Apa nu foloseşte celor trudiţi şi ofiliţi: *nouă* ne trebuie vin, căci doar *acesta* dă dintr-o dată vindecare şi sănătate neaşteptată!"

Prinzînd ocazia că tocmai cerea vin profetul, regele cel din stînga, taciturnul, luă cuvîntul. „În ce priveşte vinul", zise el, „*noi* am avut grijă, eu şi cu fratele meu, regele din dreapta: noi avem vin de-ajuns — întreaga sarcină de pe asin. Nu ne lipseşte decît pîinea."

„Zici pîine?" îi răspunse Zarathustra şi rîse. „E tocmai ceea ce lipseşte pustnicilor. Dar omul nu trăieşte doar cu pîine, ci şi cu carne proaspătă de miel; iar eu am doi:

— *care* se cade-a fi tăiaţi degrabă şi pregătiţi cu salvie, să le dea gust: mie aşa îmi plac. Dar nici de rădăcini şi nici de fructe nu ducem lipsă, spre-a-i mulţumi pe lacomi şi pe rafinaţi; şi nici de nuci şi altele de spart.

Aşa încît curînd o să gustăm ceva pe-alese. Dar cine vrea să stea la masă-alăturea de mine, să pună mîna, chiar şi regii. La Zarathustra-ntr-adevăr chiar şi un rege poate să fie bucătar."

Propunerea aceasta le merse tuturor la inimă; doar cerşetorul de bunăvoie se-mpotrivi la carne, vin şi mirodenii.

„Ia ascultaţi-mi-l pe îmbuibatul de Zarathustra!" strigă el celorlalţi în glumă. De-aceea s-a retras în peşteră şi munţi înalţi, ca să gătească-asemenea ospeţe?

Acum desigur înţeleg ce ne-a-nvăţat odinioară cînd zicea: «Lăudată fie simpla sărăcie!» şi pentru ce ar vrea să-i nimicească pe cerşetori."

„Fii om de treabă", îi răspunse Zarathustra „cum sunt şi eu. Păstrează-ţi obiceiurile! Mestecă-ţi boabele, bea apa ta şi laudă-ţi bucătăria: numai de ţi-ar aduce bucurie!

Eu, unul, fac legea numai pentru-ai mei, nu sunt o lege pentru toţi. Dar cine e de partea mea acela trebuie să aibă picior uşor şi oase zdravene,

— gata oricînd şi de război şi de ospăţ, nici întristat, nici gură-cască, întîmpinînd ce-i greu ca pe-o serbare, întreg şi sănătos.

Tot ce-i mai bun e pentru-ai mei şi pentru mine; iar dacă ah! nu ni se dă, îl luăm noi: hrana mai bună, cerul mai curat, gîndul mai tare şi femeia mai frumoasă!" —

Aşa grăit-a Zarathustra; dar regele din dreapta i-a răspuns: „Ce straniu! Cînd oare s-au mai auzit atît de cumpănite lucruri din gura unui înţelept?

Fiindcă-ntr-adevăr, ceea ce e mai straniu la un înţelept e faptul că e cumpănit şi nu-i măgar."

Aşa grăit-a regele din dreapta mirîndu-se: însă măgarul i-a subliniat discursul: I-A. Dar n-a fost decît începutul unui ospăţ prelung, căruia cronicile i-au zis „cină". Iar la acesta, s-a vorbit doar despre *omul superior*.

DESPRE OMUL SUPERIOR

1

Cînd am venit întîia oară printre oameni, am săvîrşit o mare neghiobie, pe care-o fac toţi pustnicii: m-am aşezat în piaţă.

Vorbind astfel cu toţi, de fapt eu nu vorbeam cu nimeni. Dar către seară am avut tovarăşi doar saltimbanci şi cîteva cadavre; chiar eu eram aproape un cadavru.

Însă cu noii zori mi-a licărit alt adevăr: am învăţat să zic: „Ce-mi pasă mie de gloată şi de piaţa publică, de larma gloatei şi urechile ei lungi?"

Oameni superiori, să învăţaţi aceasta de la mine: în piaţa publică nimeni nu crede-n oamenii superiori. Şi dacă totuşi ţineţi să vorbiţi acolo, ei bine! gloata îşi va face semne, zicînd: „Cu toţii suntem egali".

„Oameni superiori — aşa vor zice gloatele făcîndu-şi semne — dar nu există oameni superiori, noi suntem toţi la fel, omul e om şi-atîta tot, în faţa Domnului — suntem la fel!"

În faţa Domnului! — Dar Dumnezeu e mort. Iar noi nu vrem să fim egali în faţa gloatei. Voi, oamenii superiori, feriţi-vă de piaţa publică!

2

În faţa Domnului! — Dar Dumnezeu acum e mort! Oameni superiori, cel mai cumplit pericol pentru voi era chiar Dumnezeu-acesta.

De cînd se odihneşte el în groapă, voi toţi aţi înviat din nou. Abia de-acum soseşte Marea Amiază, abia de-acum omul superior va fi — stăpîn!

Aţi înţeles cuvîntu-acesta, fraţi ai mei? Vă este frică, iar inimile vi se clatină? Vedeţi abisul cum se cască-n faţa voastră? Şi auziţi lătratul ciinelui din iad?

Haideţi! Fiţi curajoşi! Oameni superiori! Muntele viitorului uman de-abia acum are să nască. Ştiind că Dumnezeu e mort — *noi* vrem ca Supraomul să trăiască.

3

Cei mai îngrijoraţi întreabă astăzi: „Cum poate omul să rămînă om?“ Dar Zarathustra este primul şi singurul care întreabă: „Cum poate omul *să se depăşească?*“

În inima mea zace Supraomul, *el* este cel dintîi şi totul pentru mine — *nu* omul: o! nu aproapele, nici cel sărac, nici cel ce suferă, nici cel mai bun. —

O, fraţi ai mei, tot ceea ce iubesc în om este că el e trecere şi dispariţie. Şi chiar şi-n voi se află multe care mă-ndeamnă la iubire şi speranţă.

Faptul că aţi ştiut dispreţui, oameni superiori, aceasta-mi dă speranţă. Cei ce dispreţuiesc mai mult ştiu să cinstească pe măsură.

Faptul că-adeseori aţi disperat e vrednic de respect. Căci voi nu v-aţi deprins cu resemnarea, n-aţi învăţat prudenţa cea meschină.

Azi oamenii mărunţi se simt într-adevăr stăpîni: ei predică doar resemnare, modestie, prudenţă, trudă şi consideraţie şi nesfîrşitul „şi-aşa-mai-departe“ al măruntelor virtuţi.

Toţi cei efeminaţi, toate odraslele de sclavi şi corciturile de plebe mai ales — *aceştia* toţi se vor stăpîni peste destinul omenesc — o! ce dezgust! o, ce dezgust! o, ce dezgust!

Aceştia-ntreabă, tot întreabă, şi nicicînd nu obosesc: „Cum să rămînă omul om, cît mai mult timp, cît mai plăcut şi cît mai bine? În felul acesta — sunt ei azi stăpîni.

Învingeţi-i pe-aceşti stăpîni de azi, o! fraţi ai mei — pe oamenii aceştia mărunţei: ei sunt primejdia cea mai mare pentru Supraom!

Învingeţi deci voi, oameni superiori, virtuţile mărunte, prudenţele meschine, consideraţiile cît un bob de grîu, muşuroiala de furnici, nemernicele satisfacţii, această „fericire-a-celor-mulţi"!

Şi mai curînd să disperaţi decît să vă predaţi. Fiindcă-ntr-adevăr, de-aceea vă iubesc, pentru că nu ştiţi să trăiţi în timpu-acesta, oameni superiori! De-aceea e superioară viaţa *voastră*!

4

Sunteţi destul de curajoşi, voi — fraţi ai mei? Destul de inimoşi? Dar *nu* curaj în faţa martorilor, ci un curaj de-anahoret, curaj de vultur, asupra căruia nu îşi aruncă ochii nici Dumnezeu?

O, sufletele reci, catîrii, orbii şi beţivanii — aceştia după mine n-au curaj. E curajos cel ce cunoaşte frica şi şi-o învinge; cel ce se uită în abis, dar cu *mîndrie*.

Cel ce se uită în abis, însă cu ochi de vultur — cel care *înşfacă* abisul în gheare ca de vultur — acela este curajos. —

5

„Omul e rău" — aşa mi-au spus ca să mă consoleze toţi înţelepţii. Ah, dacă-ar fi şi azi adevărat! Căci răul este vigoarea cea mai-naltă a omului.

„Trebuie ca omul se devină mai bun dar şi mai rău" — aceasta e învăţătura mea. Răul suprem e necesar pentru supremul bine-al Supraomului.

Predicatorul gloatelor mărunte — e bine pentru el că-a suferit purtînd povara vinii omeneşti. Pe mine însă marile păcate mă bucură, sunt cea mai mare *consolare*-a mea. —

Acestea însă nu sunt destinate urechii clăpăuge. Nu orice vorbă şade bine-n orice gură. Sunt lucruri fine, lucruri depărtate: nu pot fi prinse cu copite de berbec.

6

Oameni superiori, voi credeţi că mă aflu-aici, ca să îndrept ce-aţi făcut voi greşit?

Credeţi că vreau să-aştern culcuş mai moale durerii voastre? Sau ca să-arăt pribegilor, căţărătorilor şi rătăciţilor poteca mai uşoară de urmat?

Nu! Nu! De trei ori nu! Mereu mai mulţi şi-ntotdeauna cei mai buni din rîndul vostru vor trebui să piară — căci trebuie să cunoaşteţi tot ce-i mai rău şi mai cumplit. Numai aşa —

— numai aşa se-nalţă omul către culmea unde-l găseşte fulgerul şi-l frînge: destul de sus spre-a fi atins de fulger!

Spre cei puţini, spre cei ce vin din depărtare şi durează se-ndreaptă gîndul şi dorinţa mea. Ce-mi pasă mie de mărunta, multipla, trecătoarea voastră mizerie!

Voi, după mine, nu aţi suferit de-ajuns! Voi suferiţi doar de voi înşivă, nu suferiţi de starea *omului*. Dacă susţineţi altceva, minţiţi! De suferinţa *mea* nici unul dintre voi nu suferă. —

7

Nu mi-e de-ajuns că fulgerul nu-mi dăunează. Nu vreau să îl abat din calea lui: vreau să-l învăţ să-mi fie *mie* de folos. —

Înţelepciunea mea se-adună-n timp ca norul, din ce în ce mai calmă şi mai întunecată. Aşa se-ntîmplă cu orice-nţelepciune ce stă să nască *fulgerul*.

Nu vreau să fiu *lumină* pentru oamenii de azi, nu vreau să-mi dea nici nume de lumină. *Pe ei* — eu caut să-i orbesc: tu, fulger al înţelepciunii mele! crapă-le ochii!

8

Feriţi-vă să vreţi mai mult decît vă e cu putinţă: există o falsitate păguboasă la cei ce vor mai mult decît le e putinţa.

Şi mai ales, dacă rîvnesc la fapte mari! Căci ei trezesc ne-ncrederea în lucruri mari, aceşti comedianţi şi calpuzani:

— pînă în ziua cînd vor fi falşi chiar faţă de ei înşişi, privind cruciş, spoindu-şi viermoşenia, înfăşuraţi în vorbe mari, cu jalnicele lor virtuţi expuse, cu operele fals-strălucitoare.

Băgaţi de seamă bine, oameni superiori! Nimic nu-mi pare azi mai rar şi mai de preţ decît sinceritatea.

Nu aparţine ziua de-astăzi gloatei? Dar ea nu ştie ce e mare, ce e mic, ce este drept şi sincer: ea este strîmbă din naivitate, ea minte-ntotdeauna.

9

Băgaţi de seamă bine, oameni superiori, voi — curajoşilor! Oameni cu inima deschisă! Păstraţi-vă temeiurile ascunse! Ziua de astăzi aparţine gloatei.

Ceea ce gloata a-nvăţat să creadă fără temei, cine-ar putea să o dezveţe prin raţiune?

În piaţă oamenii se lasă convinşi prin gesturi largi. Dar raţiunea nu-i inspiră gloatei încredere.

Iar dacă uneori triumfă adevărul, voi întrebaţi-vă cu mare grijă: „Ce straşnică eroare a luptat de partea lui?"

Feriţi-vă şi de savanţi! Ei vă urăsc: căci ei sunt sterpi. Cu ochii lor uscaţi şi reci, ei văd doar păsări jumulite.

Iar unii, lăudîndu-se, susţin că ei nu mint: dar neputinţa de-a minţi este departe de dragostea de adevăr. Feriţi-vă!

Absenţa febrei încă nu este cunoaştere! În spiritele îngheţate — eu nu cred. Cel care nu ştie să mintă nu ştie nici ce este adevărul.

10

Vreţi să urcaţi? Slujiţi-vă de propriile voastre picioare! Nu vă lăsaţi *tîrîţi* în sus, să nu vă aşezaţi în spatele şi nici pe creştetele altora!

Iar tu, tu eşti călare? Tu călăreşti vioi în sus spre ţelul tău? Prea bine, prietene! Dar nu uita: piciorul tău olog — el călăreşte laolaltă cu tine.

Iar cînd îţi vei atinge ţelul şi cînd vei coborî din şa — tu, omule superior, pe propria ta *culme* te vei poticni!

11

Voi, creatorilor, voi, oameni superiori! Numai pe propriul tău copil îl porţi în tine.

Nu vă lăsaţi convinşi, îndoctrinaţi! Cine vă este cel mai aproape *vouă*? Chiar dacă faceţi totul „pentru-aproapele" — voi nu creaţi nimica pentru el.

Voi, creatorii, să daţi uitării acest „pentru": virtutea voastră înşivă vă cere să nu faceţi nimica „pentru", „din cauză", nici „pentru că". În faţa-acestor vorbe false şi mărunte, voi astupaţi-vă urechile.

A face ceva „pentru-aproapele" este virtutea celor mărunţei; cei cu deviza „unul pentru altul" şi „o mînă spală pe alta": ei n-au nici dreptul nici forţa *de a avea egoismul vostru*!

În interesul vostru personal, o! creatorilor, gestează prevederea şi prudenţa celor ce poartă-o sarcină! Ceea ce încă nimeni n-a văzut cu ochii, fructul: iată ce apără şi cruţă şi hrăneşte întreaga voastră dragoste.

Unde se află-ntreaga voastră dragoste, adică în copilul vostru, acolo este şi virtutea voastră! Opera voastră şi voinţa voastră sunt „aproapele" *vostru*: nu vă lăsaţi îmbrobodiţi de falsele valori!

12

Voi, creatorilor, voi, oameni superiori! Cel care trebuie să nască e bolnav: cel care a născut este impur.

O, întrebaţi femeile: nimeni nu naşte din plăcere. Doar suferinţa face să cotcodăcească poeţii şi găinile.

O, creatorilor, există multă impuritate-n voi: din cauză că-a trebuit să naşteţi.

Un nou născut: ah! o dată cu el, atîta murdărie vine-n lume! Daţi-vă la o parte! Iar cel care-a născut să-şi facă iarăşi sufletul curat!

13

Să nu fiţi virtuoşi mai mult decît vă stă-n putinţă! Şi nu vă cereţi vouă înşivă nimic ce nu e verosimil.

Călcaţi pe urmele lăsate de virtuţile părinţilor! Cum vreţi să vă-nălţaţi mai sus, dacă voinţa părinţilor nu se înalţă-alături de voi?

Dar cel ce vrea să fie precursor să aibă grijă să nu devină epigon! Acolo unde se află viciile părinteşti, nu vă e dat să deveniţi voi sfinţi!

Dacă părinţii unuia s-au fost dedat la vinuri tari, la vînătoare şi femei, cum va putea să se menţină-n castitate?

Ar fi o nebunie! M-aş mulţumi să-l ştiu bărbat a una, două sau chiar trei femei.

Iar dacă-o să ridice mănăstiri, pe-a căror poartă se va scrie: „Cărarea spre sfinţenie", eu tot voi zice: la ce bun! e doar o altă nebunie!

Iar dacă-o să ridice pentru sine o închisoare şi-un azil? Prea bine! Tot n-o să cred că le va folosi.

Ceea ce creşte în singurătate e doar ce-aduce fiecare cu sine, chiar şi bestia din el. De-aceea eu nu recomand prea multora singurătatea.

A fost cîndva pe lume vreun lucru mai murdar, decît sunt sfinţii pustnici? În juru-acestora se desfrînează nu numai dracii, ci şi porcii.

14

Sfioşi, cu teamă şi stîngaci, asemeni unui tigru care-şi greşeşte saltul, aşa mi-aţi apărut adeseori, oameni superiori, ferindu-vă-ntr-o parte: ca cei cărora nu le-a reuşit *o lovitură*.

Dar ce-are-a face, jucători de zaruri! Voi nu ştiţi încă să jucaţi şi nici să rîdeţi cum se cuvine! Nu stăm noi toţi mereu în faţa unor mese de joc şi-amuzament?

Iar dacă marea lovitură aţi ratat-o, oare sunteţi şi voi nişte rataţi? Iar dacă înşivă voi v-aţi ratat, e oare omul pentru-aceasta — un ratat? Iar dacă omul e ratat, ei bine: înainte! înainte! —

15

Cu cît ceva e mai de preţ, cu-atît e mai greu de obţinut. Voi, oameni superiori, ce vă aflaţi aici, nu sunteţi toţi — nişte rataţi?

Fiţi voioşi, ce-are-a face! Mai sunt atîtea lucruri cu putinţă! Deprindeţi-vă să rîdeţi de voi înşivă, aşa cum trebuie să rîdeţi!

Ce-i de mirare că v-aţi ratat deplin sau că sunteţi semirataţi, voi, sfărîmaţilor-pe-jumătate! Nu se agită, nu zvîcneşte-n voi — chiar *viitorul* omului?

Tot ce are omul mai adînc, mai depărtat şi mai înalt pînă la stele, vigoarea lui fără pereche: nu spumegă acestea toate una-mpotriva alteia în oala voastră?

Ce-i de mirare că plesnesc atîtea oale! Deprindeţi-vă să rîdeţi de voi înşivă, aşa cum trebuie să rîdeţi! Voi, oameni superiori, mai sunt atîtea lucruri cu putinţă!

Şi-ntr-adevăr, atît de multe-au reuşit! Cît de bogat este pămîntul în mii de lucruri mici şi bune şi desăvîrşite, odrasle ale reuşitelor!

Înconjuraţi-vă de mii de lucruri mici şi bune şi desăvîrşite, oameni superiori! Vă vindecă, cînd dau în pîrgă, sufletul. Desăvîrşitu-i dascălul speranţei.

16

Oare ce-a fost pe lume pînă-acuma păcatul cel mai mare? Oare n-a fost cuvîntul celui ce zicea: „Vai celor care rîd aici!"

Chiar nu găsise el pe lume nici un motiv să rîdă? Înseamnă că nu căutase bine. Chiar şi-un copil ar fi găsit destule motive.

Acela nu iubea-ndeajuns: altfel ne-ar fi iubit chiar şi pe noi, cei care rîdem! El însă ne-a batjocorit şi ne-a urît, şi ne-a promis doar lacrimi şi scrîşnirea dinţilor.

Se cade oare să blestemi ce nu iubeşti? — Nu mi se pare de bun gust aceasta. El însă a făcut aşa, neînduplecatul. El se trăgea din gloată.

El însuşi nu iubea-ndeajuns — altfel nu s-ar fi mîniat că nu este iubit de-ajuns. Iubirea mea nu-i flămîndă de iubire: ea vrea mai mult.

Feriţi-vă de toţi aceşti neînduplecaţi! Ei sunt o biată spiţă cam bolnavă, spiţă de gloată, care se uită doar chiorîş la viaţă, care privesc cu ciudă-acest pămînt.

Feriţi-vă de toţi aceşti intransigenţi! Ei calcă greu, au inimi apăsate — ei nu ştiu să danseze. Cum să le fie uşor lor pămîntul?

17

Tot ce e bun şi-atinge ţelul încovoiat. Îşi încovoaie ca pisicile spinarea, începe-a toarce văzîndu-şi fericirea-apropiată — tot ce e bun ştie să rîdă.

Pasul arată dacă mergi sau nu pe drumul *tău*: uitaţi-vă la mine cum păşesc! Dar cine se apropie de ţel dansează.

Într-adevăr, eu nu sunt ca un stîlp, nu stau acolo ţeapăn, încremenit şi tîmp ca o coloană; îmi place să merg repede.

Şi chiar dacă pe lume mai sunt şi smîrcuri şi tristeţe groasă, cel care are glezna sprintenă aleargă peste mîluri şi dansează ca pe gheaţa netedă.

Sus inimile, fraţi ai mei, mai sus! Mai sus! Dar nu uitaţi picioarele! Săltaţi-le, voi — ageri dansatori, sau şi mai bine: aşezaţi-vă în creştet!

18

Coroana celor care rîd, această cunună din crengi de trandafir, eu însumi m-am încoronat cu ea, eu însumi am decis că rîsul meu e sfînt. Căci n-am găsit pe nimeni altul destul de tare pentru-aceasta.

Eu, Zarathustra, dansatorul! Eu, Zarathustra cel uşor! cel care dă din aripi, gata pentru zbor, în rînd cu toate păsările, mereu dispus şi ager, ferice în uşurătatea sa.

Profetul Zarathustra, profetul care rîde, niciînd intransigent şi nici nerăbdător, cel ce iubeşte săriturile: eu însumi m-am încoronat!

19

Sus inimile, fraţi ai mei, mai sus! Mai sus! Şi nu uitaţi picioarele! Săltaţi-le, voi — ageri dansatori, sau şi mai bine: aşezaţi-vă în creştet!

Există chiar şi-n fericire brute greoaie, există gleznе-mpiedicate din născare. Acestea ostenesc bizar, asemeni elefantului care-ar cerca să se aşeze-n creştet.

Mai bine să fii nebun de fericire decît să fii nebun de nenoroc, mai bine să dansezi greoi decît să şchiopătezi. Deci învăţaţi înţelepciunea mea: chiar lucrul cel mai rău are două părţi bune —

— chiar lucrul cel mai rău are picioare bune de dansat; deci învăţaţi voi înşivă, oameni superiori, cum să vă ţineţi pe picioare!

Daţi la o parte văicăreala şi toată-amărăciunea gloatei! Ce jalnici mi se par acuma aceşti bufoni ai gloatei! Însă prezentul aparţine gloatei.

20

Faceţi ca vîntul care se năpusteşte din peşterile muntelui: la propriul său fluier vrea să danseze, să crească-n freamăt mările şi să-i urmeze paşii-n salturi mari.

Cel care dă aripi asinilor, cel care mulge chiar leoaicele — lăudat să fie spiritul dezlănţuit, care ca uraganul măturǎ orice prezent şi orice gloate,

— duşmanul ciulinilor şi-al celor care taie firu-n patru şi-al tuturor frunzarelor şi buruienilor îngălbenite: lăudat să fie acest aprig uragan plăcut şi liber, care dansează peste smîrcuri şi amărăciuni ca peste pajişti,

— care urăşte ofticoşii gloatei şi toate creaturile amare şi greşite: lăudat să fie acest spirit al spiritelor libere, furtuna cea hohotitoare, cea care suflă pulbere în ochii tuturor morbulenţilor şi purulenţilor!

Voi, oameni superiori, necazul vostru cel mai greu este că nu ştiţi să dansaţi cum trebuie să se danseze — adică dincolo de voi! Dar ce contează că n-aţi reuşit!

O, cît de multe lucruri sunt cu putinţă încă! De-aceea *învăţaţi* să rîdeţi dincolo de voi înşivă! Sus inimile, ageri dansatori, mai sus! Mai sus! Şi nu uitaţi să rîdeţi sănătos!

Coroana celor care rîd, această cunună din crengi de trandafîr, — vouă, o! fraţi ai mei, am să v-o-arunc! Am declarat că rîsul este sfînt; voi, oameni superiori, hai! *învăţaţi* să rîdeţi!

CÎNTECUL TRISTEŢII

1

În timp ce pronunţase-aceste vorbe, Zarathustra stătea în pragul peşterii sale; dar după ultimele lui cuvinte, el se sustrase oaspeţilor săi, plecînd afară pentru scurtă vreme.

„O, voi, miresme pure, ce mă-nconjuraţi", strigă, „o! fericită pace-a-mprejurimii! Dar nu-mi văd animalele! Veniţi, veniţi, tu — vulture! tu-şarpe!

Spuneţi-mi totuşi, animalelor: aceşti oameni superiori, aşa cum sunt, nu vi se pare că n-au miros tocmai plăcut? O, voi, miresme pure, ce mă-nconjuraţi! Abia acuma ştiu şi simt, dragi animale, cît vă iubesc."

Şi Zarathustra zise înc-o dată: „cît vă iubesc, dragi animale!" Iar vulturul şi şarpele, cînd auziră-aceste vorbe, se ghemuiră lîngă el, privindu-l cu atenţie. În felu-acesta, reuniţi toţi trei, tăceau, sorbind şi-adulmecînd aerul proaspăt. Căci aerul era aici mai bun decît în jurul oamenilor superiori.

2

Abia îşi părăsise Zarathustra peştera, că vrăjitorul cel bătrîn se ridică, privi viclean în jurul lui şi zise: „I-afară!

Şi iată, deja simt, oameni superiori — îngăduiţi-mi acest nume de laudă şi măgulire, ca şi lui — eu simt atingerea acelui spirit rău ce mă domină, al amăgirii şi magiei, a demonului meu plin de tristeţe,

— acela care-i e lui Zarathustra pe drept temei potrivnic: iertaţi-l. Acum el *vrea* să se producă-n faţa voastră, el crede că e tocmai ora *lui*; degeaba lupt cu spiritul acesta rău.

Pe voi, pe toţi, oricîte nume onorabile v-aţi da — fie că vă numiţi «spirite libere», sau «autentice», sau «penitenţi ai spiritului», sau «cei descătuşaţi», sau «plini de dor»,

— pe voi, pe toţi, care ca mine suferiţi de *marele dezgust*, al căror vechi Dumnezeu e mort, şi-al căror nou Dumnezeu încă n-a apărut în scutece şi leagăn — pe voi, pe toţi, diavolul-vrăjitor, spiritul meu cel rău, da — vă iubeşte.

Eu vă cunosc, oameni superiori, ca şi pe el — cunosc şi monstru-acesta, pe care fără voia mea-l iubesc, pe Zarathustra: el mi-a părut adeseori că poartă o mască de sfînt frumoasă,

— un nou şi straniu travesti, în care spiritului meu cel rău, diavolul cel trist, îi place să se-nfăşoare — eu îl iubesc pe Zarathustra tocmai din cauza acestui spirit rău al meu, adeseori socot astfel.

Dar iată că spiritu-acesta al tristeţii îmi dă tîrcoale, mă domină acest demon al înserării: şi-ntr-adevăr, oameni superiori, ceea ce pofteşte el —

— deschideţi bine ochii! — ceea ce el pofteşte este să vi se-arate *gol*, ori ca bărbat, ori ca femeie, încă nu ştiu; însă el vine, mă domină, vai! fiţi atenţi cu toţii!

Se stinge zarva zilei, se înserează pentru orice lucru, chiar pentru cele bune; acuma ascultaţi doar şi priviţi, oameni superiori, ce fel de diavol e — bărbat? femeie? — spiritu-acesta al tristeţii de amurg!"

Aşa grăit-a bătrînul vrăjitor, privind cu şiretenie în jur şi-apoi întinse mîna după harfă.

3

În zarea ce se adumbreşte,
Cînd mîngîierea stropilor de rouă

Coboară pe pămînt,
Nedesluşită şi neauzită
Căci gingaşe sandale poartă
Această rouă ca orice blajină bunătate —
Îţi aminteşti, îţi aminteşti tu, inimă-nfocată,
Ce sete îţi era atunci,
De lacrimile cerului şi picăturile de rouă
Cît de pîrjolită şi de dornică erai,
Cînd pe veştejite căi de iarbă
Ochii cei răi ai soarelui de-amurg
Te urmăreau pe sub copaci întunecaţi,
Ochii-orbitori, de jar, ai soarelui răuvoitor?

„Tu — peţitor al *Adevărului*? Tu?" — aşa rîdeau de tine —
„Nu, nicidecum! numai poet!
Un animal de pradă, viclean, ce umblă pe furiş,
Ce trebuie să mintă,
Ce trebuie să mintă conştient şi voluntar:
Lacom de pradă,
Sub masca lui vărgată,
El sie însuşi mască
Şi sie însuşi pradă —
El — peţitor al Adevărului?
Nu, nicidecum! Numai nebun! Numai poet!
Numai vorbind împestriţat,
Răcnind pestriţ sub masca-i de nebun,
Călcînd în fugă punţi de vorbe-nşelătoare,
Pe curcubeie colorate,
Între ceruri false
Şi pămînturi false,
Tot dînd tîrcoale şi planînd la întîmplare —
Numai nebun! *Numai* poet!

El — peţitor al Adevărului?
Nici calm, decis, neted şi rece
Ca o icoană,
Ca o statuie-a unui zeu,
Nici înălţat în faţa templelor,
Ca paznic unui prag zeiesc:
Nu! duşmănos unor atare statui ale-Adevărului,
Mult mai acasă în pustiu ca-n faţa templelor,

Capricios ca o pisică,
Sărind pe-orice fereastră
Zvîrr! la întîmplare,
Adulmecînd păduri virgine,
Şi-amuşinînd, răpit de pofte şi de patimi,
Să se strecoare cu-alte fiare
Cu blănі vărgate prin păduri virgine,
Neruşinat de sănătos, vărgat, frumos,
Cu nara fremătînd
De fericirea de-a batjocori, setos de sînge, infernal,
Prădînd, şi furişîndu-se, şi stînd la pîndă —

Sau ca un vultur care multă vreme,
Mult timp, priveşte ţintă în abis,
În *propriul său* abis:
O, cît de-adînc sub el,
Tot mai adînc,
Mereu în inima adîncului rotindu-se! —
Apoi, deodată, glonţ.
Căzînd din zbor,
Înşfacă mieii,
Brusc prăbuşindu-se, lihnit,
Şi tare pofticios de miei,
Duşman de moarte-al celor cu suflete de miel,
Duşman cumplit a tot ce îi apare
În formă, cu priviri şi cu cîrlionţi de miel,

Aşa,
Asemeni vulturului şi panterei sunt
Dorinţele poeţilor,
Dorinţele sub mii de măşti ascunse *ale tale*,
Nebunule! Poetule!

Căci tu, cînd vezi un om,
Pe Dumnezeu ca oaie —
Să sfîşii Dumnezeul cel ascuns în om
Ca pe o oaie-ascunsă-n om,
Şi sfîşiindu-l *să rîzi* —

Aceasta, aceasta, este fericirea ta!
O fericire de vultur şi panteră!

O fericire de poet şi de nebun!" —

În zarea ce se adumbreşte,
Cînd luna ca o seceră
Verzuie prin roşeţi de purpură
Invidioasă se strecoară:
Duşman al zilei,
Secerînd cu fiecare pas
În taină hamacele de trandafiri
Pînă ce pier, adînc în noapte, palide, dispar —

Aşa eu însumi am căzut cîndva
Din nebunia Adevărului,
De dorul meu după lumina zilei,
Bolnav de zi, bolnav de raze,
Căzînd adînc, spre seară-n întuneric:
De-un *singur* Adevăr
Înceţoşat şi mistuit:
— Îţi aminteşti, îţi aminteşti, tu, inimă-nfocată,
Ce însetată erai? —
Să fiu gonit
Din orice Adevăr,
Numai nebun!
Numai poet!

DESPRE ŞTIINŢĂ

Aşa cîntă la harfă vrăjitorul; şi toţi ceilalţi ca nişte păsări se lăsară prinşi pe nesimţite în plasa vicleneî, melancolicei plăceri. Doar spiritul cel scrupulos nu se lăsă răpit: el smulse iute harfa vrăjitorului strigînd: „Aer! Vreau aer proaspăt! Să intre Zarathustra! Tu, vrăjitor bătrîn şi rău, strici aerul din peşteră, făcîndu-l înăbuşitor!

Perfidule şi rafinatule, tu ne corupi stîrnind în noi pofte şi tulburări necunoscute. Vai nouă, dacă cineva ca tine ajunge să ne-nveţe care-i esenţa adevărului!

Vai tuturor spiritelor libere, care nu se feresc de-*asemenea* amăgitori ca tine! S-a terminat cu libertatea lor: tu îi înveţi şi-ademeneşti din nou în temniţă,

— tu, demon melancolic şi bătrîn, tu cînţi ca la un fluier fermecat, tu eşti întocmai ca aceia care tot lăudînd neprihănirea atrag încet pe oameni spre desfrîu!"

Aşa grăit-a spiritul cel scrupulos; însă bătrînul vrăjitor privind în jurul său îşi savura victoria şi înghiţea de-aceea mai uşor necazul ce i se făcea. „Taci", zise el aproape-n şoaptă, „un cîntec bun are ecou asemeni; iar după cîntecele bune se cade să păstrezi tăcere lungă.

Aşa fac toţi aceşti oameni superiori. Dar tu, tu prea puţin ai înţeles din cîntul meu! Tu n-ai deloc simţul vrăjitoriei."

„Mă lauzi", îi ripostă spiritul scrupulos, „dacă mă deosebeşti de tine, nu-i aşa! Dar voi, ceilalţi — ce văd eu oare? Staţi toţi tăcuţi, cu ochi libidinoşi.

Voi, suflete libere, unde vă e libertatea? Sunteţi — sau mi se pare — ca aceia care, privind prea multă vreme cum dansează fete desfrînate, îşi simt chiar sufletele lor dansînd!

În voi, oamenii superiori, se află — mult mai mult ca-n mine — ceea ce vrăjitorul însuşi a numit duh rău al imposturii şi înşelăciunii: — probabil suntem foarte diferiţi.

Într-adevăr, noi împreună am vorbit şi-am cugetat de-ajuns, 'nainte ca Zarathustra să se-ntoarcă-n peşteră, ca să nu ştiu prea bine: de fapt, noi *suntem* diferiţi.

Noi *căutăm* aici pe culme lucruri diferite. Eu caut cît mai multă *certitudine*, de-aceea am venit la Zarathustra. Căci el e turnul şi voinţa cea mai tare —

— astăzi, cînd toate se clatină şi cînd întreg pămîntul tremură. Voi însă, după ochii pe care-i faceţi, cred că-aţi venit să căutaţi *mai multă incertitudine*,

— mai mulţi fiori, mai mult pericol, mai mult cutremur de pămînt. Dar voi, scuzaţi-mi îngîmfarea, oameni superiori,

— voi jinduiţi, pe cît se pare, după viaţa cea mai josnică şi mai periculoasă, aceea care-mi face cea mai

multă spaimă, după viaţa fiarelor sălbatice, din codri, peşteri, din munţi prăpăstioşi şi rîpi întortocheate.

Şi nu vă place călăuza care vă *scapă* de primejdie, ci ademenitorul care vă-abate de pe drumul drept. Însă, deşi asemenea dorinţe vă bîntuie *cu-adevărat*, eu totuşi *nu le cred* posibile.

Căci spaima este sentimentul fundamental şi moştenit al omului; spaima explică toate, păcatele ca şi virtuţile ereditare. Din spaimă creşte şi virtutea *mea*, al cărei nume e ştiinţă.

Spaima în faţa fiarelor sălbatice — pe care omul a deprins-o de-a lungul vremurilor, inclusiv în faţa fiarei din sine care-l înspăimîntă — pe-aceea Zarathustra o numeşte „fiara lăuntrică".

Această spaimă veche şi durabilă, care s-a rafinat pînă la urmă, şi-a devenit spirituală, religioasă — azi, mi se pare, poartă numele — *Ştiinţă*."

Aşa grăit-a spiritul cel scrupulos; dar Zarathustra, care tocmai intra în peşteră şi auzise sau ghicise cele din urmă vorbe ale lui, îi aruncă acestuia un pumn de trandafiri şi rise de aceste „adevăruri". „Adică cum!" strigă el, „oare ce-mi este dat să-aud? Într-adevăr, mă bate gîndul că unul dintre noi doi este nebun: iar «adevărul tău» am să ţi-l răsucesc pînă ce ţi-l răstorn de tot.

Spaima de fapt — este excepţia noastră. Însă curajul, spiritul de aventură şi gustul pentru tot ce e nesigur, de ne-ndrăznit — *curajul* mi se pare că acoperă întreaga preistorie umană.

Gelos pe cele mai cumplite şi mai sălbatice fiare, omul le-a şi furat toate virtuţile: în felu-acesta devenit-a — om.

Acest curaj, pînă la urmă rafinat, spiritual şi religios, curajul omului cu-aripi de vultur şi-nţelepciune de şarpe, *acesta*, mi se pare, se numeşte astăzi — "

„Zarathustra!" strigară toţi care stăteau acolo împreună ca într-un *singur* glas, rîzînd în hohote, încît norul cel greu care-i umbrise dispăru. Chiar vrăjitorul rise,

zicînd cu multă prevedere: „Ei da! Iată-mă acum scăpat de spiritul meu rău!

Dar nu v-am prevenit eu însumi, spunîndu-vă că e un impostor, un spirit mincinos şi-amăgitor?

Şi mai ales cînd se arată gol. De ce pot *eu* în faţa perfidiei lui? *Eu* l-am făcut pe el şi lumea-ntreagă?

Ei bine! Hai să ne înţelegem iar, ca nişte oameni cumsecade! Degeaba se tot uită Zarathustra atîta de urît la mine — uitaţi-l, cît este de furios —:

— înainte de căderea nopţii mă va iubi din nou şi mă va lăuda, el nu poate să stea prea multă vreme, fără să facă-asemenea prostii.

El — îşi iubeşte duşmanii: e arta-n care se pricepe mai bine ca oricare altul. Dar se răzbună pentru-aceasta — pe prietenii!"

Aşa grăit-a bătrînul vrăjitor, iar oamenii superiori i-au dat dreptate: încît şi Zarathustra le strînse mîinile, cu răutate şi iubire, prietenilor săi, pe rînd la fiecare — asemeni unuia care spre-a îndrepta un lucru îşi cerea iertare. Dar cînd ajunse iar în faţa ieşirii din peşteră, iată că-l încercă din nou dorinţa să iasă să respire aer curat şi să-şi revadă animalele — şi era gata să se furişeze-afară.

LA FIICELE PUSTIULUI

1

„Stai, nu ieşi!" îi zise-atuncea călătorul ce se numise pe sine umbra lui Zarathustra, „rămîi cu noi — căci altfel vechea noastră mîhnire are să ne-apuce iarăşi.

De cînd bătrînul nostru vrăjitor ne-a desfătat cu ce avea mai josnic, iată că bunul, cuviosul papă înoată-n lacrimi, cu totul avîntat din nou pe marea melancoliei.

Regii de-acolo încă se mai stăpînesc: *ei* sunt aceia care fără-ndoială au înţeles mai bine lecţia de astăzi!

Dar dacă n-ar avea alături nici un martor, eu pun pariu că i-ar cuprinde şi pe ei vicleanul joc din nou —

— jocul viclean al norilor care se tîrîie, al umedelor întristări, al cerurilor sumbre, al sorilor acoperiţi, al vînturilor care urlă toamna —

— jocul viclean al urletelor şi strigătelor noastre de durere: rămîi cu noi, o! Zarathustra! E multă mizerie secretă-aici, care ar vrea să se exprime, multă-nserare şi mulţi nori, mult aer înăbuşitor!

Tu ne-ai dat hrană bună şi-nvăţături solide: nu-ngădui ca, după cină, să ne-asalteze iarăşi molatici demoni muiereşti!

Eşti singurul ce-aduci în jurul tău un aer limpede şi care dă putere! Găsit-am oare eu vreodată pe pămînt aer atît de sănătos ca-n peştera aceasta?

Şi totuşi multe ţări am colindat şi fel de fel de aer am tras pe nări şi-am preţuit: dar lîngă tine, crede-mă, cunosc plăcerea cea mai mare!

De-aceea, îngăduie de-aceea unei bătrîne amintiri! Îngăduie-mi o veche cîntare de ospăţ, pe care-odinioară am compus-o la fîntîna pustiului —

— la care era, într-adevăr, un aer la fel de bun şi limpede, oriental; acolo m-am simţit eu mai departe de-această bătrînă Europă înnorată, atît de melancolică şi umedă!

Pe vremea aceea îmi plăceau fîntînile Orientului şi ceru-acela de azur, pe care nici un nor şi nici un cuget nu-l umbreau.

Voi n-o să credeţi cu cîtă cuviinţă stăteau ele, de-ndată ce nu mai dansau — tăcînd, şi fără nici un gînd, ca tot atîtea mici secrete, ca tot atîtea enigme-nghirlandate, ca tot atîtea nuci de la desert —

— într-adevăr străine, colorate, dar neumbrite: enigme ce se lasă dezlegate: de dragu-acestor fete am compus atunci un psalm de după cină."

Aşa grăit-a călătorul sau umbra; şi mai-nainte ca cineva să-i dea răspuns, luase din mîna vrăjitorului bătrîn harfa şi, cu picioarele încrucişate, el aruncă-mprejuru-i o privire senină şi-nţeleaptă; cu nările însă sorbea încet şi-ntrebător aerul grotei, ca unul ca-

re-ntr-un ţinut străin adulmecă un aer nou şi proaspăt. Apoi, scoţînd un fel de strigăt, începu să cînte.

2

Pustiul creşte: vai celui ce-ascunde-n sine pustiuri!
Aha! Solemn!
Într-adevăr solemn!
Un vrednic început!
O, africanic de solemn!
Demn de-un leu
Sau de-o maimuţă urlătoare moralistă —
— care nu-i însă pentru voi,
Voi, prietene multpreaiubite,
La glezna cărora
Îi este dat întîia oară
Unui european
Să se aşeze sub palmieri. Sela.

Într-adevăr minunăţie!
Iată-mă-acuma aşezat
În pragul pustiului şi totuşi
Din nou atîta de departe de pustiu,
Pustiit chiar şi-n nimic:
Adică înghiţit
De-această mică oază —
— cum tocmai îşi căsca
Iubitul bot,
Cel mai înmiresmat din toate boturile:
Căzui în el,
Adînc, încet — aici la voi,
Prietene multpreaiubite! Sela.

Salut, salut această balenă,
Care-şi primi atît de bucuroasă
Oaspetele! — înţelegeţi
Savanta mea aluzie?
Salutare pîntecelui ei,
De-a fost o oază
Tot atîta de plăcută ca
Aceasta: fapt de care însă mă-ndoiesc,

— căci vin din Europa,
Ea, care este mai bănuitoare
Decît toate nevestele bătrîne.
Ajute-o Domnul să se schimbe!
Amin!

Acuma stau aici
În oaza-aceasta minusculă,
Ca o curmală
Brună, înzaharată, plesnind de aur, lacom
De gura rotunjită-a unei fete,
Mai mult însă de dinţi de fată
Reci, albi ca neaua şi-ascuţiţi,
Dinţi muşcători, la care-ntr-adevăr tînjesc
Din inimă toate curmalele fierbinţi. Sela.

Asemeni amintitelor
Fructe din Sud şi prea asemeni
Lor, zac aici, înconjurat
De zboruri mici de gîze,
Adulmecat şi prins în joc,
Şi de asemenea, de şi mai mici,
Mai nebuneşti, mai vinovate
Dorinţi şi toane plin —
Asediat de voi,
Voi mute, visătoare
Fete-pisici,
Dudu şi Suleika,
— şi *însfinxat*, spre-a îndopa un *singur*
cuvînt cu sumedenie de simţiri:
(Să-mi ierte Domnul
Acest păcat în contra limbii!)
— deci şed aici, în aerul cel mai plăcut,
Un aer ca de paradis într-adevăr,
Un aer limpede, uşor, cu dungi de aur,
Atare aer doar pe vremuri
Se pogora din lună —
Din întîmplare
Sau datorită cutezanţei?
Cum povestesc poeţii de-altădată.
Dar eu, bănuitor, am totuşi

O bănuială, căci vin din
Europa,
Ea care este mai bănuitoare
Decît toate nevestele bătrîne.
Ajute-o Domnul să se schimbe!
Amin!

Sorbind acest văzduh desfătător,
Cu nările umflate precum cupe,
Fără amintiri şi fără viitor,
Stau aici, voi,
Prietene multpreaiubite,
Uitîndu-mă la palmierul
Care, asemeni unei dansatoare,
Se-nclină, se-nmlădie, se leagănă din şolduri,
— îţi vine-a face ca el, privindu-l mult!
Asemeni unei dansatoare, care, îmi vine-a crede,
A stat prea mult, primejdios de mult,
Mereu, mereu numai *într-un* picior?
— pînă-a ajuns, îmi vine-a crede,
Să uite de celălalt picior?
Zadarnic cel puţin
Am căutat giuvaerul-geamăn
Dispărut
— adică celălalt picior —
În sfînta vecinătate
A preaiubitei, preagingaşei sale rochii
Din pene, puf de evantai, paiete.
Da, dacă voi, frumoase prietene,
Binevoiţi să-mi daţi crezare:
Ea l-a pierdut!
A dispărut!
Pe veci a dispărut
Piciorul celălalt
Păcat de celălalt picior atît de gingaş!
Ah, unde — putea să-l lase-n tristă părăsire?
Picior însingurat!
E poate pradă spaimei
În faţa unui leu cumplit
Zbîrlindu-şi coama lui de aur? Sau poate
E deja jos, e ronţăit —
Vai, vai! e ronţăit, ce jale! Sela.

O, nu mai plîngeţi
Voi, inimi slabe!
O, nu mai plîngeţi
Voi, inimi de curmale! Sîni de lapte!
Voi, pungi mărunte,
Inimi de dulce lemnişor!
Tu, palidă Dudu!
Suleika, fii bărbată! Curaj! Curaj!
— Sau poate
Ceva mai tare, vreun întăritor
Al inimii ar trebui aici?
Vreo maximă plină de mir?
Vreo-ncurajare mai solemnă? —

Ridică-te! Sus, demnitate!
Virtute demnă! Demnă de-un european!
Suflaţi, suflaţi din nou
Voi, foale-ale virtuţii!
Ha!
Rageţi înc-o dată!
Să rageţi ca un moralist!
Ca leul moralist
Ce rage-n faţa fiicelor pustiului!
— Căci răgetul virtuţii
Voi, preaiubite fete,
Este mai mult
Ca orice-ardoare de european, ca orice foame de european!
Şi iată-mă
European,
Nu pot fi altfel, Domnul să-mi ajute!
Amin!
Pustiul creşte: vai celui ce-ascunde-n sine pustiuri!

DEŞTEPTAREA

1

După cîntecul călătorului şi al umbrei, peştera se umplu deodată de zgomot şi de rîsete: şi cum toţi oas-

peţii adunaţi vorbeau deodată, şi chiar măgarul, prinzînd şi el curaj, nu sta tăcut, Zarathustra simţi un pic de silă şi batjocură faţă de oaspeţi: deşi o clipă veselia lor îl bucurase. Căci el o socotea un semn de vindecare. De-aceea, se duse-ncet afară ca să vorbească iar cu animalele.

„Ce s-a ales din suferinţa lor?" îşi zise el, şi se eliberă de o mică supărare — „la mine, parcă, ei s-au dezvăţat de suferinţă!

— chiar dacă, din păcate, nu şi de obiceiul de a ţipa." Şi Zarathustra îşi astupă urechile, căci tocmai I-A-ul măgarului se-amesteca ciudat cu larma veselă a oamenilor superiori.

„Se veselesc", îşi zise el din nou, „şi cine ştie? poate pe cheltuiala gazdei lor; dar, deşi eu i-am învăţat să rîdă, ei tot nu rîd cu rîsul *meu*.

Dar ce-are-a face ! Sunt oameni *bătrîni*: se vindecă în felul lor şi rîd în felul lor. Urechii mele i-a fost dat să-ndure lucruri şi mai rele, şi totuşi nu s-a iritat.

Această zi e o izbîndă: deja cedează, deja se duce *spiritul împovărării*, duşmanul meu de moarte! Ce bine va sfîrşi această zi, care-a-nceput atît de greu şi neprielnic!

Ea *vrea* să se încheie. Se lasă-amurgul: ca un cavaler agil, el călăreşte valurile mării! O, cum se leagănă el, fericitul, care se-ntoarce-acasă, în şeaua lui de purpură!

Se uită cerul limpede la el, şi lumea-şi află tihna în adînc. Voi, oameni stranii, care-aţi venit la mine, cu mine aici merită a se locui!"

Aşa grăit-a Zarathustra. Şi iarăşi răsunară strigătele şi rîsetele oamenilor superiori din peşteră: atunci el reîncepu:

„Da, au muşcat, momeala mea e bună: se risipeşte spiritul împovărării, duşmanul lor. Au şi-nvăţat să rîdă de ei înşişi: oare-aud bine?

Asupra lor acţionează hrana mea, învăţătura plină de seve şi vigoare. Într-adevăr, nu i-am hrănit doar cu legume apoase! Ci le-am dat hrană de războinici, hrană de-nvingători: o nouă vrere am trezit în ei.

Li s-au stîrnit în braţe şi picioare noi speranţe, inima lor s-a dilatat. Acuma ei găsesc cuvinte noi, sufletul lor va respira îndată cutezanţa.

Această hrană nu-i desigur pentru copii, nici pentru femeile languroase, fie bătrîne, fie tinere. Stomacurile acestora nu se vor lăsa convinse astfel: eu nu le sunt nici medic şi nici dascăl.

Îşi uită *scîrba* aceşti oameni superiori: cu-atît mai bine! acesta e triumful meu. Ei sunt în siguranţă pe domeniul meu, orice ruşine prostească dispare, aici ei se revarsă liberi.

Ei îşi revarsă inimile, plăcute ore vor trăi din nou, sărbătoresc din nou şi rumegă, sunt recunoscători.

Acesta mi se pare semnul cel mai bun: au învăţat recunoştinţa. Nu peste mult vor inventa noi sărbători, noi monumente ridica-vor în cinstea vechilor lor bucurii.

Ei sunt *convalescenţi*!" — Aşa grăit-a Zarathustra bucuros, vorbind cu sine însuşi, cu ochii duşi departe. Iar animalele lui, ghemuindu-se într-însul, îi respectau tăcerea şi fericirea.

2

Dar brusc auzul lui Zarathustra se sperie: căci peştera, ce pînă-atunci fusese plină de larmă şi de risete, deodată deveni tăcută ca un mormînt; iar nasul lui surprinse-un miros foarte înmiresmat. Un abur şi un fum ca de tămîie, parc-ar fi ars conuri de pin.

„Ce s-a-ntîmplat? Cu ce se-ocupă ei acolo?" se întrebă el, pornind uşor către intrare, spre a-i vedea pe oaspeţi fără a fi văzut. Însă minunea minunilor! ce-i fu sortit să vadă cu propriii săi ochi!

„Ei au redevenit cu toţi *cucernici*, se *roagă*, sunt nebuni!" murmură el minunîndu-se peste măsură. Şi-ntr-adevăr! Toţi aceşti oameni superiori — şi cei doi regi, şi papa în retragere, şi vrăjitorul rău, şi cerşetorul cel de bunăvoie, şi călătorul-umbră, profetul cel bătrîn, şi spiritul cel scrupulos, şi omul cel mai respingător — stăteau toţi în genunchi, parc-ar fi fost nişte copii sau nişte babe cuvioase, şi se-nchinau măgarului. Iar omul cel mai respingător chiar se pornise pe gîlgîieli şi sforăieli, parcă ceva inexprimabil voia să iasă din el; dar cînd articula cîteva vorbe, iată — era doar o litanie ploasă şi ciudată spre lauda măgarului cel adorat şi tămîiat. Litanie care suna aşa:

Amin! Slavă şi cinste, şi înţelepciune, şi recunoştinţă, şi glorie, şi putere acestui Dumnezeu al nostru, acum şi-n vecii vecilor!

— Şi iată că măgarul răgea I-A[1].

El duce greul nostru în spinare, el a luat înfăţişare de servitor, el este răbdător din fire, nu zice niciodată Nu; iar cel care-şi iubeşte zeul — acela-l pedepseşte.

— Şi iată că măgarul răgea I-A.

El n-are grai decît spre-a spune Da lumii pe care a creat-o; e felul său de a aduce slavă lumii sale. Viclenia îl îndeamnă să nu vorbească: de-aceea rareori n-are dreptate.

— Şi iată că măgarul răgea I-A.

Neobservat cutreieră el lumea. Culoarea trupului i-e cenuşie, în care îşi înfăşură virtutea. Iar dacă are spirit, îl ascunde. Dar toată lumea crede-n urechile lui mari.

— Şi iată că măgarul răgea I-A.

Cîtă ascunsă-nţelepciune stă în urechile lui lungi şi-n faptul că rosteşte-ntotdeauna doar Da şi niciodată Nu! Oare n-a făurit el lumea după chipul său, adică cît mai proastă cu putinţă?

---

1. Joc de cuvinte intraductibil: cuplul de vocale I-A corespunde în germană afirmaţiei *ja*. Este folosit de mai multe ori în text (*n.t.*).

— Şi iată că măgarul răgea I-A.

Tu mergi pe drumul drept sau strîmb; puţin îţi pasă că noi oamenii îl credem drept sau strîmb. Împărăţia ta e dincolo de bine şi de rău. Candoarea ta e că nu ştii ce e candoarea.

— Şi iată că măgarul răgea I-A.

Uite, tu nu alungi pe nimeni de la tine, nici pe cerşetori şi nici pe regi. Tu laşi copiii să vină la tine, iar cînd strengarii răi te amăgesc, tu le răspunzi atît de simplu I-A.

— Şi iată că măgarul răgea I-A.

Îţi plac smochinele crude şi măgăriţele şi nu dispreţuieşti mîncarea bună. Inima ta se-mprospătează cu-un ciuline, cînd ţi-e foame. Fapt care-arată-nţelepciune dumnezeiască.

— Şi iată că măgarul răgea I-A.

SĂRBĂTOAREA MĂGARULUI

1

Ajuns în punctu-acesta al litaniei, nemaifiind în stare să se stăpînească, Zarathustra strigă el însuşi I-A, mult mai puternic ca măgarul, ţişnind în mijlocul oaspeţilor săi înnebuniţi. „Dar ce vă-apucă, oameni buni?" strigă, în timp ce-i ridica de la pămînt pe cei ce i se prosternaseră-nainte. „Vai vouă, dacă un altul decît Zarathustra v-ar vedea:

Oricine vă va judeca, după această nouă credinţă-a voastră, drept cei mai înverşunaţi blasfematori, drept mai neghiobi ca toate babele!

Iar tu, bătrîne papă, cum poţi tu însuţi să te potriveşti cu-aceştia şi să adori în felu-acesta un măgar drept Dumnezeu?" —

„O, Zarathustra", răspunse papa, „iartă-mă; însă despre Dumnezeu eu ştiu cu mult mai multe decît tine. Şi nici nu-i cu putinţă altfel.

Mai bine să-l adori pe Dumnezeu în forma-aceasta decît să i te-nchini fără a-i da o formă! Gîndeşte-te la maxima aceasta, prieten nobil, şi repede ai să ghiceşti cîtă înţelepciune se ascunde-n ea.

Cel care a zis că «Dumnezeu e spirit» — acela pînă astăzi a făcut pe lume cei mai mulţi paşi, cele mai multe salturi spre necredinţă. Un astfel de cuvînt nu e uşor de îndreptat pe lume!

Bătrîna-mi inimă se bucură şi ţopăie că încă mai e ceva pe pămînt la care să se-nchine. O, Zarathustra, iartă-i acestei inimi bătrîne şi cucernice de papă!"

„Şi tu", zise Zarathustra călătorului şi umbrei, „tu te făleşti crezîndu-te un spirit liber? Şi te dedai aici idolatriei, maimuţărind pe popi?

Într-adevăr, te porţi aici mai rău decît la fetele acelea oacheşe şi stricate, tu mizerabil neofit ce eşti!"

„Destul de mizerabil", răspunse călătorul şi umbra. „Tu ai dreptate: dar ce pot să fac? Bătrînul Dumnezeu trăieşte iarăşi, orice-ai susţine tu.

Omul cel mai respingător este de vină: el este-acela ce l-a deşteptat. Degeaba zice că l-ar fi omorît odinioară: cînd este vorba de zei, *moartea* e numai o prejudecată."

„Şi tu", se-ntoarse Zarathustra spre vrăjitorul cel bătrîn şi rău „tu ce-ai făcut? Cine mai poate-avea, în vremile acestea de libertate, încredere în tine, dacă şi *tu* ajungi să crezi aceste măgării divine?

Prostie mare-a fost tot ce-ai făcut: cum ai putut, deşteptule, să faci asemenea prostie?"

„O, Zarathustra", răspunse vicleanul vrăjitor, „tu ai dreptate, a fost doar o prostie — mi-a fost destul de greu s-o fac."

„Şi mai ales tu", zise Zarathustra spiritului cel scrupulos, „hai — cumpăneşte, trage-te de nas! Nu-ţi contrazic toate acestea conştiinţa? Spiritul tău nu este mult prea pur, pentru atare rugăciuni şi pentru-această amăgire de bigoţi?"

„Există-aici ceva", răspunse spiritul cel scrupulos, trăgîndu-se de nas, „există ceva-n spectacolul acesta ce-mi bucură teribil conştiinţa.

Poate că nu s-ar cuveni să cred în Dumnezeu: dar este sigur că Dumnezeu în forma-aceasta mi se pare cu mult mai vrednic de crezut.

Cei credincioşi mărturisesc că Dumnezeu e veşnic: or, cînd ai atîta timp la îndemînă, nu te grăbeşti. Mergînd pe cît e cu putinţă de-ncet şi de prosteşte, unul ca el poate ajunge foarte departe.

Iar cine are spirit mult — acela poate să se-ndrăgostească nebuneşte de-atîta nebunie şi prostie. Gîndeşte-te la tine însuţi, Zarathustra!

Tu însuţi ai putea, într-adevăr, din prisosinţă şi înţelepciune, să te transformi într-un măgar.

Desăvîrşitul înţelept oare nu umblă bucuros pe căile cele mai strîmbe? E-o evidenţă, Zarathustra — chiar *propria ta* evidenţă!"

„Şi tu, în fine", zise Zarathustra spre omul cel mai respingător, care stătea îngenuncheat, cu braţele întinse spre măgar (şi oferindu-i vin să bea). Spune, indescriptibilule, ce ai făcut aici?

Îmi pari cam transformat, ochii-ţi lucesc, mantaua sublimului îţi înfăşoară urîţenia: *ce* ai făcut?

E-adevărat ce spun aceştia, că tu l-ai reînviat? Şi pentru ce? Oare n-a fost el pe dreptate ucis şi lichidat?

Tu însuţi pari un înviat din morţi: ce ai făcut? De ce ai revenit la ce ai fost? De ce te-ai convertit? Vorbeşte, indescriptibilule!"

„O, Zarathustra", răspunse omul cel mai respingător, „eşti un pungaş!

Dacă *acesta* trăieşte, a înviat sau este mort de-a binelea — care din noi ştie oare cel mai bine? Te-ntreb pe tine.

Un lucru însă ştiu; chiar tu m-ai învăţat odinioară: O, Zarathustra, cel care ţine să ucidă de-a binelea — acela *rîde*.

«Căci nu mînia, rîsul — e cel care ucide» — aşa vorbeai odinioară. O, Zarathustra, vicleanule, tu — ucigaş fără mînie, tu — sînt primejdios — eşti un pungaş!"

2

Atunci însă se întîmplă că Zarathustra, surprins de-atîtea răspunsuri ştrengăreşti, porni grăbit către ieşirea din peşteră şi, întorcîndu-se spre oaspeţi, le strigă cu glas de tunet:

„Nebuni şi şarlatani ce-mi sunteţi, farsorilor! Degeaba vă prefaceţi, ascunzîndu-vă de mine!

Ce tare se mai agita inima voastră de bucurie şi de răutate, simţindu-vă-n sfîrşit din nou asemeni copiilor, adică plini de pietate —

— putînd să faceţi în sfîrşit din nou ce fac copiii, adică să vă rugaţi, cu mîinile împreunate şi zicînd: «O! Doamne sfinte!»

Ieşiţi acuma însă din *această* odaie a copiilor, din propria mea peşteră, în care astăzi atîtea copilării s-au petrecut. Hai, răcoriţi-vă afară îndrăzneala copilărească în tărăboiul inimii!

E-adevărat că dacă nu veţi deveni asemenea copiilor, nu veţi intra-n împărăţia cerurilor. (Şi Zarathustra arăta cu mîna-n sus.)

Dar noi, noi nu dorim deloc împărăţia cerurilor: noi am redevenit acuma oameni — *noi vrem împărăţia pămîntului.*"

3

Şi Zarathustra luă cuvîntul înc-o dată. „Voi, noii fraţi ai mei", le zise el, „ciudaţilor, oameni superiori, tare-mi plăceţi acuma

— de cînd vă regăsirăţi veselia! Într-adevăr, aţi înflorit cu toţii: şi mi se pare că pentru flori care arată aşa ca voi s-ar cuveni *noi sărbători*,

— o mică-absurditate îndrăzneaţă, un fel de liturghie şi serbare a măgarului, un fel de bătrîn şi vesel Zarathustra ţicnit, un vînt vijelios, care să cînte luminos pe sufletele voastre.

Să nu uitaţi această noapte şi-această sărbătoare a măgarului, oameni superiori! *Aceasta* — la mine-aţi născocit-o, iar eu o iau ca o prielnică vestire — numai convalescenţii ştiu să născocească-aşa ceva! —

Iar cînd veţi celebra din nou această sărbătoare a măgarului, de dragul vostru faceţi-o, dar şi de dragul meu! Şi-n amintirea *mea*!"

Aşa grăit-a Zarathustra.

CÎNTECUL BEAT

1

În timpu-acesta ei ieşiseră pe rînd în noaptea proaspătă şi visătoare sub cerul liber; iar Zarathustra îl ţinea pe omul cel mai respingător de mînă, ca să-i arate lumea lui nocturnă şi luna-n plinul rotunjimii ei şi auriile cascade din preajma peşterii. Apoi, oprindu-se alături în tăcere, toţi oameni vîrstnici, dar cu inimile-nseninate şi-ndrăzneţe, se minunară împreună ce bine se simţeau ei pe pămînt; misterul nopţii însă le învălui din ce în ce mai mult simţirea. Şi Zarathustra se gîndi din nou în sine: „O! ce mult îmi plac aceşti oameni superiori!" — dar nu le zise nici o vorbă, respectînd tăcerea lor şi fericirea.—

Atunci însă se petrecu lucrul cel mai surprinzător din acea lungă şi surprinzătoare zi: Omul cel mai respingător porni din nou şi pentru cea din urmă oare să gîlgîie, să fornăie, iar cînd ajunse să vorbească, iată — curat şi răspicat, o întrebare ţîşni din gura lui, o întrebare limpede, profundă, sănătoasă, ce zgudui inima tuturora celor ce-o auziră.

„Voi toţi, prieteni dragi", zise omul cel mai respingător, „voi ce părere-aveţi? Din cauza acestei zile — *eu* sunt întîia oară mulţumit de-ntreaga mea viaţă.

Şi încă mărturisirea-aceasta nu-i de-ajuns. Viaţa merită a fi trăită pe pămînt: o simplă zi, o sărbătoare cu Zarathustra — mă învăţară să iubesc pămîntul.

«Oare *aceasta* — este viaţa?» voi zice morţii. «Ei bine! Atunci vreau încă una!»

Prieteni dragi, voi ce părere-aveţi? Nu vreţi să-i spuneţi ca şi mine morţii: Oare *aceasta* — este viaţa? Ei bine, din dragoste de Zarathustra! Vreau încă una!" —

Aşa grăit-a omul cel mai respingător, iar miezul nopţii nu era departe. Şi-atunci, ce credeţi că s-a întîmplat? Îndată ce aceşti oameni superiori îi auziră întrebarea, toţi dintr-o dată se simţiră transformaţi şi vindecaţi, simţind şi cui îi datorau aceasta: se repeziră-atunci spre Zarathustra, cinstindu-l, mulţumindu-i, mîngîindu-l şi sărutîndu-i mîinile — şi fiecare-n felul său: încît unii rîdeau, alţii plîngeau. Bătrînul vrăjitor însă dansa de încîntare; şi dacă, aşa cum cred unii povestitori, el era burduşit de dulce vin, fără-ndoială că era mai burduşit chiar de dulceaţa vieţii, uitînd de orice oboseală. Mai sunt şi alţii care povestesc că şi măgarul a dansat atunci: căci nu-n zadar l-a adăpat cu vin omul cel mai respingător. O fi aşa sau poate altfel: iar dacă-n seara-aceea măgarul n-a dansat de fapt, oricum s-au petrecut atunci minunăţii mai mari şi mai ciudate decît că un măgar dansează. Pe scurt, cum zice maxima lui Zarathustra: „ce are-a face!"

2

Dar Zarathustra, văzînd ce se întîmplă cu omul cel mai respingător, privea în jurul lui ca un om beat: privirile i se stinseseră, limba-ngăima ceva, picioarele i se muiaseră. Şi cine-ar fi putut ghici ce fel de gînduri îi fugeau prin cap? Era destul de evident că spiritul îl

părăsise şi zburase acum în depărtare, „pe şeaua-naltă dintre două mări, precum s-a scris,

— plutind între trecut şi viitor asemeni unui nor întunecat". Însă încet-încet, în timp ce oamenii superiori încă-l ţineau în braţe, îşi reveni puţin în sine iarăşi, ferindu-se cu mîinile de îmbulzeala adoratorilor neliniştiţi; dar nu le-a zis nimic. Deodată însă întoarse capul repede, părîndu-i-se că aude ceva: îşi puse degetul pe buze şi zise: *„Veniţi!"*

Şi-ndată totul se făcu în jur tăcere şi taină; din adîncimi urca încet un dangăt vag de clopot. Zarathustra îl asculta, la fel ca oamenii superiori; apoi din nou îşi puse degetul pe buze şi repetă: *„Veniţi! Veniţi! se-apropie de miezul nopţii!"* — iar vocea lui acum era schimbată. Dar el nu se mişca din loc; şi-atunci tăcerea şi taina se făcură şi mai grele şi ascultară toţi, chiar şi măgarul, şi animalele lui Zarathustra, adică vulturul şi şarpele, şi peştera lui Zarathustra, şi marea lună răcoroasă, şi noaptea însăşi. Dar Zarathustra pentru-a treia oară îşi duse degetul la buze zicînd:

„Veniţi! Veniţi! Veniţi! Acum haideţi să mergem! E ora: haideţi să pornim în noapte!"

3

Voi, oameni superiori, se-apropie miezul nopţii: aş vrea să vă spun ceva, dar la ureche, întocmai cum bătrînul clopot îmi spune mie la ureche —

— la fel de tainic, de teribil şi de sincer, precum îmi spune clopotul acesta de miezul nopţii, care-a trăit mai mult ca un om:

— şi care-a numărat bătăile de inimă îndurerate ale părinţilor voştri — vai! vai! ce-adînc suspină! cum rîde-n vis! bătrîna beznă-atît de-adîncă a miezului de noapte!

Tăceţi! Tăceţi! acuma se disting voci care nu se-aud în timpul zilei; acuma însă, în aerul acesta rece, cînd orice larmă a inimii s-a liniştit în voi —

— acum ele vorbesc şi se disting, acum se furişează în sufletele ce veghează noaptea: vai! vai! ce-adînc suspină! cum rîd în vis!

— o! n-auzi tu, ce tainic, ce teribil şi ce sincer îţi vorbeşte *ţie*, bătrîna beznă-atît de-adînc a miezului de noapte?

Ascultă, omule!

4

Vai mie! Timpul — unde a pierit? În ce fîntînă-adîncă am căzut? O, lumea doarme.

Vai! Vai! Ciinele urlă şi luna scînteiază. Aş prefera să mor, să mor, decît să vă înfăţişez ce gînduri mă bîntuie în acest miez de noapte.

Am şi murit. Totul s-a dus. Paingule, ce ţeşi tu-n jurul meu? Vrei sînge? Vai! Vai! Se lasă roua, iată — vine ora —

— ora în care voi dîrdîi şi tremura şi care-ntreabă, întreabă ne-ncetat: „Ah, cine va avea destul curaj?

— cine va fi stăpîn pe-ntreg pămîntul? Cine va zice: iată cum veţi curge voi, voi, fluvii mari şi mici!"

— se-apropie ora: ah! omule, tu — om superior, bagă de seamă! cuvîntu-acesta este destinat urechilor subtile, urechilor tale — *ce spune miezul nopţii grav?*

5

Mă simt răpit, sufletul meu dansează. Lucrare zilnică! Lucrare zilnică! Cine va fi stăpîn pe-ntreg pămîntul?

Luna e rece, vîntul a tăcut. Vai! Vai! Zburat-aţi voi destul de sus? Voi aţi dansat: dar un picior nu-i o aripă.

Voi, dansatori agili, acum orice plăcere este moartă: vinul e drojdie, cupele moi, mormintele se bîlbîie.

Zburat-aţi voi destul de sus: acum mormintele se bîlbîie: „Daţi drumul celor morţi! De ce-i atît de lungă noaptea? Nu suntem beţi de clar de lună?"

Voi, oameni superiori, eliberaţi mormintele, treziţi toate cadavrele! Vai! ce roade încă viermele? Ora se-apropie, se-apropie —

— se-aude clopotul vuind, inima scîrţîie, viermele roade încă, viermele inimii. Vai! Vai! *Universul e adînc!*

6

Tu, dulce liră! Dulce liră! îmi place zvonul tău, asemeni boului-de-baltă beat! — de unde, din care depărtări îmi vine zvonul, de prea departe, din eleşteiele iubirii!

Bătrîne clopot, dulce liră! Orice durere te străpunge-n inimă, durerea tatălui, durerea bunicilor, durerea străbunicilor, rostirea ta s-a pîrguit —

— s-a pîrguit asemeni unei după-amiezi de toamnă aurii, asemeni inimii mele de anahoret — acuma tu vorbeşti; s-a pîrguit chiar lumea, se aureşte strugurele —

— acum ar vrea să moară, de fericire vrea să moară. Voi, oameni superiori, simţiţi mireasma? Pluteşte tainic o mireasmă,

— un iz şi o mireasmă de eternitate, aroma unui vin de aur vechi al unei fericiri de-odinioară ca un parfum de trandafiri,

— o fericire beată a unei morţi la miezul nopţii şi care cîntă: Universul e adînc, *mult mai adînc decît ar crede o zi!*

7

Ah, lasă-mă! Ah, lasă-mă! Sunt prea pur pentru tine. Nu mă atinge! Nu se desăvîrşeşte lumea mea în clipa-aceasta?

Mi-e prea curată pielea pentru mîna ta. O, lasă-mă tu, — zi stupidă, proastă şi stîngace! Nu-i miezul nopţii mult mai luminos?

Cei mai neprihăniţi vor fi stăpînii pămîntului, cei ignoraţi, cei tari, ei — sufletele miezului de noapte, ce sunt mai limpezi şi mai adînci ca orice zi.

O, zi, tu bîjbîi încă după mine? Tu vrei să-mi pipăi fericirea? Mă crezi bogat şi singur, ca o comoară îngropată, ca o cămară cu aurării?

O, lume, tu mă vrei pe *mine?* Mă crezi profan? Sau mă crezi sacru? Mă crezi zeiesc? Tu — zi! Tu — lume! bădărane mai sunteţi!

— veniţi cu mîini mai iscusite, să înşfăcaţi o fericire mai adîncă sau o nefericire mai adîncă, să înşfăcaţi vreun zeu — dar nu pe mine:

— nefericirea mea, ca fericirea mea, sunt prea adînci, tu — zi ciudată, şi totuşi eu nu sunt un zeu, şi nici infernul vreunui zeu: *adînci sunt ale lui dureri.*

8

Durerea unui zeu e mai adîncă, tu — zi ciudată! Apucă deci durerea unui zeu, dar nu pe-a mea! Căci ce sunt eu? O dulce liră beată —

— o liră-a miezului de noapte, un clopot-bou-de-baltă, pe care nimeni nu îl înţelege, dar care *trebuie* să vorbească în faţa surzilor, ah! Oameni superiori! Căci nici voi nu mă înţelegeţi!

S-a dus! S-a dus! O, tinereţe! O, amiază! O, după-amiază! Acuma vin seara, noaptea, miezul nopţii — cîinele urlă, vîntul:

— nu este oare vîntul un cîine? El scheaună, el hămăie, el urlă. Vai! Vai! ce-adînc suspină! cum rîde, cum horcăie, cum gîfîie miezul de noapte!

Ce înţelept vorbeşte poetu-acesta beat! şi-a înecat în vin beţia? e hipertreaz? sau rumegă?

— îşi rumegă în vis durerea, bătrînul şi adîncul miez de noapte, dar şi mai mult plăcerea. Dacă durerea e adîncă, o! *plăcerea-i mai adîncă decît toate.*

9

Butuc de viel De ce mă lauzi? Eu te-am tăiat! Eu sunt prea crud, tu sîngerezi — ce-nseamnă lauda ta în faţa cruzimii mele bete?

„Tot ce a devenit desăvîrşit, ce-a dat în pîrgă — vrea să moară!" aşa zici tu. O, binecuvîntat fie cuţitul culegătorului! Dar tot ce încă nu e copt vrea să trăiască: vai!

Durerea zice: „Du-te! Piei, durere!" Dar toate cîte suferă vor să trăiască spre-a se coace şi-a şti ce-s bucuria şi dorinţa,

— dorinţa după ceea ce e mai departe, mai sus, mai limpede. „Eu vreau moştenitori", aşa vorbeşte tot ce suferă, „eu vreau copii, eu nu mă vreau *pe mine.*"

Dar plăcerea nu vrea moştenitori, şi nici copii — ea, plăcerea, se vrea pe sine însăşi, ea vrea eternitate, vrea reîntoarcere, le vrea pe toate identice-cu-sine-n-veci.

Durerea zice: „Frînge-te şi sîngerează, inimă! Umblă, piciorule! Aripă, zboară! Hai, înainte! Sus! Durere! „Ei bine, curaj, bătrînă inimă a mea: *Durerea zice: „piei".*

10

Voi, oameni superiori, voi ce părere-aveţi? Ce sunt eu — un profet? Un visător? Un beţivan? Tălmăcitor de vise? Sau clopot de la miezul nopţii?

Un strop de rouă? Un abur şi-o mireasmă de eternitate? Voi n-auziţi? Voi nu simţiţi că lumea mea tocmai acuma s-a desăvîrşit, că miezul nopţii este şi amiază.

Durerea este şi o plăcere, blestemul e şi-o binecuvîntare, iar noaptea e şi soare — plecaţi de-aici sau învăţaţi: un înţelept e şi-un nebun.

Aţi zis voi unei plăceri vreodată — Da? O, dragi prieteni, atunci aţi zis Da *oricărei* dureri. Căci toate lucrurile sunt încopciate, împletite, îndrăgostite,

— dorit-aţi voi cîndva ca *un acelaşi* lucru să fie înc-o dată, aţi zis cîndva: „Îmi placi, o! fericire! Clipă, întoarce-te!", atunci le-aţi vrut *pe toate* reîntoarse!

— pe toate revenind, pe toate veşnice, pe toate-ncopciate, împletite, îndrăgostite, o! în felu-acesta voi *aţi iubit* lumea —

— voi, înşivă-eterni, voi aţi iubit-o dintotdeauna şi-n eternitate: şi chiar durerii-i ziceţi: dispari, dar vino îndărăt! *Căci plăcerea vrea — eternitate!*

11

Orice plăcere vrea eternitatea oricărui lucru, vrea miere, drojdie, vrea ameţeala miezului de noapte, vrea morminte, vrea mîngîierea lacrimilor funerare, vrea aur-ia-mpurpurare-a serii —

— dar *ce* nu vrea o plăcere! e mai vorace, mai blîndă, mai înfometată, mai teribilă, mai tainică decît orice durere; căci ea se vrea *pe sine însăşi*, muşcă *din sine*, voinţa ciclurilor unelteşte-n ea —

— ea vrea iubire, ea vrea ură, ea este nespus de bogată, ea dăruie, ea risipeşte, ea roagă să i se primească darul, ea mulţumeşte celor ce-l acceptă, şi bucuros se lasă chiar să fie urîtă —

— atîta de bogată e plăcerea, că-i însetată de durere, de iad, de ură, de ocară, de schilodire şi de *lume* — de lumea pe care voi o ştiţi prea bine!

Voi, oameni superiori, ea este dornică de voi, de plăcerea neţărmurită, fericită — de chinurile voastre, o! rataţilor! Oricărei plăceri eterne îi este sete de rataţi.

Căci orice plăcere se vrea pe sine însăşi — de-aceea vrea şi suferinţă. O, fericire! O, durere! Frînge-te, ini-

mă! Voi, oameni superiori, reţineţi bine, oricare plăcere vrea eternitate.

Plăcerea vrea eternitate *oricărui* lucru, *ea vrea adîncă, grea eternitate.*

12

Mi-aţi învăţat acuma cîntecul? Aţi desluşit ce vrea să zică? Ei bine, curaj! Voi, oameni superiori, acum cîntaţi-mi fiecare pe rînd cîntarea!

Ascultă, omule firav,
Ce spune miezul nopţii grav?
„Dormeam, dormeam asemeni unui fînc —
Şi iată-o voce mă trezi:
O, universul e adînc,
E mai adînc decît ar crede o zi.
Adînci sunt ale lui dureri —
Dar bucuria-i mai adîncă decît toate:
Durerea zice: Piei!
Dar bucuria vrea eternitate!
— ea vrea adîncă, grea eternitate!"

SEMNUL

În dimineaţa următoare nopţii acesteia, Zarathustra sări în grabă din culcuşul său, se-ncinse şi ieşi afară din peşteră, înflăcărat şi viguros ca soarele din zori, ce se ridică de după munţii întunecaţi.

„Tu, astru mare", zise el, cum mai zisese şi-altădată, „tu — ochi adînc al fericirii, ce ar fi oare-ntreagă fericirea ta, de n-ai avea pe cine să luminezi!

Sau dacă ei ar sta în camerele lor, în timp ce tu te-ai şi trezit şi te apropii şi faci daruri şi le-mparţi: cum s-ar mai mînia atunci pudoarea ta atît de mîndră!

Ei bine, ei, oamenii superiori, ei încă dorm, dar iată — *eu* sunt treaz: *ei* nu sunt adevăraţii mei însoţitori! Eu nu pe ei i-am aşteptat aici în munţii mei.

Eu năzuiesc spre opera, spre ziua mea. Dar ei nu înţeleg ce arată semnele prevestitoare ale zilei mele, iar pasul meu nu-i semn de deşteptare pentru ei.

Ei încă dorm în peşteră, iar visul lor încă mai soarbe cîntarea mea cea beată. Însă urechea care să m-audă *pe mine* — urechea *cea ascultătoare* — le lipseşte."

Acestea îşi zicea în sine Zarathustra, în timp ce soarele se înălţa. Apoi îşi ridică privirea-ntrebătoare, căci auzea deasupra sa strigătul ascuţit al vulturului său. „Ei bine", zise el spre înălţime, „îmi place şi mă mulţumeşte că animalele mi s-au trezit, pentru că însumi m-am trezit.

Vulturul meu e treaz şi ca şi mine-adoră soarele. Cu gheare vultureşti se-agaţă de lumina proaspătă. Voi sunteţi cu adevărat animalele mele; vă iubesc.

Însă adevăraţii mei oameni încă-mi lipsesc!" —

Aşa grăit-a Zarathustra; dar se-ntîmplă atunci că fu îndată-nconjurat ca de un zvon de păsări fără număr care roiau şi filfîiau în jurul său — iar filfîitul atîtor aripi şi îmbulzeala deasupra capului erau atît de mari, încît închise ochii. Şi-într-adevăr, un fel de nour se abătu asupra sa, ca un nour de săgeţi ce s-ar abate-asupra unui duşman neaşteptat. Dar iată, era un nour de iubire, şi se-abătea asupra unui nou prieten.

„Ce mi se-ntîmplă", îşi zise Zarathustra uimit, şi se-aşează încet pe-o mare piatră de la intrarea-n peşteră. Însă cum încerca s-alunge cu mîinile, din juru-i, de deasupra şi de dedesubtul lui, acele păsări iubitoare, iată — i se-ntîmplă ceva şi mai ciudat: i se înfipse mîna fără să-şi dea seama în claia unui păr călduţ; şi-un răget izbucni în faţa lui — un răget blînd şi prelungit de leu.

„*Acesta-i semnul*", zise Zarathustra, simţindu-şi inima răscolită. Şi-ntr-adevăr, cînd desluşi mai clar în faţa sa, văzu o fiară galbenă, puternică, întinsă înaintea sa, frecîndu-şi capul de genunchii lui, ce nu voia să-l părăsească din iubire şi se purta întocmai ca un

cîine ce şi-ar fi regăsit vechiul stăpîn. Nici porumbeii însă, în tandreţea lor, nu erau mai lipsiţi de-ardoare decît leul; încît de fiecare dată cînd pe sub nasul leului ţîşnea un porumbel, şi leul se-arăta surprins, rîzînd şi clătinîndu-şi capul.

La toate-acestea, Zarathustra zise doar atît: „*Copiii mei, copiii mei se-apropie*" — şi-apoi tăcu.

Dar inima i se descătuşase şi lacrimi cădeau din ochii săi şi i se prelingeau pe mîini. Şi nemaiacordînd atenţie nici unui lucru, el sta acolo, aşezat, fără să mişte şi fără să se apere de animale. Iar porumbeii începură să fîlfîie în jurul lui în toate părţile şi să i se aşeze chiar pe umeri şi să-i alinte părul alb, neobosiţi în bucuria şi afecţiunea lor. Iar leul cel puternic îi lingea lacrimile de pe mîini, cu răgete şi mormăieli timide. În felu-acesta se purtau animalele. —

Toate acestea au durat o vreme, mai lungă sau mai scurtă: căci la drept cuvînt, pentru atare lucruri *nu încape* timp pe lume. — Iar între timp, şi oamenii superiori se deşteptaseră şi se pregăteau să iasă din peşteră, venind spre a-l saluta de dimineaţă, rînd pe rînd, văzînd că nu mai este lîngă ei. Dar cum ieşeau în şir din peşteră, iar larma paşilor îi preceda, leul puternic, ce tresărise, se întoarse brusc şi sări cu răget mare, îndreptîndu-se spre grotă; iar oamenii superiori, cînd auziră răgetul, urlară toţi deodată, o luară îndărăt şi într-o clipă dispărură.

Chiar Zarathustra, dezorientat şi zăpăcit, se ridică privind în jurul său şi, rămînînd stupefiat, se întrebă în sine, cugetă de unul singur. „Ce-am auzit?" îşi zise-ncet pînă la urmă, „ce mi s-a întîmplat?"

Dar amintirea-i revenea, şi înţelese *dintr-o dată* totul ce se-ntîmplase între ieri şi azi. „Aceasta-i piatra", îşi zise mîngîindu-şi barba, „*pe care* m-am aşezat aici ieri dimineaţa; şi-aici profetul a venit la mine, şi-aici am auzit întîia dată strigătul pe care chiar acuma-l auzii, strigătul marii suferinţe.

Voi, oameni superiori, de suferinţa *voastră* îmi vorbea, fără-ndoială, ieri dimineaţă profetul —

— cu suferinţa voastră voia să mă seducă şi să mă-ncerce: o! Zarathustra, mi-a zis, eu vin să te ademenesc către păcatul tău din urmă.

„Către păcatul meu din urmă?" strigă şi rîse Zarathustra, mînîndu-se de propriile-i vorbe: „Oare *ce*-mi mai rămîne, de nu păcatul meu din urmă?"

Şi înc-o dată Zarathustra se scufundă în sine şi se-aşează din nou pe marea piatră, spre-a cugeta. Dar dintr-o dată, dintr-un singur salt, se ridică.

„Milă! Milă pentru omul superior!" strigă puternic şi chipul său se prefăcu în bronz. Ei bine! *Acesteia* — i-a trecut timpul!

Durerea mea şi mila mea — ce are-a face!

Tînjesc eu după *fericire*? Eu după *opera mea* tînjesc!

Curaj, deci! Leul a venit, copiii mei se-apropie, Zarathustra s-a pîrguit, mi-a sosit ceasul:

Aceasta-i dimineaţa *mea*, începe clară ziua *mea*: *înalţă-te, înalţă-te, tu — Mare-Amiază!"* —

Aşa grăit-a Zarathustra şi, părăsindu-şi peştera, înflăcărat şi viguros, era asemeni soarelui de dimineaţă, care se-nalţă de după munţi întunecaţi.

RECEPTAREA LUI NIETZSCHE ÎN CULTURA GERMANĂ

HERMANN CONRADI

Triumful Supraomului (1887)

Priveşte stelele, uită fiinţele sumbre
Ce-ţi mişună multe printre picioare;
Sub veşnic neclintitele ceruri clare
Vei fi vindecat de tărîmul cu umbre.
Tu — cel încovoiat de destin,
Destinat prafului pelerin!
Înalţă acuma cu mîini îndrăzneţe
Enigmele sale în pieptul tău —
Ca astfel cu mîndră plăcere mereu
Să-ţi închei fragmentele de cale răzleţe!

Muritorule! Vorbeşte cu veşnicia!
Iată — toate stelele îţi oferă tăria —
Ard acum pe creştetul tău aproape —
Ele revarsă torente de împliniri:
Bucuria de a exista ţi-o pun pe pleoape,
Zidesc contraforţii *noii* clădiri!

Priveşte! Sub baldachin de nori
Al eternei lipse de măsură
Se-nsenineză faţa celor răbdători.
Haina celor ce Golgotha îndură
Străluceşte acuma-n voioase culori —
Limbă a cerului: inestimabil cristal
În care licăreşte pulberea-n mers —
Dezvăluind un mîntuitor *univers*!
.....

LEO BERG

Friedrich Nietzsche (1889)

Aşa grăit-a Zarathustra. O carte pentru toţi şi pentru nimeni respiră un jar al senzaţiilor, cum puţine opere scriitoriceşti actuale o fac.

Conţinutul acestor trei volume e cuprins într-un *singur* cuvînt: Supraomul, pe care-l propovăduieşte Zarathustra; o speţă de om superioară care urmează să se dezvolte din omenirea de azi. „Nu să te reproduci, ci să te înalţi." Omul de astăzi nu e decît restul schilodit al unei epoci de creaţie din trecut sau premisa spre o treaptă mai înaltă a omenirii, „o punte spre Supraom". Gîndul acesta e cîntat în fel şi chip; căci sunt de fapt cîntece, imnuri închinate Supraomului, uneori prea pompoase şi prea exagerate; dar cele mai multe de o strălucire, de un supraplin al stilului, dar şi de o ritmicitate şi plasticitate a limbajului (adesea contrastînd firesc şi acţionînd antagonic), dar oricum atît de poetic şi de o vrajă atît de particulară, încît despre aceste cîntece s-ar putea spune aproape tot ceea ce a spus mai tîrziu Nietzsche despre arta lui Wagner: „Este o artă pîrguită bine, supraîncărcată, este o artă decadentă." [...]

PAUL ERNST

Friedrich Nietzsche (1890)

[...] Trivial; dar de o trivialitate ascunsă, vicleană, care, sub un stil extrem de bombastic, lasă loc presimţirii unui sens mai adînc. Şi mai cu seamă fraze, fraze grase, fraze umflate! Fraza este însă plăcerea decadentului; ea îi hurue pe la urechi, îi orbeşte ochii, îl zăpăceşte şi îl prosteşte, încît să nu apuce să se gîndească la ceva raţional; căci de acesta se teme.

Nietzsche se află acum pe drumul ideal pentru a deveni filozoful la modă. Toţi acei nenumăraţi bărbăţei şi acele femeiuşte care se consideră prea buni, prea „aristocraţi" pentru a desfăşura un adevărat travaliu de gîndire, care-l admiră azi pe Schopenhauer şi mîine se vor uita la fel de uimiţi la Hartmann, spiritele acelea beletristice, care nu sunt în stare să rezolve o ecuaţie de gradul întîi pentru că gîndesc prea confuz şi de aceea se consideră chemaţi să filozofeze, toţi aceia îl vor citi în anii viitori pe Nietzsche şi la fel cum s-au încîntat de „inconştient", cînd era la modă, tot aşa se vor încînta acum de aristocratism, pentru că e la modă. Nietzsche este predestinat să devină un filozof la modă; şi tocmai aristocratismul său îl face picant pentru aceşti oameni.

Sărmanul Nietzsche! Merita o soartă mai bună.

OTTO ERICH HARTLEBEN

Jurnal (1890)

[...] Unde nu se vorbeşte astăzi despre Nietzsche? Feustel s-a exprimat vehement împotriva „spiritului întortocheat" şi împotriva „atavismului frivol" din *Zarathustra*. [...]

LOU ANDREAS-SALOMÉ

Despre imaginea lui Friedrich Nietzsche (1891)

[...] Personalitatea: în ea credea el că se încorporează şi idealul propriei sale opere.

Norocul de a avea o astfel de credinţă revarsă asupra ideilor din primele scrieri filozofice ale lui Nietzsche ceva sănătos, nemijlocit, aproape naiv, care se disociază net de specificul operelor sale de mai tîrziu. Dar atunci el nu se afla încă în culmea evoluţiei sale:

sănătatea aceasta nu şi-ar fi putut-o păstra decît cu preţul grandorii. Trebuia să se întoarcă în sinea sa, din ucenic să devină maestru şi, deoarece firea sa îl făcea să conceapă ucenicia într-un sens religios, trebuia să unească în sine şi pe ucenic şi pe maestru — fie ca să sufere, fie ca să se distrugă pe sine, ca urmare a contopirii maladive a celor doi. Pentru drumul său spre grandoare este valabil cuvîntul lui Zarathustra: „Culmea şi abisul — sunt acuma cuprinse în una". [...]

RICHARD DEHMEL

Lui Friedrich Nietzsche (1891)

Şi iată — timpul a venit
Ca Zarathustra înc-o dată
Din peştera din munte să coboare
Şi multă lume să-i sărute urmele...

Dar ucenicul, care îl iubea,
Venea de mai departe,
Maestrul încă nu îl cunoştea.
Iar ucenicul s-a apropiat şi-a zis:
Maestre, ce trebuie să fac
Spre a fi fericit?
Dar Zarathustra s-a întors
Privind în urma sa,
Iar ochii lui au devenit îndepărtaţi,
Şi zis-a ca răspuns:
Urmează-mă!
Şi ucenicul deveni îndată văzător
Şi-nţelegîndu-l pe maestru
L-a urmat,
Apoi l-a părăsit...
Însă mergînd astfel pe drumul său
Se întristă

Şi-i zise astfel dorului din el:
Într-adevăr! Sunt mulţi aceia
Ce poartă pe buze numele lui Zarathustra
Şi-n inimă se roagă zeului Tamtam;
Dar Prea devreme apărut-a el
Pentru acest popor!
.....

HUGO VON HOFMANNSTHAL

Scrisoare către Arthur Schnitzler din 13.7.1891

[...] En attendant citesc pe Nietzsche şi mă bucur că în generoasa lui claritate, în „aerul luminos al Cordilierilor" se cristalizează frumos propriile mele gînduri. Mă gîndesc foarte mult, ca întotdeauna cînd nu-mi vine nici o idee şi mă satur de viitoarele torte ale zilei de naştere: asta înseamnă că savurez în fel şi chip ceea ce e mai de preţ din viitoarele lucrări: spaima în faţa situaţiei tragice şi bucuria combinaţiilor. [...]

GUSTAV LANDAUER

Educaţie religioasă (1891)

[...] Oscilăm între o îndoială şi alta, între teamă şi speranţă; şi totuşi se fortifică mereu în noi sentimentul căruia Nietzsche îi va da expresie; că „omul e ceva ce trebuie depăşit, omul e o punte nu un scop: socotindu-se însufleţit să-şi cunoască amiaza şi seara ca drum spre o nouă aurora".

Cu citatul acesta din Zarathustra al genialului înţelept, care nu se lasă comparat cu nici unul decît cu Ioan Botezătorul, premergătorul lui Isus din Nazaret (o face de altfel el însuşi), am intrat deja în *domeniul religiosului.* [...]

HEINRICH HART

Un tip (1892)

[...] Şi totuşi Nietzsche e un geniu, nu ca gînditor, ci ca poet, nu prin acel *ce*, ci prin acel *cum* al profeţiei sale; el este prea măreţ pentru a fi un tip. [...]

WILHELM BÖLSCHE

Primejdiile filozofiei lui Nietzsche (1893)

[...] Publicaţia *Scena liberă* serbează, după Stein, adevărate orgii ale cultului lui Nietzsche — nu-i aşa? Deschid la pagina 87 din anul III şi citesc la Franz Servaes: „Nietzsche nu este un filozof cu care poţi trece prin foc şi apă. *Numai cine i se opune poate să înveţe ceva de la el.* Cine se lasă cucerit de el se scufundă ca într-o mare." [...]

MICHAEL GEORG CONRAD

Supraomul în politică (1895)

[...] Şi cu aceasta a fost trădată autosuperbia şi originaritatea divină a acestor domni nervoşi: provenienţa lor este dintr-un nietzscheeanism rău receptat, neînţeles, dintr-o maimuţăreală de filifizon a lui Zarathustra. [...]

CHRISTIAN MORGENSTERN

Nietzsche (1896–1912)

1896

Abia dacă există o primejdie mai mare pentru un om ca mine, decît aceea de a-l citi pe Nietzsche. Este ca o scormonire prin durerea propriei mele nevrednicii. [...]

1906

[...] Cu toate detaliile sale, de o grandoare incontestabilă, *Zarathustra* este una din cele mai rele cărţi care există. Nu este nici o carte populară, nici una pentru răsfăţaţi şi solitari, este o mixtură de grandios şi banal, atît în conţinut cît şi în expunere. O constrîngere, o impunere a dispoziţiilor personale, o rezolvare categorică a unor lucruri a căror „soluţionare categorică" rămîne mereu doar o „niaiserie", un joc cu imagini poetice şi comparaţii care produce adesea un efect măreţ şi tragic, mai adesea încă unul aproape nestăpînit şi guraliv. O carte, care numai dacă i s-ar reduce cuvîntările la circa 12–20 din cele clasice, ar fi ceea ce doreşte să fie.

Nefericită epocă măruntă, ai pus pe el, cel mai mare dintre oamenii tăi, povara ta.

1907

[...] Nietzsche este în primul rînd un mare om de artă, un mare stilist, artist. Ce înseamnă acest lucru în primul rînd? Ce face oare un stil să fie mare, dacă nu omul superior, conducător şi creator înnăscut? Şi acolo unde Nietzsche nu a fost aşa ceva — şi îşi uita uneori rangul, şi nici nu conducea, nici nu crea — nici stilul său nu mai este valabil, acolo el însuşi este doar un manierist al lui însuşi.

Nietzsche, marea antiteză a epocii sale. [...]

HUGO VON HOFMANNSTHAL

Notiţe de jurnal la „Aşa grăit-a Zarathustra" (1898)

Zarathustra
nuvele ital.
Hehn despre Goethe
Zarathustra de Nietzsche

Cum a luat naştere?

din nevoia de a se forma pe sine
în evenimentul fiecărui gînd,

un produs de tranziţii între gîndire
şi imagine. Acţionează ca embrioni.

MICHAEL GEORG CONRAD

Zarathustra (1899)

Nu te îndeamnă-un cor creştin acolo?
Cu steaguri ale crucii şi cu prapori?
Se furişează-un vis în ochii tăi?
În sus! În sus!
Auzi? În urmă se rostogoleşte:
Osana Zarathustra! Cel mai curat zeu Thor!

O, carnaval al vieţii,
O, mascaradă a iluziei,
Bilci veşnic pentru zei —

RUDOLF HUCH

Mai mult Goethe (1899)

[...] *Götz von Berlichingen* şi *Suferinţele tînărului Werther* nu au influenţat nici pe departe literatura acelui timp precum *Zarathustra* pe cea modernă, a noastră, esenţială hrană de lectură pregătită de doamne. [...]

FERDINAND AVENARIUS

La moartea lui Fr. Nietzsche (1900)

[...] Ce va rămîne din Nietzsche?
Mai întîi: un artist. Căci ceea ce a făcut din el un prieten al artei, pe care a trăit-o în cea mai adîncă intimitate, şi un gînditor asupra artei, aducînd sugestii

luminoase, a fost omul sensitiv şi clarvăzător, artistul. [...] Nu s-a vorbit niciodată mai *frumos* despre elementele cunoaşterii. Şi va veni un timp cînd se va înţelege cît de greşit este să ne întrebăm în primul rînd cu privire la aforismele sale: sunt ele oare adevărate? Un timp în care vor fi luate aşa cum au fost date: ca simboluri, ca expresii ale unei stări sufleteşti la care cititorul să devină participant. Cu alte cuvinte: deoarece în fine, în fine vom învăţa să savurăm cu toţii aceste opere ca *poeme ale gîndirii*. [...]

STEFAN GEORGE

Nietzsche (1900)

Mîntuitorule! tu — însuţi cel nefericit! —
Purtînd povara multelor destine
Văzut-ai ţara nostalgiei surîzînd?
Creat-ai zei doar pentru-a-i dărîma?
Nici unul demn de linişte şi templu?
Pe-aproapele tu l-ai ucis în tine însuţi
Ca lacom să te-agiţi apoi în urmă-i
Urlînd pe urmă de durerea-nsingurării.

El prea tîrziu şi implorînd îţi zice:
Nu-i drum acolo peste stînci de gheaţă
Şi păsări de cenuşă — iată e nevoie-acum:
Să ne-aşezăm în cercul ce-l închide dragostea...
Şi dacă vocea aprigă şi chinuită
Va fi un imn atunci în noaptea-albastră
Şi apa clară — tînguiţi-vă: ah! trebuie să cînte
Nu să vorbească sufletul acesta nou.

ROBERT MUSIL

Din jurnal: „Ceva despre Nietzsche" (1899)

[...] Se spune că e nefilozofic. Lucrările sale s-ar citi ca nişte jocuri pline de spirit. El mi se pare asemenea

unuia care a deschis o sută de noi posibilităţi şi nu a împlinit nici una. Iată de ce îl iubesc oamenii cărora noile modalităţi le sunt o necesitate şi îl consideră nefilozofic acei care nu pot măsura matematic rezultatul calculat. Nietzsche în sine nu are o mare valoare. (Adăugat mai tîrziu: Îndrăzneală tinerească.) Nietzsche însă şi zece harnici lucrători spirituali, care fac ceea ce el nu a făcut decît să arate, ne-au adus un progres cultural de mii de ani.

Nietzsche este ca un parc deschis publicului — dar în care nu intră nimeni!

JOHANNES SCHLAF

„Cazul" Nietzsche (1907)

[...] Nietzsche este vestit ca un mare creator de limbă. Nici o problemă: pe drept cuvînt. De la clasicii noştri încoace nu am avut un mai mare maestru al limbii ca el: aceasta pentru că el a provocat noi manifestări ale limbii germane. Este, de asemenea, plăcut să constatăm că, pentru acest fapt, claritatea formală a limbilor romanice l-a ajutat. Dar nu peste tot acolo unde iese la iveală în limba lui Nietzsche, această influenţă a fost favorabilă; mai cu seamă din franceză, Nietzsche a preluat prea multe lucruri copilăreşti; pentru o plăcere artistică a frivolităţii, care, din fericire, se observă că în intimitate nu-i vine bine. Aici Nietzsche ar trebui să ne fie de-a dreptul nesuferit. Din păcate, tocmai aici este, în majoritatea cazurilor, imitat, în toate aceste jonglerii şi capricii pe care le-a impus şi aplicat, prin dresură, limbii germane.

HERMANN HESSE

„Faust" şi „Zarathustra" (1909)

[...] Astăzi ne este îngăduit să intrăm cu gînd serios în templul pe care l-a făurit acest mare constructor de

noi idealuri, de noi valori, pentru o omenire ce va apărea splendidă, inegalabilă şi de o netrecătoare frumuseţe. Numele acestui templu este „Zarathustra". [...]

[...] El însuşi şi-a comparat bucuros opera „Zarathustra" cu „Faust". Ambele sunt evanghelii, în ambele foşneşte cîntecul omenirii, răzbat sunete şi efluvii ale eternităţii. [...]

STEFAN GEORGE

Lui Gundolf. (*Scrisoare din 11.6.1910*)

[...] În Nietzsche se află cuprins aproape totul. El a înţeles marile lucruri esenţiale: numai că nu avea pe DUMNEZEUL PLASTIC (din pricina aceasta i-a înţeles greşit pe greci, în special pe Platon). [...]

SAMUEL LUBLINSKI

La zece ani după Nietzsche (1910)

[...] Nimeni nu a intonat un atît de înalt cînt al demoniei vieţii, ca Friedrich Nietzsche. Nu se întrevede însă de ce acest sentiment trebuie legat neapărat de o teorie atît de problematică şi imposibilă, precum aceea a eternei reîntoarceri, deoarece aceste două lucruri nu au nimic de a face unul cu altul. [...]

EDITH LANDMANN

Convorbiri cu Stefan George (1916–1920)

[...] Despre Nietzsche: Că asupra lui, Nietzsche nu a acţionat niciodată în sens constructiv. Nu l-ar fi interesat decît viaţa şi creaţia. Dacă ar fi aflat ceva impresionant despre viaţa lui, că ar fi avut elevi, aceasta l-ar fi apropiat mult. Zarathustra i se pare penibil, un

lucru intermediar şi mediocru. Mai tîrziu, încă din 1892, l-a apreciat pe Nietzsche ca orator, ca luptător, care putea fi de folos. Pe el însă nu-l interesa cineva care a luptat şi împotriva creştinismului. „Cel împotriva căruia lupţi te conţine încă în el. Nu Nietzsche era dincolo de bine şi rău, ci Aşgabal." [...]

HERMANN HESSE

Reîntoarcerea lui Zarathustra (1919)

[...] Zarathustra este omul, el este Eu şi Tu. Zarathustra este omul pe care voi înşivă îl căutaţi în voi, cel sincer, cel necorupător — cum ar putea el să fie pentru voi corupător? Multe a văzut Zarathustra, multe a suferit, multe nuci a spart şi de mulţi şerpi a fost muşcat. Un singur lucru a propovăduit, una singură este înţelepciunea lui, cu un singur lucru se mîndreşte: a învăţat să fie Zarathustra. Iată ce ar trebui să învăţaţi şi voi de la el şi pentru care atît de des vă părăseşte curajul: ar trebui să învăţaţi să fiţi voi înşivă, aşa cum am învăţat eu să fiu Zarathustra. Să vă dezvăţaţi să fiţi altceva, să nu fiţi nimic, să imitaţi voci străine şi să vă prezentaţi înaintea alor voştri cu feţe străine. — Iată de ce, voi, prieteni, cînd vă vorbeşte Zarathustra, nu căutaţi în vorbele lui vreo înţelepciune, nici artificii şi şiretlicuri de prins şobolani, ci căutaţi-l pe dînsul, pe el însuşi! De la o piatră puteţi învăţa ce este duritatea, iar de la o pasăre ce este cîntecul. De la mine însă puteţi învăţa ce este omul şi destinul. [...]

ECKART VON SYDOW

Dubla origine a expresionismului german (1919)

[...] Nietzsche a fost marele profet al individualismului în Germania. El a fost cel mai puternic eliberator pe care l-au avut sufletele germane de la Luther

încoace. Dar, prin el, un mare şi infinit binevenit avînt de eliberare spirituală a fost orientat de un prea mare entuziasm spre o fundătură. [...]

HUGO BALL

Notă din 3.6.1920

[...] Goethe şi Nietzsche au lucrat la imaginea naţiunii atît de conştient, cum numai olarul la opera sa, pe care o lasă de sute de ori să treacă prin mîinile sale care o cumpănesc şi o modelează. Deciziile acestor două spirite trebuie însoţite cu cea mai mare smerenie şi nu este permis să fie respinse decît după o maximă examinare. Amîndoi se declară împotriva abstracţiilor, împotriva transcendenţei, împotriva beţiei muzicii. Ei înşişi se declară drept aristocraţi şi psihologi. Aceasta sugerează că există o trăsătură plebeiană, ireală, mizantropă în naţiune. Amîndoi insistă împotriva unei structuri fluctuant frumoase şi împotriva unei existenţe mondene. [...]

THEODOR DÄUBLER

Scrisoare către Rudolf Pannwitz din 17.10.1920

[...] Nietzsche — omul pe care-l iubesc şi eu, fără a-l putea însă urma. [...]

Ceea ce se cere mai cu seamă admirat (de altfel ca şi la Schopenhauer) este stilul său! Îl terorizează (ca şi pe Schopenhauer cititul), îl face vanitos, pentru a-l constrînge! Desigur, stimate domnule Pannwitz, ce am fi noi fără Nietzsche? Reţeaua de curent care pleacă de la el trece şi prin noi, primprejurul nostru. Ea e în noi! El nu speră nimic mai mult decît nerecunoştinţa şi are dreptate... Dar prietenia poate fi şi ea o formă de recunoştinţă, pînă la urmă o aflăm chiar de la el însuşi! Că Germania este ţara mediei înseamnă: este şi ţara deciziilor. [...]

RUDOLF PANNWITZ

Introducere în Nietzsche (1920)

[...] Nietzsche nu-şi află seamăn în Europa, deci Europa nu este etalon pentru Nietzsche, nu pentru că Nietzsche ar fi noneuropean, el fiind mai degrabă supraeuropean: Europa intră cu el, fără a se pierde pe sine, în acelaşi rînd cu Asia, după gradul propriei sale evoluţii-involuţii şi după grandoarea acestui fiu al ei. [...]

THOMAS MANN

Prolog la un festival muzical Nietzsche (1925)

[...] Asupra artei plastice abia dacă s-a exprimat şi precît se ştie nu i-a consacrat ei nici una din orele sale de mare inspiraţie. Limba şi muzica au fost cîmpul experienţelor sale, al aventurilor sale de dragoste şi de cunoaştere, al productivităţii sale. Limba însăşi este muzică şi atestă o fineţe a auzului interior, o măiestrie a simţului pentru caz, tempo, ritm, al cuvîntării aparent libere, aşa cum a rămas pînă acum fără exemplu în proza germană şi probabil în cea europeană. Nu numai înrudirea şi conexiunea între critică şi lirică sunt cele care explică fenomenul Nietzsche, acest fenomen de lirism al cunoaşterii; ci arată totodată o modalitate cu efect continuu genial-personal şi creator prin conexiunea caracteristică şi unitatea interioară dintre critică şi *muzică*. [...]

STEFAN ZWEIG

Friedrich Nietzsche (1925)

[...] Căci Goethe îşi desfăşoară viaţa în jurul unui centru fix, la fel cum un copac în jurul unui puţ interior ascuns, an de an aşezînd un inel peste altul, şi în timp ce sparge coaja exterioară devine tot mai pu-

ternic, mai înalt şi cu orizont mai larg. Dezvoltarea sa se face cu răbdare, printr-o forţă preluată, statornic tenace şi în pas cu creşterea şi cu rezistenţa autoapărării — pe care Nietzsche însă a impus-o totdeauna prin forţă, prin vehemenţa impulsivă a voinţei. Goethe se desfăşoară fără să renunţe la o parte din el însuşi, el nu are nevoie niciodată să se retragă pentru a se înălţa; Nietzsche dimpotrivă, schimbător fiind, trebuie mereu să se distrugă complet pentru a se putea apoi reclădi întreg. Toate cîştigurile sale şi noile sale descoperiri provin din ucigătoare arderi de sine şi pierderi de credinţă, din descompunere — pentru a ajunge cît mai sus, el trebuie mereu să lepede o parte a eului său (în timp ce Goethe nu sacrifică nimic, ci doar transformă chimic şi distilează). [...]

RUDOLF G. BINDING

Există cărţi care sunt mai mult decît simple cărţi (1928)

[...] Prea mult din spiritul lui Zarathustra a pătruns în noi, fără să ne dăm seama, încît cartea aceasta să fie pentru noi o simplă carte. [...]

ROBERT MUSIL

Notiţă de jurnal „Nietzsche" (1937)

N-am preluat în tinereţea mea de la el decît o treime? Totuşi a fost o influenţă decisivă.

ERNST JÜNGER

Radiaţii (1949)

[...] Poe, Melville, Hölderlin, Tocqueville, Dostoevski, Burckhardt, Nietzsche, Rimbaud, Conrad se vor găsi

adeseori citaţi în aceste pagini ca auguri ai adîncimilor Mälstromului în care ne-am scufundat. Acestor spirite li se adaugă Léon Bloy şi Kierkegaard. Catastrofa a fost prevăzută în toate amănuntele ei. Şi totuşi textele erau adeseori hieroglifice — există astfel de opere pentru care am devenit abia astăzi maturi ca cititori. Sunt la fel cu transparentele, al căror înscris se dezvăluie numai la lumina flăcărilor. [...]

GOTTFRIED BENN

Nietzsche după 50 de ani (1950)

[...] Vin acum unii şi susţin că Nietzsche ar fi primejdios politic. Din acest punct de vedere trebuie să-i considerăm deocamdată pe politicieni. Aceştia sunt oameni care, cînd devin retorici, se ascund întotdeauna în spatele tezelor unor spirite pe care nu le înţeleg, ale unor intelectuali. Ce poate face Nietzsche împotriva faptului că politicienii şi-au comandat ulterior la dînsul imaginea lor? Nietzsche prevedea acest lucru, i-a scris în iunie 1884 surorii sale că îl sperie gîndul cîţi neîndreptăţiţi şi complet nechemaţi se vor servi cîndva de autoritatea sa. Mai spunea că ar vrea să aibă garduri în jurul ideilor sale — „să nu vomite porcii şi exaltaţii în grădinile mele". Cu toate acestea rămîne de remarcat că într-o anumită perioadă a creaţiei sale (Zarathustra) a stat sub îndrumarea ideilor darwiniste, a crezut în selecţia celor capabili, în lupta pentru existenţă, pe care nu o pot presta decît cei mai puternici, dar a preluat aceste noţiuni pentru colorarea viziunii sale, lui nu i-a fost dat să-şi aprindă viziunile la imaginile legendelor sfinţilor. Bestia blondă care s-a întrupat apoi n-ar fi salutat-o nicidecum. Ca om a fost sărac, neprihănit, curat — un mare martir şi bărbat. Aş putea să adaug că pentru generaţia mea a fost cutremurul epocii, şi de la Luther încoace cel mai mare geniu al limbii germane. [...]

RUDOLF PANNWITZ

Nietzsche şi actualitatea (1951)

[...] Poetul Nietzsche vine din Luther, din Goethe (maximele goetheene), din Hölderlin (*Empedokles*), din romantism, din Wagner. Pătrunderea muzicii simfonice şi moderne este pentru el determinantă, ca şi pentru francezi, de la Baudelaire peste Mallarmé pînă la Valéry. Numai că la aceştia cadrul clasic, o dată spart, se închide la loc de fiecare dată. La Nietzsche, un conţinut nemăsurat şi un grad al tensiunii sufleteşti sparg în cele din urmă vasul. *Zarathustra* al său, *Ditirambii către Dionysos* [...] ajung la înălţimi ameţitoare ale formei de expresie a inefabilului, unele locuri şi porţiuni de drum constituind vîrfuri supreme ale limbajului; e ceea ce s-ar numi în acest domeniu: *formă* de psalm sau de fugă. [...]

Selecţie şi traducere de
HORIA STANCA

SUMAR

NIETZSCHE ŞI „DISCURSUL MIXT",
de ŞTEFAN AUG. DOINAŞ 5

CRONOLOGIE 51

PARTEA ÎNTÎI 63

PRECUVÎNTAREA LUI ZARATHUSTRA 65

CUVÎNTĂRILE LUI ZARATHUSTRA 81
Despre cele trei metamorfoze 81
Despre catedrele virtuţii 83
Despre vizionarii altei lumi 86
Despre dispreţuitorii corpului 89
Despre patimile bucuriei şi durerii 91
Despre ucigaşul cel palid 93
Despre citit şi scris 95
Despre copacul de pe munte 97
Despre predicatorii morţii 100
Despre război şi războinici 102
Despre noul idol 104
Despre muştele din piaţă 107
Despre castitate 110
Despre prieten 112
Despre o mie şi una de scopuri 114
Despre iubirea de aproapele 116
Despre calea celui ce creează 118
Despre femeile bătrîne şi tinere 121
Despre muşcătura viperei 124
Despre copil şi căsătorie 126
Despre moartea de bunăvoie 128
Despre virtutea care dăruieşte 131

PARTEA A DOUA 137

Copilul cu oglinda 139
În Insulele Fericite 142
Despre cei miloşi 145
Despre preoţi 148

Despre virtuoşi 151
Despre mişei 154
Despre tarantule 157
Despre înţelepţii iluştri 161
Cîntecul de noapte 164
Cîntecul de dans 166
Cîntecul funerar 169
Despre depăşirea de sine 172
Despre cei sublimi 176
Despre ţara culturii 179
Despre imaculata cunoaştere 182
Despre savanţi 185
Despre poeţi 187
Despre marile evenimente 190
Prezicătorul 194
Despre mîntuire 198
Despre prevederea omenească 204
Ora supremei linişti 207

PARTEA A TREIA 211

Călătorul 213
Despre viziune şi enigmă 216
Despre fericirea fără voie 221
În revărsatul zorilor 225
Despre virtutea care micşorează 228
Pe Muntele Măslinilor 235
A trece mai departe 238
Despre renegaţi 241
Întoarcerea acasă 246
Despre cele trei rele 250
Despre spiritul împovărării 255
Despre tablele vechi şi noi 260
Convalescentul 281
Despre marele dor 287
Al doilea cîntec de dans 290
Cele şapte peceţi 294

PARTEA A PATRA ŞI ULTIMA 299

Jertfa mierii 301
Strigătul suferinţei 305
De vorbă cu regii 308
Lipitoarea 312
Vrăjitorul 316
În retragere 323

Omul cel mai respingător 327
Cerşetorul de bunăvoie 332
Umbra 336
La amiază 340
Salutul de primire 343
Cina 349
Despre omul superior 351
Cîntecul tristeţii 362
Despre ştiinţă 366
La fîntîna pustiului 369
Deşteptarea 374
Sărbătoarea măgarului 378
Cîntecul beat 382
Semnul 390

RECEPTAREA LUI NIETZSCHE ÎN CULTURA GERMANĂ de HORIA STANCA 394

Apărut 1994

Culegere şi paginare: ADISAN COMPUTER

TIPĂRIT LA « ARTA GRAFICĂ S.A.»